د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس د مرکز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف لوی رياست

جغرافيه

دولسم ټولګی

ر خونه يې په کلکه

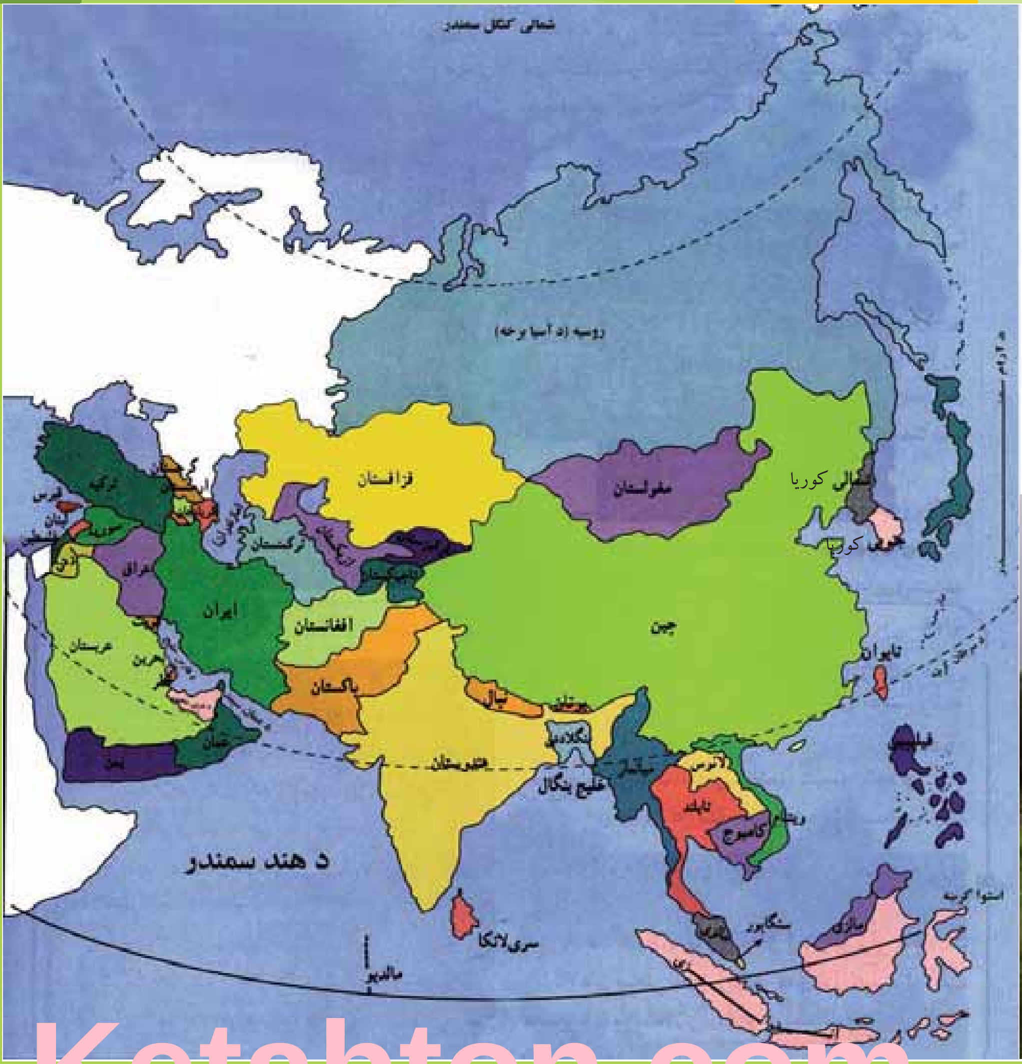

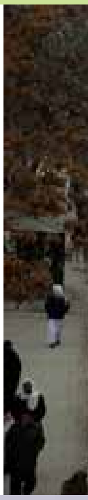

Ketabton.com

۱۳[illegible]۰ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

ليكوالان:

د سرمؤلف مرستيال محمد رفيق (مومند)

سرمؤلف نجيب اله امين افغان

محمد رازق(بهير)

علمي او مسلكي ايډيټ:

پوهاند غلام جيلاني(عارض)

عزت الله (سالمي وردگ)

د ژبې ايډيټ:

اقامحمد(گرندي)

ديني، سياسي او كلتوري كميته:

- ډاكټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاكار او د نشراتو رئيس.
- مولوي عبدالصبور(عربي)
- حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست كې د پوهنې وزارت سلاكار.

د څارنې كميته:

دكتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونكو د روزنې او د ساينس مركز معين

دكتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول

د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستانى د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي كتابونو د تاليف لوى رئيس

طرح او ډيزاين:

حميدالله غفاري او مير محمد سهيل انصاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرود ملی

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـر افـغـان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهـرمـان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بـلـوڅـو د ازبـکــو
د پښتـون او هـزاره وو — د تـرکمنـو د تـاجـکـو
ورسره عرب، گوجـر دي — پامیـریـان، نـورستانیـان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایمــاق، هم پشه یان
دا هیـواد به تل ځـلیږي — لکـه لمـر پر شنه آسمان
په سینـه کې د آسیـا به — لکـه زړه وي جـاویـدان
نوم د حق مو دی رهبـر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کيږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده‌کړې په بهير کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځيدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده‌کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تأليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیکونه | مخونه

لومړی څپرکی
سرحدات او اداري تشکیلات

لومړی لوست ۱-۱ د افغانستان څلور خواوی او موقعیت ۱
دویم لوست ۱-۲ شمالي سرحدونه ۵
دریم لوست ۱-۳ شمال ختیځ سرحدونه ۹
څلورم لوست ۱-۴ ختیځ او جنوبي سرحدونه ۱۳
پنځم لوست ۱-۵ لویدیځ سرحدونه ۱۷
شپږم لوست ۱-۶ اداري تشکیلات ۲۱

دویم څپرکی

اووم لوست ۲-۱ د هېواد په پرمختیاکې دنفوسو اهمیت ۲۵
اتم لوست ۲-۲ احصایه او د نفوسو جغرافیایي ویش ۲۷
نهم لوست ۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر ۲۹
لسم لوست ۲-۴ د نفوسو کیفیت او په هېواد کې قومي ترکیب ۳۳
یوولسم لوست ۲-۵ داخلي او خارجي مهاجرتونه او نفوسو ځاي پر ځاي کول ۳۷

دریم څپرکی

دولسم لوست ۳-۱ دین ۴۱
دیارلسم لوست ۳-۲ ژبه ۴۵

څلورم څپرکی

څوارلسم لوست ٤-۱ دمواصلاتو اهمیت ٤۹
پنځلسم لوست - ځمکنی حمل او نقل ۵۳
شپاړسم لوست - الف- خوځوله ترانسپورتي وسایل پیژنئ ۵۷
اوولسم لوست - ب–د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پو هېږئ؟ ٦۱
اتلسم لوست ٤-۳ د هوایي ترانسپورت په هکله څه پوهیږئ؟ ٦۷
نو لسم لوست د هېواد هوایي شرکتونه او ډگرونه ٦۹
شلم لوست ٤-٤ الف -داړیکي اهمیت ۷۳
یوویشتم لوست- ب – پست په افغانستان کې ۷۷
دوه ویشتم لوست- تیلیفون او مبایل ۸۱
درویشتم لوست- انترنیټ ، ایمیل او فکس ۸۵

پنځم څپرکی - نفوس او نژاد

څلورویشتم لوست ۵-۱دنفوسو ویش او گنوالی ۸۹
پنځه ویشم لوست ۵-۲ په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالي او لږوالي ستونزې ۹۵
شپږویشتم لوست – د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعالو اقتصادي نفوسو د لږوالي ستونزې ۱۰۱
اووه ویشتم لوست ۵-۳ مهاجرتونه او دهغو لاملونه ۱۰۵
اته ویشتم لوست -نړیوال مهاجرتونه او دهغو پایلې ۱۰۹

لړلیک

سرلیکونه — **مخونه**

نهه ويشتم لوست ٥-٤ - الف نژادونه ١١٣
ديرشم لوست ب - د نژادونو جغرافيايي ويش ١١٧

شپږم څپرکی

يو دېرشم لوست ٦-١ دنړۍ دمهمو دينونو په هكله څه پو هېږئ ؟ ١٢٣
دوه دېرشم لوست الف _ داسلام سپيڅلې دين ١٢٥
درې دېرشم لوست ب _ دمسيحيت ددين په هكله څه پوهېږئ؟ ١٢٩
څلودېرشم لوست ج _ تائوييزم او شنتوييزم د آينونو په هكله څه پوهېږئ؟ ١٣٣
پنځه دېرشم لوست د _ بودايي او هندوييزم آينونو په هكله څه پوهېږئ ؟ ١٣٥
شپږم دېرشم لوست ٦-٢ دنړۍ مهمې ژبې ١٣٧
اوه دېرشم لوست الف - عربی ژبه ١٤٣
اته دېرشم لوست ب - انگليسي ژبه ١٤٧
نه دېرشم لوست ج _ لاتيني ژبه (فرانسوي ، اسپانوي او پرتگالي) ١٥١
څلوېښتم لوست د _ جرمني ژبه ١٥٥
يو څلوېښتم لوست هـ د چينايي ، جاپاني او اندونزيايي ژبو په هكله كې څه پوهېږئ؟ ١٥٩
دوه څلوېښتم لوست و _ بالتيک ، ليتواني او سلاوي ژبې ١٦١
درې څلوېښتم لوست ز_ هندي او اردو ژبې ١٦٣

اووم څپرکی

څلور څلوېښتم لوست ٧-١ -اړيکی او نړيواله كېدنه يې ١٦٥
پنځه څلوېښتم لوست: د اړيكو غوره وسيلو ډولونه ١٦٧
شپږ څلوېښتم لوست الف- پُست Post په نړۍ كې ١٦٩
اووه څلوېښتم لوست ب - په نړۍ كې تيليفون او موبايل ١٧١
اته څلوېښتم لوست ج -فكس په نړۍ كې ١٧٣
نهه څلوېښتم لوست د - انټرنيټ او ايميل ١٧٥
پنځوسم لوست ٧-٢- د سپوږمكيو شبكه ١٧٩

اتم څپرکی

د ژوندانه د چاپيريال نړيوالې ستونزې
يو پنځوسم لوست ٨-١- دسون موادو لوگي او غازونه ١٨٣
دوه پنځوسم لوست الف – ورلو- راوړلو(حمل او نقل) وسېلې ١٨٧
درې پنځوسم لوست ب – د ژوند په چاپيريال باندې د كارخانو أغيزې ١٨٩
څلور پنځوسم لوست ٨-٢ – دصنعتي موادو پاتې شونې ١٩٣
پنځه پنځوسم لوست ٨-٣- د اوزون د طبقې د نرۍ كېدلو خطرونه ١٩٧
شپږپنځوسم لوست د اوزون دطبقې زيانمن كېدل ٢٠١
اووه پنځوسم لوست ٨-٤ د ځنگلونو پريكول ٢٠٥
اصطلاحات ٢٠٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست:

لومړی څپرکی
سرحدونه او اداري تشکیلات

۱-۱ځلورخواوې او موقعیت:

د افغانستان د موقعیت او څلور خواوو په هکله څه پوهیږی؟

د آسیا د لویې وچې دولس هیوادونه د افغانستان په ګډون په وچې پورې تړلي دي. افغانستان د طبیعي څرګندو ځانګړتیاوو له مخې د آسیا په جنوب کې یو غرنی هیواد دی. افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ په درلودلو سره د آسیا لرغونی هیواد ګڼل کیږي. افغانستان په شمالي نیمه کره کې د شمالي عرض البلدونو ۲۹ درجو، ۲۲ دقیقو او ۵۳ ثانیو او ۳۸ درجو، ۲۹ دقیقو او ۲۸ ثانیو او ختیځه نیمه کره کې د ختیځ طول البلدونو ۶۰ درجو، ۲۸ دقیقو او ۴۱ ثانیو او ۷۴ درجو، ۵۱ دقیقو او ۴۷ ثانیو ترمنځ موقعیت لري. د افغانستان مساحت ۶۵۲،۰۰۰ کیلومتره مربع دی د مساحت له مخې د هریوه اروپايي هېواد څخه لوی دی. افغانستان د مساحت له مخې په آسیا کې دولسم هېواد دی[۱]. د افغانستان نفوس په ۱۳۸۹ لمریز کال کې ۲۶ میلیونه تنه اټکل شوي دي. د افغانستان اعظمي اوږد والی له ختیځې نقطې یعنې د یولي له دري څخه ترلویدیځې نقطې یعنې ذوالفقار پورې ۱۲۰۰ کیلومتره او سوریې په شمال کې له خماب څخه په جنوب کې د چګایي تر غرونو پورې ۹۱۲ کیلومتره دی. په مستقیم ډول د هند سمندرته د افغانستان نږدې فاصله د هلمند د ولایت د کشتګان

۱- روسیه،چین، هند، سعودي عربستان، ایران، منګولیا، قزاقستان، اندونیزیا، پاکستان ،ترکیه، میانمار او افغانستان .

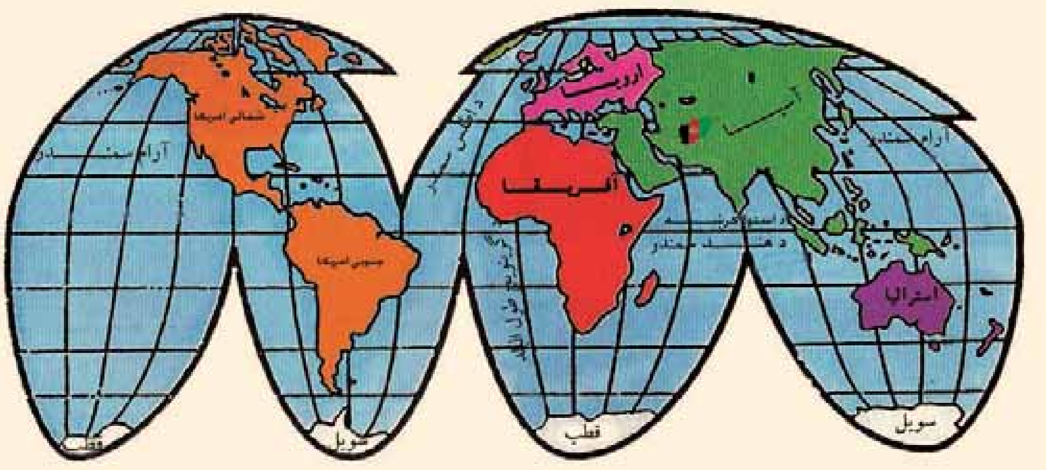

د افغانستان موقعیت په نړۍ کې

غر د مزاري د کوتل له جنوب لویدیځ څخه د عرب د سمندرګي تر ډیر نږدې ساحل پورې تقریباً ۳۹۰ کیلومتره ده. د افغانستان لرغونی هېواد په شمال کې د منځنۍ آسیا د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان له هېوادونو، په لویدیځ کې د ایران له اسلامي جمهوریت او په ختیځ اوجنوب کې د پاکستان له اسلامي جمهوریت سره ګډه پوله لري.

د افغانستان ختیځ او جنوبي سرحدونه د ډیورنډ د تپل شوې کرښې په واسطه، چې د پښتنو قبایلوله زړه څخه تیریږي، په نښه شوي دي. نوله همدې امله د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نده پیژندلې[1] افغانستان په شمال ختیځ کې تقریباً د ۹۲ کیلومترو په واټن د چین د جمهوریت د سنکیانګ د ولایت سره ګډه پوله لري.

۱- د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ طبیعي سرحد دسند سیند او د بلوچستان جنوبي سواحل وو، خو د انګلیسانو دسیسو او دګندمک او ډیورنډ د معاهدې په تپلو د افغانستان له خاورې څخه یوه برخه بېله شوه او د افغانستان سرحد دپامیر او واخان څخه تر بلوچستان پورې وټاکل شو. چې د هغې له مخې د چمن، پښین، وزیرستان، کرمې، پاړه چنار، افریدو، باجوړ، سوات او چترال سمې د افغانستان له خاورې څخه بېلې شوې او د هغه وقت د برتانوي هند په دولت پورې وتړل شوې. د پاکستان له منځته راتلو وروسته په پاکستان پورې وتړل شوې، چې د افغانانو لپاره د منلو وړ نه دي.

دپامیرپه برخه کې افغانستان څه نا څه تر ۲۴ کیلومترو پورې سور لري چې تاجکستان د پاکستان له کشمیر څخه جلا کوي. افغانستان دجغرافیایي موقعیت له مخی د منځنی آسیا په لاره کې پروت دی،د دې سیمې موقعیت د سیاست او اقتصاد له پلوه ډیر مهم دی، ځکه چې افغانستان، ایران، هند، پاکستان د دریو حوزو او د منځنی آسیا هېوادونه سره یوځای کوي. د منځنی آسیا هېوادونه هم آزاد سمندر ته لاره نه لري، نو له همدې امله یې سوداګري د آسیا لویې وچې له سویلی هېوادونو سره د افغانستان له لارې کیږي همدغې موضوع د افغانستان موقعیت ته زیات ارزښت وربخښلی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو و ویشل شي، هره ډله دې د لاندې موضوعاتو په باره کې یوله بل سره بحث وکړي له هرې ډلې څخه یوتن به خپله موضوع په ټولګي کې تشریح کړي.

- افغانستان د ځمکې د کرې په کومه برخه کې پروت دی. د طول البلد او عرض البلد له مخې معلومات وړاندې کړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ اعظمي اوږد والی او سور یې د سیمو له مخې په نقشه کې وښیئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ. له آزاد اوبو سره د افغانستان ډیر نژدې واټن، د سیمو له نومونو اوفاصلې سره، بیان کړئ.
- د افغانستان څلور خواوې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- افغانستان څه ډول طبیعي ځرنګوالی لري؟

۲- د پنځو داسې هېوادونو نومونه واخلئ چې له افغانستان څخه ډېر مساحت لري.

۳- زموږ هېواد له سمندر څخه څومره واټن لري؟

۴- یوازې د افغانستان د شا وخوا د طول البلدونو او عرض البلدونو درجې ووایئ.

۵- د افغانستان مساحت څومره دی؟

۶- د افغانستان خلکو ولې د ډیورنډ کرښه په رسمیت نه ده پېژندلې.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د بولي دره، ذوالفقار دره، پامیر، خماب او د افغانستان ګاونډیان د نقشې پرمخ وټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم لوست:

۱-۲ شمالي سرحدونه

الف: د امير شير علی خان سرحدي کرښه.

(۳) شکل د افغانستان شمالي سرحدونه

د افغانستان کوم سرحد د پنج او آموسيند په واسطه ټاکل شوی دی؟

په ۱۹ پېړۍ کې د انگليسانو او تزاري روسيې د پرمختگ د سياست له مخې ددې خاورې زياته او مهمه برخه د افغانستان له بدن څخه جلاشوه. پخوابه د افغانستان شمالي سرحد ونه د افغانستان د محلي حکومتونو او د مرکزي آسيا د هېوادونو له خانانو او يا د افغانستان د مرکزي حکومتونو او د ماوراء لنهر د اميرانو ترمنځ ټاکل کېدل. خوکله چې د ۱۹ پېړۍ په جريان کې تزاري روسيې په پرمختگ او په مرکزي آسيا کې په فتوحاتو پيل وکړ انگليسانو ددې لپاره چې خپلې استعماري گټې د هند په شمال کې وساتي، د روسانو له نيت څخه په ويره کې شول او ويې غوښتل، چې زر تر زره د روسانو ديرغل په وړاندې خنډونه رامنځته کړي. په لومړي پړاو کې يې امير شير علي خان وهڅاوه چې خپل سرحدونه له تزاري روسيې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شیر علي خان

سـره وټاکي، نو له همدې امله د دواړو دولتونو ترمنځ خبرې پېـل شـوې. د انګلیسانو د بهرنیو چارو وزیــر لارډ ګرینویل Lord Granville او د روســیې د بهرنیوچارو وزیر پرنس ګورچکوف Prince Gorchakov د افغانســتان او تزاري روســیې د سـرحدونو د تثبیت لپاره وټاکل شـول په پای کې په ۱۸۷۳ میلادي کال چې د ۱۲۵۱ لمریز کال سـره سم د افغانستان شمالي سرحدونه له زرقول څخه تر خماب پورې چې د پنج او آمو سیندونو مسـیردی د امیر شـیرعلي خان د سرحدي کرښې په نوم تثبیت شـول. د امیر شیرعلي خان کرښه ۱۲۰۰ کیلومتره اوږد والی لري.

د هغـه تـرون لـه مخـې چـې د ۱۳۲۵ لمریـز کال د غبرګولي د میاشـتې په ۲۲ مـه نیټه چې د ۱۹٤٦ میلادي کال د جون له میاشتې سره سمون خوري، د خپل وقت د شوروی د بهرنیو چارو وزیر مولو توف او په مسـکوکې د افغانسـتان سـفیر په واسطه لاسلیک شـو، پریکړه وشوه چې د آموسیندمنځنۍ کرښـه دسـرحد په توګه وپېژندل شـي او د درقد ټاپو چې تقریباً ۴۲۲ کیلومتره مربع مسـاحت لري او د تخار ولایت په شـمال کې پرته ده د افغانستان د خاورې برخه وګڼل شي. په ۱۳۴۲ لمریز کال کې چې له ۱۹۴۶ میلادي کال سره سمون خوري د پنج او آمو سیندونو له اوبو څخه د ګډې ګټې اخیستنې تړون لاسلیک شو.

ب- دریجوي سرحدي کرښه:

کله چې امیر عبدالرحمن خان واک ته ورسیده، ویې پتیله چې پاتې شمالي سرحدونه د ځمکې پرمخ تثبیت کړي. نو له همدې امله د تزاري روسیې او برتانیې ترمنځ د دویم ځل لپاره خبرې پیل شوې پریکړه وشوه چې د دریو هېوادونو افغانستان، برتانیې او روسیې پلاوي دې د ۱۸۸۴ میلادي کال په نومبر کې سرخس ته حاضر شي. د روسیې هئیت په خپل وخت ټاکلي ځای ته حاضرنه شو.، او برعکس د روسیې عسکرو په منځنۍ آسیاکې خپلو یرغلونو ته دوام ورکړ، ترخوچې پنجده ته نیژدې شول او د خاتون له پل څخه یې چې د هریرود د سیند له پاسه دی د نظامې پایګاه په توګه کار اخیست. د افغاني پوځیانو شمیرچې دوه زرو تنوته رسیده، د پنجده د ساتنې له پاره هلته اوسیدل افغاني پوځیانو د جنرال غوث الدین خان په مشرۍ د روسیې له قوې سره چې د علي خانوف تر مشرۍ لاندې وه، ښنته وشوه افغاني پوځیانو چې شمیریې لږ او په محاربوي تجهیزاتو هم سمبال نه وو، له پنجده څخه یې دفاع ونه شوه کولای. پنجده او آق تپه په ۱۸۸۵ میلادي کال چې له ۱۲۴۳ لمریز کال سره سمون خوري، تزاري روسانو اشغال کړه، له دې واقعې وروسته د ملکې وکتوریا د انګلستان د هغه وخت د ملکې له تهدید څخه ډک تلګرام دویم الکساندر روسې تزارته ددې سبب شو چې روسي عسکرو له زیات پرمختګ څخه صرفنظر وکړ. بیا سرحدي مذاکرې د تزاري روسیې او انګلستان د استازو ترمنځ په لندن کې پیل شوې چې د افغانستان شمال لویدیځ سرحدونه د تزاري روسیې سره وټاکل شي ببلابېلو هیئاتونو په مذاکرو پیل وکړ، چې په ۱۸۸۷ میلادي کال چې له ۱۲۶۵ لمریز کال سره سمون خوري شپږ فقره ییز پروتوکول یې لاسلیک کړ او شمال لویدیځ سرحد چې د ریجوي د کرښې Riage Way په نوم یادیږي د نقشې پرمخ تثبیت کړ دغه سرحدي کرښه وروسته د چارلس پت charles pate د انګریزانو د استازي او کپتان کامروف capitan kamerove د تزاري روسیې داستازي پواسطه د څلورو کلونو په موده کې د ۵۴۰ کیلومتره په اوږد والي د ذوالفقار له درې څخه ترخماب پورې په یوې قوسي کرښې تثبیت شوه چې د ۳۰ کیلومترو په اوږد والي د مرغاب دسیند او نور یې د پېلرونو پواسطه په ښه شوې.

امیر عبدالرحمن خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو ويشل کېږي. هره ډله له لاندنيو موضوعګانو څخه په يوه موضوع په خپلو منځوکې بحث کوي. له هرې ډلې څخه يو نفر خپله موضوع د ټولګي په مخ کې بيانوي.

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د امير شيرعلي خان سرحدي کرښه په کې په نښه کړئ او دهغې په باب معلومات ورکړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ، دريجوي سرحدي کرښه په کې وښيي او دهغې په باب معلومات ورکړئ.

پوښتنې:

۱- د افغانستان شمالي سرحدونه څرنګه وټاکل شول؟
۲- ولې انګليسان د تزاري روسيې له نيت او فتوحاتو څخه چې په مرکزي آسيا کې يې سرته رسول، په ويره کې و.
۳- په اوسني وخت کې کوم هېوادونه کولای شي د پنج او آموله سيندونو څخه په ګډه ګټه واخلي.
۴- روسانو پنجده په څه ډول اشغال کړه؟
۵- ولې روسانو په افغانستان کې زيات پرمختګ ته دوام ورنه کړ؟
۶- د ريجوې سرحدي کرښه له کومې سيمې څخه ترکومې سيمې پورې اوږده شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې د زرقول (ويکتوريا) جهيل، خماب، ذوالفقار، د امير شيرعلي خان او ريجوي سرحدي کرښې وښيئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته وښيئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳شمال ختيځ سرحدونه

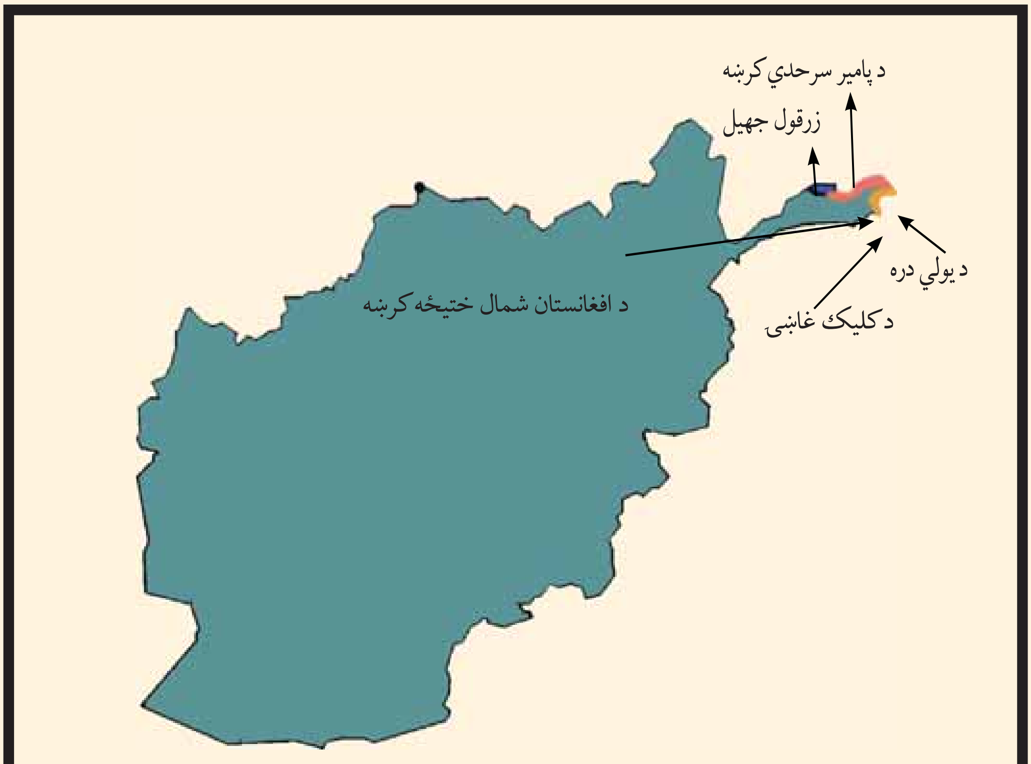

د افغانستان نقشه، (د شمال ختيځ او پامير سرحدونه)

د افغانستان په شمال ختيځ کې دوه سرحدي کرښې شته. د پامير سرحدي کرښه د افغانستان او تاجکستان ترمنځ او شمال ختيځ سرحد د افغانستان او د چين د ولسي جمهويت ترمنځ په نښه شوېدی. د پامير او واخان لوړه سطحه چې د سمندر له سطې څخه ۶۰۰۰ متره لوړوالی لري د آمو او د سندد سيند ترمنځ بيليدونکې ساحه ده. دغه دواړه سيندونه د همدې سيمې له دايمي کنګلونو څخه سرچينه اخلي. له همدې امله د پامير لوړه سطحه د نړۍ د بام په نوم شهرت لري. دغه کم سوره افغاني ساحه چې د هغې وخت د تزاري روسيې، چين او برتانوي هند ترمنځه پرته وه. په دې ساحه کې د سرحدونو تثبيت له ډېرې مودې څخه د بحث لاندې وو. د ۱۸۷۳- ۱۸۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کلونو ترمنځه، کله چې د افغانستان شمالي سرحدونه تثبيتيدل، د شمال ختيځو سرحدونو په هکله هم خبرې وشوې خو څرنګه چې د آمو د سيند سرچينه په څرګنده توګه معلومه نه وه، نو په دې برخه کې څه ستونزې وې ځکه چې ځينوفکر کاوه چې د آمو سيند د زرقول له جهيل څخه سرچينه اخيستې ده او ځينو ويل چې د آمو سرچينه د اقسو اوبه دي چې د چقمقتين، له جهيل څخه يې سرچينه اخيستې ده. نوله همدې امله پدې برخه کې د افغانستان د سرحد ټاکنه او رسمول ضروري وه.

د اميرعبدالرحمن خان د دورې په وروستيو کلونوکې په ۱۸۹۵ ميلادي کال کې چې د ۱۲۷۲ لمريز کال سره سمون خوري د دريو هېوادنو استازي چې له افغانستان څخه غلام محی الدين خان دهغه وقت د قطغن او بدخشان د ولايت حکمران، مجرجرلو Major Gerlow د انګليسانو د هئيات مشر او فيفرو شوايکوسکي Fifroshuikoisky د تزاري روسيې د هئيات مشر وو د کوچني او لوی پا مير په سيمه کې يې په مذاکرې پېل وکړ. دغه مذاکرې نه مياشتې اوږدې شوې. په پای کې د پامير سرحد په ختيځ کې دچين ترسرحده پورې د افغانستان او تزاري روسيې ترمنځ وټاکل شو د انګليسانو ځينې سياستمداران د خپلو لاندې شويو ساحو او د تزاري روسيې ترمنځ د يوې حايلې ساحې سره مينه درلوده. د پامير او واخان په ساحه کې د انګليس او روسيې امپراطورۍ يوله بل سره نښتې، نو ددې لپاره چې د هغوی ترمنځ يوه حايله (بيطرفه) ساحه راشي، نو واخان يې بې پوښتنې افغانستان ته ورکړه.

د پامير سرحدي کرښه د زرقول د جهيل له ختيځ څخه په ختيځ کې ديو لې تر درې پورې اوږدوالی لري. د روسيې دولت د ۱۹۸۶ ميلادي کال د مارچ په مياشت کې دغه کرښه ومنله پدې ډول واخان افغانستان ته د يو نړيوال تړون له مخې ورکړل شو. د همدې کال په اکتوبر کې اميرعبدالرحمن خان درواز ونيو روسانو روشان او شغنان د آمو هغه خواکې چې د افغاني قوې له خوا خالي شوی وو دبخارا اميرته وسپارل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۹ میلادي کال کې د چین دولسي جمهوریت له تاسیس څخه وروسته سرحدي مذاکرې یوځل بیا د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ په دوره کې د افغانستان د دولت او دچین د ولسي جمهوریت ترمنځه پیل شوی. په ۱۳۳۶ لمریز کال کې چې له ۱۹۵۷ میلادي کال سره سمون خوري، موافقه وشوه چې د دواړو هېوادونو ترمنځه دې سرحدونه وټاکل شي او دځمکې پرمخ دې تثبیت شي. نوله همدې امله شمال ختیځ سرحد چې دیولي له درې څخه دیوقوس په بڼه د کلیک تر غاښې پورې چې د واخجیر غاښې په جنوب ختیځ کې پروت دی د افغاني پامیر او د چین د سنکیانګ د ولایت ترمنځ د ۹۲ کیلومترو په اوږد والي د ۱۳۴۳ لمریز کال د زمرې په میاشت کې په فني ډول د پیلرونو په نصبولو علامه ګذاري او تثبیت شو.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو وویشئ. هره ډله دې په خپلو منځوکې په لاندې موضوعاتو بحث وکړي. یوتن دډلې په استازیتوب خپله موضوع خپلو ټولګیوالوته تشریح کړي.

- د پامیر د لوړې سطحې او دهغې د مخکنیو او اوسنیو حدودو په باره کې بحث وکړئ.
- د پامیر سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟
- د یوې حایل ساحې هدف څه و؟
- د پامیرد ساحې نقشه رسم کړئ او شمال ختیځه سرحدي کرښه وربانديې رسمه کړئ او دهغې په باره کې معلومات وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په ۱۹ پیړۍ کې د پامیر او واخان دسیمې حدود بیان کړئ.

۲- د پامیر او واخان د سیمې اوسنی حدود شرحه کړئ.

۳- د پامیر سرحدي کرښه د کومو هېوادونو ترمنځ پرته ده؟

۴- د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي؟

۵- له کومو هېوادونو څخه کوموکسانو د پامیر د سرحدي کرښې دټاکلو په پریکړه کې برخه درلوده؟

۶- شمال ختیځ سرحد د کومو هېوادونو ترمنځ پروت دی او څومره اوږدوالی لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان د پامیر او واخان د سیمې نقشه رسم کړئ د ویکتوریا او چقمقتین جهیلونه، د یولي دره، د کلیک او واخجیرغاښي، د پامیر او شمال ختیځ سرحدونه په کې وښیی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم لوست:

۴-۱ ختیځ او جنوبي سرحدونه

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د محمد زیانو د واکمنۍ تر لومړي وخت پورې افغانستان په ختیځ او جنوب کې تر کشمیر، لاهور، پنجاب، پیښور، د اسماعیل خان ډیرې غازي خان ډیرې، شکارپور، سند، ملتان او په پای کې عرب سمندر ګې پورې پراخوالی درلوده.خو د سدوزیي او محمد زیي ورونو ترمنځ خپلمنځي نفاق او د سدوزیانو او محمد زیانو دکورنیو ترمنځ سیالیو کې ځینې نوموړي سیمې د وخت په تیریدو سره د انګلیسانو لاس ته ورغلې او د انګلیسانو د لاس لاندې سیمو او زموږ د هېواد ترمنځ   سیمه کې سرحد نه و.

انګلیسانو زیاته قوه په ۱۸۹۳ میلادي کال کې د افغانستان په لوري راولیږله او امیر عبدالرحمن خانه ته یې یاد داشت واستاوه چې د جنرال رابرت سیاسي هئیات له یوې عسکري فرقې سره په جلال آباد کې ومني. امیر عبدالرحمن خان په قهرشو او خپلو سلو زرو عسکروته یې دتیارسۍ امر ورکړ او دجهاد د اعلانولو اراده یې وکړه. خوکله چې انګلیسانو دغه مقاومت ولید د خپلوپریکړو څخه تیر شول او پدې قانع شول چې، خپل پنځلس کسیز سیاسي هئیات دمارتیمر ډیورنډ په مشرۍ کابل ته واستوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیورنډ کابل ته راغی او د ډیورنډ تړون چې مواد یې مخکې د انګلیسانو له خوا ترتیب شوي وو امیر عبدالرحمن خان ته وړاندې کړل. له ډیرو خبرو وروسته یې هغه په امیر عبدالرحمن خان د چهلستون په ماڼۍ کې لاسلیک کړ د ۱۸۹۳ میلادي کال د نومبر ۱۲ نیټه چې د ۱۳۱۱ قمري کال د جمادی الاول ددویمې نیټې سره سمون لري. امیر عبدالرحمن خان د خپلو دولتي اراکینوله مشورې پرته تړون لاسلیک کړ او یو لوی تاریخي مسؤلیت یې په غاړه واخیست. ددې تړون په پای کې د ډیورنډ سرحدي کرښه د کلیک له کوتل څخه د واخجیر کوتل، واخان او چترال په جنوب ختیځ کې د بلوچستان او ملک سیاه ترغره پورې د هېواد په جنوب لودیځه زاویه کې د ۱۹۲۰ کیلومترو په اوږدوالي وټاکل شوه. چمن، پښین، وزیرستان،کرم، پاړه چنار، افریدي، باجوړ، سوات او چترال د افغانستان له خاورې څخه جلاشول او د هغه وخت برتانوي هندپورې وتړل شول د برتانوی هند د هئیات د رئیس له خوا پریکړه وشوه، چې د هغې له مخې د روشان او شغنان سیمې د پنج د اوبو په شمال کې او د آمو دسیند پاسنی برخه چې د ګورچکوف او ګرینویل د ۱۸۷۳ میلادي د پریکړو له مخې د افغانستان په واک کې وې، بیرته دې تزاري روسیې ته وسپارل شي او دهغې په مقابل کې د ې واخان او أسمار د افغانستان د خاورې برخه شي. د ډیورنډ پریکړه چې د کاغذپرمخ لیکل شوې وه د ځمکې پر مخ نه وه ټاکل شوې، د ستونزو او اختلافونو باعث شوه دغه پریکړه د افغانستان د خلکو لپاره د منلو وړنه وه ځکه چې له یوې خوا دغه پریکړه د ځمکې پرمخ په عملي توګه د تطبیق وړ نه وه او غوښتل یې چې یوبل هیئات دغه تړون له سره د بحث او څیړنې لاندې ونیسي.

خو متاسفانه د وروستیو هیئاتونو مشاهدات او نظریات هم یوطرفه او غیر عادلانه وو. کله چې د افغانستان حکومت د موضوع په حقیقت پوه شو او له بلې خوا د ډیورنډ د سرحدي کرښې ددې سیمې قومونه او قبیلې چې له موږ سره ګډدین، ژبه، کلتور، ثقافت، رسم او رواجونه او نور بشري مشترکات لري، په دوه برخو وویشل او حاکمې ستراتیژیکې نقطې هم د برتانوي هند په برخه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیورنډ د تړون له لاسلیک څخه وروسته په ټولو قبایلي سیمو په تیره بیا د وزیرو او مسودو په قبیلوکې یو په بل پسې مسلسل شورشونه پیل شول. هغوی له امیر عبدالرحمن خان څخه غوښتل چې له انګلیسانو څخه یې وژغوري او په افغانستان پورې یې وتړي، خو امیر په دې برخه کې کوم اقدام ونکړ.

انګلیسانو په زور او ظلم، نه یوازې قبایلو ته قناعت ورنکړی شو، بلکې زیاتې ستونزې یې رامنځته کړې انګلیسانو له امیر عبدالرحمن خان سره د ښو دوستانه اړیکو لپاره په کال کې ۱۲ لکه روپۍ امیرته ورکولې، د تړون له لاسلیک څخه وروسته یې شپږلکه روپۍ نورې هم ورباندې زیاتې کړې.

د افغانستان له خپلواکۍ (۱۹۱۹ میلادي کال) څخه وروسته بیا هم د ډیورنډ د سرحد مسآله ناحله پاتې شوه په ۱۹۴۷ میلادي کال کې د پاکستان د دولت په رامنځته کیدوسره، بیاهم دغه موضوع د پاکستان له دولت سره ناحله او له پریکړې پرته پاتې شوه.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي هره ډله دې په پخپلو منځوکې له لاندنیو موضوعګانو څخه پریوې بحث وکړي د خپل بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته په ټولګي کې وړاندې کړي.

- د احمد شاه بابا له دورې څخه د محمد زیانو د دورې تر پیل پورې د افغانستان د هغو سیمو نومونه واخلئ چې اوس د افغانستان له خاورې څخه جلا شوې دي.
- د ډیورنډ د سرحدي کرښې د ټاکلو جریان په څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د افغانستان نقشه رسم کړئ او د ډیورنډ سرحدي کرښه، چترال، بلوچستان او د ملك سیاه غر په نقشه کې په نښه کړئ.

پوښتنې:

۱- د ډیورنډ سرحدي کرښه په کومه نیټه کې لاسلیك شوه؟

۲- د ډیورنډ تړون د چاله خوا لیکل شوې وه؟

۳- انګلیسانو د ډیورنډ تړون په څه ډول په امیر عبدالرحمن خان تحمیل کړ؟

۴- زموږ هېواد ددې تړون په لاسلیك کې کومه ښه غوره کړه؟

۵- ولې د افغانستان ولس د ډیورنډ د سرحدي کرښې پرېکړه نه مني؟

۶- د ډیورنډ کرښې د دواړو غاړو خلك څه فرهنګي ورته والی لري؟

۷- انګلیسانو ولې او څومره پیسې امیر عبدالرحمن خان ته ورکولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ، د امیر شیرعلی خان؛ پامیر، شمال ختیځ او د ډیورنډ کرښې پکې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره ټولګي ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست:

۱-۵ لویدیځ سرحدونه

د لویدیځو سرحدونو په باره کې څه پوهېږئ؟

زموږ د هېواد په لویدیځ کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت او ایران ترمنځه دوه سرحدي کرښې شته، چې د مکمهان او فخري سرحدي کرښو په نوم یادیږي چې هریو یې په تفصیل سره لولو.

الف: د مکمهان سرحدي کرښه:

د سیستان سیمه چې د هېواد په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د تاریخ په بیلابیلو دوروکې کله د افغانستان په لاس کې وه او کله به هم د ایران د اداري لاندې وه.

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه(په ۱۷۴۷ میلادي کال کې چې له ۱۱۲۵ هجری لمریز کال سره سمون لري) د ۱۹ پېړۍ ترنیمايي پورې سیستان د افغانستان د خاورې برخه وه.

- د امیر شیرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې د سربندي د قبیلي مشر د علي خان په نوم له

خپلي قبيلې سره د ايران د دولت تابعيت ومانه او ځان يې له خپلې قبيلې سره د ايران دولت ته تسليم کړ. له هغې څخه وروسته سرحدي مشکلات د افغانستان او ايران په منځ کې را پورته شول، نو لازم وګڼل شول چې د افغانستان او ايران ترمنځ سرحد وټاکل شي.

د افغانستان او ايران حکومتونو د سرحدي مشکلاتو له مخې ونشو کړای چې کومې پريکړې ته ورسيږي.

نوله همدې امله يې دهند له وايسرا سره تماس ونيو او د افغانستان او ايران د سرحدي ستونزو د حل لپاره يې د حکميت غوښتنه وکړه. د هند وايسرا فريد ريک ګولډسمت Sir Fridric goldsmith د سيستان د ناحيې لپاره د حکم په توګه و ټاکه، چې د افغانستان او ايران ترمنځ د منځګړي په توګه کار وکړي او موضوع فيصله کړي ګولډ سميت د انګليسي هئيات رئيس د افغاني او ايراني هياتونو مشرانو سره دوه کاله د سيستان په سرحدونو کې په څېړنو بوخت شو او په ۱۸۷۳ ميلادي کال کې يې چې له ۱۲۱۱لمريز هجری کال سره سمون لري داسې پريکړه وکړه:

د سيستان حوزه د هلمند د سيند په وروستی برخه کې په دوو برخو و ويشل شوه. هغه سيمې چې د نادعلي د سيند په لويديځ کې پرتې دي د خاص سيستان او ختيځې سيمې يې د ماورای سيستان په نوم ونومولې. خاص سيستان په ايران او ماورای سيستان په افغانستان پورې و تړل شول.

په ۱۲۷۴ لمريز هجري کال کې د هلمند سيند له اصلي مسير څخه چې د نادعلي سيند دی او د افغانستان او ايران تر منځ سرحد و، منحرف شو او د اوبو يوه زياته اندازه له بلې لارې چې د پريان د سيند په نوم ياديږي او د نادعلي د سيند په لويديځ کې پروت دی د هلمند هامون ته ورتو ئيږي.

څرنګه چې د ګولډسمت په وخت کې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ په نښه شوې نه وه، د هلمند د سيند د مسير تغيير د دويم ځل لپاره د افغانستان او ايران د خلکو ترمنځ ستونزه رامنځته کړه.

ځکه چې د افغانستان حکومت د نادعلي او د هلمند د سيند مسير اصلي لاره ګڼله او د ايران دولت د هلمند د سيند د مسير تغيير پخپله ګټه په پام کې نيولی و.

بياله انګليسانو څخه مرسته و غوښتل شوه. د انګلستان حکومت مکمهان Macmahan له پنځلس زره انګليسي او هندي افسرانو سره ددې کار لپاره موظف کړل د درېواړو هېوادونو افغانستان، ايران او انګليسانو هيأتونه دڅيړنې په ټولو وسايلو سمبال وو. هغوي دوه کاله او درې مياشتې له ۱۹۰۲- ۱۹۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کال پورې چې د ۱۲۸۰- ۱۲۸۲ هجري لمريز کلونو سره سمون لري (د امير حبيب الله د حکومت دوره) څېړنه او مطالعه وکړه او سرحدي کرښه يې د ملک سياه له غره څخه تر سياه کوه پورې چې د مکمهان د کرښې په نوم ياديږي تثبيت کړه.

کله چې د افغانستان حکومت د هلمند او ارغنداب پرمختيايي پروژه د لاس لاندې ونيوله د ايران دولت د ملګرو ملتونو د امنيت شوراته د اوبو د کموالي په هکله ګيله وکړه.

په پای کې د امريکا متحده ايالتونو پدې برخه کې د منځګړيتوب هيله وکړه. د افغاني، ايراني او امريکايي استازو ترمنځ په واشنګټن کې خبرې پيل شوې. د امريکا متحده ايالتونو وړانديز وکړ چې يوفني کميسيون دې وټاکل شي چې نوموړې موضوع په سيمه کې وڅيړي او خپله پريکړه دې دواړو هېوادونوته واوروي. فني متخصصين د امريکا د متحده ايالتونو، کاناډا او چيلي له پوهنتونونو څخه و ټاکل شول هغوی د هلمند دوادي انکشافي پروژه وليدله. د ګولدسمت او مک مهان تاريخي اسناد يې وکتل او په پاي کې يې داسې وويل: د هلمند دوادي پروژه د سيلابونو د کنترول او دکال په اوږدوکې د هلمند د سيند د جريان د تنظيم لپاره جوړه شوې ده او دسيند او به يې ندي کمې کړي، بلکې په ټول کال کې په يوه ټاکلي اندازه ساتي.

د ايران سهم بايد دکال په اوږدوکې د اوبو د جريان د توپيرله مخې د هرې مياشتې لپاره وټاکل شي.

د افغانستان دولت په ۱۳۲۱ هجري لمريز کال کې د درې کسيز کميسيون راپور ومانه او د ايران د هغه وخت شاهشاهي دولت سره يې د خبرو د پيل لپاره خپل چمتووالي وښود.

ب: د فخري سرحدي کرښه:

له سياه کوه څخه د ذوالفقار تر درې پورې چې زموږ د هېواد په شمال لويديځ کې پرته ده. ځوځلي د افغانستان او ايران ترمنځ سرحد وټاکل شوه، خو پدې برخه کې کومه غوڅه پريکړه ونشوه، ترڅو چې دواړو دولتونو په ۱۳۱۳ هجري لمريز کال کې د ترکيې له دولت څخه د منځګړيتوب غوښتنه وکړه د ترکيې دولت جنرال فخرالدين التايي د سرحدي اختلافونو د حل لپاره وټاکه. جنرال فخرالدين التايي له ډېرې څېړنې او مطالعې څخه وروسته خپله پريکړه دواړو د افغانستان او ايران هېوادونو ته واو روله.

په دې ترتيب سره د افغانستان لويديځ سرحد چې د فخري د کرښې په نوم ياديږي د سياه کوه له سيمې څخه د ذوالفقار تر درې پورې د شمال په استقامت تثبيت او وټاکل شو. د سياه کوه څخه تر اسلام قلعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ او له اسلام قلعه څخه د ذوالفقار تر درې پورې د افغانستان او ایران ترمنځ د هریرو د سیند سرحدي کرښه جوړوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کیږي. هره ډله د لاندې موضوعاتو څخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث کوي او پایلې ټولګیوالوته وړاندې کوي.

- د سیستان د سیمې ځرنګوالي په هکله معلومات.
- ولې د افغانستان او ایران دولتونو دسرحدي کرښو د ټاکلو په هکله د هند له وایسرای څخه د مرستې غوښتنه وکړه او د ګولډ سمت د کار پایله څرنګه شوه؟
- د نادعلي د رود د اصلي مسیر انحراف څه ستونزې رامنځته کړې او موضوع په څه ډول حل شوه؟
- ولې د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته ګیله وکړه او پایله یې څه شوه؟
- د فخري سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان او ایران ترمنځ د سیستان د سیمې په سر اختلاف راپورته شو؟

۲- د سیستان د حوزې په باره کې معلومات ورکړئ.

۳- د مکک مهان سرحدي کرښه د کومو سیمو ترمنځ پرته ده؟

۴- د فخري سرحدي کرښه د (   ) او (   ) سیمو ترمنځ پرته ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د مکمهان او فخري کرښې پکې وښیئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست:

١-٦ اداري تشکیلات

د افغانستان د لویو ولایتونو نومونه اخیستلای شئ؟

د امان الله خان په دوره کې افغانستان د اداري تشکیلاتو د واحدونو له مخې په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ویشل شوی و. د افغانستان ولایتونه کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان او اعلی حکومتونه له مشرقي سمت، جنوبي سمت، میمنه او فراه څخه عبارت وو.

له ۱۳۴۳ لمریز کال څخه مخکې د ځینو ولایتونو ساحه دومره پراخه وې چې د هغو اداره د طبیعي خنډونو له مخې لکه غرونه، پراخې اوسوځوونکې دښتې تنګې او صعب العبوره درې ستونزمنه او دهغه وخت د حمل ونقل د وسایلوله مخې زیاتې ستونزې رامنځته کړې وې د دولت دکارکوونکو مصروفیت دومره زیات و چې په ډېر مشکل سره د خلکو عریضو او شکایتونو ته غوږ نیول کېده.

عرفاني او ټولنیزو موضوعګانو ته کمه پاملرنه کېده. نو په ۱۳۴۳ لمریزکال کې د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون د تطبیق او د ولسواکۍ د تعمیم لپاره د هېواد په اداري تشکیلاتوکې اساسي تغیرات راغلل او افغانستان په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو وویشل شو.

هر ولایت د والي په واسطه چې له مرکز سره مستقیمه اړیکې لري اداره او کنټرولیږي. د هر ولایت اداري او قضایي چارې پخپل وار د خلکو د ارامۍ او آسانتیاوو لپاره په کوچنیو اداري واحدونو ویشل شوي دي. هر ولایت په ولسوالیو او کلیو ویشل شوې دی علاقه دارۍ اوس له منځه تللي او په ولسوالیو بدلې شوي دي. د هرې ولسوالۍ په رآس کې ولسوال دی د ولسوالیو اداره له ولایت او دهغه اداره له مرکز سره اړیکې لري. د اجرایي قوې نور غړي د وزارتونو له خوا ټاکل کیږي او خپلې دندې په ولایت کې د والي د نظر لاندې او په ولسوالیو کې د ولسوال د نظر لاندې سرته رسوي.

والي د قانوني کارونو د سرته رسولو په برخه کې د محلي ارګانونو ریاست او جمهوري ریاست ته مسوولیت

لري او ځواب ويونکی دی.

د هېواد په اداري ويش کې په ۱۳۷۰ لمريز کال کې ۳۲ ولايتونه، ۹۴ ښاري ساحې او ۲۹۴ ولسوالۍ او ۳۳،۵۰۰ اصلي او فرعي کلي شامل وو. له ۱۳۸۵ لمريزکال څخه وروسته دوې ولسوالۍ چې يوه پنجشير او بله يې دايکندي وه نوی ولايت ته لوړې شوې.

• په دې وروستيو کلونو کې د افغانستان اسلامي جمهوريت په ۳۴ ولايتونو او ۳۶۴ ولسواليو ويشل شوی دی. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار د هېواد پلازمينه ده لاندينی جدول د هېواد ولايتونه او د ولايتونو مرکز ونه ښيئ

شمېره	د ولايتونو نوم	د ولايتونو مرکزونه	د ولايتونو مساحت په کيلو متره مربع
۱	کابل	د کابل ښار	۴۵۲۳/۵۸
۲	قندها ر	د قندهار ښار	۵۴۸۴۴/۵
۳	هرات	د هرات ښار	۵۵۸۶۸/۵۳
۴	بلخ	د مزارشريف ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۵	ننگرهار	د جلال آباد ښار	۷۶۴۱/۰۵
۶	پکتيا	د گرديز ښار	۵۵۸۳/۱۵
۷	غزنی	د غزنی ښار	۲۲۴۶۰/۵۳
۸	پروان	د چاريکارو ښار	۵۷۱۵/۰۵
۹	هلمند	د لښکرگاه ښار	۵۸۳۰۵/۰۷
۱۰	بغلان	د پلخمري ښار	۱۸۲۵۵/۲۴
۱۱	فارياب	د ميمني ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۱۲	نيمروز	د زرنج ښار	۴۲۴۰۹/۵۳
۱۳	بدخشان	د فيض آباد ښار	۴۴۸۳۵/۹۱
۱۴	جوزجان	د شبرغان ښار	۱۱۲۹۱/۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	بامیان	د بامیانو ښار	۱۸۰۲۹/۱۶
۱۶	زابل	د قلات ښار	۱۷۴۷۱/۸۰
۱۷	غور	د چغچران ښار	۳۶۶۵۷/۴۲
۱۸	بادغیس	د قلعه نو ښار	۲۰۷۹۴/۰۱
۱۹	سمنگان	د ایبک ښار	۱۳۴۳۷/۸۱
۲۰	تخار	د تالقان ښار	۱۲۴۵۷/۸۲
۲۱	کندز	د کندز ښار	۸۰۸۰/۸۶
۲۲	لغمان	د مهترلام ښار (د سراج قلعه)	۳۹۷۷/۰۸۷
۲۳	فراه	د فراه ښار	۴۹۳۳۹/۱۱
۲۴	پکتیکا	د شرني ښار	۱۹۵۱۵/۸۶
۲۵	کونړونه	د اسعد آباد ښار	۴۹۲۵/۹۰
۲٦	لوگر	د پل علم ښار	۴۵۶۸
۲۷	وردک	میدان ښار	۱۰۳۴۸/۳۲
۲۸	کاپیسا	د محمود راقي ښار	۱۹۰۸
۲۹	نورستان	د پارون ښار	۹۲۶۶/۷۴
۳۰	خوست	د متون ښار	۴۲۳۵/۲۶
۳۱	سرپل	د سرپل ښار	۱۶۳۸۵/۵۷
۳۲	ارزگان	د ترین کوټ ښار	۱۱۴۷۳/۶۷
۳۳	پنجشیر	د بازارك ښار	۳۷۷۱/۶۲
۳۴	دایکنډي	د نیلي ښار	۱۷۵۰۱/۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسنی وخت کې د افغانستان ملکي ویش

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د لاندنيو موضوعاتو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي. یو تن دې د ډلې په استازیتوب خپله موضوع ټولګیوالوته شرحه کړي.

- د اماني دورې اداري تشکیلات:
- ولې په ۱۳۴۳ هجري لمریز کال کې په اداري تشکیلاتوکې بدلون راغي.
- د ولایتونو او ولسوالیو اداره په څه ډول ده؟
- د هېواد د ولایتونو، ولسوالیو او کلیو شمېر څومره دی؟ وروستني ولایتونه، چې د ولایت سطحې ته لوړ شوي دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

۱- د امان الله خان د دورې د ولایتونو نومونه واخلئ.
۲- د امان الله خان د دورې اعلی حکومتونه کوم دي؟
۳- کوم ولایتونه د هېواد په شمال کې پراته دي.
۴- د افغانستان د مرکزي ولایتونو نومونه واخلئ.
۵- د کابل، بلخ، ننګرهار، او هرات د ولایتونو د مرکزونو نومونه واخلئ.
۶- د هېواد لویدیځ ولایتونه په نقشه کې وښیئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد دلویو ولایتونو او ښارونو موقعیت و ټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱ د هېواد په پرمختياکې د نفوسو اهميت.

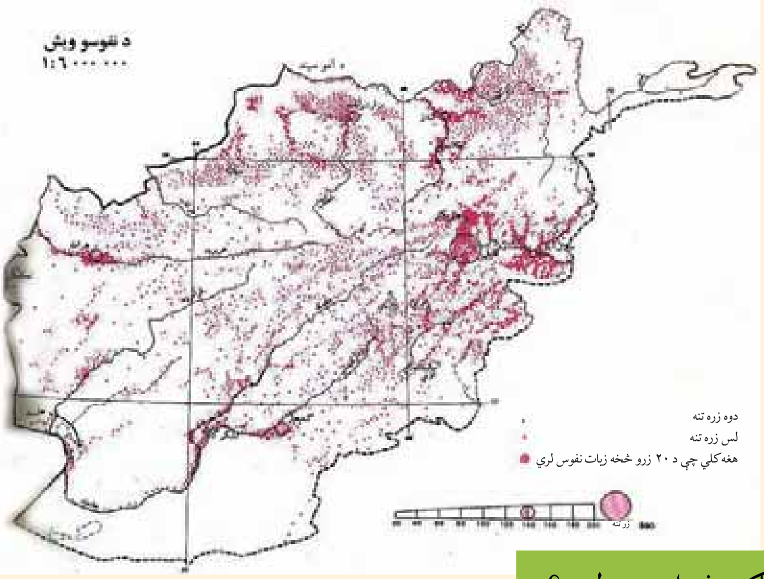

نفوس د هېواد په پرمختياکې څه اهميت لري؟

نفوس د هېوا د له ټولو اوسيدونکو څخه عبارت دي، چې په بيلابيلو ځايونو کې د بيلو لاملونوله مخې استوګن او ځای پرځای شوي دي. د نفوسو شمير په ځينوځايونوکې لږاو په ځينوځايوکې ډېر دی.

نوله دی کبله د نفوسو تناسب د استوګنې پرسيمه باندې د اهميت وړ دی.

د نفوسو دګڼوالي له پاره بايد د يوې سيمې نفوس د هغې په مساحت وويشو. د افغانستان نفوس ۲۶ ميليونه اټکل شوی دی، چې په ټول هېواد کې ژوند کوي اوسنی نفوس په ټول هېواد کې يو ډول ندی بلکې اقليمي، د ځمکې د جوړښت شرايط او نور اقتصادي، بشري او سياسي لاملونه د نفوسو په تمرکزکې اغيزه لري.

همدارنګه د پور تنيو لاملونو په پام کې نيولو سره په حاصلخيزو سيمو لکه (ننګرهار، لوګر، کاپيسا، لغمان، او پروان کې په زيات شمير نفوس ځای پرځای شوي دي. په داسې حال کې چې د بکوا او مارګو په سوځوونکو دښتو کې د نفوسو شمير ډېر کم دی.

په هېواد کې پرمختيايي پلانونه د نفوسو د زياتوالي له مخې په پام کې نيول شوي دي.

د افغانستان نفوس په صنعتي مرکزونو،اقليمي سيمو، ښارونو او کليو کې په مختلفو اندازو ځای پر ځای شوی دی. د خلکو دژوندانه لپاره د کرنې په پرمختيا او د لومړنيو توکود توليد پر بنا ۸۰ سلنه خلک په کليو او ۲۰ سلنه نور په ښارونو کې ژوند کوي. په دې وروستيو کلونو کې د وخت په تيريدو او د سياسي بدلونو نو پر اساس د نفوسو ګڼه ګونه

دکابل،جلال آباد، مزار شريف، هرات او داسې نورو ښارونو کې زياته شوې ده .

- د اقتصادي او صنعتي لاملو په سبب د هېواد يو شمېر وګړي په صنعتي مرکزونو کې ژوند کوي. لکه د پلخمري د نساجی فابريکې دبغلان دقندفابريکې او داسې نورو کارخانو په شاوخواکې استوګن دي.

- په کرنيزو پروژوکې لکه د هډې او غازي آباد فارمونه، دهلمند،ناد علي او داسې نورې پروژې د زياتو نفوسو دځای پرځای کېدنې لامل شوي دي.

- د کرنيزو ځمکو دخړېبولو لپاره د سيندونو شتون دکرنيزو کليو د پرمختګ سبب شوی. همدارنګه سوداګريز بندرونه لکه تورخم، اسلام قلعه، حيرتان ، سپين بولدك او داسې نور د ډېرو نفوسو دځای پرځای کيدنې سبب شوي دي.

لنډه داچې په اوارو او مناسبو اقليمي سيموکې دنفوسو دمېشته کيدنې مينه ډېره وي نه په سوځونکو شګو او يا په غرنيو لوړو برخو کې.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په ډلوو ويشل شي. هره ډله دې له لاندنيو موضوعاتو څخه په يوه موضوع بحث وکړي او پايلې په ټولګي کې شرحه کړي.

۱- په سياسی لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

۲- په اقتصادي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

۳- په طبيعي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

پوښتنې:

۱- نفوس تعريف کړئ.

۲- لاندينی ولايتونه ډيرګڼوالی لري.

الف: کابل، کاپيسا، ننګرهار، لوګر، او پروان ب: تخار، کونړونه او لغمان

ج: لوګر، ميدان وردك او غزني د: دايکندي، خوست، او پکتيا.

۳- آيا اقليم او ښه خاوره د نفوسو په ګڼوالي اغيزه لري؟

۴- په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو ګڼوالی په څه ډول دی؟ د دغې موضوع بيلګه ووياست.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د نفوسو په ويش او ګڼوالي کې کوم لاملونه شامل دي، نومونه يې واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست:

۲-۲ احصایه اود نفوسو جغرافیایي ویش

د خپل استوګنځي په باره کې فکر وکړئ و وایاست چې د هغې سیمې نفوسو ولې پرمختیا کړې ده؟

افغانستان له ډېرو پخوا دوروڅخه د خلکو د استوګنې ځای و او بېلا بېلو قبیلو ته یې د غرونو په شنو لمنو، دو یا لوېه غاړه، د سیندونو په ساحلونو او دخوړونو په غاړوکې ځای ورکړی دی او د افغانستان په تاریخ کې یې د لرغوني آریایي،مدنیت بنسټ یې ایښی دی. چې تاریخي جغرافیه د دې حقیقت ښکارندوی ده.

د دې هیواد تاریخي لغونتوب، د نفوسو استقرار چې د لویو مد نیتونو او د تاریخي ښارونو د تاسیس له مخې لکه بلخ پیل کېږي. تقریبا له ۸۰- ۸۵ سلنه نفوس یې په کرنه او د هغې په اړونده کارونو بوخت دي. تر اوسه هم کرنه د نفوسو د تمرکز او ویش د سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. نوله همدې امله د فزیکي چاپیریا ل جوړښت، د اقلیم ډول، د هایدروګرافی ځانګړتیا وې، د انساني نفوسو د تمرکز او استوګنې لپاره، په بیلا بیلو تناسبونو شرایط برابر کړي دي. زموږ په هیواد کې هم د نرۍ د نورو سیمو پشان، سیمې په بیلا بیلو تناسبونو رامنځته شوي دي. زموږ په هیواد کې د نرۍ د نورو سیمو په شان، درې، وادي، جلګی او د سیندونو غاړې په ډېرو پخوا نیو زمانو کې مساعد چاپیریال د خلکو د بېلا بېلو ډ لود استوګنې لپاره رامنځته کړي دی او د کرنې او ژوندانه له پاره یې مساعدې برخې جوړې کړي دي، چې د کرنې، صنعت او مالداری او د صنعتي فعالیت د پر اختیا له لپاره ګټورې دي او غېرمسکونی سیمې یې د استوګنې په سیمو بدلې کړي دي. د هیواد په شمال کې د نفوسو تمرکز په هغو سیمو کې چې لوړوالی یې له ۲۵۰۰ متروڅخه زیات دی، محدود دی او پدې سیمو کې یو شمیر نسبتاً پر اخې سیمې یې نیولې دي. هغه سیمې چې مساعد اقلیم، ښه خاوره او ډېرې اوبه لري، زیات شمېر خلک پکې استوګن دي. په همدې ډول هغه سیمې چې له ۱۰۰۰ متروکم لوړوالي لري پراخې او هوارې سیمې دي لکه لویدیځه، شمالي، ختیځه د جنوب لویدیځ یوه برخه او جنوبي حوزې. د دې سیمو زیات نفوس په کرنه او مالداری او نورو تجارتي اوصنعتي دندو بوخت دي.

د افغانستان اداري واحدونه څرګندوي، چې د کرنې له مخې زیات اهمیت لري او زیات نفوس یې ځانته جلب کړی دی اود نورو سیمو په تناسب یې ګڼ نفوسه سیمې جوړې کړي دي. په همدې ډول یې په پورتنیو نقطو کې د سوداګرۍ راکړې ورکړې لوی ښارونه او داسې نورې سیمې جوړې کړي دي چې د زیاتو نفوسو په تمرکزکې اغېزه لري.

صنایع او د فابریکو جوړول، عرفاني او فرهنګي مرکزونه، اداري نظامي او توریستي واحدونه هم د نفوسو د راټولیدو او تمرکز باعث شوي دي. چې کولای شو د کابل له ښار، د ننګرهار او کاپیسا له ولایتونو او نورو ښارونو څخه یې یادونه وکړو.

د ا وبو شتون د نفوسو په ګڼو الي کې ډېره اغېزه لري. که چېرې د سیندونو، د چینو او کاریزونو غاړې ترکتنې لاندې ونیسو. دغو سیمو د نورو سیمو په نسبت زیات نفوس ځانته جلب کړي دي. په تیره بیا د سیندونو، کاریزونو او چینو منځنۍ او وروستنی برخې د نفوسو په تمرکز کې له ډېرو پخوا کلونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه برخه درلوده. د نفوسو ګڼوالی په دې نقطو کې په څرګنده توګه په سترګو کېږي. د مثا ل په ډول د لوګر، پنجشیر، الیشنګ، الینګار، کونړ، د هریرود سیند او مرستیالان يې، د هلمند د سیند ساحل او مرستیالان يې لکه ترنک، ارغستان او ارغنداب، د مرغاب سیند او مرستیالان يې، دکندز سیند، فراه رود، خاشرود او ادرسکن او د آمو د سیند کیڼ ساحل د افغانستان ډېر ګڼ نفوسه سیمې دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي لومړی په ډ لو ویشل کیږي. وروسته هره ډله د لاندې پوښتنو په باره کې فکر کوي او نتیجه يې د ډ لو استازي نورو ته تشریح کوي.

دکومو د لیلونو له مخې د نفوسو ګڼوالی په یوه ځانګړې سیمه کې زیات وي؟ په قناعت بخښونکو د لیلونو یو له بل سره بحث وکړئ.

پوښتنې:

۱ . د هغو سیندونو نومونه واخلئ چې د نفوسو دګڼوالي باعث ګرځي.

۲ . د هلمند سیند د لاندې اهمیت لرونکی دی:

الف: اقتصادي، کرنیز، صنعتي او تولیدي ب: اقتصادي او انرژي

ج: اقتصادي او شخصي د: ټول سم دي

۳ . دکابل د سیند مرستیا لان له ( ) څخه عبارت دي.

۴ . هغه سیمې چې په ۱۰۰۰ متره لوړوالي کې پر تې دي، د نفوسو تمرکزيې( ) دی.

۵ . دکاریزونو اهمیت د هیواد د اوسیدونکو په ژوندانه کې، بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

کوم جغرافیایي شرایط د ښارونو د جوړیدو او د نفوسو دګڼو الي سبب شوي دي؟

په کتابچو کې د ځواب له لیکلو وروسته يې نورو ته تشریح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر

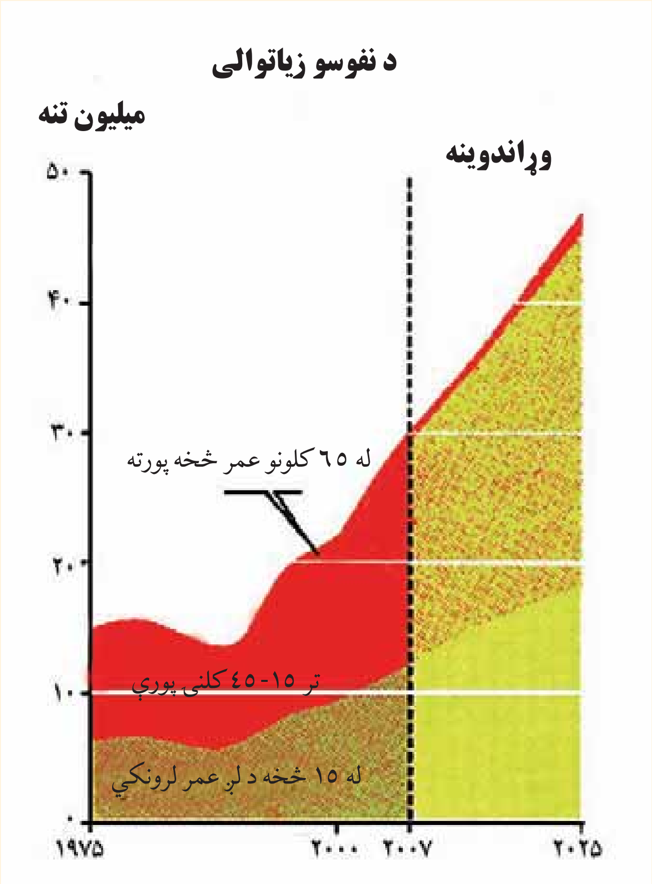

ایا پوهیږئ چې د نفوسو وده او منځنی عمر زموږ په ګران هیواد کې څومره دی؟

د نفوسو نسبي وده د یوه هېواد د خلکو زیاتوالي ته ویل کیږي. د خلکو د شمېر او د نفوسو دنسبي ودې په باره کې بنستیز ارقام او څیړنه له اساسي ارتیا ووڅخه ګڼل کیږي. په دې ډول کولای شو چې د دیموګرافی له مخې چې د نفوسو وده، مرینه (نارینه او ښځینه) او نور ارقام هر وخت د څیړونکو او مؤسساتو په واک کې کیږدي. په مخ پرودې هېوادونو کې د نفوسو وده د ټولنیزو، مذهبي او اقتصادي مقرراتو تابع ده.

- د ټو لنیزې او روغتیا له مخې عادي وده په پام کې ده..

نو له همدې امله په افغانستان کې منځنی او عادي و ده له ۲.۵ څخه تر ۳ سلنه محاسبه شوې ده. سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې چې دقیقه احصایه نشته. د افغانستان د نفوسو په هکله اټکلي ارقام په رسمي ډول د لومړي ځل له پاره په ۱۳۱۵ لمریز کال کې خپاره شول. د افغانستان ټول نفوس په دې کال کې لس میلیونه او اویا زره ښوول شوي دي. په داسې حال کې چې په ۱۳۸۸ لمریز کال کې چې له ۲۰۰۹ میلادي کال سره سمون لري ۲۶ میلیونه څرګند شوي دي.

د پلان وزارت د ۱۳۲۹ لمریز کال د احصایې له مخې د ټول هېواد نفوس ۱۲ میلیونه اټکل کړي دي. د همدې کلونو د نفوسو وده په اټکل ولاړه ده.

د نفوسود لومړۍ نمونه یې څېړنه په ۱۳۳۲ لمریز کال کې، د هېواد په پلا زمېنه کابل ښار کې د روغتیا د نړیوالې مؤسسې له خوا سرته ورسیده او د لسو ولا یتونو په ۸۵ اړونده کلیو کې په تیت او پرک ډول دنفوسو د ترکیب(عمر، جنس، دنده او داسې نور) او نورو ځانګرتیا وو په باب معلومات راټول شول. له هغې څخه وروسته یوه بله نمونه یې څېړنه دکابل دکلیو (ده خدای داد) په باره کې په ۱۳۳۸ لمریز کال کې سرته ورسیده. دغه عملیه د دیموګرافۍ د پوهې له مخې د ساحې او دنفوسو د شمېر د محدودیت اود احصایې له مخې لازم ارزښت نلري او له هغې څخه سمه علمي نتیجه په لاس نه راځي. بشپړه سرشمېرنه د ۱۳۵۸ لمریز کال د جوزا د میاشتې په ۲۵ نېټه پیل او د چنګاښ د میاشتې په ۱۴ نېټه پای ته ورسیده. سره له دې چې دقیقه احصایه واخستل شوه، خو بیا هم ویې نه شوکولی چې د هېواد د ټولو سیمو احصایه واخلي. د ۱۳۵۹ لمریز کا ل د احصایې له مخې د افغانستان ټول نفوس۱۵.۹٤ میلیونه تنه اټکل شوي چې د هغو له جملې څخه ۱۳.۴ میلیونه تنه دایمي استوګن نفوس او ۲.۵۶ میلیونه تنه نورکوچیان وو. د ټول نفوس ۱۵.۴ سلنه په ښارونو او ۸٤.۶ سلنه په کلیو کې ژوند کوي.

پدې کال کې په کلیو یا ښارونو کې میشت نفوس چې ټولې کورنۍ ۲،۱ میلیونه وې چې په منځني ډول د هرې کورنۍ غړي ۶ تنه ثبت شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸٦ کال کې، د نفوس د گروپونو بېلوالی د عمر له مخې

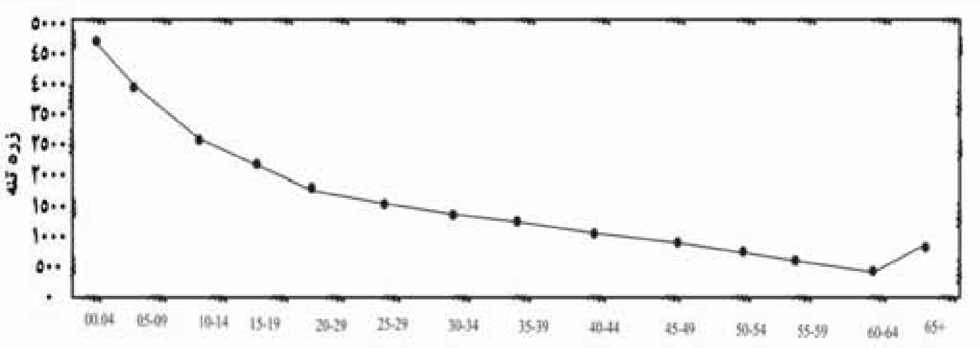

اضافي معلومات:

د نفوسو د زیاتوالي معلوماتي جدول له ۱۳۴۰ څخه تر ۱۳۷۰ لمریز کلونو پورې:

گڼه	کال	د ودې سلنه
۱	۱۳۴۰	۳,۱
۲	۱۳۴۸	۳
۳	۱۳۵۰	۲,۸
۴	۱۳۵۹	۲,۶
۵	۱۳۷۰	۱,۹
۶	۱۳۸۶	۲,۰۳

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د نفوسو د اهمیت په باره کې بحث وکړي او د هېواد د پرمختیا په باره کې دې د هغې اغېزې پخپلو منځو کې شریکې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- د مخ په ودې هېوادونو د نفوسو وده څرنګه ده؟

۲- د نفوسو وده څه ارزښت لري؟

۳- د افغانستان د نفوسو احصایه اټکلي ده که واقعي؟

۴- په کومو هېوادونو کې د نفوسو کنترول مجاز نه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېواد کې د نفوسو وده د کومو لاملونو تابع ده؟ وروسته له دې چې د لیلونه مو په کتابچه کې ولیکل، بله ورځ پرې په ټولګي کې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نفوسوخرنگوالی او په هېواد کې قومي ترکیب

په افغانستان کې د نفوسو څرنګوالی، د لاندنیو مطالبو له مخې مطالعه او ارزولی شو.

- د عمر له مخې.
- د جنس له مخې.

د نفوسو د څرنګوالي مطالعه د ټولنیزو او اقتصادي خدمتونو له مخې(کرنه، کانونه او داسې نور)

د ۱۳۵۸ لمریز کال راهیسې د هېواد په سطحه کومه سر شمیرنه نه ده شوې نو له همدې امله په افغانستان کې د نفوسو دویش، ترکیب دودې د اندازې او اقتصادي او ټولنیزو ځانګړتیا وو په هکله مستند احصایوي معلومات په لاس کې نشته. خو په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو د څرنګوالي لومړيتوب د جنس(د نارینه او ښځینه) له مخې مطالعه شو.

- په ۱۳۸۳ لمریز کال کې د نفوسو دجنس له مخې د څرنګوالي لومړيتوب احساس شو. د اتیا ویمې لسیزې په پیل کې د ښځینه ووېه لور پاملرنه را وګرځیده، چې د هغو فعاله ونډه اخیستنه په ټولو برخو کې په څرګنده ښکاري. اوس د کتنې وړشمیر ښځې په شورا(ولسي اومشرانو جرګه) کې دنده ترسره کوي. په همدې ډول د ښځو ونډه په دولتي اداروکې په تیره بیا په پوهنې او د اقتصاد په بیلا بیلو سکتوروکې زیاته شوې ده.
- د مخ پرودې هیوادونو په ډله کې زموږ د هیواد د ټولو نفوسو(د صفر څخه تر ۱۵ کلنی پورې) ۴۴ سلنه او د (۱۵ څخه تر ۶۰ کلنی پورې) ۵۲.۹ سلنه او د ۶۵ کلنی څخه پورته ۲.۶ سلنه اټکل شوې ده.

په هېواد کې اقتصادي فعاله نفوس تر (۱۵- ۶۵) [1] کلنی پورې دی چې د هغې له جملې څخه ۸۰ سلنه دکرنې او مالدارۍ په برخه کې مشغول دي ا وپاتې نورېې په صنایعو، کانونو او ټولنیزو خدمتونو کې بوخت دي او له ۶۵ کلنی څخه پورته غیر فعاله اقتصادي نفوس تشکیلوي.

۱- د کوچنیوالي عمر د مشغولیت له پلوه د حقوق بشر سازمان ۱۸ کلنی غوره کړئ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د عمر او جنس د ترکیب څرنګوالی:

کال	ښاري نفوس		کلیوالي نفوس	
۱۳۸۸	ښځې	نارینه	ښځې	نارینه
	۲۵۰۳۰۹۰ تنې	۲۶۵۶۲۰۰ تنه	۸۷۵۲۳۰۰ تنې	۹۱۲۷۴۰۰ تنه
	۵۱۵۹۲۰۰ تنه		۱۷۸۷۹۷۰۰ تنه	

په پورتني جدول کې د ښځو شمېر د نارینه و په پرتله ۳.۵ څلي لږدی.

خو د عمر له پلوه دکوچنیانو شمیر د پنځه کلنی څخه کښته ۲۰ سلنه

۲۵ څخه کښته ۸ سلنه

۴۰ څخه کښته ۵ سلنه

۶۵ څخه کښته ۴ سلنه

د افغانستان ټول نفوس جوړوي

په هیواد کې قومي جوړښت او د قومونو جغرافیایي ویش:

• په افغانستان کې د ساکنو قومونو جغرافیایي ویش په څه ډول دی؟

د افغانستان اوسیدونکي اویا اتباع د تاریخي عنعناتو له مخې او همدارنګه د اساسي قانون له مخې ټول افغانان دي. خو د بشري جغرافیې له مخې زموږ په هیواد کې بیلا بیل قومونه ژوند کوی چې په لنډ ډول د هغو په باب اشاره کېږي.

په دې خاوره کې پښتانه د تاریخي اسنادو له مخې د اریایانو ډېر پخوانی نژاد بلل کېږي هغه ژبه چې پرې خبرې کوي د پښتو په نوم یا دېږي.

هیرودت د یونان وتلي مورخ پښتانه د پکټ تویس او سیمو، پکتیس په نوم هم یاد کړي دي. پښتانه په ټول افغانستان کې استوګن دي، خو زیات یې په ختیځو په کابل او د کابل په ګاونډیو ولایتونوپه جنوبي، جنوب ختیځ، ختیځ او جنوب لویدیځ کې په ګڼه توګه ژوند کوي په شمالي ولایتونو کې هم اوسیږي.

• تاجکان د پښتنو پشان د دې سیمې د اریا یانو له ډېرو پخوا نیو قومونو څخه دي، چې بیلا بېل قومونه یې د هیواد په شمال کې له بدخشان څخه تر هرات او د هندوکش په جنوب کې له پروان څخه تر کابل پورې ژوند کوي. او په عمومي توګه په دري ژبه خبرې کوي.

• ازبیک او ترکمن هم د دې هیواد اوسیدونکي دي او د هېواد په شمال او شمال لویدیځ کې ژوند کوي.

ازبیک قرغز، قزاق او ترکمن په ترکي او ازبیکي ژبو خبرې کوي.

• هزاره زموږ د هېواد اوسیدونکي دي چې په هزاره گي لهجه په دري ژبه خبرې کوي. په بامیانو او مرکزي لوړو سطحو کې اوسیږي.

• نورستانیان له اریا یي قوم څخه دي او د دې هیواد له اصلي اوسیدونکو څخه شمېرل کېږي. د نورستانیانو داوسیدو سیمه نورستان او ژبه یې د ختیځ اریایي ژبو څخه ده. یو بل قوم چې اریایي نژاد لري، پشه یان دي چې په کونړونو او کاپیسا کې ژوند کوي. ژبه یې ختیځه اریایي ریښه لري.

• بل قوم چې اریایي نژاد لري بلوځ دي چې د کندهارپه جنوب اوچخا نسور کې ژوند کوي. ژبه یې بلوځي اریایي ده په پښتو او دري هم خبرې کوي.

په همدې ترتیب زموږ په گران هیواد کې یو شمېر قزل باش، عرب اوسیدان هم ژوند کوي. په همدې ډول یو محدود شمېر هندوان اوسکان هم په کابل، ننگرهار، کندهار، گردیز، خوست او غزني کې ژوند کوي، چې د دې هیواد اوسیدونکي دي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

د نفوسو کیفیت څه مفهوم لري؟ هره ډله به په دې هکله بحث وکړي. د ډلې استازې دې هم ټو لگیوالوته ووایي. چې په هېواد کې د میشتو قومونو په هکله بحث وکړي ا وخپل معلومات له نورو سره شریک کړي.

پوښتنې:

۱. هغه قومونه چې په افغانستان کې ژوند کوي، نومونه یې واخلئ.

۲. د اضافي معلوماتو د جدول له مخې په کاربو ختو نفوسو سلنه پیدا کړئ

۳. د کوم عمر خلکو ته اقتصادي فعاله نفوس ویل کیږي؟

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

په افغانستان کې د استوگن قومونو په باره کې، له بیلا بیلو سرچینو څخه په گټه اخیستنه، یوه لنډه مقاله ولیکئ.

اضافي معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر (په کال)	فیصدي	ټول نفوس (تنه)	ښځینه (تنې)	نارینه (تنه)
۱۳۸۶(۲۰۰۷-۲۰۰۸)				
ټول دایمي استوګن نفوس				
	۱۰۰	۲۳۰۳۸۹۰۰	۱۱۲۵۵۳۰۰	۱۱۷۸۳۶۰۰
۰۰-۰۴	۲۰	۴۵۱۴۵۶۲	۲۳۲۱۸۷۱	۲۱۹۲۶۹۱
۰۵-۰۹	۱۵	۳۴۴۵۶۷۹	۱۶۹۴۹۶۲	۱۷۵۰۷۱۷
۱۰-۱۴	۱۱	۲۶۵۳۱۴۳	۱۲۵۳۶۸۷	۱۳۹۹۴۵۶
۱۵-۱۹	۹	۲۱۶۵۸۸۱	۱۰۱۷۴۴۴	۱۱۴۸۴۳۷
۲۰-۲۴	۸	۱۸۶۰۸۹۸	۹۰۴۷۱۲	۹۵۶۱۸۶
۲۵-۲۹	۷	۱۵۴۰۶۹۳	۷۷۹۷۲۱	۷۶۰۹۷۲
۳۰-۳۴	۵	۱۲۸۷۲۲۳	۶۷۶۸۰۵	۶۱۰۴۱۸
۳۵-۳۹	۵	۱۱۳۴۶۸۴	۵۹۵۲۷۱	۵۳۹۴۱۳
۴۰-۴۴	۴	۹۸۱۲۷۷	۴۸۶۵۳۴	۴۹۴۷۴۳
۴۵-۴۹	۴	۸۵۲۶۸۲	۴۰۲۴۶۱	۴۵۰۲۲۱
۵۰-۵۴	۳	۷۲۰۶۱۳	۳۲۳۹۲۵	۳۹۶۶۸۸
۵۵-۵۹	۳	۵۸۰۱۷۴	۲۵۱۶۲۶	۳۲۸۵۴۸
۶۰-۶۴	۲	۴۴۷۱۶۴	۱۹۰۹۰۶	۲۵۶۲۵۸
٦٥ کلن او د هغې څخه پورته	۴	۸۵۴۲۲۷	۳۵۵۳۷۵	۴۹۸۸۵۲

نوټ: د کوچیانو ۱,۵ میلیونه نفوس پکې شامل نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم لوست:

۲-۵ د اخلي او خارجي مهاجرتونه او د نفوسو ځاى پر ځاى كيدل

د هغو مهاجرتونو په هكله چې زموږ له هېواده شوي، معلومات لرئ؟

زموږ په هېواد كې د اخلي، خارجي، سياسي او تاريخي مهاجرتونه چې د طبيعي پېښو د اغېزو له مخې كېږي، د هغو انگيزې په لاندې ډول دي:

• **سياسي مهاجرتونه**: سياسي مهاجرتونه هغه وخت كېږي چې فكري او عقيدتي ازادي موجوده نه وي. له ۱۳۵۷ لمريزكال څخه وروسته د روس دتهاجم او تيري له امله د افغانانو ډېرلوى مهاجرتونه چې په نړۍ كې سارى نه لري نورو هيواد و نو او لويو وچوته شوي دي، د افغانستان له پنځه ميليونو څخه زيات نفوس د نړۍ په گوټ گوټ كې مهاجر شول.

• اقتصادي مهاجرتونه:

دکليو،دکوچنيو او لويو ښارونو خلك لويو صنعتي ښارونو ته دکار او دندو د موندلو او د شتمنيو د لاس ته را وړلو او د مصؤن ژوند لپاره مهاجرت کوي. د پورتنيو لاملونو په نظر کې نيولو سره دکليو خلك ښارونوته لکه کابل، کندهار، هرات، مزار شريف او نورو صنعتي ښارونو ته مهاجرت کوي چې دغه کار لا تر اوسه دوام لري.

• تاريخي مهاجرتونه:

په ډيرو پخوانيو وختو کې اريا يانو له بلخ (بخدي) څخه شاوخوا سيمو ته ترهند اوفارس پورې مهاجرت وکړ. يونانيانو،کوشانيانو او مسلمانانو يو پر بل پسې مهاجرت وکړ.

• په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د وچکالی له امله زموږ هيوادوال د خپلو کورونو پرې ښودلوته اړشول چې د بادغيس، ارزگان او د هزاره جاتو لوړه سطحه په دې ډله کې راځي.

• مو سمي مهاجرتونه د تودو او سړو سيمو ترمنځ کېږي يعنې مهاجرين په اوړي کې د څارويو د روزنې او همدارنگه د کرنې لپاره گاونډيو سيمو ته مهاجرت کوي. د هېواد کوچيان يې ښه مثال دي.

• د مهاجرت اغيزې:

مهاجرتونو په افغاني مهاجرينو مثبتې او منفي اغيزې کړې دي.

۱- د فعال اقتصادي نفوس له لاسه ورکول.

۲- د مغزونو تيښته (د پوهانو او ماهرو خلکو مهاجرت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- منفي اغېزې لکه: په HIV او د پوستکي په ناروغيو اخته کيدل.

٤- باندنيو هېوادونو ته د سرمايې لېږدول.

مثبتې اغيزې لاندې دي:

۱- د خپل فرهنگ ليږدول او د نورو له فرهنگ سره آشنايي.

۲- د خپلې ژبې رواجول او د نورو له ژبو سره بلدتيا.

۳- د نوي تکنالوجيو سره بلدتيا.

٤- په پايله کې هر مدنيت د يوه مهاجرت زېږنده ده.

۵-د هغوی انساني حقوق تر پښو لاندې کيدل

په ټولگي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په ډلو وويشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو په باره کې بحث وکړي او د هرې ډلې استازي دې خپل معلومات په ټولگي کې وړاندې کړي.

۱. په سياسي مهاجرت او د هغه په انگېزه بحث وکړي.

۲. زموږ هېوادوالو ولې لويو صنعتي ښارونوته مهاجرت کړی؟

۳-آيا تاريخي مهاجرتونه زموږ په هېواد کې شوي دي؟

پوښتنې:

۱-زموږ په ګران هېواد کې اوسېدونکو ولې له کلیو څخه ښارونوته مهاجرتونه کړي.

۲- د مهاجرت منفي تاثیرات بیان کړئ؟

۳-آیا زموږ هېوادوال اوس هم نورو هېوادونو ته مهاجرت کوي. ولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې زموږ د هیواد اوسیدونکي نورو هیوادونوته مهاجرت کوي؟ ددې سر لیک لاندې یوه مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکي ساعت کې یې هم ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۳ دین

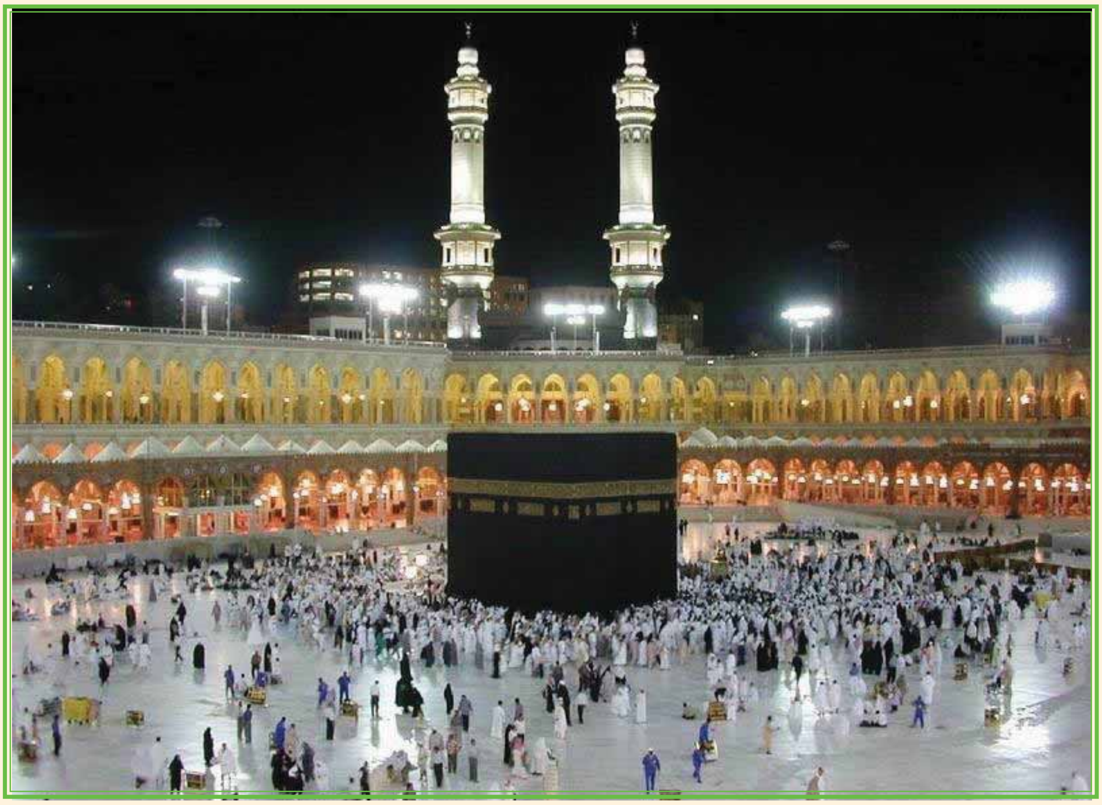

د مکې معظمې انځور

د افغانستان زیاتره خلک د کوم دین و مذهب پیروان دي؟

انسانان له خپلو عقیدو سره ژوند کوي. زموږ خلک هم له ډېرو پخوا وختو راهیسې د بېلا بېلو دینو نو پیروان وو. زموږ نیکونو اریایانو نوو سیمو ته له کوچیدو مخکې ساده آیین در لوده. دوی د طبعیت هغه عناصر چې په ژوندانه یې اغېز درلوده مقدس شمېرل. د افغانستان خلک، سره له دې چې دویدي او برهمني زړې عقیدې پیروان وو، د هیواد په ختیځ، شمال لویدیځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر دشتي آيين رواج درلود. خو کله چې له ميلاد څخه مخکې ۲۰۶ کال کې اشوکا دبودايي دين د تبليغ او خپرولو له پاره ملا وتړله چې د هغه تاريخ نه زر کاله وروسته هم دی عقيدې او آيين د هېواد په ختيځ اوشمال کې بشپړ رواج ومونده، چې د فکري، هنري او فرهنګ له پلوه يې د دې خلکو په ژوندانه ژوره اغېزه در لوده. بودايي دين داشوکادنفوذ او سلطې په واسط د هندوکش له جنوب څخه ترکندهاره پورې خپورشو.

د اسلام دمقدس دين په ظهور سره بېلا بېل دينونه لکه زردشتي، بودايي او لږ څه آسماني دينونه لکه يهوديت، مسيحيت په خراسان (افغانستان) کې پېرو او پلويان در لودل. خو داسې دين چې په ټول افغانستان کې عام رواج ولري او دملي دين په توګه ومنل شي، وجود نه در لوده. چې پدې ډول سره د هغه وخت خراسان يا اوسنی افغانستان د اسلام مقدس دين د منلو له پاره چمتو و. د حضرت عثمان(رض) په واکمنۍ کې، له ۲۵ هجري کال څخه وروسته اسلامي فتوحاتو په افغانستان کې پرمختګ وکړ. احنف بن قيس د هرات ښار ونيوه اوخلک يې د اسلام په دين مشرف کړل. دريم خليفه حضرت عثمان (رض) عبداله بن عامر بن کريز چې ۲۵ کلن ځوان و د ابوموسی اشعري په ځای وټاکه. عبداله بن عامر اسلامي امپراطورۍ ترختيځ پورې وغزوله هغه سرخس، فارياب، تالقان، کندهار او غزنی فتح او اسلام يې هلته خپورکړل. کابل يې يو کال محاصره کړ او په مشکل سره يې فتح کړ. د وخت په تيريدو سره د افغانستان ټولې سيمې داسلام په دين مشرف شوې .يوازې کافرستان چې وروسته په نورستان ياد شو پخوانی دين يې تر ډېرې مودې پورې وساته چې په ۱۹م پېړۍ کې د اميرعبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په دين مشرف شول. د افغانستان د اسلامي جمهوريت د دولت رسمي دين د اسلام مقدس دين دی. د نورو دينونو پيروان، د خپل دين په پيروۍ او ديني مراسمو په سرته رسولوکې د قانون له احکامو سره سم آز اد دي. په افغانستان کې هيڅ قانون نه شی کولای چې د

اسلام د مقدس دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

په اوسني وخت کې د افغانستان خلک ۹۹.۶ سلنه د اسلام د مقدس دین پیروان دي. یو شمیر هندوان او سکان په افغانستان کې اوسیږي. هندوان اوسکان په کابل، جلا ل آباد، کندهار، چاریکارو، گردیز او نورو ښارونوکې اوسیږي چې اکثر یې سوداګر دي.

د افغانستان مطلق اکثریت خلک د حنفي مذهب پیروان دي او د تشیع مذهب پیروان هم لري.

د افغانستان اهل تشیع په جعفري او اسماعلیه مذهبونو ویشل شوي دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کېږي او هره ډله دې له لاندنیو موضوګانو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او د بحث نتیجه دې په ټولګي کې شرحه کړي.

- آریایان دکوم ایین لرونکي وو؟
- بود ایي آیین څه وخت په کومه سیمه کې خپورشو؟
- د اسلام دین په افغانستان کې په څه ډول خپور شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتني:

لاندنی سمې او غلطې پوښتنې یو له بل څخه بیلې کړئ:

۱ . اریایانو د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه کې یې اغېزمن وو مقدس شمېرل.

۲ . د افغانستان ټول خلک د یو مذهب یعنې اسلام پیرو دي.

۳ . کومو خلکو په افغانستان کې د اسلام په خپرولو کې نقش درلوده؟

۴ . په اوسني وخت کې د افغانستان خلک د کومو دینونو او مذهبو نو پیرو دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اسلام دمقدس دین د ښېګڼو په اړوند د ټولنو په هوساینې کې څو کرښې ولیکئ او ټولګیوالوته یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ ۲ ژبه

په افغانستان کې له دېرشو څخه زیاتې خپلواکه ژبې شته چې د هیواد په بېلا بېلو سیمو کې خلک په بېلا بېلو لهجو پرې خبرې کوي.

د افغانستان د ژبو اهمیت، لکه د نړۍ د نورو ژبو پشان د ویو نکو په شمېر پورې اړه لري. د مثال په ډول پښتو او دري د هیواد په پراخه ساحه کې عمومیت لري او خلک په هغو خبرې کوي او تقریبا د افغانستان ټول خلک پرې پوهېږي په داسې حال کې چې په اورمړي او عربي یوازې په څو محدودو کلیوکې خبرې کېږي. اندو اروپایي ژبې په دوو اریایي (اراني) او هندي وېشل کېږي. اریایي ژبه په عمومي ډول د هیواد په جنوب لویدیځ، شمال لویدیځ او شمال ختیځ کې زیاته رواج لري او مشهورې ژبې یې پښتو، دري، بلوچي، اورمړي

او پاميري غلچه يي ژبه يعني غرنۍ ژبې دي. په هندي ژبه کې گوربتي، کلشه يي، تيرايي، سندي او پنجابي شاملې دي. رويدا ژبه چې د آريايي هندي گروپ ترمنځ يوه څانگه ده چې کتي، بشکلي، واېگلي، پرسيني، اشکوني، پشه يي، پراچي اونورستاني په کې شاملي دي چې په عمومی ډول د نورستان او دهغه د شاوخوا خلک پرې خبرې کوي.

د افغانستان نورې ژبې ترکي او مغولي دي چې د وه لړۍ په کې شاملې دي. يوه لړۍ هغه ژبې دي چې په مرکزي آسيا پورې اړه لري لکه ازبيکي، قزاقي او قرغزي. دويمه لړۍ يې په جنوب لويديځ پورې اړه لري چې ترکمني او آذري احتوا کوي.

۳.۳. د ژبو جغرافيايي ويش:

د افغانستان ژبې چې خلک په يوه سيمه کې پرې خبرې کوي په لاندې ډول دي:

- **پښتو**: هغه کسان چې په پښتو خبرې کوي، تقريبا په ټول هيواد کې استوگن دي. خو زياتره پښتانه د افغانستان په ختيځو، جنوبي او جنوب ختيځو سيمو کې استوگنه لري. د اژبه ډېرې لهجې لري چې د مشرقي او کندهاري لهجې يو له بل څخه توپير کوي.
- **دري**: د هېواد د ډېرو پخوانيو ژبوڅخه ده د هېواد زيات شمېر خلک په مختلفو لهجو له دې ژبې سره آشنايي لري. څه نا څه په ټول هېواد کې ور سره بلديت لري.
- **بلوڅي**: د هلمند، گود زېرې، صابری هامون او هېواد دلويديځ سرحدونو يو شمېرخلک پرې خبرې کوي.
- **ازبکي**: د هېواد په شمالي ولايتونو کې يو شمېر خلک پرې خبرې کوي.
- **ترکمني**: يو شمېرخلک د هيواد په شمال او شمال لويديځ کې د هرات تر ولايته پورې پرې خبرې کوي.
- **پراچي**: يو شمېرخلک د نجراب په يوه دره کې چې د تگاب له اله سای سره نښتې ده، پرې خبرې کوي.
- منجي ژبه د بدخشان په منجان، واخي په واخان، سريگي د واخان په شمال، سنگليچي د منجان په ختيځ او د بدخشان د زيباک په جنوب، زيباکي ژبه د بدخشان په زيباک، اشکاشمي د بدخشان په اشکاشم، شغني د بدخشان په اشکاشم او په شغنان،رو شاني اوو اشري د بدخشان په لويديځ او دپنج د سيند په غاړه کې او قرغزي ژبه په کوچني پاميرکې مرو جې دي.
- کته وايگلي، شکوني او پاروني په نورستان کې، گوربتي ژبه په ختيځ نورستان، پشه يي ژبه په نو رستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لغمان په درو، تګاب، نجراب، کوهستان، کاپیسا او پغمان، تیراهي د خیبر په لویدیځ او ډکه اوجتې د جټا نو ژبه ده.

• په سندی، لهندا او پنجابی اهل هنود خلک خبرې کوي.

• اورمړي په لوګر، براهوي د چخانسور د شورابک په شاو خوا سیمو کې رواج لري. مغلي، او آذري ژبې اوس له منځه تللي دي. خو قزاقي د بلخ دو لایت په ځینو سیموکې شته.

له پښتو او دري سره د افغانستان اکثریت خلک آشنایي لري او د دولت رسمي ژبې دي. په هغو سیمو کې چې اکثریت خلک یې له ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي ګوجري او یا پامیري ژبو څخه په یوه ژبه خبرې کوي، هلته پر پښتو او دري سربېره سیمه ییزه ژبه هغو سیموکې د دریمې رسمي ژبې په توګه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډلوو ویشل شي، هره ډله دې له لاندنیو موضوعګانوڅخه په یوه موضوع پخپلو منځو کې بحث وکړي. یو تن دې د خپلې ډلې په استازیتوب، موضوع په ټولګي کې شرحه کړي.

• د افغانستان خلک په کوموژبو خبرې کوي. کومې ژبې دکوم دلیل له مخې رسمي دي؟

• اندو اروپایي ژبه په څو برخو ویشل شوې ده؟د هرګروپ مشهورې ژبې له سیمو سره واضح کړئ.

• درویدا، ترکې او مغولي ژبو په باره کې معلومات ورکړئ

• بلوڅان، ازبیک اوترکمن د افغانستان په کومه سیمه کې ژوند کوي؟

• په بدخشان اونورستان کې کومې ژبې رواج لري؟

پوښتنې:

۱. د افغانستان هندوان په (   )، (   ) او (   ) ژبو خبرې کوي.

۲ پشه يي ژبه دهېواد په کومو سيمو کې رواج لري.

۳. اوس کومې ژبې له منځه تللي دي او ويو نکي نه لري؟

۴. ولې پښتو اودرې رسمې ژبې دي؟

۵. کومې ژبی په کوم دليل د درې يمو رسمي ژبو حيثيت لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان مهمې ژبې په ترتيب په يوه جدول کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

۱,۴– د مواصلاتو اهمیت:

په پورتني انځورکې کومه لویه لاروینئ

مواصلاتی لارې د ټولنې او یوه هېواد داقتصادي، ټولنیز او په پای کې سیاسي،کلتوري او اداري پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي، ټولې اقتصادي اړتیاوې(کرنیزې، صنعتي او تجارتي)، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي د مواصلاتي کرښو دترقۍ او پرمختګ پرته امکان نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې هوسا ټولنې اقتصادي او صنعتي پرمختيا د مواصلاتي کرښو او نقليه وسيلو په پرمختګ او ترقۍ پورې اړه لري.

مخ پروديې هېوادونه چې د اقتصادي او صنعتي پرمختګ لومړني پړاوونه وهي، تر ټولو لومړی بايد مواصلاتي او ترانسپورتي شرايط چمتوکړي، چې توليدي او تجارتي وسايل اوکسب او کار وده اوپراختيا ومومي. افغانستان د مخ پروديې هېوادونو په ډله کې وچې پورې تړلی او غرنی دی . سيندونه يې هم دزيات خوړي او سيلابي رژيم په درلودلو دبېړيو دچلولو لپاره برابرنه دي. نو له همدې امله دځمکني مواصلاتي او هوايي سکتورونو وده دهېواد دبنسټيزو اړتياوو څخه دي. له منظمې مواصلاتي شبکې پرته هر اړخيزه اقتصادي او ټولنيزه وده ممکنه نه ده. مواصلاتي لارې ښارونه او سيمې يو له بل سره نښلوي . اومه او د انرژۍ توليدوونکي مواد صنعتي مرکزونو او صنعتي اوکرنيز محصولات بازارونو او استهلاکي مرکزونو ته ليږد وي.

په دې برخه کې پانګه اچونه د يوه هېواد داقتصاد بنسټ جوړ وي، چې په ټول هېواد کې د اقتصادي، سياسي، فرهنګي او اقتصادي پلان جوړونې د ودې او پراختيا سبب ګرځي .

په لنډه توګه د مواصلاتو د اقتصادي اهميت په هکله ويلی شو چې:

- د منظمو ترانسپورتي لاروڅخه دګټې اخيستنې په سبب بازارکې دکاليو بيه کمېږي.

-د سون دموادو په لګښت کې سپما کېږي او د سوداګرۍ مالونه د وخت له ضايع کېدلو پرته بازارنو ته ليږدول کېږي.

- بېلا بېل قومونه ديواوبل له دود او دستور څخه خبرېږي. د هېواد ملي يووالی تامينېږي.په ضمن کې په ستونزواخته سيموته په چټکی مرستې استول کېږي.

- د ترانسپورتي لارو په نه شتون کې سربېره پردې چې پورتني هدفونه لاس ته نه راځي بلکې د فرهنګي او د ښوونې اوروزنې د وروسته والي سبب هم کېږي.

زموږ په هېواد کې په تيرو وختونوکې د پورتنيو ستونزو په درک سره پخپلوپنځه کلنو پلانونوکې ډېره پرمختيايي بودجه، د موجود سړکونو د جوړولو لپاره بېله شوې وه. په وروستی تېل شوي له درې لسيزو څخه په زياته اوږده داخلي جګړه کې ټولې مواصلاتي شبکې ويجاړې شوې اودهغو دويم ځلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولوته اړتیا پیښه شوه. نو له همدې امله د موقت حکومت له تشکیل څخه وروسته د توکیو – جاپان په کنفرانس کې دهېواد دلویو لارو جوړولو او پراختیا لپاره د اقتصادي زیربنا په توګه دلومړیتوب حق ورکړل شو. اوس دحلقوي لویې لارې ۸۰ سلنه او له بندرونو سره نښلول یې بشپړ شوي دي. په همدې ډول یوله بل سره د ولایتونو او له مرکز سره دولسوالیو نښلول دوام لري.

له بلې خوا په پام کې دي چې ترانزیتي کرښې دشمال او لویدیځ ګاونډیانو سره فعالې شي او زموږ دهېواد د سوداګرۍ اړیکې به په منطقه کې پراختیا ومومي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو کې تنظیمېږي. یوه ډله د مواصلاتو اهمیت د هېواد داقتصادي زیربناءپه توګه او دویمه ډله دهېواد په اقتصادي او ټولنیزې ودې کې د مواصلاتو برخه تر بحث لاندې نیسي، د زده کوونکو دفعالیت پایلې د ډلې یو غړی، ټولګي ته وړاندې کوي. په پای کې ښوونکی د ډلې د فعالیت پایلې د خپلو معلوماتو په ورزیاتولو را ټوله وي .

پوښتنې:

په لنډه توګه ځواب ورکړئ:

۱ - زموږ په هېواد کې ځمکني اوهوايي ترانسپورت ولې د مواصلات له نورو برخوڅخه ښه وده کړې ده؟

۲ - ولې په تيرو پنځه کلنو پلانونو کې زياته پاملرنه دمواصلاتو ودې ته راګرځول شوې وه؟

۳ - ولې د توکيو جاپان دهمکاريو په کنفرانس کې زياته پاملرنه دهېواد د لويو لارو بيا جوړولو ته اړول شوې وه.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د ځمکنيو مواصلاتو اهميت دهېواد د اقتصادي ودې له مخې په ځو کرښوکې وليکئ او د جغرافيې دمضمون په راتلونکي ساعت کې يې له ځانه سره راوړئ اوپه ټولګي کې يې و لولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۴ـ ځمکنی حمل او نقل

ایا پوهیږئ چې موټر کله زموږ هېواد ته وارد شو؟

د حمل و نقل دیو منظم مواصلاتي سیستم شتون د ټولیز اواقتصادي(صنایعویه ګډون)پرمختیابنسټ جوړوي او په هېواد کې د ټولنیز، اقتصادي یووالي درامنځته کیدو سبب ګرځي اود خدماتي موادو او اطلاعاتو دانتقال لپاره اسانتیاوې جوړوي. په ملي سویه سوادګري پرمختګ کوي اوله هغې سره یوځای د پرسونل استخدام او عواید هم زیاتیږي.د ژوند سویه هم لوړیږي. ددې ډول زیر بناوو شتون په افغانستان کې، دځمکې د جغرافیایی جوړښت په پام کې نیولو سره چې په ځانګړو او جلا سیمو ویشل کیږي، د حمل ونقل اسانتاوې فوق العاده ارزښت لري. په تیره بیا د صنایعو پراختیا، چې له هغې پرته صنعتي موسسو ته داومو موادو او انرژي تولیدوونکي مواد او دهغو تولید ات استهلاکي سیموته انتقالیدای نه شي.

د منځنی آسیا په جنوب کې دافغانستان دجغرافیایي موقعیت په پام کې نیولو سره د تاریخ له ډیرې پخوا دورې څخه د یوې اوږدې مودې لپاره د ختیځ او لویدیځ او دشمال او سویل تر منځ دسوداګری اړیکو په تامین کې ډېر اهمیت لري.ددې تجارتي او فرهنګي اړیکو دوام د هېواد د ژوندانه دسویې په لوړولو کې داقتصاد او فرهنګ له پلوه ډېر مهم رول لوبوي. له میلاد څخه مخکې په څلورمه پیړۍ کې د یوځي یرغل په پای کې د یونان او هند ترمنځ سوداګریزې اړیکې د افغانستان له لارې تآمین شوې وې. په لومړي میلادي کال کې د یونان باختري پاچاهانو په وخت کې افغانستان د سوداګری اړیکو په

تأمين کې لوړ مقام درلوده، بلخ دهغې لارې د نښليدوځای ګڼل کيده.

په همدې ډول د وريښمو او در ملولاره (دکوشانيانود امپراطورۍ په دوره کې) له دې هېواد څخه تيريده. نو له همدې امله دبلخ ښار د لويديځ (اروپايی) او ختيځ (دچينايي او هندي) کاليو د تبادلې مرکز و.

د امير عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې د نوو کاروان سرايونو ابادول او په هېواد کې دننه د سوداګرۍ دمحصول لغوه کيدل دسوداګرۍ او اقتصاد لپاره زمينه برابره کړه. انګليسانو له کراچۍ څخه تر کويټې (چمن) پورې د اوسپنې کرښه و غځوله، خو د هېواد خارجي تجارت ته پاملرنه و نه شوه.

تر ۱۹۳۰ م کال پورې چې د ۱۳۰۸ لمريز کال سره سمون خوري ټول مسافرتونه په پلي ډول وو او يا ورل او راوړل د حيواناتو په مرسته سرته رسيده. له هغې څخه وروسته په حمل ونقل کې له عصري وسايلو څخه ګټه اخيستنه په چټکۍ وده وکړه.

په ۱۹۰۹م کال کې د اميرحبيب اله خان په دوره کې دلومړي ځل لپاره موټرونه د دملر له کمپنۍ څخه په ممبيي (بمبيي)کې ويېريدل شول اويه کابل کې په کار واچول شول.(۵۷) تنه کارګران هم بمبيی ته واستول شول چې د موټرو تخنيکي کارونه زده کړي. په دې ډول د موټروشرکت د در باريانو له خوا جوړ شو. ديادونې وړ ده، چې بايسکل مخکې افغانستان ته وارد شوی و.

دکاروانونو د تګ او راتګ لارې تر ميم شوې. د موټرولپاره نوي سړکونه د کابل – جلال أباد، جلال أباد- لغمان ، کابل ـ جبل السراج، کابل – لوګر او کابل – غزني ترمنځ جوړ شول. د ټول هېواد په ښارونو کې کاروان سرايونه دسراجيه رباطونو په نوم په خلکو ودان شول. د دوه رباطونوتر منځ واټن شپږ کروه (تقريباً د ۱۸ کيلومتره) و. په دې سر بېره د سيندو له پاسه عصري پلونه د مو ټرو د تګ او راتګ لپاره جوړ شول.

د امانيه په دوره کې او له هغې څخه وروسته ځمکنيو مواصلاتو ته زياته پاملرنه وشوه. دسړکونو جوړول او د مواصلاتي کرښو پر مختيا يولازمي امر وګڼل شو.څرنګه چې افغانستان په وچې پورې تړلی هېواد دی او سمندر ته لاره نه لري . نو له همدې امله په هېواد کې دننيو او بهرنيواړيکو د تامين لپاره له ځمکني او په دويم پړاوکې له هوايي ترانسپورت څخه اغېزمنه طريقه نه شته.

دځمکنيو ترانسپورتي لارو د جوړولو او پراختيا په مخکې زياتې ستونزې شته چې ځينې يې په ګوته کوو.

- د هېواد طبيعي جوړښت او غرنی بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غرنی او دښتي سيمو بيل اقليمونه.

- د عصري وسايلو،فني پرسونل او پوره پانګې نشتوالی.

لکه څرنګه چې تاسې پو هېږئ زموږ د هېواد درې په څلورمه برخه غرنی ده.دغه غرونه د شمال ختيځ څخه د جنوب لويديځ په لور ديوه طبيعي ديوال په توګه پراته دي او هېواد يې په دوه شمالي او جنوبي برخو ويشلی د ی. زياتره کوتلونه يې له ۳۰۰۰ مترو څخه زيات لوړوالی لري، چې د کال په زياته موده کې په واورو پټ وي او د تګ او راتګ په وړاندې خنډ ګرځي. زياتې درې يې له شمال څخه جنوب ته چې سور يې لږ دی د سيندونو په اوږدو کې پرتې دي،چې دتګ او راتګ په وړاندې ستونزې جوړوي. په همدې ډول غرنی سيمې او پراخه شګلنې دښتې هم د ځمکني ترانسپورت د پراختيا په وړاندې ستونزې جوړوي، چې زياتې پانګې، عصري وسايلو او فني پرسونل ته اړتيا لري.

دهېواد دسيندونو بهيرونه او مسيرونه ، سره له دې چې دکارواني لويو لارو په غځولو کې اغېز منه مرسته کړې ده. خو دځمکني ترانسپورت په غځولو او پر مختګ کې يې ستونزې را منځته کړې دي. ددې تر څنګ چې ځينو ځايونو کې درې دومره تنګې دي، چې يوازې دسيند د بهيدو لاره يې جوړه کړې ده لکه ماهيپر، درونټه، سالنګ او داسې نور، چې په ځينو ځايونو کې د غرونو د توږلو او دتونل دکيندلو لپاره اړتيا پيښيږي. سيندونه هم کربړي او تاوراتاويږي او سرکونه بايد څو ځله دسيند له پاسه تيرشي. سر بېره په دې بايد بېشماره پلونه ا و استنادي ديوالونه دواورې د ښوييدو په وړاندې جوړ شي. نو له همدې امله ددې ستونزې د حل لپاره زيات وخت، پوره پانګې او فني پرسونل ته اړتيا ده.

ددې ټولو ستونزو سره سره ځمکنی ترانسپورت له ټولو نورو ترانسپورټونو څخه اړين اوګټور دی.

د اوسپنې دکرښو دپرمختګ په وړاندې پاسني يادشوي خنډونه د پاملرنې وړ دي، چې دهغې له مخې زموږ په هېواد کې داوسپنې کرښې نه وې جوړې شوې.خو په پام کې ده چې دګاونډيو هېوادونو (ايکو او سارک) په مرسته دغه ستونزه په را تلونکي کې حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده‌کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظیم شي، هره ډله دې په هېواد کې د مواصلاتو په رول د اقتصادي او ټولنيزې زير بنا په توګه په خپلو منځوکې بحث وکړي اود خپلو بحثونو پايلې دې يو زده‌کوونکی ټولګېوالو ته بيان کړي او ښاغلی ښوونکی دی د بحث پايلې،دخپلو معلوماتوسره را ټوله کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه جواب ووایاست:

۱- د خپل هېواد د ځمکني ترانسپورت د پرمختګ په وړاندې ستړي ستونزې په لنډه توګه توضيح کړئ.
۲- ولې ځمکني ترانسپورت له نورو ترانسپورتي ډولونو څخه په هېواد کې زياته پراختيا موندلې ده؟
۳- د هېواد په اقتصادي پر مختګ کې د ځمکني ترانسپورت اهميت توضيح کړئ.

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

۱- موټر لومړ ی ځل لپاره د..............حکومت په دوره کې هېواد ته وارد شو.
۲- د لومړي ځل لپاره د افغانستان له لارې د هند اويونان تر منځ د .... دحکومت په وخت کې تأمين شوی وی.

سم ځوابونه د (س) په توري او غلط ځوابونه (ن) په توري په نښه کړي:

۱- ايا زموږ دهېواد جغرافيايي موقعيت د ختيځ او لويديځ تر منځ د تجارتی اړيکو په تآمين کې ډير اهميت لري؟
۲- ايا د موټر لپاره د سړکونوجوړول د امير عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې پيل شول؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هيواد د اقتصادي، ټولنيزې او کلتوري پراختيا په هکله د ځمکني ترانسپورت اهميت په ګوته کړښو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې يې ټولګيوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست :

الف: څو ډوله ترانسپورتي وسایل پېژنئ؟

پورتنیو عکسونو ته په غور وګورئ چې دغه وسایل د ترانسپورت په کوم ډول پورې اړه لري؟

د ځمکني ترانسپورت اصطلاح هغو وسیلوته ویل کېږي چې د ځمکې د و چې برخې له پاسه حرکت کوي، لکه دباروړلو حیوانات، بایسیکل، موټر سایکل، موټر (لارۍ، بسونه، میني بسونه، او ګرندي موټرونه) او اورګاډي له ټولو ډولونو سره.

ددغو وسیلو په اختراع سره دسیمو او هېوادونو تر منځ واټن لنډېږي. هغه واټنونه چې کاروانونو به اونیو کې وهل، اوس ددې وسیلو په مرسته، څو ساعتونو ته را لنډ شوي دي. همدارنګه له دې وسیلو څخه په ګټه اخیستنې درانه تجارتي مالونه، چې پخوایې د لېږدېدو توان نه وو، اوس په اسانۍ لېږدول کېږي.

بایسکل د ترانسپورت ډېره ګټوره وسیله ده. هره ورځ په نړۍ کې په میلیونونو انسانان ورڅخه ګټه اخلي. آن داچې په ځینو هېوادونوکې یې دبایسکل دچلولو لپاره ځانګړې جادې هم جوړې کړې دي.

دلومړي ځل لپاره بایسکل یوانګلیسي پوه کنت دوسواک په ۱۷۹۰م کال کې اختراع کړ، چې دوه څرخونه او یو چوکاټ یې درلود. اوس دنړۍ په هېوادونو کې په سلګونو ډوله بایسکلونه جوړېږي، چې نه یوازې ترانسپورتي وسیله ده، بلکه دسپورت لپاره هم ګټور دي. د سون مواد نه لګوي، داستوګنې چاپېریال نه ککړوي. د چین دخلکو دځمکني ترانسپورت زیاته برخه په تیره بیا په ښارونو کې بایسکل جوړوي.

زموږ هېواد ته بایسکل له موټر څخه مخکې د امیر حبیب الله خان د حکومت په وختکې واردشو.

اوس په زرګونو تنه خلک ور څخه ګټه اخلي.

بله وسیله چې له موټر سره ورته ده، خو دکوچني ماشین په مرسته، چې لږ تیل لګوي فعالیت کوي، د موټر سایکل په نوم یادیږي. څرنګه چې دتیلو لګښت یې لږ دی نو له همدې امله زیاته ګټه ورڅخه اخېستل ګیږي. زموږ په هېواد کې یې استعمال له بایسیکل څخه وروسته دی .

د ۱۸ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې د بخار ماشین په کشف سره، سمنګتن د انتقالولو یوه وسیله جوړه کړه، چې دبخار په واسطه یې حرکت کاوه چې دغه لومړنی جوړ شوی موټر ګڼل کېږي.

په انګلستان کې زیاتې انتقالاتي وسیلې جوړې شوې، خو د ډېرو سکرود لګولو له امله یې زیات لوګی کاوه او د تخنیکي نیمګړتیاوو له مخې یې زیات ټکرونه کول.

د ۱۹ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې داسې موټر اختراع شو چې په نفتو یې حرکت کاوه. زموږ په هېواد کې کله چې مستر دین د برتانوي هند د خارجه چارو وزارت سکرتر په۱۹۰۴زیږدیز کال په ډسمبر کې کابل ته سفر کاوه د نورو سوغاتونو تر څنګ یې یوه عراده موټر هم امیر حبیب الله خان ته ډالۍ کړ، چې ۷۰۰ سټر لنګ پونډه ارزښت یې در لوده. په هغه موټر کې د تیلو پر ځای لرګي سوځېده او ماشین ته یې حرکت ورکاوه.

اوس زموږ هېواد ته بیلابیل ډوله موټرونه وارد شوي دي لکه بارورونکي موټرونه (لارۍ، د طبیعي ګاز اوتیلو ټانکرونه) ،کوچني اولوی بسونه اوګړندي موټرونه چې د نړۍ د ډېرو عصري کمپنیو څخه پېرودل کېږي.

د اوسپنې کرښه د مالونو د وړلو او راوړلو ډېره پخوانۍ وسیله ده، چې دبخار د ماشین په واسطه په کار اچول شوې او داوسپنې کرښې ورته غځیږي او نن سبا د ځمکني حمل ونقل ډېره ستره وسیله ده .

په ۱۳۰۵ لمریز کال کې د شاه امان الله خان په دوره کې، کله چې د دارالامان عصري ښار جوړول پیل شول، د خلکو او تعمیراتي مالونو د انتقال لپاره یو کوچنی اورګاډی د اوسپنې کرښې سره هم هېواد ته وارد شو چې دا کرښه د شاه دو شمشیره له زیارت څخه د دارالامان تر ماڼۍ پورې غځېدلې وه.دغې اورګاډي د بخار یو انجن (ماشین) او څو ډبې در لودې او هره ورځ به یې خلک او کالي په دې کرښه انتقالول . تراوسه یې نښې دکابل په موزیم کې شته.دغې کرښې له ۸-۷ کیلومترو پورې اوږدوالی در لوده اوتر ۱۳۰۷لمریز کال پورې فعاله و. د شاه امان اله خان له سقوط څخه وروسته، د هغه وخت حکومتونو د اوسپنې کرښې له جوړولو او غځولو سره مینه ښکاره نه کړه.

دیادونې وړ ده چې په هېواد کې ټولې ترانسپورټي تصدیګانې د ملي بس څخه پرته منحل اعلان شوی، دا تصدي د زرو څخه د زیاتو بسونو په در لودلو د کابل ښار په دننه او دهېواد په ولایتونو کې فعالیت کوي او همدارنګه په نظر کې لري چې د بریښنا یي بسونو پروژه چې دکابل ښار په داخلي جګړو کې ړنګه شوې وه دویم ځلي احیاکړي. بریښنایي بسونه سربیره پردې چې لږ لګښت لري د ژوند چاپیریال هم نه ککړوي.

اضافي معلومات (د مطالعې لپاره):

ځمکنی ترانسپورت په ځانګړي ډول د وسایطو واردولو د یادونې وړ پر مختګ کړی دی. په ۱۳۸۵لمریز کال کې د ټولو ثبت شوو موټروشمېر ۶۰۶۹۴۴ عرادو ته رسېده دا شمېر په ۱۳۸۶لمریز کال کې ۸۷۳۷۰۱عرادو ته لوړ شو چې ۸/۴۳سلنه ډېروالی راښیي. شخصي او ټکسي موټر ډېر زیاتوالی ښکاره کوي او همدارنګه لاری د ۱۱۷۴۶۰څخه ۱۳۵۴۴۶ او بسونه د ۴۸۵۱۳ څخه ۵۸۰۴۹ عرادو ته لوړ شوي.

ځمکنی ترانسپورت				
خصوصیات	د مقیاس واحد	۱۳۸۴ لمریز کال کې	۱۳۸۵ لمریز کال کې	۱۳۸۶ لمریز کال کې
ټول موټرونه	عرادې	۴۸۶۱۴۱	۶۰۶۹۴۴	۸۷۳۷۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۲۸۵۱۰	۳۰۲۵۱	۳۳۳۰۶
خصوصي سکتور	عرادې	۴۵۷۶۳۱	۵۷۶۶۹۳	۸۴۰۳۹۲
لارۍ	عرادې	۱۰۰۸۸۳	۱۱۷۴۶۰	۱۳۵۴۴۶
دولتي سکتور		۱۱۳۴۱	۱۱۹۰۸	۱۲۹۱۵
دخصوصي سکتور	عرادې	۸۹۵۴۲	۱۰۵۵۵۲	۱۲۲۵۳۱
بسونه	عرادې	۴۱۷۱۳	۴۸۵۱۳	۸۰۴۹
دولتي بسونه	عرادې	۳۳۶۸	۳۵۸۶	۴۲۱۳
ګړندي موټرونه	عرادې	۲۶۲۷۰	۳۱۴۱۶۵	۵۱۷۶۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۵۷۹	۱۳۲۳۳	۱۴۵۰۱
موټر سیکلونه	عرادې	۶۴۸۱۷	۱۰۸۲۸۲	۱۲۷۹۵۹
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۲۲	۱۵۲۱	۱۶۷۷
په هېواد کې د بهرنیو اتباعو و سایط	عرادې	۱۲۶۶۸	۱۳۲۹۶	۲۵۷۹۴

۱۳۸۶ لمریز کال در مرکزي احصایې د ادارې دکلنی احصایې ۲۰۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او ټولې ډلې دې په ټولنه کې د ځمکني ترانسپورت په اهمیت اوهمدارنګه دهغه دبېشانه زیاتوالي اغېزې دې د ژوندانه په چاپېریال باندې روښانه کړي او دډلې یو غړی دې د بحثو نو پایله هم ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه يې ځواب کړئ:

۱- د ځمکني ترانسپورت د وسایلود ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د ترانسپورتي وسیلو اختراع کومې اسانتیاوې رامنځته کړي دي؟

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

الف: د بایسکل مخترع ....دی.

ب: زموږ هېواد ته موټر د برتانوي هند د بهرنیو چارو دسکرتر .... سفر په وخت کې کابل ته راوړل شو.

سم ځواب په نښه کړئ:

الف: بایسکل د انتقال ګټوره وسیله ده چې د ژوندانه چاپېریال نه ککړوي.

ب: پخوانی ټولې ترانسپورتي تصدی منحل شوي دي.

ج: د اوسپنې کرښه د امان اله خان د پاچاهی په دوره کې افغانستان ته وارد شوې وه .

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېوادکې د ځمکني ترانسپورت (د اوسپنې کرښې) د سترې وسیلې د اهمیت په هکله تبصره ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې يې ټولګیوالوته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پوهېږئ؟

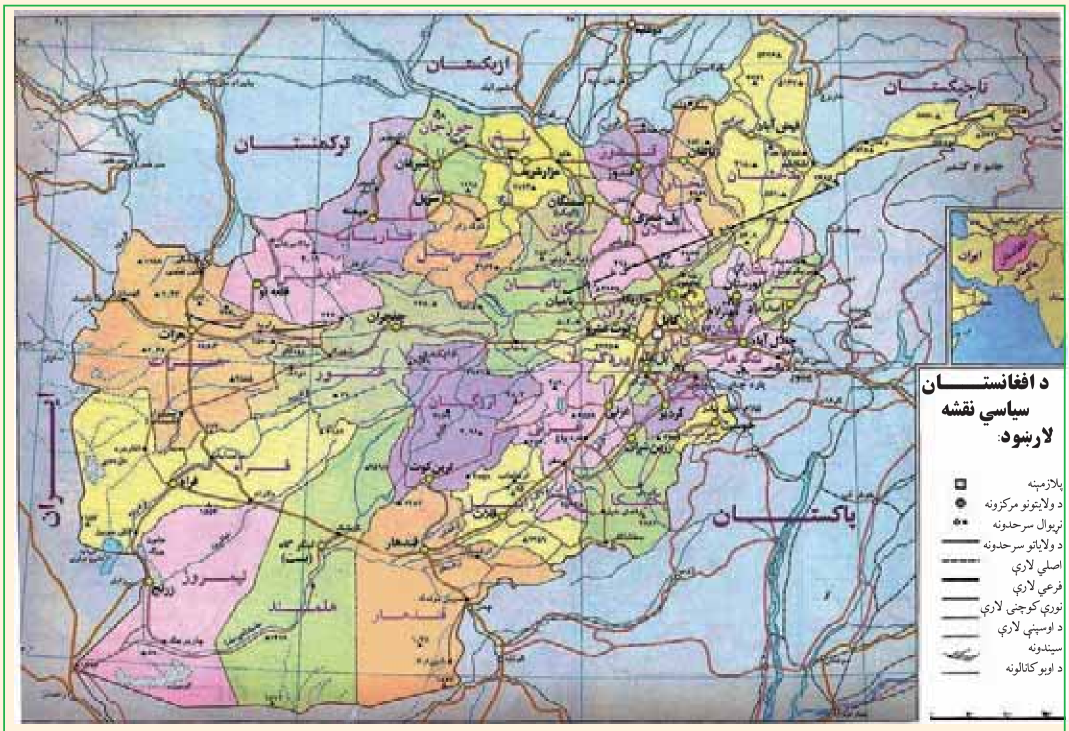

لویې لارې په یوه هېواد کې، دبدن لپاره د وینې د شریانونو په معنا دي.هغه هېوادونه چې په هغو کې لویې لارې لږې پر مختللې دي، په واقعیت کې په هغه هېواد کې ټولنیزه او اقتصادي وده په ټپه دریدلی او د اقتصادي څرخ بیلې برخې لکه صنعتي تولیدات،کرنیز محصولات، عرضه او تقاضا، په بازار کې پېرودل او پلورل، مسافرتونه اوګرځېدنه له یوه ځایه څخه بل ځای ته تلل او راتلل په بشپړ ډول له ستونزوسره مخامخ کېږي. هېواد او اړونده ټولنه په بشپړ ډول په فرهنګي او اقتصادي انزوا کې واقع کېږي.

ددې لپاره چې زموږ هېواد د اقتصاد او ټولنیز فعالیت له امله ارزښتمنده خوځښت ولري، باید په هېواد کې دننه د ټولو ولایتونو، ولسوالیو اوکلیو ترمنځ او له هېواد څخه د باندې له ګاونډیو هېوادونو سره سیاسي او اقتصادي دوامداره تماسونه ټینګ کړو،نو اړین برېښي چې مواصلاتي برخې ته یې ځانګړې پاملرنه وشي.

د امان الله خان او محمد ظاهر خان د پاچاهی په دوره کې، په تیره بیا د محمد داوود خان دصدارت په دوره کې ډېره هڅه وشوه چې هېواد له اقتصادي او ټولنیز ي انزوا څخه وژ غوري. په ټولو پنځه

کلن پلانونو کې د لویو لارو جوړولته، د اقتصادي زیر بنا په توګه،ځانګړې پاملرنه وشو ه. په پنځه کلن لومړي پلان (۱۳۳۰ - ۱۳۳۵ لمریز کال)، دویم پلان (۱۳۳۵-۱۳۴۰) او دریم پلان (۱۳۴۱-۱۳۴۵) کالوکې د پرمختیایي بودجې ۵۰ سلنه په لویو لارو و لګیده او له ۲۵۰۰ کیلومترو څخه زیات قیر شوي او کانکریټي سړکونه جوړ شول.

خو په داخلي جګړوکې دغه ټولې جادې تر یوې اندازې پورې ویجاړې شوی، چې ترمیم یې غوښته.

د پخوانیو لویو لارو پراختیا اود نوو لویو لارو جوړول، د دولت اساسي اړتیاوې دي.

څرنګه چې خصوصي سکتور په دې برخه کې له پانګې اچونې سره مینه نه لري. نوله همدې امله دلویو لارو ترمیم او جوړول د دولت په غاړه دي.

لوې لارېې په دوه برخو ویشل کیږي:

۱- حلقوي لویې لارې چې په هغو باندې ترافیک له یوې نقطې پېل او له یو دوراني حرکت څخه دنامنظمې دایرې یا بیضوي ته ورته دایرې په بڼه، د پېل له نقطې سره نښلي. لکه دکابل – مزار شریف –شبرغان – میمنه – بادغیس – هرات – کندهار – غزني ا و کابل حلقوي سړک.

۲-بېلې او پربکړل شوې لارې، چې له حلقوي لویو لارو څخه جلا شوې دي لکه دکابل –خوست او داسې نورې لارې.

د هېواد مهمې لویې لارې عبارت دي له:

د هېواد شمالي لویه لاره:

د مرکزي او شمالي و لایتونو د سوداګرۍ او مواصلاتو په بر خه کې، دغه لویه لاره ستره برخه لري. ددې پروژې ګټې په لاندې ډول دي:

۱- ددې لویې لارې په جوړیدو سره مرکزي ولایتونه مستقیماً له شمالي ولایتونو سره ونښلول شول. دغه لویه لار ه د ښکاري درې له لارې څخه چې ۴۰ کاله یې دهېواد شمالي سیمې د مرکزي او جنوبي سیمو سره نښلولې، ۲۰۰ کیلومتره لنډه ده. په پای کې ترانسپورتي لګښتونه او د موټرو استهلاک کمېږي او په لږ وخت کې حاصلات سوداګریزو مرکزونوته وړل کیږي.

۲-د هېواد دشمالي سیمو تو لیدي محصولات په جنوب کې لګښتي مرکزونو ته او صادراتي مالونه دهېواد شمالي بندرونو ته په ډېر لږ وخت کې وړل کیږي.

۳-یوشیمر فابریکې لکه د بغلان د بورې فابریکه، غوري سمنټ، دګلبهار، پلخمري، جبل السراج نساجي او داسې نور ي ددې لویې لارې په اړدوکې پرتې دي، دهغو تولیدات د وخت له ضایع کیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته دخرڅلاو بازارو نوته او همدارنگه اومه مواد او د اړتیا وړ نور مواد یې له همدې لارې څخه انتقالیږي.

د کابل – تورخم لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي لویو مشهورو لارو څخه ځانګړې اهمیت لري. دغه لویه لار د تورخم له لارې له پېښور سره نښتې ده له هغې څخه ورروسته د اوسپنې د کرښې او قیر شوې لویې لارې په واسطه د کراچۍ له بندر سره اود هغې له لارې د هند د سمندر اوبو د نړیوالې لارې سره نښلي. له هغې څخه په ګټې اخیستنې زموږ د هېواد دسوداګرۍ ټول مالونه د هند هېواد او د آسیا، اروپا او امریکا نورو هېوادونو ته صادرېږي. د نړۍ دهېوادونو څخه وارداتي مالونه د ترانزیت له حق څخه په ګټې اخیستنې سره، زموږ هېواد ته واردېږي.

دغه لویه لار د فرعي قیرشوو لویو لارو په واسطه د کنړ، لغمان او نورستان ولایتونو او د ننګرهار له ولسوالیو سره نښتې ده.

ددې لویې لارې په اوږدو کې د بریښنا بندونه او د ننګرهار د کانال پروژه جوړه شوېده، چې د هغې په بشپړیدو کې یې ستر رول لوبولی دی. په همدې ډول د نومړو ولایتونو تولیدي او کرنیز محصولات کابل او نورو استهلاکي مرکزونو ته انتقالیږي، چې په پای کې د نومړو ولایتونو د اقتصادي پرمختګ سبب ګرځي.

کابل – کندهار لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي فعالیت له مخې د هېواد دلویو لارو په ډله کې لومړی مقام لري، ځکه چې د کابل –کندهار لویه لار دکندهار – سپین بولدک له لارې د چمن د اوسپنې کرښې پواسطه د کراچۍ اوګوادر (د عرب د سمندرګي په غاړه پروت دی) له بندرونو سره نښلوي. همدارنګه د کندهار – هرات د لویې لارې پواسطه د تورغونډۍ د بندر په واسطه د ترکمنستان له جمهوریت سره، د اسلام کلا د بندر په واسطه چې په هرات کې پروت دی، ابونصر فراهي بندر چې په فراه کې موقعیت لري، د نیمروز د ولایت د لارام – زرنج لویې لارې په واسطه د ایران اسلامي جمهوریت سره او د هغې لارې داوسپنې دکرښې په واسطه د ایران دهېواد د شاه بهار له بندر سره دعرب د سمندرګي نړیوالو اوبوته لاره پیداکوي. ددې بندر له لارې نه یوازې افغاني مالونه بلکې دمرکز ي آسیا دجمهوریتونو مالونه هم وارد اوصادرېږي.

دکابل –کندهار لویه لار، څو ولایتونه چې د تاریخي او تجارتي ځایونو لرونکي دي یو له بل سره نښلوي.

د کندهار – هرات – تورغندی (پخوانی قره تپه) لویه لار:

دغه لویه لاره د جوړښت له مخې ډېره عصري په کانکریټي ډول جوړه شوې وه. خو اوس د بیا رغونې په پایله کې قیر شوې ده. زموږ هېواد د ترکمنستان او د ایران اسلامي جمهوریت سره نښلوي. په همدې ډول دلویدیځو ولایتونو مرکزونو د نښلولو له مخې اهمیت لري، چې کندهار او هرات په مستقیم ډول او فراه، نیمروز او هلمند په غیر مستقم ډول نښلوي.

هرات – اسلام قلعه لویه لار:

ددې لویې لارې اوږدوالی ۱۲۴ کیلومتره دی اود هرات ښار د اسلام قلعه له بندر سره چې له ایران سره د افغانستان په سرحدکې پروت دی نښلوي. دغه لویه لار له ایران، ترکیې اونورو اروپایي هېوادونو سره په سوداګرۍ کې زیات اهمیت لري.

د پلخمري – شبرغان – فاریاب لویه لار:

دغه لویه لار د سوداګرۍ او اقتصاد له پلوه ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د حلقوي لویې لارې برخه ده، چې د هېواد شمالي ولایتونه لکه بغلان، سمنګان،بلخ، جوزجان او فاریاب یوله بل سره نښلوي او د بادغیس د ولایت له لارې دهرات له ولایت سره نښلي. له هرات سره دهغې په نښلولودغه حلقوي لویه لار بشپړېږي . د هغې شخه د جلاشوو لویو لارو په واسطه د حیرتان،کلفت او د اندخوی د آقینې له بندرونو سره هم نښلي.

د کابل- خوست لویه لار:

له ډېرو کلونو راهیسې ددویمې درجې لویې لارې په نامه یادیده خو کله چې دخوست د غلام خان د بندر سره وصل شوه او دهغې لارې د کرمې ایجنسی سره ونښته ځانګړی اقتصادي او سوداګریز اهمیت یې پیداکړ. د هېواد جنوبي ولایتونه لکه لوګر، پکتیا او خوست یې له کابل سره ونښلول.

د کندز – بدخشان لویه لاره:

د هېواد مهم حاصل خیز کرنیز او صنعتي ولایتونه لکه کندز، تخار او بدخشان یو له بل سره نښلوي. همدارنګه دهېواد د شمالي لویې لارې په واسطه د حلقوي لویې لارې سره نښتي. په همدې ډول د کندز شیرخان بندر له لارې د تاجکستان له هېواد سره نښلي.

دهېواد دلویو لارو جوړول سربېره پردې چې دهېواد د بیلابیلو سیمو تر منځ اقتصادي او تجارتي اړیکې، نږدې کوي، بلکې دهغو له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا دهېوادونو تر منځ دوستانه اړیکو

کې هم مهمه برخه لري.نو د همدې موقعیت له مخې یوځل بیا د افغانستان تاریخي اهمیت د جنوب ختیځې او مرکزي آسیا او مدیترانې د حوزې په نښلولو کې څرګند وي.

اضافي معلومات د مطالعې لپاره

شماره	لویه لار	اوږدوالی په کیلومتر
۱	کابل – کندز	۳۳۷
۲	کندز – شیر خان بندر	۶۳
۳	پلخمري ـ شیبرغان	۳۶۰
۴	شبرغان – میمنه	۱۷۹
۵	کابل – تورخم	۲۳۲
۶	کابل – جلال آباد	۱۴۸
۷	جلال آباد – اسعد اباد	۹۰
۸	سرخکان – مهتر لام	۱۸
۹	کابل – کندهار	۴۸۳
۱۰	کندهار –سپین بولدک	۱۰۱
۱۱	کندهار – هرات – تور غندی	۶۷۹
۱۲	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۱۳	کندهار – هرات	۵۶۷
۱۴	کابل –ګردیز	۱۲۲
۱۵	ګردیز – خوست	۱۱۴
۱۶	کندز – تخار	۷۰
۱۷	تخار – بدخشان	۱۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دهېواد په مواصلاتي نقشه کې دیوې لویې لارې تګلوری وټاکي، چې کوم ولایتونه سره نښلوي لکه دکابل – کندهار، کندهار – هرات، پلخمري – هرات، کابل – تورخم اوداسې نور. هره ډله دې د فعالیت پایله خپلو ټولګیوالو ته بیان کړي. ښاغلی ښوونکی دې د ډلې دفعالیت پایلې د خپلو معلوماتو سره یو ځای را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د منځمهالې اداري له جوړیدو وروسته ولې د لویو لارو پراختیا ته ځانګړې پاملرنه وګرځیده؟

۲- د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې د لویو لارو اهمیت توضیح کړئ.

۳- د هېواد کومې ترانزیتي لارې د عرب سمندرګی له نړیوالو اوبو سره نښتي دي؟

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۴- دهېواد لویې لارې په سترو دوو برخو.............. او............ ویشل شوي دي.

۵- د شمال حلقوي لویه لار د............، .... او ....بندرونو له لارې دتاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان دهېوادونو سره نښتې ده.

۶- زموږ دهېواد د...........،.............او.......... لویو لارو له لارې دایران له هېواد سره نښتی دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد حلقوي لویه لار رسم کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې خپلو ټولګیوالوته وښئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۴ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

هوايي ترانسپورت د هېواد دلېرې پرتو سيمو او نږې‌په نږدې کولو کې ارزښتناکه رول لوبوي. خو دغه ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله د انرژيکي موادو د ډېر لګښت له کبله په لوړه بيه تمامېږي خو سياسي،تجارتي او نظامي اړيکي په چټکۍ ټينګوي، نو له همدې امله هر هېواد د خپل مالي او اقتصادي شرايطو له مخې ددې سکتور ودې ته ډېر ه پاملرنه کوي.

لکه چې پوهېږو افغانستان غرنی هېواد دی. د هندوکش، بابا او فيروزکوه غرونو ديوه طبيعی حايل په توګه هېواد په دوو شمالي اوجنوبي برخو ويشلی دی. په دې سر بېره زموږ هېواد په وچې پورې ترلی دی. د لويو لاروغځول د خلکو اړتياته ځواب نه شي ويلای. نوله همدې امله دهوايي حمل ونقل اهميت زيات او دپاملرنې وړ دی. دغه هېوادله يوې خوا سمندر ته لار نه لري او له بله پلوه دغرونو په واسطه په کوچنيو او بيلو جغرافيايي سيمو و يشل شوی دی، چې دغه ډول طبيعي شرايط ټولنيز او آن سياسي ستونزې لري. د همدې اصل له مخې د اړتياوړ زياتره مواد په مناسب وخت په هېواد کې دننه او بهرکې مصرف کوونکو ته په ټاکلي وخت نه رسېږي.

زموږ هېواد دهوا نوردی فعاليت اوله الوتکو څخه د مسافرينو او تجارتي مالونو په وړلو او راوړلو کې ډېر لرغونتوب نه لري . د هوا نوردی دفعاليت پيل په ۱۳۰۶لمريز کال د امان اله خان د پاچاهی په دوري پورې مربوط ګڼل کېږي چې د لومړي ځل لپاره يوې کوچنی روسي الوتکې په مياشت کې دوه ځله د کابل او ترمز ترمنځ په الوتنی پيل کړې و.

په ۱۳۱۷لمريز کال کې د جرمني دلوفت انزا دکمپنی يوه درې ماشينه الوتکه له برلين څخه هرات اوکابل او له کابل څخه جاپان ته الوتنه کوله.

هوايي لومړنی شرکت په هېوادکې دآريانااافغان هوايي شرکت په نو م، دمسافرينو او تجارتي مالونو دحمل

ونقل په منظور په **۱۳۱۷لمریز** کال کې جوړ او په فعالیت پیل وکړ. څرنگه چې پوره تاسیسات او امکانات یې نه درلودل، نو له همدې امله د هېواد اړتیاوو ته یې ځواب نشوویلای.نوېه **۱۳۳۵لمریز** کال کې دملکي هوانوردۍ ریاست جوړ شو. دهغې په جوړیدو سره په افغانستان کې د هوانوردۍ د پراختیا او پر مختګ لپاره زمینه برابره شوه. دهوانوردۍ ریاست په کندهار، مزارشریف، هرات او جلال اباد کې دهوایي ډګرونو په جوړولو اقدام وکړ. بهرنۍهوایي نمایندګۍ هم دافغانستان له هوایي ډګرونو څخه ګټه اخلي. له هوایي ترانسپورت څخه د مسافرینواو هغه مالونو اوکالیو دانتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي، چې حجم یې لږ او ارزښت یې زیات وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او هره ډله دې دهوایي ترانسپورت د پرمختګ په اهمیت او اړتیا بحث وکړي او پایلې دې دډلې یو غړی ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سمې جملې د (س) په توري او ناسمې جملې د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱ - هوایي ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله ډېره انرژي لګوي.

۲- د ملکي هوانوردۍ ریاست په جوړېدو سره دهوانوردۍ د پراختیا لپاره وخت برابر شو.

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د هېواد دملکي هوانوردۍ فعالیت د........پاچاهی په دوره کې په ۱۳۰۶لمریز کال کې پیل شو.

۲- د هېواد لومړني داخلي شرکت د...........په نوم په ۱۳۳۳لمریز کال په فعالیت پیل وکړ.

لنډ ځواب ورکړئ.

۱- له هوایي ترانسپورټ څخه د کوموما لونود انتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي؟

۲- د هوایي ترانسپورټ د پراختیا لاملونه بیان کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هوایي ترانسپورټ د اړتیا او پراختیاپه باره کې مقاله ولیکئ اود جغرافیې دمضمون په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره راوړئ او خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست:

الف ــ د هېواد هوايي شرکتونه او ډګرونه

د کابل د نړیوال هوايي ډګر يوه برخه

دملکي هوايي رياست په ۱۳۳۵لمريزکال کې جوړ شو، چې په هغه وخت کې يې دوه ستړي موسسې دهوا پېژندنې او هوانوردۍ په نوم درلودلې چې د نړۍ د ملکي هوانوردۍ د موسسې غړيتوب يې هم درلود، چې دهغو دمالي او معنوي مرستو څخه يې په ټولو برخوکې ګټه اخيستله، دهوايي ډګرونو جوړول اومراقبت، دمخابرو اود دستګاوو او د هوانو ردۍ د وسيلو او ميټورولوژۍ Meteorology د ستيشونو نصبول، دټولو تشبثاتو او د هوايي حمل و نقل د موسسو تنظيم او اداره، د ملکي هوانوردۍ اړونده دټولو مقرراتو او اصولنامو اجراکولو او په پای کې په نومړو څانګو کې دارتيا وړ فني پرسونل روزنه، ددې رياست ستړې دندې ګڼل کيدې.

د کابل دنړيوال ډګر جوړول:

ددې ډګر د جوړولو کار په ۱۳۳۹لمريز کال کې پيل شو، اوپه ۱۳۴۱لمريز کال کې پای ته ورسيده، چې د دننيو او بهرنيو الوتکو دګټې اخيستنې وړ وګرځيد. په دې سربېره دغه ډګر يو عصري ترمينل چې په ټولو وسايلو سمبال دی لکه مخابره، هواپېژندنې، هوايي ترافيک،دګمرک څانګې،تعليمي مرکز، تخنيکي ورکشاپونه او داسې نور هم لري. دغه ډګر په وروستيو کلونو کې نور هم پراخه شو، په ۱۳۸۸لمريزکال کې د جاپان دهېواد په مرسته ددې ډګر په لويديځه برخه کې نوی ترمينل چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوو وسایلو او ملحقاتو سمبال دی هم جوړشو.

په نورو ولایتونو کې دهوایي ډګرونو دجوړولو پلان هم عملي شو،په لومړي پړاو کې د کندهار، هرات،کندز او جلال اباد د ډګرونو جوړېدل پیل شول.

له هغې جملې څخه د کندهار هوایي ډګر د کندهار دښار د جنوب ختیځ په ۸ کیلو متری کې د سپین بولدک په لاره کې په یوه پراخه ساحه کی جوړ شوی. دغه هوایي ډګرد کابل د نړیوال هوایي ډګر په شان دهر ډول الوتکو د ګټې اخېستنې لپاره مناسب دی. دا ډګر په ابتدایي او محلي ډول په ۱۳۳۰ لمریز کال کې د ګټې اخېستنې ورګرځېدلې و.

دکندهار هوایي ډګرپه ټولو عصري تاسیساتو لکه هو ټل، ترمینل، مخابراتي وسایلو اوداسې نورو سمبال دی.

په لنډه توګه ویلای شو چې په ۱۳۸۸ لمریز کال کې تقریباً ۳۷ هوایي ډګرونه وو. چې له هغې ډلې څخه د کابل او کندهار هوایي نړیوال ډګرونه لومړی درجه پر مختللي تاسیسات او دالوتکو دمنلو قیر شوی لارې لري.

د هرات، مزارشریف، جلال آباد او کندز هوایي ډګرونه د لږ ظرفیت په لرلو په دویمه درجه کې دي ترمینل او دالوتکو دمنلو قیر شوی لارې لري نور ۱۴ هوایي ډګرونه دریمه درجه او ۷ نور څلورمه درجه کې راځي چې ترمینل او دالوتکو دمنلو خامه لارې لري د هغو سربېره پنځمه درجه هوایي ډګرونه هم په هېواد کې شته.

د یادونې وړ ده چې هغه عواید چې دنړیوالو ډګرونو له مقررې سره سم دبهرنیو الوتکو له الوتنو څخه په ۱۳۸۸ لمریز کال کې ددولت خزانې ته تحویل شوي دي په لاندې ډول دي:

۱- دهرې بهرنۍ الوتکې له ټول وزن څخه، دیو ټن(۵۰۰) افغانۍ د دولت عوایدو ته تحویل شوي دي.

۲-دهرې بهرنۍ الوتکې له الوتنې څخه ترافیکي خدمتونه (۷۵۰۰) افغانۍ اخېستل شوي دي.

۳-هره بهرنۍ الوتکه چې له څلورو ساعتونو څخه زیاته په هوایي ډګر کې تم شوې،د درولوکرایه د (پارکنګ ټکس) ور څخه اخیستل شوی دی.

۴-هره بهرنۍ الوتکه چې په ترانزیټي توګه زموږ دهېواد له فضا څخه تیرېږي، (۲۰۰۰۰) افغانۍ اویا دهغې معادل ۴۰۰ امریکایي ډالره ورڅخه اخېستل شوي دي.

ب- د هېواد هوایي شرکتونه:

۱- د آریانا افغان هوایي شرکت لومړنی دولتي شرکت دی چې په ۱۳۳۳ لمریز کال کې یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافرانو او د سوداګرۍ دمالونو په حمل و نقل کې رسماً په فعالیت پیل کړی، لو مړنۍ پانګه یې درې سوه زره امریکایي ډالره وه، چې په هغې کې ۵۱ سلنه ددولت ونډه او ۴۹ سلنه د اندیمان شرکت ونډه وه.

د دې شرکت لومړنۍ الوتنې د DC-۳ الوتکې په مرسته چې د ۲۸ مسافرانو ظرفیت یې در لود له کابل څخه د کندهار،هرات او مزار شریف ښارونو ته یې الوتنه کوله.

دوه کاله وروسته دانډیمار لوی شرکت دپان امریکن په شرکت کې مدغم شو او کله چې DC -۴ او DC -۶ په نوم دوه الوتکې وپېرودلې شوې دآریانا شرکت نړیوالو هوایي ډګرونو ته لار پیداکړه. دآریانا افغان هوایي شرکت لومړنۍ بهرنۍ الوتنه له کابل څخه د بحرین په لور وه، چې د ۱۳۳۴ لمریز کال دغوایي په میاشت کې له ۲۸ مسافرانو سره سرته ورسېده.

د آریانا افغان هوایي شرکت سره له دې چې په درې لسیزو داخلي جګړو کې ډېر مالي، اقتصادي او کادري تاوانونه ولیدل، بیاهم ۴- ۲۱ AN الوتکه او۷۲۷- B څلور الوتکې ۳۰۰- Airbus یوه الوتکه او ۳۱۰ - Airbus نوی ماډل دوه الوتکې لري چې هره ورځ له پلان سره سم د هرات، کندهار، مزارشریف، جلال آباد، زرنج، لښکرګاه، بادغیس، فیض آباد، کندز اوميمنې ته الوتنې کوي.

په همدې ډول دآریانا هوایي شرکت د نړۍ ۱۷ لوی ښارونه هم د خپلو الوتنو دپوښښ لاندې نیولې او د پراختیا په حال کې دي. د نړۍ هغه ښارونه چې آریانا ورته الوتنه کوي د ډهلي، امرتسر،تهران، مشهد، اسلام آباد،دو شنبې، اروموچې، باکو، مسکو، دوبی، شارجه، استانبول،انقره،ریاض، جده، کویت او فرانکفورت نومونه اخیستلای شو.

د اریانا افغان هوایي شرکت د خپلو الوتکو په الوتنو سربېره داخلي خصوصي شرکتونو او بهرنیو هوایي شرکتونو ته لکه انډین ایر لاین، دآسمان هوایي شرکت، د اذر بایجان هوایي شرکت، د عرب متحده آماراتو او دپاکستان هوایي شرکت ته هم لازم ځمکنې ټول خدمات برابر وي. بار وړونکو لویو الوتکو (کارګو) بارول او تخلیه کول او نور لازم خدمتونه په چټکۍ سرته رسوي.

۲- هوایي خصوصي شرکتونه له صافی ایرویز، پامیر او کام ایر څخه عبارت دي. چې دفعالیت جواز یې د افغانستان له پانګې څخه د ملاتړ له اداري څخه تر لاسه کړی دی او د خپلو الوتکو په مرسته کورنیو او بهرنیو کرښو کې په خدمت بوختې دي. پر عوایدو باندې د مالیاتو دقانون له مخې ۱۰ سلنه داخلي عواید او دوه سلنه بهرنی عواید په هغه ټکس سربېره چې د هوا نوردۍ وزارت او آریانا افغان هوایي شرکت ته ورکوي، ددولت خزانې ته یې هم تحویلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي،هره ډله دې دهوایي ډګرو په اهمیت او اقتصادي ارزښت باندې په خپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پایلې دې خپلوټولګیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱-دملکي هوا نوردۍ ریاست په ۱۳۳۵ لمریز کال کې جوړ شوی دی.

۲-دکندهار هوایي ډګر له ۱۳۳۰ لمریز کال راهیسی دګټې اخیستنې وړ دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱ - دهېواد هوایي نړیوال ډګرونه له............او .... څخه عبارت دي.

۲ - له هغو بهرنیو الوتکو څخه چې په ترانزیتي ډول دافغانستان له فضا څخه تېرېږي له هرې الوتنې څخه............افغانی عواید لاس ته راځي.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د دولت خزانې ته د بهرنیو شرکتونو د الوتکو له الوتنو څخه څومره عواید تحویلیږي؟

۲ - د هېواد په کومو ولایتونوکې دویمه درجه ملکي هوایي ډګرونه جوړ شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په هېواد کې د هوایي ډګرونو دجوړولود اړتیا په هکله، دځمکې دجوړښت او جغرافیایي موقعیت په پام کې نیولو سره په سېمه ییزه او نړیواله سطحه تبصره وکړي او دجغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴٫۴ – اړیکي Communication

الف: د اړیکو اهمیت:

اړیکي د مخابراتو (د افکارو د راکړې ورکړې ټینګول، او د پیغامونو استول او اخیستل) او ترانسپورتیشن څخه عبارت دي چې د تیرولوستونود مواصلاتو په برخه کې له هغو څخه یادونه شوی ده. مخابرات Tele Communication د خلکو ترمنځ د لیکنو، غږونو، عکسونو یا د دوارو په واسطه د افکارو، احساساتو او اطلاعاتو دراکولو ورکولو معنا لري، یا په بل عبارت مخابرات د خبر، احوال، تجارتي ، صنعتي، رسمي،شخصي پیغامواو د معلوماتو د وړاندې کولو او رسولو وسیله ده چې له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته کېږي چې دننه او بهر بېلا بېلې سیمې سره نښلوي. د اړیکو ټینګولو لپاره له بېلا بېلو ډولونو او وسیلو څخه ګټه اخېستل کېږي لکه اخبار، راډیو، تلګراف، ټیلفون، تلویزیون، پُست، فکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنيټ. دغه ټول له ليرې واټن څخه د اړيکو چټکې وسيلې دي. په اوسنۍ نړۍ کې غږ او عکس د الکترونيکي بهير په توګه د سيم، راډيو او تلويزيوني څپو پواسطه د فضاء له لارې اونوري څپې د نوري فايبر په واسطه سره نښلي. راډيوي اونوري څپې په يوه ثانيه کې د ۳۰۰۰۰۰ کيلومترو په چټکۍ حرکت کوي. په داسې حال کې چې الکترونيکي ښنو ليږد هم په همدې اندازه کې دي.

د مخابراتود اهميت په هکله ديادونې وړ ده چې داړيکو دې برخې ته د ټولنې داعصابو اصطلاح ورکړشويده. ځکه چې په ټولنه کې د افکارو د انتقال او راکړې ورکړې ښه و سيله ده، په هغو ټولنو او هېوادونو کې چې مخابرات يې ښه فعال دي، په دې معناچې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي او ټولنې هم ښه پر مختګ کړی دی.

مخابراتي لومړنۍ وسيله د تلګراف اختراع ده چې د مورس د ښنو د اختراع له مخې د بريښنا د جريان په واسطه د سيم په اوږدو کې ليږل کېده. نن ورځ عکسونه، غږونه، تلويزيوني عکسونه د سپوږمکيو، راديو او نوري فايبر له لارې دځو ثانيو څخه په لږه موده کې د نړۍ ګرد چاپيره مخابره کېږي.

مصنوعي سپوږمکيو د مخابراتو او اړيکو په برخه کې ډېر لوی انقلاب رامنځته کړی دی، چې دټيليفون اومبايل، تلويزيون او انټرنېټ د تکنالوژۍ د پراختيا سبب شوی ده. په دې سربېره، مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې څخه په بېلابېل لوروالي عکسونه اخلي او خپلو ځمکنيو مرکزونو ته يې انتقالوي، چې د هغو له مخې بيلابېل تصويرونه او جغرافيايي نقشې جوړېږي.

اوس زموږ په هېواد کې هم د مخابراتو وزارت ملي او نړيواله ګيټ وې Gate -way د کابل دښار دمهتاب کلا په ساحه کې جوړه کړې ده. دځمکني تم ځای او مصنوعي سپوږمکۍ په واسطه فعاليت کوي. يولوی ديش او مخابراتي او تخنيکي پرمختللی سيستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. له دې ګيت وې څخه په ملي او نړيواله کچه ګټه اخېستل کېدی شي. اوس دولتي ارتباطات او مخابراتي شرکتونه دټيلېفوني، فکس، تلويزيوني اوانترنيتي اړيکو لپاره له هغې څخه ګټه اخلي او دهېواد ۳۶۴ ولسوالۍ او اداري د همدې ګيټ وې په مرسته له نړۍ سره نښتي دي. همدارنګه د مخابراتوخصوصي شرکتونو دنړيوال فعاليتونو لپاره د خپلواکه ګيټوويو دګټې اخيستنې اجازه هم ورکړ شويده. د نوري فايبر په مرسته د ځمکې له لارې دهېواد مخابراتي ارتباطات له نړۍ سره را منځ ته شوي دی، چې د مخابراتو له مصنوعي سپوږمکيو پرتله خورا ارزانه تمامېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو ووېشل شي او هره ډله دې په اوسنۍ نړۍ کې اړيکوپه اهميت پخپلومنځوکې خبرې وکړي او د بحث پايله دې دډلې يو غړی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې د فعاليت په پای کې وړاندې شوی معلومات را ټول او لنډيز دې زده کوونکو ته و وايي.

پوښتنې:

د جملوتش ځايونه بشپړ کړئ:

۱- ارتباطات ۰۰۰۰۰۰-۰او ۰۰۰۰۰۰احتواکوي.

۲-د نوري او راديوي څپو چټکوالی په يوه ثانيه کې۰۰۰۰۰۰۰۰ کيلومتره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳-لومړنی اختراع شوي مخابراتي وسیله د .... څخه عبارت ده.

لنډ ځواب ورکړئ:

۴-مخابرات تعریف کړئ.

۵-مصنوعي سپوږمکی کوم مخابراتي خدمتونه سرته رسولای شي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د جغرافیې په مضمون کې له مخابراتي و سیلوڅخه دګټې اخیستنې څرنګوالي تر سر لیک لاندې یو مطلب ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. پُست Post په افغانستان کې

ايا پوهېږئ چې د مخابراتو دوزارت د پُست رياست کوم خدمتونه سرته رسوي؟

پورتني عکس ته وگورئ او ووایاست چې د موټرواو بايسيکلونو سپرلی کومې دندې سرته رسوي.

د افغانستان پُستي کارونو د لومړي ځل لپاره په ۱۸۷۰ م کال کې د امير شيرعلي خان په دوره کې رواج وموند. په هغه وخت کې يوه پُسته خانه په مرکزکې د کابل په بالاحصارکې د (چاپار خانې) په نوم او په لويو ولايتونو کې په ابتدايي ډول جوړې شوې. دولتي مکتوبونه او شخصي ليکونه يې په را جستر شوي ډول ديو مثقال او دوه مثقاله په وزن د پُسته خانې په مرکز کې منل.پُستي ټکټونه د شاهي او ثنار او دهغې وخت په مروجوسکو په بيه، په سپين کاغذ په کمزوري رنگ چاپ او دمکتوبونو او ليکونو له پاسه نصبول. دهغه وخت مشهور پُستي ټکټونه د زمري د سر په نامه ياديدل. او له نصبولو څخه مخکې يې يو کنج غوڅيده. دپُستي د انتقال لپاره له يومرکز څخه بل

مرکز ته ټاکلي وخت په پام کې نه وه نیول شوی. انتقالات د پُستې د ټاکلي حد تابع وو.
هغه دولتي مکتوبونه چې دفوري کلمه ور باندې لیکل شوې وه. فوق العاده پُسته ګڼل کېده د پُسته بردار په نوم یادیده، دغه پُسته پر اسپ سپاره استوونکي له خواچې چاپار په نوم یادیده، اصلي ځای ته لېږدول کېده.
د مکتوبونو ویش د ویشونکو مستخدمینو له خوا کېده چې د لیک رسوونکي په نوم یادیدل.
که کوم دولتي مکتوب چې به کوم بهرني هېواد ته استول کېده، دهغه استونه د ځانګړي قاصد له خواسرته رسیده.
پورتنیو اجرااتو تر ۱۸۷۸م کال پورې دوام در لود ه. له ۱۸۹۲ م کال څخه وروسته یعنې د امیر عبد الرحمن خان د واکمنی په دوره کې د پُستې منظم کارونه رامنځته شول. په ۱۹۰۷م کال یعنې د امیرحبیب اله خان په دوره کې پُستې کارونو ښه پرمختګ وکړ. د پُسته خانو په شمېر اوپُستي کرښوکې زیاتوالی راغی. د دولتي مکتوبونو لپاره ځانګړي ټکټونه چاپ شول. په دې وخت کې د پُستې دفترونه د ډاکخانو په نوم یادیدل. یوه ډاکخانه په پېښور کې هم جوړه شوې وه. پُستي کارونه د امانیه په دوره کې ډېره پراختیا موندله او د داخلې د وزارت په چوکاټ کې د پُست او تلګراف عمومي مدیریت جوړشو.
په۱۹۲۵م کال کې د کابل او مشرقي تر منځ د لومړي ځل لپاره د پُستی د حمل او نقل لپاره له موټر څخه ګټه واخېستل شوه او د تبادلې یو دفتر په تورخم کې هم جوړ شو . نور دفترونه په اسلام کلا، دایران په طیبات، د مزارشریف په تاشګذر، سپین بولدک او تور غنډۍ کې جوړ شول.
افغانستان په ۱۹۲۸ م کال کې د نړۍ د پُستي اتحادیې غړیتوب حاصل کړ او د پُست اداره د د یپلوماتیکو لارو دنړۍ د پُستي کنوانسیون د حکمونوسرته رسولوته ژمنه شوه. پُستي سیستم مخ په سمون شو.
په ۱۳۴۴ لمریز کال کې د مخابراتو ریاست د مخابراتو وزارت ته لوړ شو، دپُست د انتقال لپاره پُستي سرویس موټرونه د کابل څخه د تورخم او کندهار په لور په کار واچول شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په پُسته کې پُستي قلمونه لکه مکتوبونه، پُست کارتونه،کوچنی بستې، چاپ شوي مواد، درنډوپانې او پارسلونه شامل دي. ددې قلمونو تبادله د ځمکې او هواله لارې، د دننيو خدماتو سربېره، په نړيواله کچه د آريانا افغان هوايي شرکت لخوا سرته رسېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دپُستې په سترو خدمتونوپخپلو منځوکې بحث وکړي. د خپل بحث پايلې دې د ډلې يو غړی خپلوټولګيوالو ته تشريح کړي. ښاغلی ښوونکی دې د بحث پايله د خپلومعلوماتوپه ور زياتولو را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتني:

لنډ ځواب وواياست:

۱-د لومړي ځل لپاره پُستي کارونه د کوم پاچا په وخت کې مروج شول؟

۲-په پُستي خدمتونو کې کومې برخې شاملې دي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د امير شيرعلي خان د حکومت په وخت کې د کابل په بالاحصارکې پُسته خانه د ....په نوم جوړه شوه.

۲- د امير شيرعلي خان د حکومت په وخت کې بيړنۍ پُسته د اسپ په سپرلی چې د ....په نوم يادېده لېږدول کېده.

۳-د امير حبيب الله خان د حکومت په دوره کې پُستي دفتر د   په نوم يادېده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې ديو پارسل دپاسه لازمي لارښوونې وليکي، چې د پُستي له لارې يو اروپايي هېواد ته په مصؤن ډول د پام وړ تن ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – ټیلیفون او مبایل

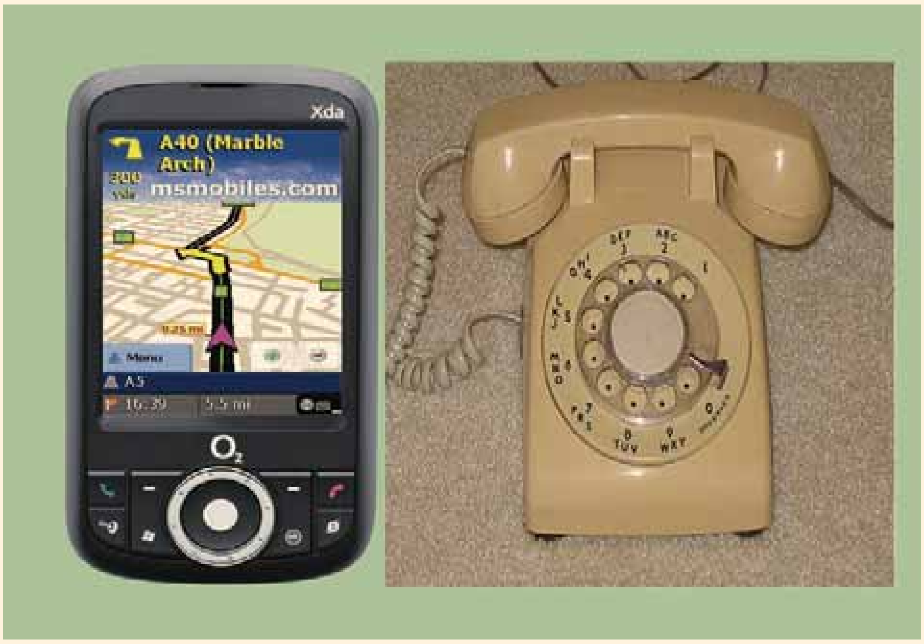

ټیلیفون داسې وسیله ده چې غږ لېرې او نږدې سیموته انتقالوي.

په لسمې پیړۍ کې زیاتې اختراعگانې د ارتباطاتو او رسنیو په برخه کې را منځته شوی. لکه عکاسي ،سینما، چاپ اوداسې نور، چې د خلکو په ژوندکې یې ستر بدلون راووست. خو ډېره مهمه اختراع تیلیفون او تلگراف وو.چې د ځتکو ارتباطاتواریکه یې له لېرې سیموسره را منځته کړه. تیلیفون له دوو کلمو څخه جوړ شوی دی. د Tele دویلو او phone د غږ په معنادی.

د هېواد لومړنی د ټیلیفون دستگاه د مسي سیمي لین په واسطه د امیر حبیب اله خان او دهغه د وررو نصراله خان د استوگنې په ځای کې د یوکیلومتر په اوږدوالي فعالیت کاوه او بل لین یې د امیر د استوگنځي او دهغه وخت تر قوماندانی پورې او دریم لین یې د ارگ له دروازې څخه د بابر تر بڼ پورې غځیدلی و.

زموږ په هېواد کې د ټیلیفون لومړنی بطري لرونکې سویچبورډ چې د ۲۵ لینونو ظرفیت یې درلوده د امیر حبیب اله خان د واکمنی په دوره کې د ارگ په شمالي ځلي (برج) کې جوړشو.

د امان الله خان د پاچاهۍ په دوره کې په ۱۲۹۸ لمریز کال کې یو (۵۰) لینه سوچبورډ د شاه دو شمشیره د پُسته خانې په ودانۍ کې نصب شو او ټیلېفوني اړیکې د مرکز او نورو ښارونو تر منځ جوړې شوې. په همدې ډول دهېواد پلازمینه د تلګراف په مرسته دلویو نړیوالو مرکزونو تر منځ وصل شوه.
په لومړي سرکې په دولتي دایرو کې له ټیلېفون څخه ګټه اخېستنه مروجه شوه، وروسته انفرادي اشخاصو هم وکولای شول د ولایت له مرکز څخه یو له بل سره خبرې وکړي او شخصي او تجارتي پیغامونه ولېږي.
له ټیلېفون څخه ګټه اخېستنه دسیمي لین دغځېدنې اود لویو لارو په اوږدو کې د پایو په نصبولوسره ممکن شوه. لومړني ټیلېفون ځانګړې انډل در لوده چې دهغه په مرسته به له سویچبورډ (دځپرولود مرکز سره) او له هغه ځایه به د سویچبورډ د مسوولوکسانو (اپریټر) په مرسته دپام وړ ا رتباط را منځته کېده.
په ۱۳۲۲ لمریز کال کې د ۵۰۰۰ لینونو اتومات لومړنی دستګاه د المان د زیمنس له کمپنۍ څخه وپېرودل شوه او په کابل کې په کار واچول شوه او لومړنۍ ټیلېفوني مخابره د کابل اوپاریس ترمنځ ټینګه شوه. په همدې ډول د پاریس دترانزیت مرکزونو د افغانستان ټیلېفوني مخابره د نړۍ له نورو هېوادونو سره ټینګوله.
په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د مخابرې ترانزیت له نورو مرکزونو سره د ډهلي،لندن او مسکو سره هم ټینګ شو، وروسته ټیلېفون په پرمختللي ډول دانالوګ اوډیجیټل په بڼه تبدیل شو ددې ټیلېفوني مرکزونو ولایتي او نړیوال اړیکې د سټلایټ (مصنوعي سپوږمکۍ) له لارې ټینګیږي.

موبایل:

موبایل په ۱۹۸۰ م کال کې د ارتباط وسېلې په توګه و پېژندل شو او په ۱۹۸۳م کال کې د امریکا دمتحده ایالتونو په شیکاګوکې د ټولو دګټې اخېستنې لپاره وړاندې شو.موبایل په کمزورو لنډو څپوکار کوي چې پیغام د انتن پایګاه ته مخابره کوي اوبیا یې اخلي. ګټه اخېستونکی کولاي شي له هر ځای څخه ټیلېفون وکړي او یا پیغام تر لاسه کړي.
زموږ په هېوادکې په وروستیو دیرش کلنو جګړو کې ټولې مخابراتي شبکې تر یوې اندازې اویا په بشپړ ډول ویجاړې شوې او آن داچې په وروستیو کلونو کې خلک دنړیوالې مخابرې لپاره ګاونډیو هېوادونو ته سفرکاوه. د افغانستان دغرني جوړښت په پام کې نیولو له مخې او دیوزیات شمیر مهاجرینو شتون په باند نیوهېوادونو کې، ارتباطاتو د جوړولو په منظور لوېې خصوصي کمپنۍ لکه افغان بیسیم او روشن په ۱۳۸۲ لمریز کال کې MTN په ۱۳۸۴ لمریز کال او اتصالات په ۱۳۸۵ لمریز کال کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت پیل وکړ. نن ورځ په ټول هېواد کې په سلګونو زره ګڼون کوونکي لري، چې کولای شي په ټول هېواد کې د اړوندو انتنونو او له هېواد څخه د باندې د ارتباطي سپوږمکیو په مرسته خپلې ټیلیفوني اړیکې جوړې کړي. زموږ دهېواد ټیلیفوني کود ۰۰۹۳ دی. ددې کود په مرسته، له بهرنیوهېوادونو څخه هېواد ته دننه ټیلیفوني اړیکې ټینګیدلای شي.

له ټیلیفون څخه په ګټه اخېستنه اقتصادي اوتجارتي اړتیاوې او د خلکو ورځنۍ ستونزې په ډېرې چټکۍ او لږ وخت کې حل کیږي. دخلکو ترمنځ د تفاهم ډېره چټکه او ارزانه وسیله ګڼل کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې دټیلیفون د اهمیت په هکله پخپلومنځو کې بحث وکړي اود فعالیت پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی دی د فعالیت پایلې را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب وواياست:

۱-ټیلیفون په سوداګرۍ کې څه ارزښت لري توضیح یې کړئ؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-زموږ په هېواد کې لومړی ځل ټیلیفون..........د حکومت په وخت کې استعمال شو.

۲- زموږ په هېواد کې دموبایل لویې کمپنۍ له.............او.......څخه عبارت دي.

سم ځواب د(س)په توري او ناسم ځواب د(ن)په توري په نښه کړئ.

۱- په ۱۹ م پېړۍ کې د اروپا په برخه کې با ارزښته اختراع ټیلیفون او تلګراف دی.

۲-زموږ په هېواد کې ټیلیفون څخه لومړی ځل د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې ګټه واخیستل شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ورځني ټولنیز ژوند کې د ټیلیفون د اهمیت په هکله یوڅوکرښې ولیکئ او دجغرافیې په را تلوونکې ساعت کې خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: انټرنیټ،ایمل او فکس Internet, E–mail and Fax

له انټرنېټي خدماتو څخه څنګه ګټه اخېستلای شو؟

له انټرنېټ څخه ګټه اخېستنه،د انټرنېټي شبکې،کېپوتر اوله هغې څخه دګټې اخېستنې په طریقې پوهېدلو اړینه ده. انټرنېټ په ۱۹۸۳م کال کې رامنځته شو،د انټرنېټ د رامنځته کولو فکر د امریکا دمتحده ایالتونو د دفاع وزارت څخه پیل شو، چې په هغه وخت کې له انټرنېټ څخه د اطلاعاتو د تبادلې د باوري سیستم په عنوان ګټه اخېستل کېده. وروسته انټرنېټ دعلمي زده کړو دسرچینې او د څو رسنیو له یو ځای کېدو څخه را منځته شو. د ۱۳۶۹ لمریز کالونویه لسیزه کې په ټوله نړۍ کې په میلیونونو رسنیو د انټرنېټ له نړیوالې شبکې سره ونښتې. انټرنېټ هغه وسیله ده چې د نویوعلمي او فني پرمختګونو د اندازه کولوتوان لري او هغې له بشپړېدولوسره مرسته کوي.

انټرنېټ له دوو کلموInter له International نړیوال او Net د Network له شبکې څخه اخېستل شوي دی.

انټرنېټ بې مثله نړیواله معلوماتي وسیله ده، هر څوک هر ډول معلومات چې غواړي له هغې څخه لاس ته راوړلی شي.

انټرنېټ په حقیقت کې د سیستم یاشبکې نوم دی چې د نړۍ ټولې کمپیوټرې شبکې سره نښلوي.
د انټر نېټ لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شوي دي او د جوړېدو په حال کې دي انټر نېټ د ایمیل یا برېښنا لیک لویه سر چینه ده. څه موده مخکې یوازې پیغامونه د انټرنېټ له لارې استول کېدل. اوس ټیلېفون، تلویزیون، راډیو اونور موضوعات دهغې پرمخ راتلای شي.
زموږ په هېواد کې انټرنېټي فعالیتونه د څوکمپنیو له لارې سرته رسیږي.
له انټرنېټ او ایمیل څخه د جغرافیې په مضمون کې څه ګټه اخېستل کېږي؟
له نورو جغرافیه پوهانو سره داړیکوټینګول دایمیل E mail له لارې سرته رسېږي. انټرنېټ ددې امکان برابر وي چې جغرافیه پوهان دنړۍ په بیلابیلو سیموکې خپلمنځې اړیکې ټینګې کړي او یودبل په نظریاتو پوه شي.
د ایمیل یا برېښنالیک: په انټرنېټ کې کولاي شو د خپل نظر وړ شخص سره دهغه دایمیل ادرس په علاوه کولو اړیکې ټینګې کړو.له نوروڅخه مطالب لاس ته راوړو اویا علمي اطلاعات او داسې نور هغه ته واستوو.

انټرنېټ او جغرافیه:

مینه وال کولای شي چې د پام وړ جغرافیایي موضوعګانو دموندلو لپاره، اړونده انټرنېټي سایټونو ته ور ننوځي او د اړتیاوړ اطلاعات لکه متن، عکسونه، نقشې او فلم لاس ته راوړي. نو موړي اطلاعات د پرنټر printer په مرسته چاپ او یا په کمپیوټر کې زېرمه او ثبت Save کړي.
د انټرنېټ ډېره لویه ګټه داده چې د هغه په مرسته بېلا بیلې مو ضوعګانې پلټلای شو. هریو زموږ څخه کولاي شي چې د جغرافیې د اړتیا وړ اصطلاح په لیکلو سره لکه اوقیانوس، نقشه،مهاجرت او داسې نور، په هغه صورت کې چې دسایټ فهرست اویا ادرس په واک کې ولرو اویا د څېړنې د وسیلې له لارې Search Engine دقیق معلومات لاس ته راوړو. د جغرافیې د پلټنې دسایټونو له جملې څخه کولای شو د Google, M SN, Amazon ,yahoo , Hot mail Gmail او داسې نورو نومونه واخلو.
ایا کله مو د فکس په مرسته پیغام استولي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتني عکس په غور وگورئ او ووایاست چې نوموړې دستگاه د اړیکو د ټینگولو له مخې څه اهمیت لري؟

د فکس دستگاه په نړیوالو اړیکو کې مهم رول په غاړه لري. دغه دستگاه په څوثانیو کې استول شوي پیغامونه د لیکلي پیغام په توگه اخېستونکي ته د نړۍ هرې نقطې ته رسوي. د فکس دستگاه د فوتوکاپي ماشین سره ورته ده، خو په ټیلیفون سنباله ده. دغه دستگاه د پیغام د استولو په وخت، پیغام په کلمو او کرښې په الکترونیکي نښو چې دانتقال وړوي تبدیلوي. د پیغام اخېستونکي دستگاه، دغه لاس ته راغلې نښې په لیکلو نښواړوي او دقیقه نسخه د اصلي نسخې په څېر بهر ته راباسي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي. هره ډله دې د ایمیل او انټرنېټ دموضوعگانو اوگټو په هکله پخپلو منځوکې بحث وکړي او د ډلې یو غړی دې د بحث پایله خپلوټولگیوالو ته وړاندې کړي.
همدارنگه ښاغلی ښوونکي دې د ډلې د فعالیت پایله دې را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په لومړي ځل انټرنېټ په کوم هېواد کې په کارپیل وکړ او د څه لپاره ورڅخه ګټه اخېستل کېده؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د انټرنېټ اصطلاح له دوه کلمو ....او ....څخه ترکیب شوې ده چې معنایې نړیواله شبکه ده.

۲- دجغرافیې دپلټنې سایټونه له.....،.....،......، او داسې نورو څخه عبارت دي.

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ:

۱- په ۱۹۸۳ میلادي کال کې د اطلاعاتویه میلیونونو رسنیو په ټوله نړۍ کې د انټرنېټ له شبکو سره وصل شوی.

۲- انټرنېټ له علمي او زده کړې له سر چینو او د ډېرو رسنیو د پیوستون څخه منځته را غلې دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي د انټرنېټ دامکاناتو په لرلو سره د جغرافیایي اصطلاحګانولکه اور غورځونې د فعالیت او ټوریسم په هکله دې معلومات راټول ثبت یا زېرمه کړي او خپلوټولګېوالو ته دې دجغرافیې په راتلونکې ساعت کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵-۱ د نفوسو ویشل او ګڼوالی

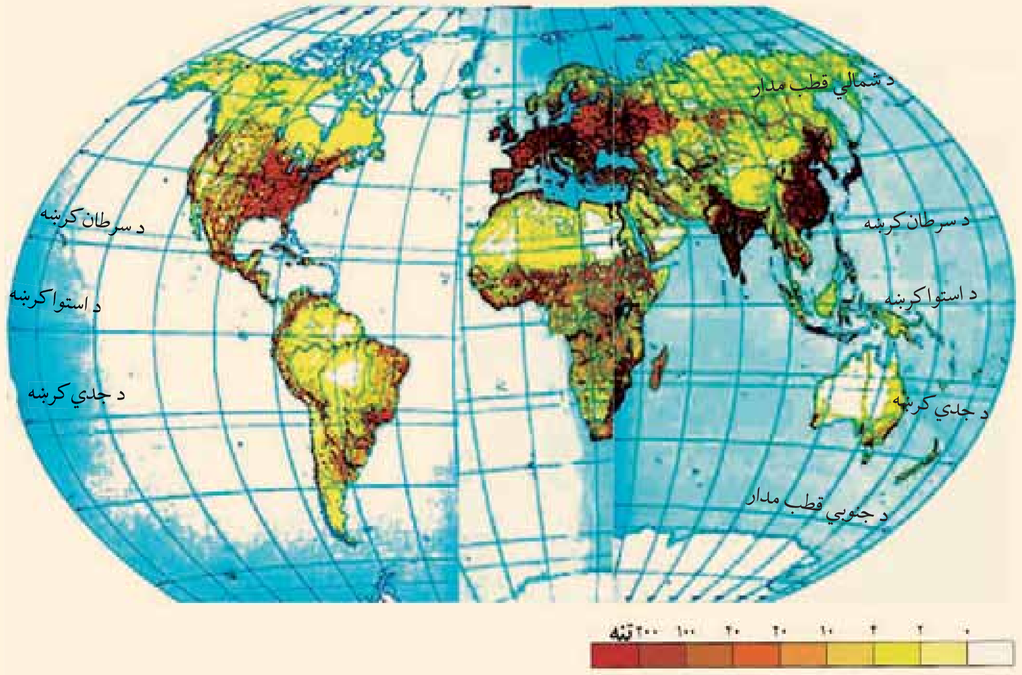

په یوه کیلومتر مربع کې د نفوسوویش

أیا پوهېږئ چې په ځمکه کې نفوس په څه ډول ویشل شوی دی؟

د نفوسو د ویش پورتنی نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې ډېر زیات او ډېرلږ نفوس د نړۍ په کومه برخه کې ځای پرځای شوی دی. ولې؟

د نفوسو ګڼوالی د ځمکې د سطحې په یوه واحده ساحه کې داوسېدونکو خلکو دشمېر څخه عبارت دی. د نفوسو دګڼوالي د معلومولو لپاره باید د یوې سیمې نفوس د همغې سیمې په پراخوالي وویشل شي.

د نړۍ نفوس په ۲۰۱۰ میلادي کال کې ۶٫۸ میلیاردو تنوته ورسید، چې د ځمکې پرمخ ژوند کوي. دغه نفوس په ټوله نړۍ کې په مساوي ډول نه دي ویشل شوی. یاپه بل عبارت اقلیمي شرایط د ځمکې جوړښت او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکز اغېز لري. لکه دښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې(هغه تودې او سوځوونکې سیمې چې پوره اوبه هم ونه لري)، لوړې، نااواره سړې سیمې، د غرونو لړۍ، جبې، ګڼ او لنده بل ځنګلونه، استوايي توده او لنده بله هوا، قطبي سړه هوا، له سواحلو او د حمل اونقل له لارو څخه لیریوالی، د نفوسو ډېره لږه پاملرنه يې ځانته را اړولې ده. آن داچې په ځينو سيموکې د سلګونو کیلومترو په واټن لیرې سیموکې هم د انسانانو نښې په سترګو نه ښکاري. په داسې حال کې چې د ځمکې په بله سیمه کې لکه: په ښو اقلیمي شرایطو (معتدله آب او هوا او پوره باران)، مناسب جغرافیایي موقعیت، اوارو او ښېرازو ځمکو، پوره اوبولرونکوځمکو، د سیندونو او سمندرونو په غاړو، بندرونو، د صنایعو، کانونو او د ارتباطي لارو په شاو خواکې ډېر خلک استوګنه کوي، چې دځینو ځایونو په یوه کیلومتر مربع کې له زرو څخه زیات خلک ژوند کوي. په دې ترتیب په یوه سیمه کې د نفوسو استوګنه د فزیکي، اقتصادي سیاسي او بشري لاملونو پایله ده. چې د دې لاملونو اغېزې په لنډه توګه بیانوو:

- **فزیکي عواملو اغزې**: لکه جغرافیایی موقعیت (عرض البلدونه)، لوړې سیمې، اقلیمي شرایط، اوبه او داسې نور د ځمکې پرمخ دتل لپاره لیدلای شو، چې په مستقیم یا غېر مستقیم ډول دځمکې د منابعو څخه په ګټه اخیستنې باندې اغېزه لري. دغه لاملونه د نفوسو د زیات ګڼوالي او یا برعکس د یوې سیمې د نفوسو د کموالي لامل ګرځي.
- **د اقتصادي لاملونو اغېزې**: په طبیعی منابعو او بشري فعالیتونو متکي دي، چې له کانونو، اوبو، د خاورې له ډولونو، نباتاتو، حیواناتو، د پانګې په شتون او په نوې تکنالوژۍ، دکار په شرایطو، صنایعو او داسې نورو څخه عبارت دي، چې د نفوسو په ګڼوالي اغېزلري یعنې دصنعتي پراختیا او د نفوسود ځای پر ځای کیدنې تر منځ متقابل اړیکې شته دی. په هر ځای کې چې د صنعت او له هغې څخه وروسته د هغې پورې تړلې خدمتونه را منځته شي، نو زیات نفوس په هغې سیمې کې جذ بیږي.

د يادونې وړده چې تر ۱۸ مېلادي پېړۍ پورې کرنه او د هغې اړوند لاملونو(اوبو،خاورې، او اقليم) د نفوسوپه استوګنې ټاکونکې اغيزه درلوده، لکه د مصر په هېواد کې د نيل د سيند وادي او داسې نور. زموږ د هېواد اقتصاد تر اوسه پورې په کرنه ولاړ دی او د نفوسو ډېره زياته برخه له همدې لارې ژوند کوي.

• د سياسي لاملونو: په برخه کې د حکومت پرېکړې او د اداري مرکزونو له تشکيل څخه يادونه وکړو که چېرې دولت د هېواد ځينو سيموته د پرمختيايي پروګرامونو به برخه کې پانګې اچونې، د کارونو پيداکولو او يا خدماتي امکاناتو او روغتيايي فعاليتونو ته پاملرنه ونه کړي، د نفوسو ګڼوالی هلته لږ وي.

• بشري لاملونه: په پورتنيو موضوعاتوسر ببره لېږې پرتې سيمې، چې د حمل و نقل لارې او ارتباطي وسايل په لاس کې نه لري، خلک هلته په تيت او پرک ډول ژوند کوي.

د هغو لويو وچو دننه سيمې چې له سيندونو او سمندرنو څخه لېرې پرتې دي دساحلي سيمو پر تله لږ تجارتي امکانات لري، لږ نفوس پکې استوګنه کوي.

د پورتنيو لاملونو په پام کې نيولو سره د نړۍ ګڼ نفوسه سيمې Densely population region کولای شو په درې حوزو په نښه کړو:

۱- لومړنی ګڼ نفوسه سيمه د آسيا د لويې وچې جنوبي سيمه (پاکستان، هند او بنګله ديش)، د جنوب ختيځې آسيا ځينې برخې (اندونيزيا) او ختيځه آسيا (د چين ختيځ، د کوريا ټاپو وزمه او جاپان) دي. د دې سيمې په هېوادونو کې په منځني ډول د نفوسو ګڼوالی په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۱۰۰ تنوڅخه زيات دی. او په ځينو ځانګړو ځايونوکې په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۱۵۰۰ تنوڅخه زيات دي. چې علت يې موسمي آب و هوا، د کرنې (د وريجو کرنې) ښه شرايط او د نفوسو طبيعي زياتوالی دی.

۲- دويمه ګڼ نفوسه سيمه د اروپا په لويه وچه کې د پانګوالۍ په دوره کې رامنځته شوې ده. د دې سيمې په ځينو هېوادونو کې د نفوسو منځنی ګڼوالی په يوه کيلومتر مربع پراخوالي کې له ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه تر ۴۰۰ تنوته رسيږي. په همدې ډول په صنعتي سيموکې د نفوسوګڼوالي په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ تنو پورې رسيږي. چې ډيرزيات يې د سيندونو په غاړه، په بندرونو او د صنعتي مرکزونو په شاو خوا او د کرنې ورسيموکې ژوند کوي.

دريمه ګڼ نفوسه سيمه د امريکا د متحده ايالتونو د شمال ختيځې ځينې برخې (نيوانګلنډ، نيو يارک، پنسلوانيا او د پنځه ګونو جهيلونو شاوخوا) او د کاناډا جنوب ختيځ دی. چې د هغې لامل تجارتي او صنعتي فعاليتونه دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکې دې، په مناسبو ډلو وويشل شي. پخپلو منځوکې د مشورې له مخې دې لاندنۍ جدولونه کاپي او بشپړ کړي او د ډلې استازی دی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي.

موقعيت	د نفوسو د ميشته کيدلو لاملونه
د چين ولسي جمهوريت او د هند هېواد	
شمال لويديځه اروپا	
د امريکا د متحده ايالتونو شمال ختيځ او د کاناډا جنوب ختيځ	
د هماليه غرونه	
د امازون ځنګلونه	
د ګرينلينډ ټاپو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندي جدول کې د نفوسو منځنۍ ځای پرځای کیدنه د مالتا، بنګله دیش او استرالیا په هېوادونوکې محاسبه کړئ.

ګڼه	هېواد	د هېواد مساحت په کیلو متر مربع	نفوس	د نفوسو ګڼوالي په یوه کیلو متر مربع مساحت کې
۱	موناکو	۲	۳۲۲۷۰ تنه	۱۵۸٤٦,۵ تنه
۲	سنګاپور	٦٤٧	٤,۳۵۳,۸۹۳ تنه	٦۷۲۹,۳ تنه
۳	مالتا	۳۱٦	۳۹٦,۸۵۱ تنه	
٤	بحرین	٦٦۸	٦۷۷,۸۸٦ تنه	۱۰۱٤ تنه
۵	بنګله دیش	۱٤۷۵۷۰	۱٤۱,۳٤۰,٤۷٦ تنه	
٦	مغولستان	۱,۵٦۵,۰۰۰	۲,۷۵۱,۳۱٤ تنه	۱,۷ تنه
۷	استرالیا	۷,٦۸٦,۸۵۰	۱۹,۹۱۳,۱٤٤ تنه	
۸	کاناډا	۹,۹۷۰,٦۱۰	۳۲,۵۰۷,۸۷٤ تنه	۲/۳ تنه

پوښتنې:

لنډځواب ووایاست:

۱. د آسیا د جنوب اوجنوب ختیځو هېوادونو د نفوسو دګڼوالي لامل بیان کړئ.

۲. د اروپا په شمال لویدیځ کې د اروپا د نورو سیمویه نسبت ولې ګڼ نفوسه سیمې منځته راغلي دي.

۳. د شمالي امریکاکومې سیمې ګڼ نفوسه دي، لامل یې بیان کړئ؟

۴. د آسیا د ډېرګڼ نفوسه هېوادونو نومونه واخلئ.

۵. د نړۍ په ټولو برخوکې ولې نفوس په مساوي ډول نه دی ویشل شوی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. کوم سیاسي لاملونه د نفوسو په ګڼوالي زیات اغېزلري څرنګه؟

۷. آیا بشري عوامل هم کولای شي د نفوسو پرځای پرځای کیدنی اغېز وکړي؟ څرنګه؟

سم ځواب په نښه کړئ.

۱- کوم طبیعي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب کېږي؟

الف: مناسب اقلیمي شرایط او اوبه

ب: لوړې او سړې قطبي سیمې

ج: ګڼ او لنده بل استوايي ځنګلونه

د: ټول ځوابونه سم دي

۲- کوم اقتصادي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو د ګڼوالي سبب ګرځي؟

الف: ابتدايي کرنه

ب: په صنايع کې پانګه اچونه

ج: د پرمختیایي پلانو نو تطبیق

د: ټول ځوابونه سم دي

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنې ته ځواب ووایاست او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

که چېرې ستاسې ټولګی ۶ متره اوږد والی او ۴ متره سور ولري او د زده کوونکوشمېر ۶۰ تنه وي، تاسې مهرباني وکړئ د ټولګي په یوه متر مربع کې د نفوسو ګڼوالي محاسبه کړئ.
ستاسې له نظره د ټولګي د زده کوونکو مناسب شمېر باید څو تنه وي. ولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۵ په نړۍ کې د نفوسو د زیاتوالي لړ والي ستونزې

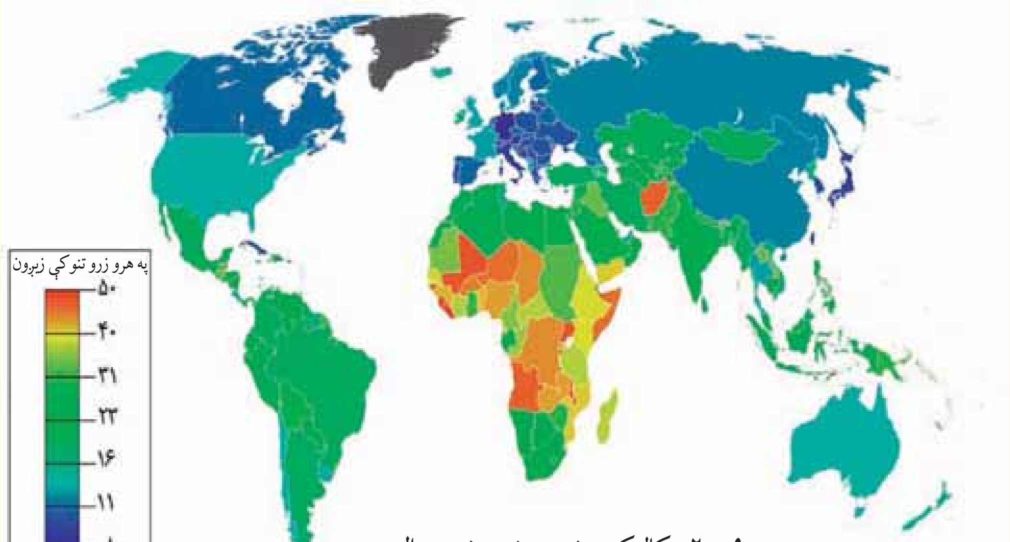

په ۲۰۰۹ م کال کې د نړۍ د زېږېنونو ډیروالی

د نفوسو موضوع د پراختیا له مخې د دوو جلا موضوعاتو تر عنوان لاندې لوستل کېږي.

۱- د نړۍ په هېوادونو کې د نفوسو زیاتوالی:

د نړۍ نفوس په ډېره چټکۍ زیاتیږي، ځکه چې زېږونه Birth Rate له مړینې Death Rate څخه زیات دي.

د شلمې پېړۍ په پیل کې دغه د نفوسو زیاتوالی په کال کې ۱۰ میلیونه، دهمدې پېړۍ په نیمایي کې په کال کې ۳۵- ۴۰ میلیونو پورې او اوس له ۶۰ څخه تر ۶۵ میلیونو تنو پورې په کال کې زیاتېږي.

د ملګرو ملتونو د احصايې له مخې د نړۍ نفوس

(اضافي معلومات)

کال	د ځمکې ټول نفوس
۱۹۰۰ ميلادي	۱,۶۱۷ ميلیارده تنه
۱۹۴۰ //	۲,۲۵۲ ميلیارده تنه
۱۹۶۰ //	۲,۹۸۲ ميلیارده تنه
۱۹۷۰ //	۳,۶۱۰ ملیارده تنه
۱۹۷۹/	۴,۳۳۶ ميلیارده تنه
۲۰۰۸//	۶,۶۰۰ ميلیارده تنه
۲۰۱۰ //	۶,۸ ميلیارده تنه

له پاسني جدول له مطالعې څخه دې نتيجې ته رسيږو چې د نړۍ نفوس په وروستيو تقريباً ۵۰ کلونو کې په ډېره چټکۍ زيات شوی دی.

د نفوسو دغه زياتوالی په دوه لاملونو پورې اړه لري:

- د نفوسو طبيعي زياتوالی.
- د نفوسو ميخانيکي زياتوالی.

الف: د نفوسو طبيعي زياتوالی: Natural Tncreasre

د نفوسو دغه زياتوالی د زېږونونو په زياتوالي او د مړينې په کموالي پورې اړه لري. د مثال په ډول که په يوه هېواد کې زېږونه په زرو کې ۴۰ وي او مړينه په زروکې ۲۰ وي د نفوسو زياتوالی به ډېر زيات وي. د نفوسو زياتوالی په ډېرو لاملونو پورې اړه لري، چې ډېر زيات مهم يې په يوه هېواد کې ټولنيز اقتصادي او کلتوري لاملونه دي. په تيره بيا وقايوي او معالجوي طب وده او پرمختيا د نفوسو په زياتوالي ډېره اغېزلري. چې له يوه پلوه د مړينې د کموالي سبب ګرځي او له بله پلوه منځنۍ عمر اوږدېږي. خو دنفوسو دغه زياتوالی د نړۍ په ټولو هېوادونو کې په يو ډول نه دی. موږ کولای شو چې دغه ټول په دوه برخو وويشو: لومړی ډول د شمالي امريکا او اروپا پانګه والو هېوادونو او د چين او روسيې ځانګړتيا ده.د هغو خصوصيات ډېره لږه زېږونه چې نورهم دکمښت په حال کې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملونه يې په لاندې ډول دي:

۱- په پرمختللو هېوادونو کې ښاري نفوس اکثريت لري. ښکاره ده چې زېږونه په ښاري کورنيو کې له کليوالي کورنيو څخه لږ وي.

۲- په دې هېوادونو کې ښځې ټولنيزو کارونو ته جلب او جذب شوي دي. معمولاً هغه ښځې چې له کور څخه د باندې کارونه لري، نسبت هغو ښځو ته چې کار نه کوي د ماشومانو شمېرېې لږ وي.

په پرمختللو هېوادونو کې د زېږېدنو او مړينو دواړو شمېرلږ وي. د نفوسو طبيعي زياتوالی ۰,۵ - ۱ سلنه يا په زرو کې له ۵- ۱۰ پورې وي. کله يې اندازه له دې څخه هم کمه وي. دغه لږ زياتوالی د پرامختللو هېوادونو ځانګړتيا ده.

دويم ډول زياتوالی د مخ پر ودې هېوادونو ځانګړتيا ده لکه آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا هېوادونه، چې هغه د زيات زېږونونو څخه عبارت دی، چې په لاندې لاملونو پورې اړه لري:

د اقتصادي ودې ډېره ټيټه سطح، د ميکانېزه (ماشيني) کرنې نه شتون، بېسوادي د اکثريت خلکو له پاره د حفظ الصحې نشتوالی، په ټولنه کې د عنعنوي فرهنګ څخه د ښځو پيروي کول او د هغوی له وخت څخه مخکې نکاح او داسې نور.

په آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا په هېوادونو کې د روغتيايي خدماتو د سمون په پايله کې په مړينه کې کمښت راغلی دی، نو همدغه لامل ددې سبب شوی دی چې د نفوسو زياتوالی زيات شي.

له زيات زېږونونو سره جوخت د نفوسو طبيعي زياتوالي چټکوالی مومي چې د نفوسو دغه زياتوالی له ۲ څخه تر ۳ سلنه پورې د تغير په حال کې دی. چې په هرو زرو تنوکې له ۲۰ څخه تر ۳۰ پورې زياتوالی مومي. دغه زياتوالی زياتره د وروسته پاتې ټولنو او هېوادونو ځانګړتيا ده.

د پرمختللو صنعتي هېوادونو او مخ پر ودې هېوادونو د نفوسو د ودې د مقايسې لپاره د عمر هرم په راتلونکي مخ کې وګورئ. د عمر په هرم کې افقي کرښې د نفوسو شمېر په سلنو او په عمودي کرښو باندې د نارينه او ښځينه شمېر په مختلفو عمرونو ښودل کېږي ماشومان او نوي ځوانان (له صفر څخه تر ۱۸ کلنۍ) او سپين ږيري (له ۶۵ کلنۍ څخه د زيات عمر خاوندان) معمولاً اقتصادي فعال نفوس نه ګڼل کېږي. لويان (له ۱۵ - ۶۵ کلنۍ پورې) اصلي توليدوونکي او اقتصادي فعاله ډله ګڼل کېږي.

دنړۍ په بيلا بيلوبرخوکې د عمر هرمونه سره توپير لري مخ پرودې هېوادونو لکه مکسيکو کې د هرم قاعده لويه وي يعنې په هرو ۱۰۰ تنوکې زيات نفوس له ۰- ۱۵ کلنۍ پورې وي. د غه هېواد ځوان نفوس لري. هغه هېوادونه چې ډېر زيات ځوان نفوس لري، نو بايد د ځوانانو اړتياوو د پوره کولو له پاره په تيره بيا د ښوونې او روزنې، د هغوی لپاره د کار په پيدا کولو کې پانګه واچوي. په پرمختللو صنعتي هېوادو لکه سويډن کې زېږونونه او مړينه دواړه کم دي او ژوند ته زيات هيله من دي. په دې هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

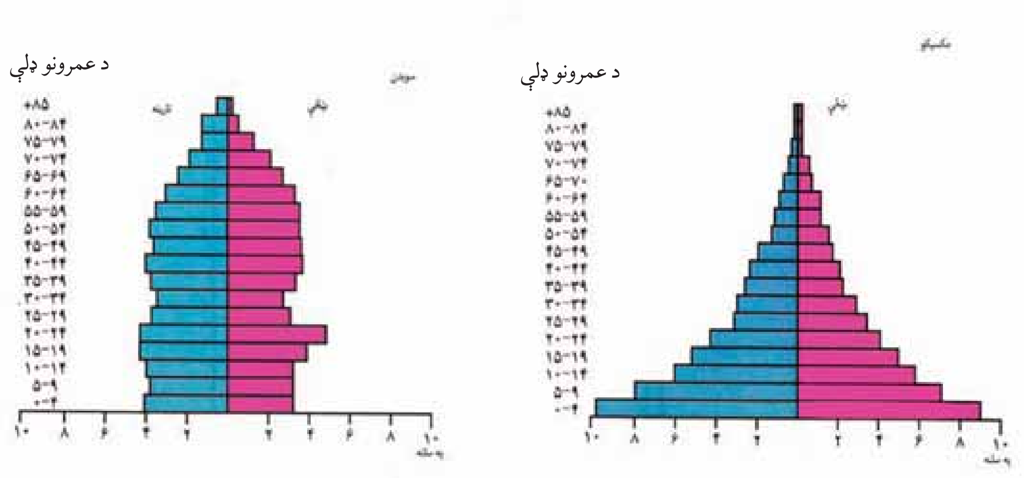

د هرم قاعده کوچنی ده او فعال اقتصادي نفوس زیات دی، خو نفوس ورو ورو د سپین ږیرتوب په لور پرمخ ځي.

دغه شمیرنه باید دیوه کال په اوږدو کې ترسره شي، پایله یې په سلنه اعلان شي. کله چې زېږېد له مړینې څخه زیاته وي، د نفوسو طبیعي زیاتوالی شتون لري.

د نفوس طبیعی زیاتوالی = (د زېږونونو شمېر − د مړینې شمېر) / ټول نفوس

ب: د نفوسو میخانیکي زیاتوالی:

د نفوسود طبیعي زیاتوالي سره یوځای د نفوسو میخانیکی خو ځښت یعنې مهاجرتونه هم د نفوسو په زیاتوالي کې د پاملرنې وړ اغېز لري.

په هېواد کې دننه مهاجرتونه یوازې د نفوسو د بیا ځای پرځای کیدنې سبب ګرځي او د هېواد نفوس تغیر نه کوي، خو له هېواد څخه د باندې مهاجرتونه د نفوسو په شمېر باندې اغېز لري. که چېرې هېواد ته له باندې څخه مهاجرتونه له هېواد څخه بهرته مهاجرتونو په نسبت زیات وي د نفوسو میخانیکي زیاتوالی را منځته کېږي. او برعکس یې د نفوس د کمښت سبب ګرځي. د یوه هېواد د نفوسو په مطلقې ودې کې باید له زېږېدنو او مړینو سر بېره مهاجرتونه هم وشمېرل شي.

د نفوسو مطلقه وده = (د زېږونونو شمېر − د مړینې شمېر) + هېواد ته له باندې څخه مهاجرت.

د نفوسو مطلقه وده = (د زېږونونو شمېر − د مړینې شمېر) − له هېواد څخه نورو هېوادونوته مهاجرت،

د نفوسو ډېره زیاته طبیعي او میخانیکي وده د اضافي نفوسو over popalation مسأله رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. د اضافي نفوسو اصطلاح هغه وخت رامنځته کېږي او استعمالېږي چې په یوه سیمه کې د منابعو له شتو امکاناتو څخه زیات نفوس استوګنه ولري او یا له ټاکلو ټولنیزو هدفونو څخه زیات وي. کله هم ښایي نفوس مناسب وي، خو نامناسب ویش رواج ولري. په ځینو مآخذونو کې د مناسبو نفوسو اصطلاح کارول شوي ده. خو دغه اصطلاح هم کوم ټاکلي تعریف نه لري. اضافي نفوس نسبي اصطلاح ده چې په سیمه کې له منابعو څخه ګټې اخېستنې په اندازې پورې اړه لري. د مثال په ډول پرمختللي هېوادونه له مخ پر ودې هېوادونو څخه له همدې موجوده منابعو څخه د خلکو له پاره ښه کار او زیات امکانات برابر کړي دي. نوله همدې امله د اضافي نفوسو مطالعه د تکنالوژۍ د پرمختګ په سويې پورې اړه لري.

په پای کې ویلای شو چې د نفوسو چټکه وده او د زېږونونو زیاتوالی د وروسته پاتې هېوادونو ځانګړتیا ده. د نفوسو دغه طبیعي زیاتوالی اقتصادي بودجه محدود وي او فشار پرې زیاتوي او کارونه په ټپه دروي.

په ښوونځیو وختونو کې صحي خدماتو زیاته پراختیا نه وه کړې قحطي، ناروغي او جګړې د نفوسو د محدود ولو لاملونه وو. خو نن ورځ نفوس په سرسام اور ډول زیات شوی دي او وروسته پاتې هېوادونه چې له لوږې، ناروغیو او بیکارۍ سره لاس په ګریوان دي. دغه بیکاري د بیوزلۍ او بېوزلي د فقر او یا غیر قانوني مهاجرتونو سبب ګرځي.

ټولنپوهان دغې زیات زیاتوالي ته د نفوسو چاودنه وایي او ټولنې ته یې زیات خطر بولي. د نړۍ ټول نفوس چې په ۲۰۱۰م کال کې ۶,۸ میلیارده وو. په ۲۰۵۰ میلادي کال کې به ۹ میلیاردو او په ۲۱۵۰ میلادي کال کې د اټکل له مخې ۱۱ میلیاردوته د رسیدو وړاند وینه شوې ده چې که کنترول نه شي نو نړۍ به له فاجعې سره مخامخ کړي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او لاندې جدول دې کاپي او بشپړ کړي او هغه پوښتنه چې له جدول څخه لاندې لیکل شوې دي، ځوابونه ووایي او د ډلې استازي دې هغه خپلوټولګیوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه	د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع ساحه کې	زېږونونه په ۱۰۰۰ تنوکې	مړینه په زرو تنوکې	طبیعي زیاتوالی په زرو تنوکې	د نفوسو وده په سلنه
برازیل	۱۸ تنه	۲۶	۸	۱۸	۱,۸
ایتوپي(حبشه)	۴۷ تنه	۴۹	۱۹		
جاپان	۲۳۰ تنه	۱۲	۸	۴	۰,۴
عربستان سعودی	۸ تنه	۳۶	۵		
ألمان	۲۲۹ تنه	۱۱	۱۲		
کنیا	۴۷ تنه	۴۳	۱۰	۳۳	۳,۳
د امریکا متحده ایالتونه	۲۳۹ تنه	۱۴	۹		
فرانسه	۱۰۶ تنه	۱۳	۱۰		
بنګله دیش	۷۹۱ تنه	۴۱	۱۴		

الف: د هغو هېوادونو د نفوسو طبیعي وده چې معلومه نه ده محاسبه کړئ.

ب: د ټولو هېوادونو طبیعي وده په سلوکې محاسبه کړئ.

ج: آیا کولای شئ چې هېوادونه د نفوسو د لړې او زیاتې ودې له مخې و ویشئ. دغه کار څرنګه کیدای شي؟

پوښتنې:

۱- مخ پرو دې هېوادونو کې کوم لاملونه د نفوسو د چټکې طبیعي ودې سبب ګرځي؟
۲- د نړۍ په پرمختللو هېوادونو کې کوم لاملونه د ورو ودې باعث ګرځي؟
۳- په یوه هېواد کې کوم لاملونه د اضافي نفوس د ودې سبب ګرځي؟
۴- د اضافي نفوسو اصطلاح هدف څه دی، څرګنده یې کړئ؟
۵- د ټولنې دعمر په جوړښت او ترکیب کې د طبیعي نفوسو چټکه وده په څه ډول ده واضح یې کړئ؟
۶- په هغو هېوادونو کې چې د نفوسو وده یې ورو ده د ټولنې د عمر جوړښت په څه ډول دی توضیح یې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنو ته ځواب برابر کړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

آیا زموږ د هېواد نفوس په چټکۍ زیاتیږي؟ که چېرې دغه نفوس په همدې ډول زیات شي، څه ستونزې به رامنځته کړي؟ څرنګه کولای شو د نفوسو د زیاتوالی مخنیوی وکړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعال اقتصادي نفوسو دلړوالي ستونزې.

تاسې په تیر لوست کې د اضافي نفوسو په باره کې معلومات حاصل کړل. اوس د نفوسو د کمښت ستونزې مطالعه کوو. د نفوسو کنترول په هغو هېوادونو کې چې په هغې کې اضافي نفوس شتون ولري، ګټور کاردي. خو په یو شمېر نورو هېودونو کې، د نفوسو د کنترول له مخې د زېږونونو شمېر له مړینې څخه لږ دي. همدغه لامل سبب کېږي چې د بوډاګانو نفوس چې عمر یې له ۶۵ کلنی څخه زیات وي یا متقاعد او د ناتوانو خلکوشمېر زیاتیږي. په دې صورت کې صنایع د بشري قوې له کمښت سره مخامخ کېږي او د صنایعو پرمختګ محدودیږي. په پای کې په ټولنه کې له موجوده بشري استعدادونو څخه په ټولنه کې په ګټوره توګه ګټه نه اخیستل کېږي دغه حالت په هغو هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو په کمښت De

population اخته وي(۱۸ څخه تر ۶۵ کلنی)، لیدل کېږي. او د شتو صنایعو او منابعو په کار اچولولپاره اقتصادي فعالو نفوسو ته اړتیا لري. نو مجبوراً باید دغه اړتیاد زېږونو د هڅونې (د مثال په ډول اروپايي هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو له کمښت سره مخامخ دي معمولاً د کورنیو د هڅونې، د جایزو په ډالی کولو او یا کورنی د کار او ژوندانه د وسایلو او دماشومانو د ساتنې د ځانګړو اسانتیاوو په پام کې نیولو له مخې هڅول کېږي). یا هېوادته د بهرنیو مهاجرینو په جلبولو سره دغه ستونزه حلوي.

په پاي کې ویلای شو چې اضافي نفوس او کم نفوس دواړه حالتونه هېواد ته ستونزې پېښوي. یوتن انګلیسي ټولنپوه د مالتوس په نوم باور درلوده چې د ځمکې سر چینې د نفوسو د اړتیاوو په نسبت چې هره لحظه شمېرېې مخ په زیاتیدو دی، محدودې دي. کورنی باید د زېږونونو د محدود ولو له لارې کنترول شي. له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته د نفوسو دغه بېساري زیاتوالی د نړی د اقتصادي ستونزو $\frac{2}{3}$ برخې جوړوي. د ۱۹۵۰ میلادي کلونو په لسیزه کې پرمختللو هېوادونو، مخ پر ودې هېوادونوته د اقتصادي او فرهنګي پرمختګ له پاره د کورنیو د محدودولو وړاندیز وکړ. هند لومړنی هېواد و چې د کورنیود محدودولو له پالیسی سره یې په ۱۹۵۲ میلادي کال کې موافقه وکړه وروسته دغه پالیسي د چین او د مصر په هېواد کې هم پلې شوه. د چین هېواد په دې برخه کې زیات بریالیتوبونه په برخه شول. د نفوسو د زیاتوالی ضریب چې ۱۹۵۵ میلادی کال کې ۴ سلنه و په ۱۹۹۶ میلادی کال کې ۱,۷ سلنې ته راښکته شو، چې دهغې له مخې هرې چینایي کورنی ته له یوه ماشوم څخه زیات ماشوما ن منع شول. په داسې حال کې چې په هند کې د نفوسو د زیاتوالي ضریب له ۲،۶ - ۳،۹ سلنه دی.

د مالتوس د نظریې برخلاف ځینې ټولنپوهان باور لري چې زیات نفوس د تولیداتو د زیاتوالي او د اقتصادي ودې سبب ګرځي، نو د نفوسو د زیاتوالي موضوع باید ازاده پرېښودل شي. له همدې امله یو شمېر هېوادونه د کورنیو له محدودولو سره مخالفت کوي او ګڼ نفوسه کورنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅوي. دغه پالیسي په ۱۹۳۰ میلادي کال کې په نازي آلمان کې پلې شوې وه.

همدارنګه بلجیم، سویډن، انګلیستان او فرانسې کې هم په بېلابېلو وختونوکې یې پلویان درلودل. ددریمې نړۍ په ځینوهېوادونوکې له خپلواکۍ وروسته د بزګرانو او کارګرانو د زیاتوالي لپاره او په خارجیانو باندې نه تکیه کول، د نفوسو د زیاتوالي له پالیسي څخه پلوي کوله. په پای کې ویلای شو، په هغو شرایطو کې چې د لګښت وړ منابع او د نفوسو اندازه یوله بل سره متناسبه نه وي او د مصرف کوونکو فشار له اندازې څخه زیات وي ویلای شو چې په منابعو فشار شته که د نفوسو د زیاتوالي ضریب کم نه شي دغه فشار نور هم زیاتیږي. یاپه بل عبارت که چېرې د یوه هېواد د اقتصادي ودې پلان د نفوسو د زیاتوالي سره متناسب نه وي اقتصادي او ټولنیزې ستونزې را منځته کوي . د نفوسو لړوالی هم د اقتصادي ودې د رکود سبب ګرځي او د صنایعو دنه پرمختګ سبب کېږي او د یوه هېواد د وروسته پاتې کېدو لامل ګرځي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو پخپلو منځوکې بحث وکړي او د فعالیت پایله دې، د ډلې استازي خپلو ټولګیالو ته وړاندې کړي.

آیا زموږ د هېواد منابع د هېواد د نفوسو اړتیاوو ته ځواب ویلای شي یا نه؟

که چېرې د هېواد اړتیاوو ته ځواب ویلای شي، ولې زموږ خلک بېوزلي او بیکاره دي اوبهرنیو هېوادونو ته مها جرت کولو ته اړکېږي په دې برخه کې پخپلو منځوکې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و واياست

۱ - ولې مخ پر ودې زياتو هېوادونو کې د کورنيو په محدود ولو ټينګار کېږي؟

۲ - د کورنيو محدود ول څه پايلې لري؟

۳ - د کورنيو محدود ول په کومو هېوادونو کې اغېزمن دي؟

٤-ولې ځينې هېوادونه د کورنيو د محدودولو مخالف دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټولګيوالوته وړاندې کړئ.

اضافي نفوس په يوه هېواد کې د کومو ستونزو سبب ګرځي. د هغې لپاره د حل کومه لاره وړاندې کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۵ مهاجرتونه او د هغو لاملونه

مهاجرت څه ته وايي او څو ډوله مهاجرتونه پېژنئ؟

مهاجر يا Immigrount هغه چا ته ويل کېږي چي د استوګنې ځاي ته بدلون ورکړي او د يوه ادراي واحد څخه بل اداري واحد ته نقل مکان شوی وي. مهاجرتونه د انسان د تاريخ په اوږدوکې سرته رسيدلي او بيلا بيل ډولونه لري، چي ځينې په هيواد کې د ننه کېږي، لکه کليوال چې ښارونو، صنعتي سيمو او نوو کرنيزو ځمکو ته مهاجر کيږي او داسې نور. ځينې نور له نړيوالو سرحد ونو څخه تير يږي او بهرنی مهاجرت بلل کيږي.

دغه مهاجرتونه په بېلا بيلو هيواد ونو کې په بېلا بيله اندازه پلي شوي دي. نوموړي زياتره مهاجرتونه اختياري مهاجرتونه دي چې پخپله خوښه د زياتې اجورې اوښه ژوند له پاره کېږي.

خو اجباري مهاجرتونه هم کېږي چې خلک د سياسي او نظامي شخړو په سبب مهاجرت ته اړ شي.هغه څوک چې په هيواد کې د ننه نقل مکان کوي په هيواد کې د ننه د بيځايه شوي په نوم ياديږي.د ملګرو ملتونو د ارقامو له مخې شميريې په ۱۳۸۷ لمريزکال کې ۲۴ ميليونه وو او هغه خلک چې له نړيوالو سرحد ونو څخه اوړي دپناه اخيستو ونکو په نوم ياديږي. لکه فلسطينيانوچي په عربي هيواد ونو کې او

افغانانو په ګاونډیو اود نړۍ په نورو هیواد ونو کې پناه اخیستي ده د هغو پناه اخیستونکوټول شمېر ۱۶ میلیونو ته رسیږي چې افغانان هم په کې شامل دي. ځیني نومورې مهاجرتونه لنډ مهاله دي چې لومړني ځاي ته د بېر ته راګرځېدو نیت لري. لکه زموږ د هیواد کوچیان چې د آب وهوا،څرځایونو د او دموسم د تغیرله مخې بیا بېرته لومړني ځای ته راګرځي. دایمی مهاجرتونه هم شته چې لومړني ځاي ته د راګر ځېدو نیت نه لري.

مهاجرتونه بیلا بیل لاملونه لري، چې کولای شو د هغې ځینې برخې دلته یادې کړو:

۱. طبیعي لاملونه: طبیعي لاملونه هم د مهاجرت سبب ګرځي لکه په سیمه کې د اوبو کمښت د آب و هوا د شرایطو خرابتیا، د خاورې کمزورتیا یا طبیعي آفتونه لکه زلزله، سیلابونه، سمندري طوفانونه، وچکالي او داسې نور.

۲. اقتصادي لاملونه: اقتصادي لاملونه د مهاجرت بنسټیز لامل دي، اوس دغه مهاجرت دمخ پر ودې هیواد ونو ځانګړ تیاده. ځکه په دې هیواد ونو کې د کلیو او ښارونو ترمنځ ډېره نا برابري ده. په داسي حال کې چې په پر مختللو هیواد ونوکې د کلیوالو ژوند په ډېره چټکۍ سره ښاري ژوند ته نژدې شوي دي. برعکس په دې هیواد ونوکې ښاري خلك مینه لري چې له ښارڅخه د ښار څنډو او کلیوته مهاجرت وکړي، چې په پاکه هوا او چاپیریال کې په ارامه ژوند وکړي.

مخ پرودې هیواد ونو کې ددې مهاجرت اصلي لامل اقتصادي دی. د کلیوالو عایدات یوازې لومړنۍ اړتیاوې پوره کوي نو نشي کولای چې په کلیو کې اقتصادي فعالیت پرمخ بوځي. له بلي خوا د نفوسو طبیعي ودې له مخې په کلیو کې ځمکه او اوبه د ټولو اوسیدونکو د اقتصادي فعالیت له پاره کافي نه دي. دکرنې ماشیني کیدل هم د یو زیات شمېر بزګرانو د بیکارۍ سبب ګرځي او مهاجرت ته اړکیږي.

دغه مهاجرین چې زیاتره یې ځوانان دي او په ښارکې خپله دنده له بزګرۍ څخه په غیر بزګري کار ونو بدلوي په ښارونو کې دغه مهاجرین هغه دندې چې لاس ته یې را وړي هم ناکافي دي. ځکه هغوي ماهر کارکو ونکي نه دي، نو په هغو کارونو لاس پورې کوي چې سطح یې ټیټه او عایدیي لږ وي لکه: لاسي خرڅلاو او شاقه فزیکي کارونه او داسې نور. نوپه پای کې په لومړني استوګنځي کې او هغه ځای ته چې د ژوندانه لپاره یې ورته سترګې نیولي وي د نفوسو په زیاتوالي اوکمښت، د نفوسو د عمر په ترکیب، د کار قوه،بیکارۍ مزدورۍ، همدارنګه فرهنګ، او ژبه اغیزه کوي.

د اقتصادي مهاجرتونو بل ډول دکر نېزې ځمکې په پر اختیا، د اوبو لګولو په نویو پروژو، صنعتي سیمو د کانونو په را ا یستلو او تجارتي فعالیتونو او یا برعکس د کورنیو عاید کموالي، بیکاري، د کار خانو تعطیل په سبب منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣. سیاسي مهاجرت: دغه اصطلاح زیا تره د سیاسي پناه اخیستو نکو له پاره کارول کېږي. هغه چاته اطلاق کېږي،چې د بیلا بیلو لا ملونه له مخې لکه جګړې، دهشت،سیاسي تعقیب، مذهبی عقایدو، د ټولنیزو ډ لود اړیکو او هغه قومي اقلیتونه چې اصلي هېواد ونه یې پرې ایښي دي او له بل هېواد څخه یې د پناه اخیستنې غو ښتنه کړې وي لکه افغاني پناه اخیستونکي چې له ١٣٥٧ لمریز کا ل څخه وروسته یې ګاونډیو او د نړۍ هیواد ونو ته مهاجرت کړی دی اویا د بو سني اوهرزه ګوني د پخوانی(یو ګوسلاویا) پناه اخېستونکي او په افریقاکې د روندا د کمپ پناه اخیستونکي او د سوډان د داد فور پناه اخیستونکي او داسې نور. په جینواکې د ١٩٥١ میلادي کال د کنو انسیون پریکړې، د پناه اخیستنکو د حالت په هکله او د هغو حقونو څخه د دفاع له پاره په یو مهم سند بدل شوي دی. د پناه اخسېتونکي او یا د پناه اخېستنې د غوښتنې اصطلاح هغه چاته ویل کېږي چې په اصلي هیواد کې د عقیدتي فعالیت(ایډیالوژیکي او سیاسي)، نژاد، ژبې، ملیت اوقوم له مخې د تعقیب لاندې وي او یا عملاً (روحي او فزیکي) زندان او مړینې شکنجې خطر لاندې وي.

د اقتصادي او سیاسي مهاجرینو ترمنځ ګډېکي یوازې له وطن څخه جلا توب اوبېوزلي ده. د اقتصاد له مخې مهاجرت، مهاجر ویخپله منلی دی او د خپلې اقتصادي بنې په ښه والي پسې ګرځي. په داسې حال کې دو یم یې (سیاسي مهاجر) ځان قرباني بولي، سره له دې چې په ارامه او مطمینه فضاکې ژوند کوي.

۴- مذهبي مهاجرتونه: دغه ډول مهاجر تونه په مذهبي او نورو ټولنیزو او فرهنګي مسایلو باندې د قیوداتو او محدود یتونود وضع کولو له مخې کېږي. د دې ښه مثال په ١٩٤٧ میلادي کال کې په هندوستان او پاکستان باندې د هند د لوېې نیمې وچې ویش و چې دهغه په پای کې په میلیونو د هند و مذهب د پېروانو کورنۍ له پاکستان څخه هند ته او په مقابل کې په میلیونونو مسلمانې کورنیو له هند څخه پاکستان ته پخپله خوښه مهاجرت وکړ.په لنډه توګه ویلاې شو، هغه لاملونه چې د مهاجرت سبب ګرځي هغه له اقتصادي، بیکاري، طبیعي افتونو، سیاسي، مذهبي، فرهنګي او نور لاملونو څخه عبارت دی.

هغه لاملونه چې د مهاجرینود جذب او هڅونې سبب ګرځي عبارت دي د ښه ژوندانه له امکا ناتو څخه، ښه ښوونه او روزنه، داستوګنې ښه ځاي او په کورنیو پورې تړاو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ. په لاندې موضو عګانو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د مباحثې پایلې دې د ډلې استازي ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

۱. په هیواد کې د ننه مهاجرت اوله هیواد څخه بهر مهاجرت.

۲. د مهاجرت اقتصادي لاملونه.

۳. هغه لاملونه چې د هغې له مخې افغانان نورو هېواد ونو ته مهاجر شوي.

۴. که چېرې مهاجرت له کلیو څخه ښارونو ته ادامه ولري په کلیو او ښارونو کې څه ستو نزې رامنځته کوي. تاسې د دې مهاجرت د کمولو له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د کوچیانو مهاجرت زموږ په هیواد کې --------- مهاجرت دی.

۲. د فلسطینیانو مهاجرت د اردن او لبنان هیواد ونو ته ------ ډول مهاجرت دی.

لنډ ځواب وواياست:

۳. کوم طبیعي لاملونه د مهاجرت سبب ګرځي؟

۴. ولې د مخ پرودې هیواد ونو خلک له کلیو څخه ښارونو ته او پرمختللي هیواد ونه برعکس له ښار ونو څخه کلیو ته له مهاجرت سره مینه لري؟

۵. د څو اقتصادي ډوله مهاجرتونو نومونه واخلئ.

۶. کوم سیاسي لامل د مهاجرت سبب ګرځي؟

۷. د ۱۹۵۱ میلادي کال د اپریل کنوانسیون چې په ژنوکې لاسلیک شو پناه اخیستونکي يې څه ډول تعریف کړ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې په دې موضوع چې ولې له مخ پرو دې هیواد ونو څخه خارجي مهاجرتونه کېږي. د دې مهاجرتونو د مخنیوي له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ. یوه مقاله ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

نړیوال مهاجرتونه او د هغې پایلې

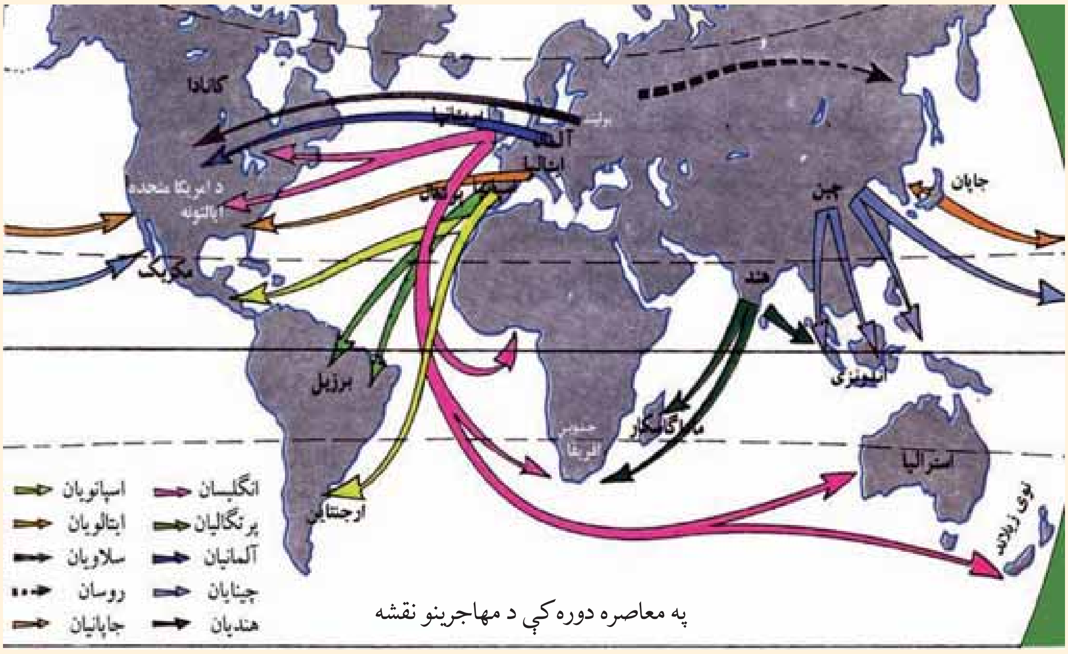

په معاصره دوره کې د مهاجرینو نقشه

ولې خلک له هیواد څخه د بهر مهاجرت سره مینه لري؟

لکه چې په تیرو لوستونو کې یادونه وشوه، مهاجرت د دوو لا ملونو له مخې کېږي.

۱. نامساعد لاملونه: لکه طبیعي،اقتصادي، ټولنیز، سیاسي او مذهبي لاملونه چې په مخکېنیو لوستونو کې ورڅخه یادونه شوې ده.

۲.جزبونکي لاملونه: لکه ډیوې ساحې دنفوسو کموالي، راښکونکې سیمې، د ځمکې لاندې منابع،دکار زیاتوالي او ډېره اجوره.

مهاجرتونه د تاریخ په اوږدو کې رامنځته شوي دي او تراوسه جریان لري.ځیني په هیواد کې دننه وي، چې په هیواد کې دننه دمهاجرت په نوم یادیږي، ځیني له نړیوالو سرحد ونو څخه په تیریدو سره کېږي، چې د بهرنیو مهاجرتونو په نوم یادیږي.مهاجرین غواړي چې د اړونده هیواد له سیاسي، اقتصادي یا ټولنیزو شرایط څخه ګټه واخلي. د آریایانو مهاجرتونه ختیځ، جنوب او لویدیځ ته او یاد ختیځې آسیاد خلکو مهاجرت، د امریکا لویې وچې او همدارنګه نړیوال مهاجرتونو د ۱۵ م پیړۍ د جغرافیایي لویو اکتشافونو په پایله کې پراختیا وموندله او د نړۍ نورو سیمو ته د اروپایانو د مهاجرت سبب شو. په هغه وخت کې په یوه نیمه پیړۍ کې ۷۰ میلیونه تنه مهاجر شول، چې له خپلې پانګې څخه په نوې نړۍ کې ګټه واخلي او په سوداګرۍ لاس پورې کړي. په پایله کې د امریکا او اوقیانوسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويې وچې ګڼ نفوسه شوې. چې ښه مثال يې د شمالي امريکا هيواد ونه دي. چې ۹۵ سلنه نفوس يې اروپا يي مهاجرين او ۲ سلنه يې افريقايي تورپوستکي دي. د ۱۹ پېړۍ په ټوله دوره کې د نفوسو زياتوالی او اقتصادي بحران د مهاجرتونو سبب شو چې دهغو پواسط د اروپا اضافي نفوسو د ګڼوالي د روند بار کم شو. يوازې د انګلستان په هيواد کې له ۱۸۱۵ ميلادي څخه تر ۱۹۲۰ ميلادي پورې ۱۷ ميليونه تنو مهاجرت پيل کړ. دغو مهاجرتونو دوه اړخونه درلودل، دايمي مهاجرين او د اداري کارکونکو او مذهبي مبلغينو مهاجرت چې موقتي جنبه يې لرله. ددې دوو مهاجرينو له ترکيب څخه د بريتانيا امپراتوري رامنځته شوه. چې وروسته دغه مهاجرتونه په بېساري ډول په نړيواله

ستونزه بدل شوه او هيواد ونه يې اړ کړل چې د مهاجرينو د منلو له پاره مقررات وضع کړي. د امريکا دمتحده ايالتونو کانکرس دمهاجرينو دمخنيوي له پاره په ۱۹۲۴ ميلادي کال کې دمهاجرينو په نوم قانون تصويب کړ. دغه قانون امريکا ته په هغه شمېر مهاجرين چې له بيلا بيلو هيواد ونو څخه کولای شي امريکا ته راشي مقررات وضع کړل. نوموړي قانون زيات دهغو مهاجرينو مخه نيوله چې د جاپان او چين ژېړنژاد پورې يې اړه درلوده. وروسته د نورو هيواد ونو په باره کې هم عملي شو. ددې مقررې له مخې مهاجرين بايد خپله پانګه هم له ځانه سره ولري. هغوی کولای شول چې له پنځو کلونو وروسته په امريکا کې د اوسېدنې تابعيت حاصل کړي او يا له امريکا څخه خارج شي. اوس بر عکس زياتره نړيوال مهاجرين د درېمې نړۍ له هيوادونو څخه پر مختللي صنعتي هيوادونو ته کېږي چې بنسټيز لامل يې اقتصادي اوسياسي لامل دي. کله چې د يوې کورنۍ عايدات يوازې د لومړنيو اړتيا وو پوره کول وي او يا حد اقل معاش وي، هغوی د دې توان نه لري چې په هيواد کې د ننه پانګه واچوي. له بلې خوا ورځ په ورځ نفوس زياتيږي او د نفوسو طبيعي زيا توالی او دا سې نور مشکلات ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب گرځي چي خلک له کليو ښارونو او خارجي هيواد ونو ته مهاجرت وکړي. څرنګه چي هغوی له مهاجرت له پاره قانوني اسناد نه لري. نو له غير قانوني اوقاچاقي لاروڅخه استفاده کوي. نو د ستو نزو په منلو او آن د تلفاتو په منلو ځانونه تاکلي هيواد ونو ته رسوي. دغه نفوس د يوه هيواد فعا ل اقتصادي نفوس(له ۱۵ کلنه څخه تر ۶۵ کلنه پورې) احتوا کوي څرنګه چي دهغوي يو شمير دکار کولو رسمي ويزه اوکار کولو اجازه او د کار ځانګړې مهارت نه لري نوله همدې امله لږمعاش او خراب چاپيريال کې چي د دولت نظارت څخه لېرې وي شاقه او غير صحي کارونو ته مخه کوي.

ديا دونې ورږ خبره دا ده چي يو شميرپر مختللي پانګه وال هيواد ونه د نفوسو د طبيعي کنترول له مخي د بشري قوي له کمښت سره مخامخ دي چي د دې ستونزې د حل له پاره د قانوني لارې مهاجر کار ګران مني. په لويديځه اروپا کي تقريبا ۱۱ ميليونه مهاجرکار ګران کارکوي. د مهاجروکار ګرانو د منلو له مخې المان په لومړۍ درجه کې دی، وريسې انګلستان،فرانسه، سويس او سکند يناوي هيواد ونه دي.

د لويديځي اروپا هيواد ونه په ورستيو کلونوکې له ګاونډيو هيواد ونو(ايتاليې، پرتګا ل او هسپانيې) موسيمي مهاجرو کارګرانو د کموالي د احساس له مخي، د جنوب ختيځې اروپا، ترکيې، د انتيل د ټا پوګانو او افريقا د هيواد ونو کارګرانو ته متوجه شول. المانيان معمولاً د ترکې اويو ناني مهاجرو کارګرانو څخه، فرانسويان د شمالي افريقا د مهاجرو کارګرانو څخه او انګلستان د مشترک المنافع د هيواد ونو له کارګرانو څخه ګټه اخلي. د امريکا متحده ايالتونه د مکسيکو له مو سيمی کارګرانو څخه کاراخلي.

په همدې ډول د نړۍ د پرمختللو پانګه والو هيواد ونو څخه مخ پرودې هيواد ونو ته هم مهاجرت کېږي د هغوی پانګه په کارکې پوهه په تيره بيا د هغوی په کارکی تجربه ده چي پخپلو هيواد ونو کې يي حاصله کړې ده.په کال کې د دې مهاجر ينو شمير تقريباً له ۲۰۰ څخه تر ۳۰۰ زرو پورې رسيږي، چي د کار او د ښه ژوند په لټه کې خپل هيواد ونه پريږدي او د لويو وچو ترمنځ په مهاجرت لاس پورې کوي. نوي سيمې دغه مهاجرين په پرانيستې غېږه او زياتو امکاناتو او ښه ژوند په برابرولو مني. خارجي مهاجرتونه، له هغه هيواد ونو څخه چي مهاجرت کوي د نفوسو په کمښت او هغو هيواد ونو ته چي مهاجرت کيږي د نفوسو د زياتوالي سبب ګرځي. د مخ پرودې هيواد ونو ټول مهاجرين ځوان او فعال اقتصادي نفوس تشکيلوي. د دې مهاجرت له مخې د مخ پر ودې هيواد ونو فعال اقتصادي نفوس کميږي، چي په پای کې د اقتصادي رکود سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلوویشل شي. د لاندې موضوعګانو په باره کې دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او مباحثې پایله دې د ډلې مشر په ټولګي کې وړاندې کړي.

١. دیوه هیواد کوم نا مساعد عوامل اوسیدونکي د وطن پر پښودوته اړباسي. دغه ستونزه پخپلو کې وارزوئ.

٢. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي. زموږ له هیواد څخه زیات مهاجرین کومو هیوادونوته تللي دي. ولې؟

٣. تاسي له کلو څخه ښارونو ته د مهاجرینو د کموالي او مخنیوي لپاره اوپاله وطن څخه دباندې مهاجرت له پاره څه وړاندیز لرئ؟

٤. د خارجي مهاجرتونو اغیزې د هیواد په اقتصاد او نفوسو ترکتنې لاندې ونیسي.

٥. د مخ پرودې او پر مختللو پانګه وال هیوادونو د مهاجرینو شرایط پرتله کړئ.

پوښتنې:

١. کوم لاملونه د مهاجرینو د جذب سبب ګرځي؟

٢. کوم لاملونه د مهاجرینو مخه نیسي؟

٣. د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته کومو لویو وچو زیات مهاجرین منلي دي؟

۴. ولې د امریکا د متحده ایالتونو کانګرس په ١٩٢۴ میلادي کا ل کې امریکا ته د مهاجرینو قانون وضع کړ.

۵. کوم لاملونه له دریمې نړۍ څخه پر مختللي صنعتي هیوادونو ته دمهاجرت سبب ګرځي؟

۶. کومو مهاجرتونو ته قانوني او کومو مهاجرتونو ته غیر قانوني مهاجرتونه وایي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هیواد کې کوم لاملونه د د اخلي او خارجي مهاجرتونون د زیاتوالي سبب ګرځي.

د دې تحلیلي مطلب په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافیه د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۵ نژادونه

په نړۍ کې ولې بیلابیل نژادونه شته؟

الف: نژاد

نژاد دخلکو ډلې ته ویل کېږي چې د ظاهري څېرې، د پوستکي او ویښتانو رنګ، بیلوونکې نښو او ارثي ګډې ځانګړتیاوې و لري. د نړۍ ټول خلک په دریو اصل نژادونو ویشل شوي دي. چې له سپین یا اروپایي نژاد،ژیړ نژاد یا مغولي نژاد او تور یاآستوایي نژاد څخه عبارت دي.له یادو شوو نژادونو څخه هر یو نژاد ځانګړې ارثي مشخصات لري. لکه د ویښتانو شکل او رنګ، دپوستکي رنګ او دسترګو،پزې او دسردکوپړۍ جوړښت او داسې نورې ځانګړتیاوې.

سپین نژاد: لوړه ونه،سپین پوستکی، جګه پزه او خرمایي ویښتان او پرانېستې سترګو ځانګړې بڼه او داسې نور.

ژیړ نژاد: ژیړ پوستکې، تور او صاف ویښتان، لږه ږیره،ګرد سر، بادامي سترګې لنډه پزه ، ټیټه ونه او لږ غونډې چاغ وي.

تور نژاد: تور یا نصواري ته ورته پوستکی اوپلنه پزه، ګرګوتي وېښتان او پیړې شونډې لري.

ګډ یا دوه رګه نژاد: د مهاجرتونو او د مختلفو نژادونو تر منځ دودونو په پایله کې منځته راغلي دي لکه مولات او سامبو نژادونه.

سره پوستکې: اصلاً د ژیړ نژاد پورې اړه لري، خو د مذهبي عقیدوله مخې په مخ او وېښتانو نکریزي وهي. نوله همدې امله د سور پوستکو په نوم مشهور شوي دي.

ستاسې په نظر دنوموړو نژادونو په منځته راتللوکې کوم لاملونه اغېزه لري؟په داسې حال کې چې ټول انسانان له یوه مور او پلار څخه یعنې آدم (ع) او بي بي حوا (ع) څخه پیدا شوي دي.

پوهان دې پوښتنې ته داسې ځواب وایي:

نژادونه د طبیعي چاپېریال د بېلابېلو شرایطو، اقلیم او خوړو سره د تطابق له مخې چې په انساني ژوند باندې اغېزه لري، را منځته شوي دي. نوموړي طبیعي شرایط په بېلابېلو نژادونو اغېزه کوي. د مثال په ډول په کومو ځایونو کې چې تور پوستکي ژوند کوي د لمر وړانګې په عمود ډول لګېږي او د هوا تودوخه زیاته وي او لمر دسیمې د اوسیدونکو په پوستکي په مستقیم ډول اغېزه کوي، له اړتیاو اندازې څخه زیاته تودوخه انسانانو ته تاوان اړوي. نو له همدې امله ددې هېوادونو د اوسېدونکو جسم (اورګانېزم) د زرګونو کلونو په تېریدو سره له اندازې څخه دزیاتې تودوخې سره توافق کړي دي او په پای کې دتور رنګه نسجونو ماده یې په پوستکي کې را ټولېږي. دغه نسجي ماده (میلانین) د پوستکي ایپدرمس رنګینه طبقه داسې حجرات لري چې د پوستکي رنګ جوړ وي، ژیړ، نصواري، سور اوآن داچې تور رنګ لرونکي وي.

د هغو خلکو پوستکی چې ډېر میلانین لري د بدن پوستکي یې زیات تور وي، دغه ماده د لمر دوړانګو د نفوذ مخه نېسي او پوستکي د لمر د وړانګوله سوځېدو څخه ژغوري. د وخت په تېریدو سره په دې ډله کې د پوستکی تووالي مېراثي ګرځي، زیږه او ګړګوتي وېښتان د سر کاسه له تودوخې څخه ساتي.

سپین پوستکی زیاتره په شمالي معتدله سیموکې ژوند کوي، په داسې سیمو کې زیات اوربښت، لندبل او زیاتره وریځ وي او خلک یې له لمر څخه لږه ګټه اخلي، نو له همدې امله یې بدن زیات لمر ته اړتیا لري. د هغوی په بدن کې د میلانین ماده یوازې په اوړي کې زیاتیږي. هغه وخت چې د انسان بدن د لمر د وړانګو پواسطه د اړتیا وړ ویټامین ډي جذبوي د انسان پوستکي غنم رنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرځي.

په هغو ځايونو کې چې ژېړ پوستکي ژوند کوي، په هغه ځايوکې معمولاً باد او طوفانون لګېږي، چې له ځان سره خاورې، میده شګې انتقالوي. د کلونو په تېرېدو سره له دې بادونو او طوفانونو سره توافق کوي او د ژېړ پوستکو سترګې تنګېږي، چې وکولای شي دخاورې او شګوپه وړاندې وساتل شي. دغه نبنه په ژېړ پوستکو کې ارثي ګرځي اود زياتره خلکو ورځني خواړه وريجي وي، چې ډېرلږ غذايي مواد لري. ټول نژادونه د ذکاوت او استعداد له مخې توپير نه لري، د هغوی ظاهره څېره لکه چې ورڅخه يادونه وشوه د طبيعي او محيطي شرايطو محصول دی.

ځينې پوهان باور لري چې سپين نژاد، عالي نژاد دی او ژېړ او تور نژاد له شاته پاتې نژادونو څخه ګڼل کېږي. هغوی يوازې جسماني کارونه سرته رسوي. نژاد پالونکي تراوسه په ځينو هېوادونوکې همدغه نظرعملي کوي. په دې هېوادونوکې تور پوستکي له سپين پوستکو څخه لږ ارزښت لري نو تور پوستکي تحقير وي او لږه حق الزحمه ورکوي.

۱۹۶۵م کال د ملګرو ملتونو عمومي غونډې د ټولوډولونو نژادي تبعيض د له منځته وړلوپاره نړېواله معاهده لاسليک کړه. د هغې له مخې يې د هر ډول نظرياتو خپريدل چې په نژادي امتيازاتو ولاړ وي منع کړل. توهين اود هر ډول نژادي تبعيض لپاره هڅې جنايت ګڼي. دغه موضوع د اساسي قانون د دويم فصل په ۲۲ ماده کې درج شوې ده. چې د افغانستان په اتباعو کې هر ډول تبعيض او امتياز منع دي.د افغانستان اتباع ښځې وي او که نارينه د قانون په وړاندې مساوي حقونه اووجايب لري.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مساوي ډلوويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې داستازي په واسطه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱- په بشري نژادونوکې کوم نژاد ذکي اوډېر استعداد لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ولې تور نژاد تور پوستکي او ظاهري ځانګړې څېره لري؟
۳-ولې سپین نژاد ظاهري ځانګړي خصوصیات لري ؟
۴-سره پوستکي دنړۍ په کومه لویه وچه کې استوګن دي او دځېرې د سوروالي علت یې توضیح کړئ؟
۵-ګډ نژاد په څه ډول منځته راځي؟

پوښتنې:

لنډ ځواب ور کړئ:
۱-د تور پوستکو ظاهري ځانګړ تیاوې بیان کړئ.
۲-سور پوستکي په نړۍ کې په کوم نژاد پورې اړه لري؟
سم ځواب په نښه کړئ:
۱-د نړۍ ټول خلك په څلورو نژادونو لکه سپین،سور،تور او ژیړ نژاد ویشل شوي دي.
۲-سپین نژاد لوړه ونه، سپین پوستکې، جګه پزه، تور ګورګوتي وېښتان لري.
۳- نژادونه د بېلابېلو طبیعي محیطونو،اقلیم او خوړو محصول دي.
لاندې جملې بشپړې کړئ:
۱-ګډ نژادونه د مهاجرت او د ودونو پواسطه منځته راغلي لکه٠٠٠٠٠او ٠٠٠٠٠٠
۲-د اساسي قانون د دویم فصل ٠٠٠٠٠٠٠٠ مادې له مخې د افغانستان اتباعو ترمنځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دی.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې موضوع تحلیل کړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې ټولګیوالوته وړاندې کړئ.
زموږ دهېواد خلك دکوم نژاد پورې اړه لري. دهېواد اساسي قانون په کومه ماده کې هر ډول تبعیض منع شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د نژادونو جغرافیایي ویش:

په آسیاکې د ژبو او نژادونو د ویش نقشه

د نړۍ په کومو لویو وچو کې د سپین نژاد، او تور نژاد نفوس متمرکز شوي دي؟

د آسیا د لویې وچې نفوس له بېلابېلو نژادونو څخه جوړ شوي دي، چې زیاتره یې زیړ نژاد جوړ وي او پاتې نور یې سپین پوستکي او تور پوستکي دي.

د هغوی د جغرافیایي ویش په باره کې لنډ معلومات وړاندې کېږي.

د اسیا د لویې وچې نژادي ګروپونه:

الف زیړ نژاد: د آسیا په لویه وچې کې ددې نژاد خلکو د نورونژادونو په پرتله ډېر نفوس تشکیل کړي دي. مغلان، تبتیان، ساموېدیان، ترکمنان، قرغیز یان د شمالي چین خلک،کوریایان په لږ څه تو پیر همدغه نژادي ځانګړتیا وې لري، د جنوب ختیځې آسیا خلک (جنوبي چین،کامبوج، لاوس، تایلنډ، برما او ویتنام او آن جاپانیان

چې د پوستکي رنګ يې روښانه دي د همدغې نژاد برخه جوړوي. ددې نژاد ځينې فرعي ډلې دشمالي سايبريا د تندرا او تايګاه په ځنګلونو (ستنې ډوله پاڼې لرونکي ځنګلونو) کې د خو زريزوخلکو د ډلې په څېر ژوند کوي.

ب- سپين نژاد: په هندوچين کې د سپين پوستکو نژاد نسبتاً لږ شمېر موندل کېږي، چې په ابتدايي ډول ژوند کوي.د سپين پوستکو د استوګنې اصلي ځاى د همالياد غرونو دلړيو لويديځې سيمې او دهند نيمه وچه ده . افغانان،ايرانيان،بلوڅان، قفقازيان او روسان د سپين نژاد ښې بېلګې دي. همدارنګه سامي نژاد ه په عربستان، سوريه، اردن، اسرائيل، د ترکيې يوه برخه او کردستان کې استوګن دي د سپين غنم رنګه نژاد پورې اړه لري.

ج: **تور نژاد**: تور نژاد په استوايي سيموکې ژوند کوي، چې نژاد پيژندونکي هغوي ته نګريتو Negritos وايي. دغه تور پوستکي کوړې کوړې وېښتان لري چې سوچه بېلګه يې په سيلون،هند کې د هماليې د غره په جنوب کې، د ملاکا په ټاپو وزمه، د انديمان او نيکوبار په ټاپوګانو کې تيت شوي دي. دغه خلک په نيمه ابتدايي حالت ژوند کوي او زياتره يې په ځنګلونو کې استوګن دي چې زياتره يې د هماليه د غرونو په جنوب کې استوګنه کوي.

د اروپا د لويې وچې نژادي ډلې:

د اروپا اوسيدونکي تقريباً ټول سپين پوستکي دي او په شمالي، ختيځ، الپي، ديناريکي اومديترانه يي ډلو ويشل شوي دي. شمالي او ختيځ سپين نژاد برخې داستوګنې ځاى سکنديناوي هېوادونه، انګلستان، د فرانسې شمال، المان، لهستان(پولينډ) د روسيې اروپايي برخه ده، الپي نژاد يې د اروپا په مرکزي او لويديځو برخوکې استوګن دي. په داسې حال کې چې مديترانه يي نژاد څانګه يې غنم رنګه څېره لري د مديتراني د سمندر ګي په شاوخوا هېوادونو کې ځاى پر ځاى شوى دي د اروپايي نژاد ديناريکي برخه په البانيه او دختيځې اروپا په ځينو هېوادونو کې ژوند کوي. لاپنيان د اروپا په ډېره شمالي برخو کې استوګن دي.

په اروپا کې د نژادونو د ويش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افریقا دلویې وچې نژادي ډلې:

د افریقا نژادي ډلې تور پوستان، عربان، بربریان، آسیایان او اروپایان تشکیلوي. تور پوستان دافریقا ۷۰ سلنه نفوس جوړوي، چې ټول یې د لویې صحرا په جنوب کې استوګن دي. تورنژاد هم په څلوروډلو ویشل کېږي: چې عبارت دي له بانتو، نیلوت Nelotes پیګیمي Pygmies بوشمن Bushmen او هوتن تت Hottentots څخه.

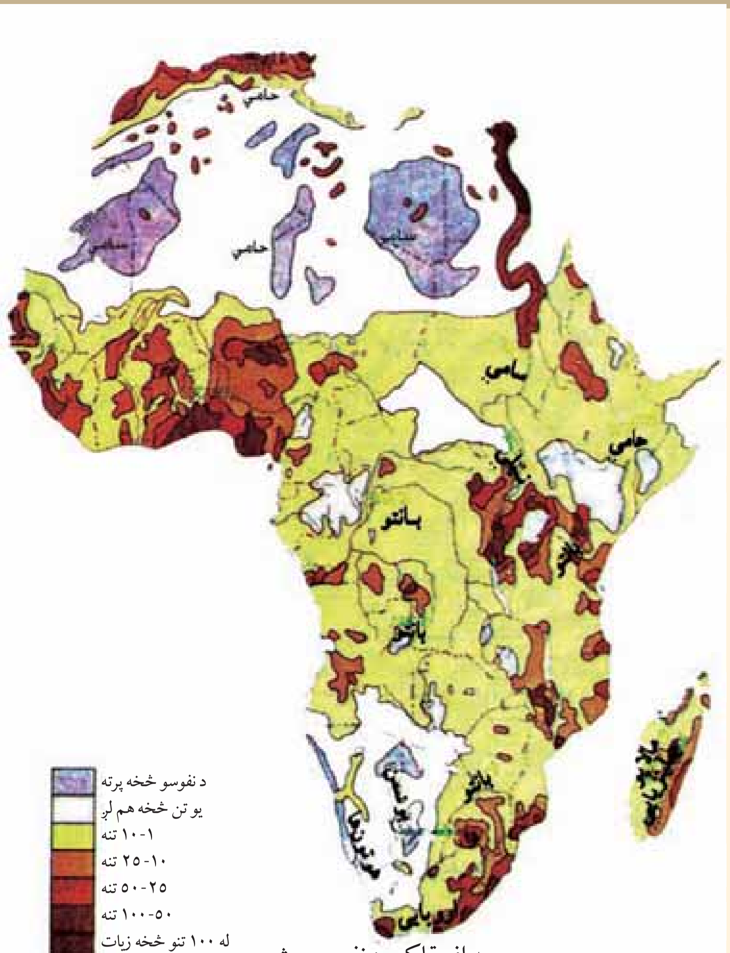

په افریقا کې د نفوسو ویش

د دې هرې ډلې په څېره کې زیات توپیرونه لیدل کېږي.بانتو د افریقا دتوربوستا نو ډېره لویه ډله ده چې د افریقا په لویدیځ کې په تیره بیا ددې سیمې دساحل په اوږدو کې په مرکزي افریقا کې، په ختیځ او جنوب ختیځ برخو کې او د مادغاسکر په ټاپوکې ژوند کوي.

د هغوي د بدن پوستکی قهوه اي، پلنه پزه، ډبلې شونډې او کوړې کوړې ویښتان لري.

نیلوت خلک جګه ونه لري(۱۸۳سانتي متره) چې په سوډان، یوګندا او کینیا کې ژوند کوي.

پیګمیان په استوایي ځنګلونو کې استوګن دي. ونه یې ټیټه ده (لوړوالي یې ۱۴۷ سانتي مترو پورې رسېږي).

بوشمن او هوتن تت ټیټه ونه لري او د کالاهاري ددښتې په شاوخواکې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربان او بربران د لویې صحرا په شمال کې استوګن دي. عربان غنم رنګه دي او تو ر وېښتان لري د افریقا په شمال لویدیځ کې سپین پوستکي بربر قبیلې ژوند کوي چې په نسل کې داسپانیې اوایټالیې له خلکو سره ورته والی لري. نو له همدې امله د الجزایر، تونس اومراکش هېوادونو، خلك د بربر دهېوادونو په نوم یادوي.

سپین پوستکي اروپایې مهاجر، له استعمار څخه وروسته په افریقا کې تیت شول.د تمر کز اصلي ځاي یې په شمال لویدیځ کې (المغرب) اوپه جنوب کې (جنوبي افریقا او زمبابوي)دي. همدارنګه په کینیا او زایر کې هم ژوند کوي، مهاجرآسیایان له اروپایانو څخه زیات دي. هندیان په جنوبي افریقا، کینیا او یوګنداکې استوګن دي. د مورشس د ټاپوګانو نفوس زیاتره هندیان دي.د ماد غاسکر زیاتره نفوس مالایي یان او پولینزي یان دي.

د امریکادلوې وچې نژادي ډلې:

د امریکا زیات اوسېدونکي سپین پوستکي یا ګډ نژاد څخه دي.د امریکا د لویې وچې اصلي اوسېدونکي سور پوستکي دي. چې په اصل کې د زیړ نژادیوه برخه ده، چې د مذهبي عقیدې له مخې خپل مخ اوېښتان په نکریزو سره کوي.شمېر یې په شمالي امریکا کې ډېر محدود دی، خو په مکسیکو او السلوادور کې د نفوسو اصلي عنصر ګڼل کېږي، د بولیویا، ګوایتمالا، اکوادور، پیرو ا و پاراګوای د لوړوسیمو نیم نفوس سور پوستکي دي. د امریکا په لویه وچه کې د سپین پوستکو دزیاتوالي لامل د نړۍ له بېلا بېلو هېوادونو څخه امریکاته د

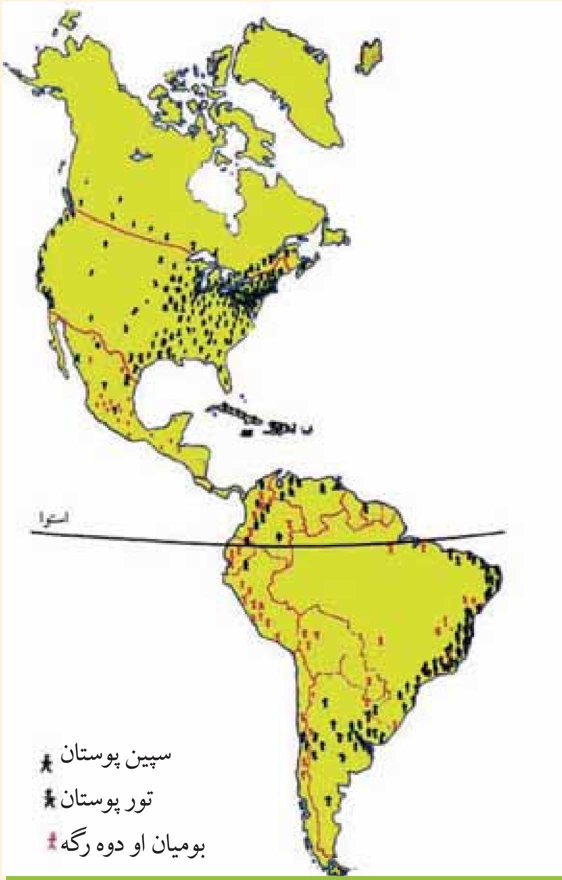

د امریکا په لویه وچه د نژادونو د ویش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین پوستکو مهاجرت ګڼل کېږي زیړ پوستکو له چین او جاپان څخه دې لویې وچې ته مهاجرت کړی دی. تور نژاد د غلامۍ اوغلامانو د خرڅلاو د رواجولو په پایله کې امریکاته له افریقا څخه راوړل شوي دي. له پورتوریکو، کیوبا او دومنیکن پرته نور ټول ټاپوګان د توریوستکو د استوګنې سیمې ګڼل کېږي او د ونزویلا،سورینام، فرانسوي ګیانا او پانامې کې تور پوستکي ژوند کوي. دوه رګه اوګډ نژادونه د سپین پوستکو او تور پوستکو د ودونو په پایله کې (مولات Mollstes) اوتور پوستکو او سور پوستکو د وادوکولو په پایله کې زانبوس(Zanbus) د څلورنیمو پېړیو په اوږدو کې را منځته شوي دي، زیاتره دغه نژادونه د مرکزي او جنوبي امریکا په هېوادونوکې ژوند کوي. په اقیانوسیه کې زیات نفوس سپین پوستکي اروپایي مهاجرین دي. یو لږ شمېر تور پوستکي او زیړ پوستکي او دوه رګه نژادونه هم شته.

د استرالیا نژادي ډلې:

د اروپایانو له مهاجرت څخه مخکې په استرالیا کې ۵۰۰ تور پوستکې قبیلې مېشتې وې چې د خلکوشمېرېې څه ناڅه شپیته زرو تنو ته رسیده. د استرالیا اروپایي کېدنه له (۱۸۳۰) م کال څخه وروسته د اروپایانوله مهاجرت سره پېل شوه. لومړني مهاجرین یې هغه محکومین وو چې دهېواد د پرېښودو په جزا محکوم شوي وو. اوس ددې لویې وچې د دوه رګه وو نفوس اکثریت جوړوي. د هغې لامل داوه چې سپین پوستکې ښځه حاضره نه وه چې دې ټاپوګانو ته مهاجرت وکړي ، نو له همدې امله یې له بومي ښځو سره یې ودونه وکړل او ګډ نفوس یې را منځته کړ.

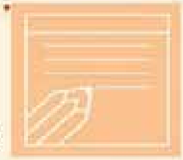

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او یو له پوښتنو څخه دې دیو اوبل په مشوره ځواب برابر کړي او دډلې استازي دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

۱- د نقشې له مخې په نړۍ کې د سپین نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د نقشې له مخې په نړۍ کې د زېړ نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۳- د نقشې له مخې د تور نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۴- د زېړ نژاد خصوصیت ولیکئ.

۵- ګډ نژاد څه ته وايي او دغه نژاد د نړۍ په کومه لویه وچه کې زیات دی.

پوښتنې:

لاندې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱- د آسیا د لویې وچې اکثریت نفوس .... تشکیلوي.

۲- د اروپا اکثریت نفوس........ نژاد، د افریقا........... نژاد تشکیلوي.

۳- د تور پوستکو او سپین پوستکو دوادو کولو په پایله کې........... ګډ نژاد را منځته شو.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د اروپایي سپین نژاد غنم رنګه برخه د نړۍ په کومو هېوادونو کې ژوند کوي.

۲- د افریقاد لویې وچې دنژادي ګروپونو نومونه واخلئ.

۳- سور نژاد ځانګړتیا وې بیان کړئ.

۴- ګډ نژاد څه ته وايي او دغه نژاد زیاتره په کومه لویه وچه کې شتون لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

مهاجرین په کومو لویو وچو کې د نفوسو د زیاتوالي سبب شوي.

ددې مطلب لاندې مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکې ساعت کې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

۶-۱ د نړۍ د مهمو دینونو په هکله څه پوهېږئ؟

پاسنۍ نقشه په غور ولولئ او و وایاست چې په نړۍ کې کوم دینونه زیات پیروان لري؟

دین د انسانانو د فرهنګ ډېر مهم عنصر دی. هر یو دین له یوه ټاکلي ځای کې منځته راغلي دي او وروسته نورو سیموته خپور شوي دي.دینونه معمولاً له سیاسي، نژادي، ژبني او اقتصادي سرحدونو څخه اوړي او د نفوذ ساحه یې له پورتنیو لاملونو څخه د هیڅ یو تابع نه ده، دینونه دپیروانو د عقیدې له مخې په لاندې برخو وېشل کېږي:

۱. **انیمزم** Animism **یا د طبیعي پدیدو د عقیدو پیروان**: انیمزم د انسانانو له لومړنیو آیینونو څخه ګڼل کېږي، د دې آیین پیروان وایي چې ټول شیان او جمادات روح لري. ددې آیین پیروانو په تیرو وختونو او دوروکې په تیره بیاله تاریخي دورې څخه مخکې، طبیعي په تیره بیاحیرانوونکي (خارق العاده) شیانو او پدیدوته د خدایي خاصیت قایل و، لکه بریښنا، تندر، رو ښنایي، طوفان، باران او داسې نور د ماورای طبیعت قدرت په صفت پېژندل. دغه آیین اوس په قطبي، بیاباني او لېرې پرتو ځنګلي سیمو کې په تور پوستو او زېړ پوستو خلکو کې لیدل کېږي.

۲. **د ارباب الانواع د عقیدې پیروان**: ددې عقیدې پیروانو باور درلوده چې هره حادثه او پدیده جلا خدای لري. دغه آیین دیونان له مدنیت څخه پیل شوی دی او د روم د مدنیت په وخت کې اعلی درجې ته ورسیده لکه د اورغورځوونکي (اتشفشان)خدای، د بریښنا او تندر خدای، دسمندرونو خدای، د ستورو

خدای، د باران خدایاو داسې نور.

۳. د اسماني دینونو پیروان: دغه دینونه زیاتره اخلاقي اړخ لري او د خدای(ج) عبادت کوي. چې د هغې د لارښوونې له پاره يې بیلابیل پیغمبران درلودل لکه یهودیت، مسیحیت او اسلام چې ترټولو کامل دین د اسلام مقدس دین دی.

له بیلابیلو دینونو څخه د خلکو پیروي ځینې وختونه په ټولنیز چاپیریال کې د زیاتو توپیرونو سبب ګرځي. مثلاً هندوان د غوایي غوښه نه خوري او د غوایي غوښه خوړل په کې منع دي. د هغوی د ژوندانه په قلمرو کې د غوایي د غوښې د خرڅلاو مرکزونه، نه لیدل کېږي. همدارنګه مسلمانان او عیسویان چې خپل مړي ښخوي. د هغوی د ژوندانه په ساحه کې هدیرې لیدل کېږي. په هغو ځایونو کې چې هندوان اوسیږي، نو هلته د مړو د سوځیدو ځایونه لیدل کېږي، ځکه چې هغوی خپل مړي سوځوي.

د رخصتۍ ورځې هم په بیلابیلو دینونو کې تو پیرلري، چې په اقتصادي فعالیتونو او نورو کارونو اغېزلري. دبیلګې په ډول په اسلام کې د جمعې ورځ او په عیسویت کې د یکشنبې ورځ رخصتي وي. په اسلامي سیمو کې د معمارۍ ځانګړی سبک شتون لري او کورونه د حریم ټاکلي ځایونه لري. جماتونه ګلدستې، رواقونه، منارونه او ګنبڅې په اسلامي هیوادونو کې ځانګړی سبک لري چې په عیسویت کې داډول سبک نه لیدل کېږي.

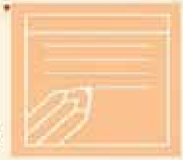

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو و ویشئ. هره ډله دې دنړۍ ددینونو په نقشه کې دانمیزم، ارباب الانواع او آسماني دینونو دعقیدو دنفوذ ساحه، په نښه کړي اوهره ډله دې راټول شوي معلومات خپلوټولګیوالو ته وښيي.

پوښتنې:

لنډ ځوابونه ورکړئ :

۱. دنړۍ دینونه په عمومي ډول په څو برخو ویشل شوي دي؟
۲. انیمیزم څه ډول مذهب دی؟
۳. ارباب الانواع له انیمیزم سره څه تو پیر لري؟
٤. کاملترین دین کوم یو دی؟
۵. په یوه سیمه کې د یو ځانګړي فرهنګي سیمې په را منځته کیدو کې د مذهب د آیین اغیزي واضح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

دنړۍ د دینونو او آیینونو نومونه واخلئ او دین او آیین ترمنځ تو پیرونه واضح کړئ.

الف: داسلام سپیڅلی دین

دنړۍ د اسلامي هیوادونو په هکله څه پوهیږئ؟

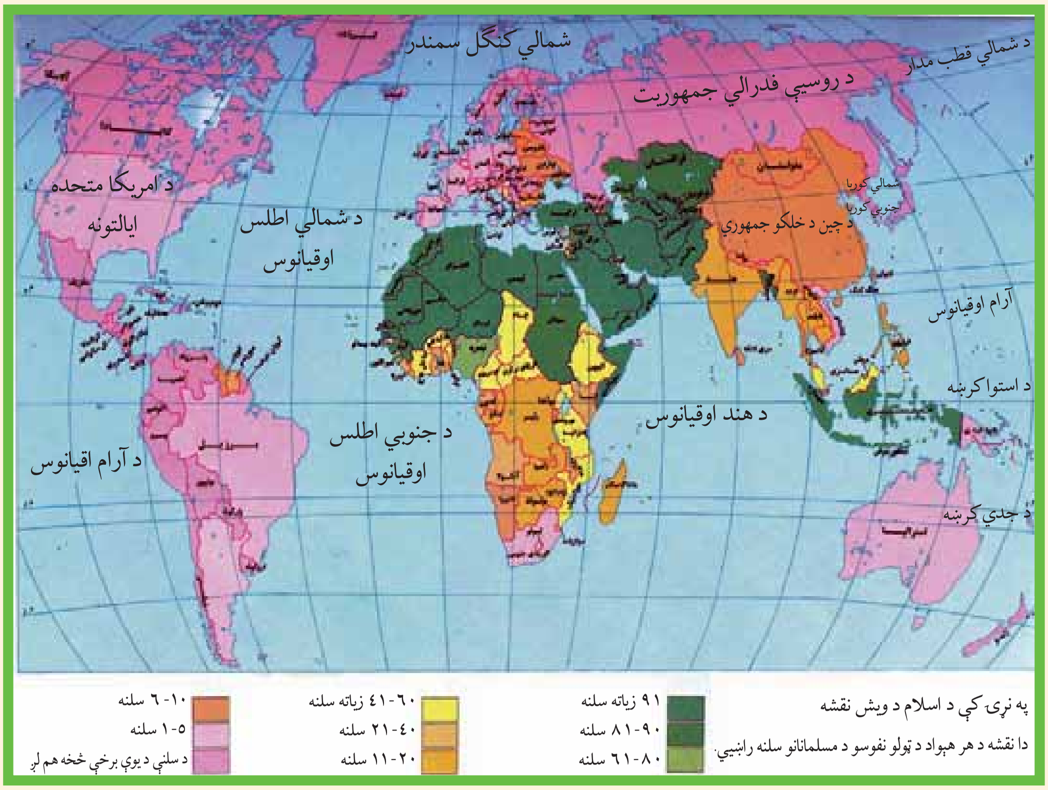

پورتنی نقشي ته ځیرشئ او و وایاست چي زیات اسلامي هیوادونه دنړۍ په کومه لویه وچه کې پراته دی؟

د اسلام سپیڅلې دین د الهي و حدانیت او ټولنیز عدالت په بنسټ ولاړدی، چې د حضرت محمد(ص) په بعثت او دقرانکریم په نازلیدو سره په مکه مکرمه کې انسانانو ته وړاندې شو.

کله چې حضرت محمد(ص) له مکې معظمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ، له هغې څخه وروسته داسلام مقدس دین په ډیره چټکۍ خپورشو اود ختیځ اولویدیځ په افکارویې زیاتې او دایمي اغیزې وکړې. زیاتروخلکو دقناعت اوښه والي له مخې اسلام و منه او نوریې هم اسلام ته دعوت کړل نو ځکه په ډېره لږموده کې په پراخه ساحه کې خپورشو.

اوس دنړۍ په ټولو هېوادونو کې اسلامي دعوت په یوه ډول یا بل ډول وجود لري.

نن ورځ مسلمانان د ځمکې په پراخه ساحه کې استوګن شوي دي. تقریباً د نړۍ د نفوسو پنځمه برخه

مسلمانان دي. د آسیالویه وچه دنړۍ د مسلمانانود استوګنې لومړنۍ سیمه ده. ددې لویې وچې اسلامي هېوادونه په منځني ختځ،منځنۍ آسیا، جنوبي او جنوب ختیځې آسیا کې پراته دي. د دې اسلامي هېوادونو د خاورې پراختیا ۱۵ میلیونه کیلومتره مربع او نفوس یې د آسیا د لویې وچې د نفوسو دریمه برخه جوړوي. په آسیا کې ۲۷ هېوادونه مسلمانان دي چې د هغو څخه د ۱۸ هېوادونو رسمي دین اسلام دی.

د یادونې وړده چې د اسلام سپیڅلی دین د آسیا په جنوب ختیځ کې(اندونیز یا کې) د هند ګجراتي او ایراني سوداګرانو په ۱۳ پېړۍ کې له سوداګرۍ سره یوځای د اسلام دین هم خپورکړ، ترڅو چې د وخت حاکمانو هغه ومانه او دهغه د خپرولوله پاره یې هڅې وکړې. نن ورځ ددې سیمې زیات مسلمانان په اندونیزیا، مالیزیا، بروني او فلیپین کې استوګنه لري.

د افریقا لویه وچه د اسلام دویم مرکز ګڼل کېږي.د افریقا په لویه وچه کې د مسلمانانو داستوګنې سیمه ددې وچې په شمال کې پرته ده دغه ناحیه د مدیترانې د سمندرګي په جنوب کې د سواناد تحت استوایي سیمې، په ختیځ کې د سره سمندرګي او په لویدیځ کې د اطلس د سمندر پورې غزیدلې ده. په نورو افریقایي هېوادونوکی په مختلفو فیصدۍ استوګن دي.

د اروپا او امریکا په لویه وچه کې د پاملرنې وړشمېر مسلمانان اوسیږي. د اروپا په لویه وچه کې په البانیې، بوسني او هرزګوني او په امریکا کې سور ینام په دواړو لویو وچو کې اسلامي سیمې ګڼل کېږي.

د ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې په ۶۳ نورو هېوادونوکې هم له ۱-۳۸ سلنه پورې مسلمانان ژوند کوي. اوس په نړۍ کې داسې هېواد نه شته چې هلته مسلمانان نه وي د زیاتو معلوماتو لپاره د دې لوست اړوند جدول ته مراجعه وکړئ.

د اسلامي نړۍ هېوادونه د اقتصاد او نفوسو له پلوه یوډول نه دي، خو په ځینوکارونو کې ګډې موخې لري. اسلامي زیات هېوادونه د طبیعي منابعو له مخې لکه نفت، طبیعي ګاز، د ډېروسکاره، مس، ربړ او داسې نورو له پلوه ډېر شتمن دي. د نړۍ په ۶۵٫۵ سلنه د نفتو زېرمې د فارس په خلیج(په عرب خلیج) کې پرتې دي. د همدغوسرچینود شتون له مخې د نړۍ د استعمارګرانو د پام وړګر ځیدلي دي. په همدې ډول زیات اسلامي هېوادونه د استعماري هېوادونو د لاس وهنې اود متخصصینو د نشتوالي له مخې له خپلو منابعو څخه هم ګټه نه شي اخېستلای. په همدې دلیل په ارزانه بیه د لومړنیو اوموتوکو دسر چینو(منابعو) محصولات صادروي او په مقابل کې په لوړه بیه له پرمختللو هېوادونو څخه کالي واردوي. د اقتصاد له پلوه په شتمنو هېوادونو پورې تړلي دي.

لاندني جدول ۲۰۰۰ ميلادي کال د احصايې له مخې ترتيب شوی دی

اضافي معلومات

گڼه	دآسيا په لويه وچه کې	دمسلمان شمير په سلنه	رسمي دين	گڼه	د افريقا د په لويه وچه کې	دمسلمان شميرنه په سلنه	رسمي دين	گڼه	د اروپا لويه وچه	د مسلمان شميرنه په سلنه
۱	افغانستان	۹۹/۶	اسلام	۱	الجزاير	۹۹,۷	اسلام	۱	اذربايجان	۸۴
۲	اردن	۹۳,۵	اسلام	۲	تانزانيا	۳۵		۲	الباني	۳۸,۸
۳	ازبکستان	۷۶/۲	-	۳	تونس	۹۸,۹	اسلام	۳	بسينيا و	۴۳
	اندونيزيا	۷۶/۵	-		جيبوتي	۹۴,۱			هرزگونيا	
۴	امارات	۸۲/۷	اسلام	۴	چاد	۵۹				
۵	متحدعرب		اسلام	۵	سنيگال	۸۷,۶			د امريکا د	
	ايران	۹۹/۲	اسلام	۶	سودان	.۷۰/۳			لويې وچې	
۶	بحرين	۸۲/۴	اسلام	۷	سومالي	۹۸/۳	اسلام	۱	هيوادونه	
۷	بروني	۶۴/۴	اسلام	۸	سيراليون	۴۵,۹			سورينام	
	بنگله ديش	۸۵/۸	اسلام		ساحل عاج	۳۸/۶				۱۹/۶
۸	تاجکستان	۷۸/۶	-	۹	صحرا	۱۰۰	-			
۹	ترکمنستان	۸۷/۲	-	۱۰	کومورو	۹۸				
۱۰	ترکيه	۹۷/۴	-	۱۱	گامبيا	۸۶,۹				
۱۱	پاکستان	۹۶	اسلام	۱۲	گينه	۶۷,۳				
۱۲	سوريه	۸۶/۲	-	۱۳	گينه بسياو	۳۹,۹	-			
	فلسطين	۸۷/۷	اسلام		ليبيا	۹۶,۱	اسلام			
۱۳	قزاقستان	۴۲/۲	-	۱۴	مالي	۸۲	اسلام			
۱۴	قرغزستان	۶۰/۸	-	۱۵	مصر	۸۴,۴	اسلام			
۱۵	قطر	۸۲/۷	اسلام	۱۶	المغرب	۹۸,۳	اسلام			
۱۶	عربستان سعودي	۹۴	اسلام	۱۷	موريتاني	۹۹,۱	اسلام			
۱۷	عراق	۹۶	اسلام	۱۸	نيجير	۹۰/۷				
	عمان	۸۷/۴	اسلام		نيجريا	۴۵/۹				
۱۸	کويت	۸۳	اسلام	۱۹	ولتای عليا	۴۸,۶				
۱۹	لبنان	۵۵/۳	-	۲۰	(بورگينافاسو)					
۲۰	مالديو	۱۰۰	اسلام	۲۱	ارتيريا	۵۰				
۲۱	ماليزيا	۶۰/۴۵	اسلام	۲۲						
۲۲	يمن	۹۸/۹	اسلام	۲۳						

په برما، سريلانکا او فلپين کې يوزيات شمېر مسلمانان ژوندکوي او دهند دنفوسو ۱۲ سلنه مسلمانان دي.

د اسلامي نړۍ دکنفرانس غړي ۵۷ هيوادونه دي چې ۲۵ هيوادونه يې په اسيا ، ۲۷ هيوادونه يې په افريقا ۳ هيوادونه يې اروپا او ۲ هيوادونه يې په امريکا کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو کې تنظیم شي او هره ډله دې د نړۍ په ټولو لویو وچو کې د اسلام د دین د خپریدو د علتونو په هکله پخپلو منځو کې مباحثه وکړي او د ډلې استازی دې بحث پایلې په ټولګي کې وړاندې کړي. ښوونکی دې د بحث پایلې له خپل معلومات سره یوځای کړي او زده کوونکو ته دې توضیحات ورکړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د اسلام د دین بنسټ په څه شي ولاړدی؟

۲. په حضرت محمد(ص) لومړنۍ وحی څه وخت او په کوم ځای کې نازله شوه؟

۳. ولې اسلامي هېوادونه دنړۍ د استعمارګرانو د پاملرنې وړدي؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱. د آسیا د جنوب ختیځ په کوم هېواد کې د نړۍ ډېر زیات نفوس ژوند کوي؟

الف: مالیزیا ب:اندونیزیا ج:بنګله دیش د:افغانستان

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له ورکړ شوي نقشې او د نړۍ د اسلامي هېوادونو دلست څخه په ګټې اخیستنې د اسلامي هېوادونو بې نومه نقشه کاپي او بشپړه کړئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې دلویو وچو په بیلوالی ټولګي کې وړاندې کړئ.

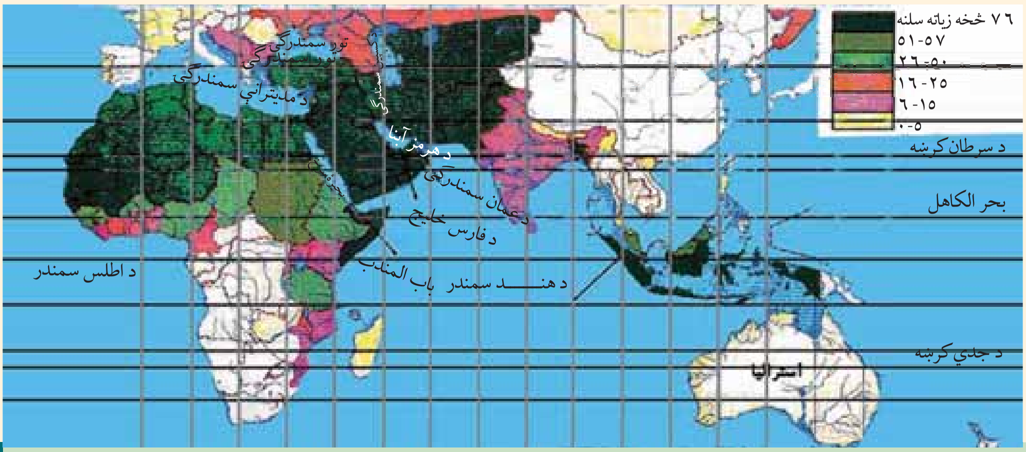

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب -د مسيحيت د دين په باب څه پوهېږئ؟

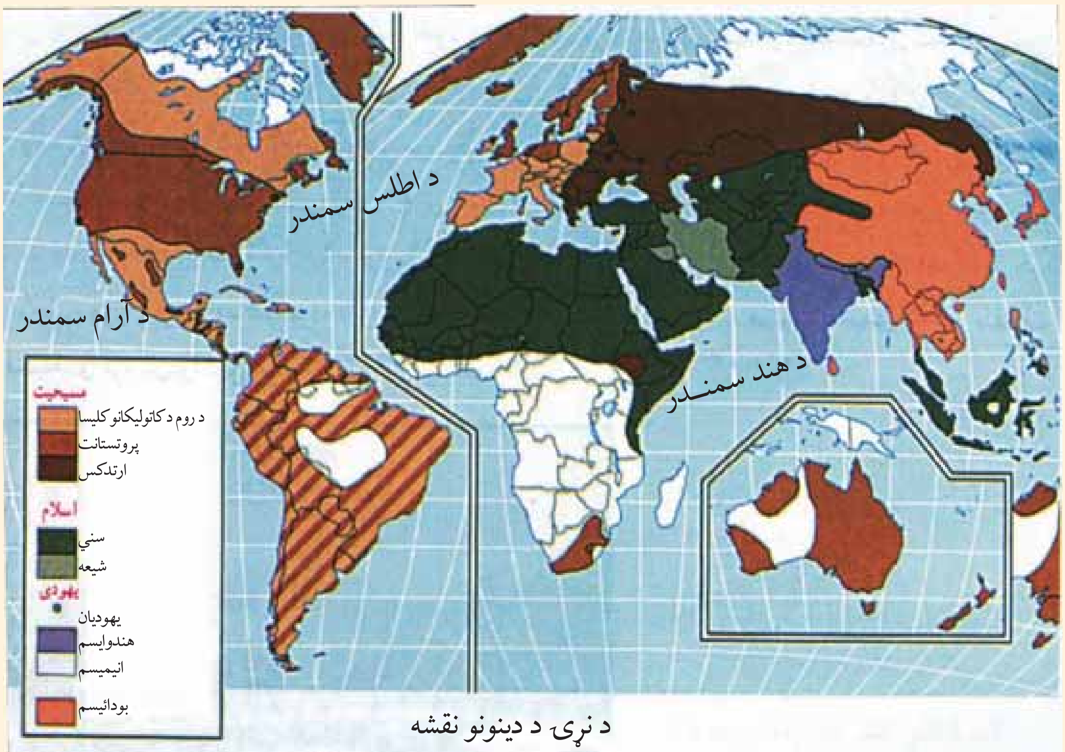

د نړۍ د دينونو نقشه

پورتنۍ نقشې ته وګورئ او ووایاست چې د عيسويت د دين د پيروانو د نفوذ سيمې د نړۍ په کومو لويو وچو کې پرتې دي؟

عيسويت د آسماني نړيوالو دينونو له جملې څخه دی چې زيات پيروان لري او د لومړۍ ميلادي پېړۍ په لومړيو کې څرګند شوی دی او د دويمې ميلادي پېړۍ په پاي کې په ډېره چټکۍ يې پراختيا موندلې ده. دغه دين لومړی د حضرت عيسی (ع) بن مريم په واسطه په فلسطين کې خلکوته ور وپېژندل شو. څرنګه چې حضرت عيسی(ع) پلارنه درلوده، نو ځکه د عيسی (ع) بن مريم په نوم يا د شوی دی.

پيروان يې دهغه د پيدايښت په هکله ډېرې نظريې لري. آن داچې ځنې هغه د الوهيت په درجه کې هم ګوري. له همدې امله دنن ورځې عيسويت له توحيد څخه منحرف شوی او شرکونو او زياتو خرافاتو په کې ځای نيولې دی عيسويان په تثليث عقيده لري يعنې په دريو خدايانو باورلري: خدای،خدای زوی(عيسی بن مريم) او روح القدس يا مريم.

حضرت عيسی(ع) د بني اسرائيلو په انبياوو کې وروستنی پيغمبر دی او د حضرت عيسی(ع) او حضرت محمد(ص) دپيدايښت ترمنځ بل پيغمبر نه دی رالېږل شوی. حضرت عيسی(ع) پخپل ژوند کې واده نه دی کړی او نه يې د استوګنې له پاره کور جوړ کړی دی.

د مسیحیت دین د لومړي کنستاتین په وخت کې له ۳۰۶ څخه تر ۳۳۷ میلادي کلونو پورې رسمي دین او کلیسا د روم د امپراطور د حکومت د مستقیم نظارت لاندې و او قوانین یې له مسیحیت سره موافق کړل، د سان پیترو لومړنی کلیسا په اوسني واتیکان کې جوړه شوه.

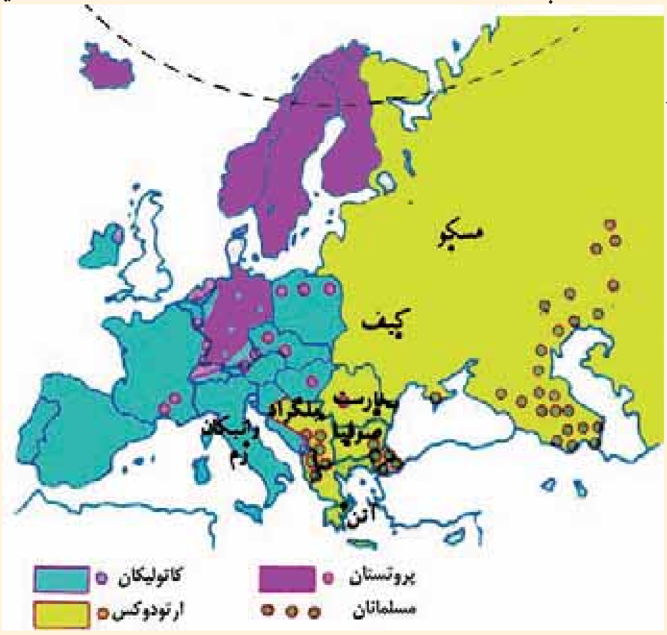

د مسیحیت د دین دسترو څانگو په باره کې څه پوهېږئ؟

د عیسویت مذهب په ۲۵۰ مذهبي فرقو ویشل شوی دی چې له هغې جملې څخه یې درې غوره برخې په لاندې ډول دي:

۱. **کاتولیک**: د کلي اوعمومي په معنادی. دغه اصطلاح دهغې پخوانۍ کلیسا په باره کې چې په نورو څانگو ویشل شوې نه وه او دورومي کاتولیک په نوم یادیده، استعمالیده. د کلیسا په راس کې پاپ و. په لاتینی ژبه کې د پاپ اصطلاح د پلار په معناده.

د روم اسقف د دغې برترۍ له مخې په ټولې مسیحي نړۍ باندې د مستقیم او مرکزي کنترول مدعي شو. د کاتولیکانو له نظره پاپ له ټولو گناهونو، تیروتنو او اشتباگانو څخه مصئون دی. د کلیسا کار کوونکي باید واده ونه کړي. دغه مذهب په لومړۍ درجه په ایتالیه، بلجیم، فرانسه، اسپانیه، پرتگال او په ځانگړې توگه په لاتیني قوم کې او په دویمه درجه د اتریش، پولینډ، مجارستان، چک، سلواک، کرواتي او سلواني (پخوانی یوگو سلاویا) او اقلیتونه یې د بریتانیا په اتحادیه او نورو اروپایي هېوادونو کې په سترگو کېږي.

۲. **ارتودوکس** Orthodox: د کامل او صحیح په معنادی. د روم امپراطوري په ۴۷۶ میلادي کال کې په دوو ختیځو او لویدیځو برخو وویشل شوه. په همدې دلیل کلیسا هم د لویدیځ روم په کلیسا(کاتولیک) او یوناني ختیځ روم(ارتودوکس) وویشل شوه. دلویدیځ روم کلیسا هڅه کوله چې خپل نفوذ په سلاویانو(بلغارستان) کې پراخه کړي. دغه عمل د ختیځ روم کلیسا ناراضه کړه.

په همدې ډول مسلمانانو دیرموک په جگړه کې د حضرت عمر(رض) د خلافت په دوره کې ۶۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال کې ختیځ روم ته ما ته ورکړه او د سوریې او فلسطین سیمې یې ازادې کړې. د امویانو د خلافت په دوره کې ترکیه هم د مسلمانانو په لاس کې ولویده. د روم امپراطور دریم لیوي د اسلام د دین د نفوذ دمخنیوي لپاره ځینې مذهبي اصلاحات یې عملي کړل. په ۷٦٦ میلادي کال کې فرمان صادر شو چې د هغه له مخې دانځورونو او تمثالونو نصبول په کلیسا کې منع شول. دغه عمل یې یو ډول بت پرستي وګاڼه. دغه عمل په ختیځې او لویدیځې اروپا کې عکس العملونه رامنځته کړل. په ختیځ روم کې د نظامي قوې په زور عملي شول، خو د روم په ښارکې دریم پاپ ګری ګورس مذهبي شورا جوړه کړه او فتو اېې صادره کړه چې هر څوک چې په کلیسا کې تصویرونو او تمثال ته احترام نه کوي د ایمان له دایرې څخه خارجیږي.

د دې دواړو مذهبي فرقو ترمنځ لوی اختلاف په لاندې ډول دی:

۱. ارتودوکس په قطعي ډول د دې اصل مخالف دي چې د روم پاپ د مسیحي کلیسا په ټولو ټولنو عمومي ریاست ولري.

۲. د روم پاپ معصوم نه دی، باید په ایماني او اخلاقي مسایلوکې تیروتنې ونه کړې. د ارتودوکس د کلیسا کارمندان په واده کولو کې خود مختار دي.

د روسیې، صربستان، رومانیه او یونان زیاتره خلک او په عمومي ډول پر سلاویانو کې د ارتودوکس مذهب زیات پیروان لري.

۳. **پروتستانت**protestant: د اعتراض کوونکي په معنادي.

کاتولیکي کلیسا چې زیاتره دشکوه او جلال پسې ګرځیده نو د خپلو اړتیاوو دپوره کولو لپاره یې دګناهونو د بخښنې پاڼې اولوحې خر ځولې او روحاني مقام یې د پیسو په مقابل کې پلورلو. آلمان کې مارتین لوتر روحاني(۱٤۸۳-۱٥٤٦ میلادي کال پورې ژوندي و د اعتراض لاندې را وستل په ۱٥۱۷ میلادي کال د اکتوبر په ۳۱ اعتراضیه لیک چې ۹٥ مادې یې درلودې ولیکه.په ۱٥۳٤ میلادی کال کې انجیل د لاتینې ژبې څخه چې مذهبي ژبه وه په آلماني ژبه و ژباړل شو او د انجیل لوستل اسانه شول. نوزیاتره خلک د لوتري کلیسا پلویان شول. چې شرایط یې اسانه وو او ډېر لږ یې شعایرو او رسم و رواجونو ته پاملرنه کوله دغه مذهب دلو تریسم په نوم هم یادیږي.

د پروتستانت څانګه په اروپا کې په جرمني قومونو کې زیات پیروان لري.ددغه مذهب پیروان په فنلند، سویډن، ناروې، ډنمارک، انګلستان، هالند، المان، اتریش او دسویس، چک، سلواک د هېوادونو په یوه برخه کې او هم د اروپا په نورو هېوادونو کې ځینې کوچنۍ لږه کۍ ژوند کوي.

د جغرافیایي لویو اکتشافاتو څخه وروسته، په ۱٦میلادي پېړۍ کې چې اروپایانولوېې استعماري

(c) ketabton.com: The Digital Library

امپراتورۍ جوړې کړې، نو په ټوله نړۍ کې یې خپل فرهنگ او مذهب خپور کړ. اوس د اروپا په ټولو پخوانیو مستعمروکې په بیلابیلو سلنو ددې دین پیروان شته د مثال په ډول د ټولو جنوبي او منځنی امریکا د هېوادونو مذهب کاتولیک او د شمالي امریکا د هېوادونو پروتستانت او کاتولیک دی. په همدې ډول هغه افریقایې هېوادونو کې چې یو وخت د اروپا د استعمار لاندې وو دغه مذهبونه شته. ښه مثال یې جنوبی افریقا، ایتوپې او دگینې د خلیج ساحلي هېوادونه دي.

د اسیا او اوقیانوسیې د پخوانې استعمار لاندې هېوادونو کې په مختلفو سلنو ددې مذهب پیروان شته دي. سره له دې هم عیسوي دین د جنوبي امریکا په دریوو هېوادونوکې(ارجنټاین، بولیوي او پیرو) په یو افریقایي هېواد(لیسوتو) او په دریوو اروپایي هېوادونو (مالټ، ناروې او واتیکان) کې د هېوادونو رسمي دین گڼل کېږي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې په نړۍ کې د عیسویت د دین د خپریدو دلاملونو په هکله پخپلو منځوکې بحث وکړي او دکار نتیجه دې د ډلې استازی خپلو ټولگیوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

١. د عیسویت دین ولې په دې نوم یادیږي؟
٢. دبني اسرا ئیلو په نبیانو کې وروستنی نبي څوک و؟
٣. د حضرت مسیح(ع) دزېږیدنې په هکله خپل معلومات وړاندې کړئ
٤. د عیسویت د دین مهمې څانگې کومې دي؟
٥. د کاتولیکي او ارتودوکس د کلیسا وو ترمنځ تو پیر څه دی واضح یې کړئ؟

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

د اروپا له لویې وچې څخه د باندې دعیسویت د دین دخپریدو په هکله تبصره وکړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولگیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج - د تائوییزم taoism او شینتو ییزم shIntoism آینونوپه هکله څه پوهېږئ؟

د نړۍ د ادیانو نقشه په (۱۲۳) مخ کې ولولئ او د تائوییزم او شینتوییزم د آیین ساحه په کې په نښه کړئ.

تا ئو په چیني ژبه کې د لارې او طریقې په معنادی دغه ښوونځی یا مکتب د چین په لوی فیلسوف لاوو تزو او یا لاووتان پورې اړه لري. یو افسانوي سړی چې د څېړنې او مطالعې خاوند و، د هغه د ژوندانه د سرګذشت په هکله کوم معلومات په لاس کې نه شته. آن داچې د موجودیت حقیقت یې هم له پوښتنې لاندې دی.

داسې روایات شته چې دغه شخصیت د چو په ایالت کې له میلاد څخه مخکې په ۶۰۴ کال کې نړۍ ته راغی او څېنې دهغه د زیږون نېټه له میلاد څخه مخکې ۵۰۷ کاله بولي.

د تائوییزم فلسفه د کنفسیوس له عصر څخه په چین کې مخکې ده.

د چین قوم او ملت په دغې عقیدې ولاړ دی. د تائوییزم آیین په ۱۶۵ میلادي کال کې د هوان له خواد هان د لړۍ خاقان په واسطه رسمي شو او دهغه په نوم یې معبد جوړکړ، خو دومره زیات پرمختګ یې ونه کړ. د تانګ د لړۍ بنسټ اېښودونکي په ۶۱۸ میلادي کال کې په هغه ایمان راوړو. له دې څخه وروسته تائوییزم په ساز ماني بڼه رسمي دین شو.

• شینتوییزم په لغت کې(د خدایانو د لارې) په معنادی او د جاپان د خلکوآیین دی.

ددې آیین له مخې زیات شمېر خدایان شته، چې امپراطور هم د خدایانو له ډلې څخه شمېرل کېږي. دغه آیین د جاپان له میلاد څخه په مخکې تاریخ پورې اړه لري.

جاپانیان باورلري چې له جاپانیانو څخه پرته، نور باید په دې هېواد کې ژوند ونه کړي او چاپانیان هم باید په بل ځاي کې مړه نه شي. جاپانیان خپله سیمه الهي هېواد بولي او نور هېوادونه ددې ځانګړتیاوو لرونکی نه ګڼي.

د شینتوییزم آیین د جاپانیانو ډېر پخواني آیین دی، چې وروسته یې د کنفسیوس او بودایي آینونو د اغېزو لاندې تحول وکړ. اوسنی بڼه یې اداب،عنعنات، د مقدسو ځایو زیارت، جشنونه او عمومي اخترونه دی. دغه مسألې په مذهبي اړخ غلبه لري. ددې آیین پیروان په جاپان او د ختیځې آسیا په زیاترو هېوادونو کې ژوند کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه نفري ډلو وویشل شي د تائوییزم او شنتوییزم د آینونو د فلسفې په غوره ټکو دې پخپلو منځوکې مباحثه وکړي او د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د تائوییزم د آیین معناخه ده او دغه آیین په کوم هېواد کې رامنځته شو؟

۲. د تائوییزم آیین پیروان په کومو هېوادونوکې استوګنه لري؟

۳. د شنتوییزم د آیین معناخه ده او دغه ایین په کومو هېوادونو کې زیات پیروان لري؟

۴. د شنتوییزم د آیین له مخې د جاپانیانو نظرد خپل هېواد په باره کې بیان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د تائوییزم او شنتوییزم د آیینونو په هکله خپل نظر په څو کرښوکی ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه دیرشم لوست

د- بودايي او هندوییزم د آیینونو په هکله څه پوهېږئ؟

په (۱۲۳ او ۱۲۹) مخ کې د نړۍ دمذهبونو نقشه په غور ولولئ او وواياست چې بودايي دين د نړۍ کومو هېوادونو ته پراختيا موندلې ده؟

بودايي Buddha آيين له ميلاد څخه پنځه پېړۍ مخکې رامنځته شو. د هغه موسس د سيدارتا په نوم يو شهزاده و چې په (۳۰) کلنۍ عمر کې يې په دې لارکې بريالیتوب تر لاسه کړ او د گوتاما لقب ورته ورکړ شو څرنگه چې پوهې او حقيقت ته ورسيده نو بودا (عاقل او فيلسوف) ونومول شو.

بودا باور درلود چې انسان بايد خپل نفساني تمايلات شهوت او غضب و پېژني او هغه کنترول کړي.
بودايي آيين ډير پلويان او کتابونه لري چې له ټولو څخه يې زيات مقدس ترى پتيکا(درې ټوکرۍ گل) دى. نن ورځ ددې آيين ډېر پيروان په هند، جاپان، چين، مغلستان، تبت، برما،کامبوج، تايلند بوتان او د نړۍ په نورو سيمو کې ژوند کوي. مقدس ښارونه يې په هند کې بنارس او په تبت کې لهاسا دى. دغه آيين د کامبوج، بوتان او تايلنډ په هېوادونو کې رسميت لري. د يادونې وړده چې د بودا مجسمه لومړى په گندهارا(د جلال آباد په هډه کې) د کنشکا دحکومت په وخت کې په افغانستان کې جوړه شوې وه. وروسته په باميانو کې لويې مجسمې په غره کې وتوږل شوې اودبوديزم دزيارت کوونکو ډېرستر ځاى گڼل کېده. ددې آيين له سترو فرقو څخه لامائييزم دى. لامايېزم د بوديزم ځانگړى بڼه گڼل کېږي او زيات قلمرو يې په تبت کې دى چې د کار واک يې د روحاني رئيس په لاس کې دى چې لاما نوميږى.

هندوييزم Hinduism يو ټولنيز مذهبي سيستم دى چې د ۱۵۰۰ ميلادي کال په شاوخوا کې يې په هندوستان کې رواج درلوده. نن ورځ د هند زياتره خلک ددې آيين پيروان دي.

ددې آيين ځانگړتيا دروح تناسخ دى. د هندوانو په باور هر انسان په نړۍ کې د خپلو نيکو او بدو عملونو مسؤول دى. د هغوى په باور که چېرې انسان خپل ژوند په سمه توگه سرته ورسوي، نو روح يې دښه سړي جسم ته او که بدکاره اوسي نو روح يې د مجازاتو له پاره د بد سړي جسم ته آن داچې حيواناتو ته انتقالېږي او تر هغه وخته دې کارته دوام ورکوي تر څوچې انسان نيک کارونه سرته ورسوي.

هندوان بايد طبقاتي قوانين مراعات کړي او داسې باور ولري چې د هغو په رعايت سره بيا په دې نړۍ کې زېږېږي اود هوسا ژوند خاوندان به شي. د هندوانو آيين درې خدايان لري برهما(د موجوداتو خالق)، ويشنو(د موجوداتو د ساتنې خداى)او شيوا(د موجوداتو د له منځه وړلو خداى) ددې آيين مقدس کتاب ويدا (د برهمنيانو ودا Vda)نوم لري. دغه کتاب دهند دارياانو له پاره هم سپيڅلى(مقدس) دى، چې د سانسکريت په ژبه ليکل شوى دى. د هند ددې پخواني دين اصول مذهبي سرودونه او دستورونه گڼل کېږي. چې لرغونتوب يې له ميلاد څخه ۷ پېړۍ مخکې دى.

هندوييزم په کاست مذهبي طبقاتو باور لري، چې نوموړي طبقات له برهمنانو، ويشيا، کشتريا او شودرا څخه عبارت دي. چې د هرې طبقې مقام په ټولنه کې تاکل شوى دى د پاملرنې ورنقطه داده چې دنړۍ ټول لوى دينونه او آيينونه د آسيا په لويه وچه کې څرگند شوى دى او د نړۍ نورو سيموته خپاره شوي دي. هر دين او آيين په بيلابيلو فرقو ويشل شوى دى.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دبوديزم او هندوييزم د آيينونو په غوره ټکو بحث وکړي اود ډلې استازی دې د فعاليت نتيجه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دې موضوع را ټوله او د خپلو معلوماتو سره دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د بوديزم د آيين بنسټ ايښودونکی څوک و، چېرې رامنځته شو او مقدس کتاب يې څه نو مېږي؟
۲. د بوديزم آيين د نړۍ په کومو هېوادونو کې پيروان لري؟
۳. د هندويزم په آيين کې دروح تناسخ په کومه معناكارول کېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د هندويزم مقدس کتاب .... په نوم يادېږي.
۲. د بودايانو مقدس کتاب د.......... په نوم يادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکود بوديزم او هندو يزم آيينونو په سياسي فلسفي مسألو خپله تبصره وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته ولولي.

اضافي معلومات

ګڼه	هېوادونه	هندوايیزم	بوديزم	تائوايیزم	شنتوايیزم	ګڼه	هېوادونه	هندوايیزم	بوديزم	تائوايیزم	شنتوايیزم
۱	اندونيزيا	٪ ۳/۴				۱۰	فيجي	٪ ۳۳/۳			
۲	انګليستان	٪ ۱				۱۱	شمالي کوريا		٪ ۲۲/۸		
۳	بنګله ديش	٪ ۱۲/۴	٪ ۰/۶			۱۲	ماليزيا		٪ ۱۹/۲		
۴	بوتان	٪ ۲۰/۵	٪ ۷۴			۱۳	ميانمار		٪ ۷۲/۷		
۵	تايوان		٪ ۴۳/۴	٪ ۳۴/۵		۱۴	موريس	٪ ۴۹/۶			
۶	پاکستان	٪ ۱/۲				۱۵	نيپال	٪ ۸۰/۶			
۷	جاپان				٪ ۸۴/۲	۱۶	ويتنام		٪ ۴۹/۲		
۸	چين		٪ ۸/۵	٪ ۲۰/۱		۱۷	هند	٪ ۸۱/۳	٪ ۹/۱		
۹	سنګاپور	٪ ۴۲/۴									

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶–۲ دنړۍ مهمې ژبې:

آیا د نړۍ مهمې ژبې پیژنئ؟

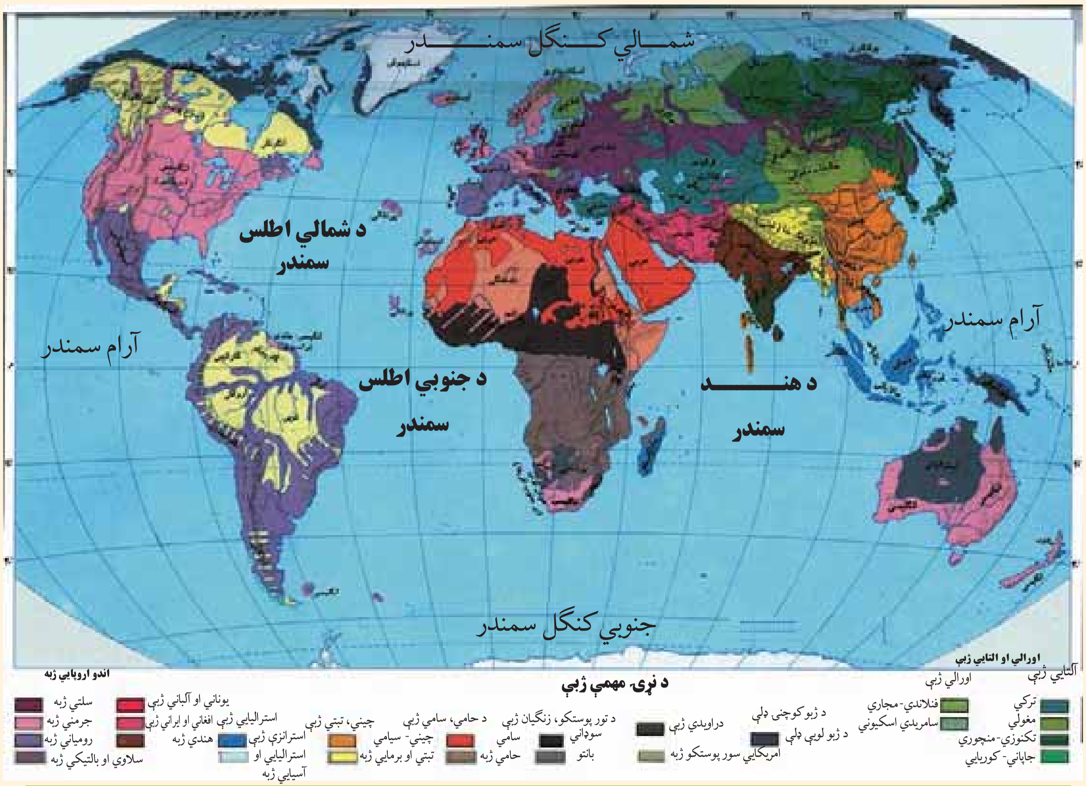

پورتنۍ نقشه په غور سره مطالعه کړئ. د دې نقشې مختلف رنګونه دنړۍ د بیلابیلو ژبو ښکارندويي کوي.

ژبه دصوتي سمبولونو دقراردادي کسب کوونکي سیستم څخه عبارت ده، چې انسان دهغې په وسیله خپلې تجربې تبادله کوي او راتلونکو نسلونو ته يې انتقالوي.

ژبه پوهولو او را پوهولو (د افهام او تفهیم) وسیله اود علایمو سیستم دی، چې دپوهې د انتقال او حاصلولو، معاشرې او دخلکو دتفاهم له پاره کارول کیږي او د انسانانو دکار او فعالیت په پروسه کې منځته راغلې او په تدریجي ډول يې تکامل کړی. خبرې کول انسان ته ددې توان ور بخښي چې خپلې تجربې وساتي او هغه راتلونکي نسل ته انتقال کړي.

د دنیا هغه ژبې چې یوه ریښه ولري د ژبو دکورنۍ په نوم یادیږي. دنړۍ د ژبو کورنۍ په لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول دي:

الف: **اندو اروپايي ژبې**: د ژبو دغه برخه د ژبو د ډلو ډېره پراخه ډله ده، چې د اندو اروپايي په بيلابيلو څانګو (لاتين، بالتيک، سلاويک، جرمانيک، اريک او ارمني) ويشل شوې ده.

ب: دنيګرو ژبه کې لاندې دوه ژبې شاملې دي:

۱ - د سوډان په جنوب، د چاد په جمهوريت، نايجريا اود افريقا په استوايي هيواد نوکې خلک په دې ژبې خبرې کوي.

۲ -: **دبا نتو ژبه**: دکانګو، زمبيا او انګولا دحوزې خلک پرې خبرې کوي.

ج: **حامي او سامي ژبه**: په عربي آسيايي او دافريقا د شمالي برخې په هيوادونوکې اکثريت لري.

- **سامي ژبه**: د عربستان په ټاپو وزمه،د مصر په عربي جمهوريت، ليبيا، الجزاير، مالي او په مراکش کې مروجه ده.
- **دحامي ژبه**: په حبشه، الجزاير، نايجر او دسنيګال په يوه برخه کې خلک پرې خبري کوي.

د التايي او اورالي ژبو کې لاندې پنځه ژبې شاملې دي:

۱ - دفن په ژبه د الپ، فنلنډ، اويستاک او د اروپايي روسيې شمالی خلک پرې خبرې کوي.

۲ - **ترکي**: په ترکيه، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرغزستان، چين او افغانستان کې پرې خبرې کوي.

۳ - **منګوليايي**: په منګوليا(مغلستان) او د چين په شمال کې خلک پرې خبرې کوي.

۴ - **د توګوس ژبه**: د سايبريا په شمال کې په تيره بيا د تايګا او تندرا سيموکې مروجه ده.

۵ - **جاپاني او کوريايي ژبه**: دجاپان په ټاپوګانو او د کوريا په ټاپو وزمه کې خلک پرې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري ژبې:

۱- مالیزیایي او پولنزیایي ژبه: مالیزیایي او پولنزیایي ژبه د جاوا، سوماترا په ټاپوګانو، د کمبودیا په یوه برخه او د بورنیوپه ټاپو ګانوکې رواج لري.

۲- دامریکا اصلي او بومي ژبه د امازون په حوزه کې مروجه ده.

۳- د دراویدن ژبه: د هند په جنوب کې او د سریلانکا په یوه برخه کې رواج لري.

۴- چیني ژبه دیوې کتلې په توګه دچین په هیواد کې رواج لري.

أیا پوهیږئ چې د نړۍ زیات خلك په کومو ژبو خبرې کوي؟

اضافي معلومات

د نړۍ مهمې ژبې چې زیات ویوونکي لري.(شمیرې په میلیون تنو)

ژبه	مورنۍ ژبه	دژبې ټول ویونکي
ماندرین چینایی	۸۵۳	۱۲۱۳
هندی	۳۴۸	۴۵۴
اسپانوی	۳۴۶	۴۰۱
انګلیسی	۳۳۰	۴۸۷
بنګالی	۱۹۷	۲۰۴
عربی	۱۹۵	۲۳۰
پرتګالی	۱۷۳	۱۸۶
روسی	۱۶۸	۲۸۰
جاپانی	۱۲۵	۱۲۶
آلمان	۹۸	۱۲۴
فرانسوی	۷۴	۱۲۶
مالای اندونیزیایی	۵۴	۱۶۴
ایتالوی	–	۶۲
اردو	–	۶۱

- مخامخ جدول په غور ولولئ
- ماندراتي ژبه د ختیځې آسیا له ډیر و معروفو ژبوځخه ده. دنړۍ پنځمه برخه خلك یا تقریباً ۸۵۳ میلیونه چینایي او په مجموع کې په نړۍ کې ۱۲۱۳ میلیونه تنه ژوندکوي.
- انګلیسي ژبه چې د اند و اروپایي ژبو یوه خانګه ده چې میلیونونه انسانان په هغې خبرې کوي او دنړۍ په ۵۰ هیوادونو کې رسمي ژبه ده.
- عربي ژبه چې دسامي ژبې له کورنۍ څخه ده دنړۍ له ۲۲ هیوادونو څخه په زیاتو هیوادونوکې رسمي ژبه ده او په هغې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. دیادوني وړ ده چې د ژبې پر اختیاله سیاسي حدودو سره مطابقت نه لري.ښایي په یوه هیوادکې څو ژبې وي. خو د یوه هیواد ټول هغه خلك چې د هغه هیواد په سیاسي حدودوکې ژوند کوي، خپل ځان په یوه واحد پورې تړي او په هغې افتخارکوي. لکه افغانستان. په دې هیوادکې له ۳۰ څخه زیاتې ژبې او لهجې شته خو ټول په دوو رسمي ژبو پښتو او دری لیکل او لوستل کوي اوپه هغوسیموکې چې زیاتره خلك یې په اوزبکي، ترکمني، بلوچي،پشه یي، نورستاني او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري سر بېره په هغه سیمه کې دریمه رسمي ژبه ده.

•برعکس په نړۍ کې داسي هیوادونه هم شته چې بیل سیاسي حدود لري خو په یوه ژبه خبرې کوي لکه عربي ژبه چې په عربستان، سوریه، عراق، مصر، لیبیاکې مروجه او رسمي ژبه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او دنقشي له مخې دی دنړۍ دلویو ژبو سیمي وټاکي. د ډلي استازی دې لاس ته را غلي معلومات خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی وړاندې شوي مطالب د خپلو معلوماتوسره په مناسب ډول را ټول کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ولیکئ

۱- ژبه یا لسان تعریف کړئ

۲- دسامي او حامي ژبې دنړۍ په کومو هیوادونوکې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د پنځو هغو لویو ژبو نومونه واخلئ چې زیات شمیر خلک پرې خبرې کوي؟
٤- ولې په نړۍ کې چینايي ژبه زیات ویونکي لري؟
٥- په اندو اروپایي ژبو کې کومې ژبې شاملې دي؟
٦- التایي او اورالي ژبې په کومو څانګو ویشل شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د ژبې د اهمیت په باره کې څو کرښې ولیکي او د جغرافیې په بل ساعت کې دې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

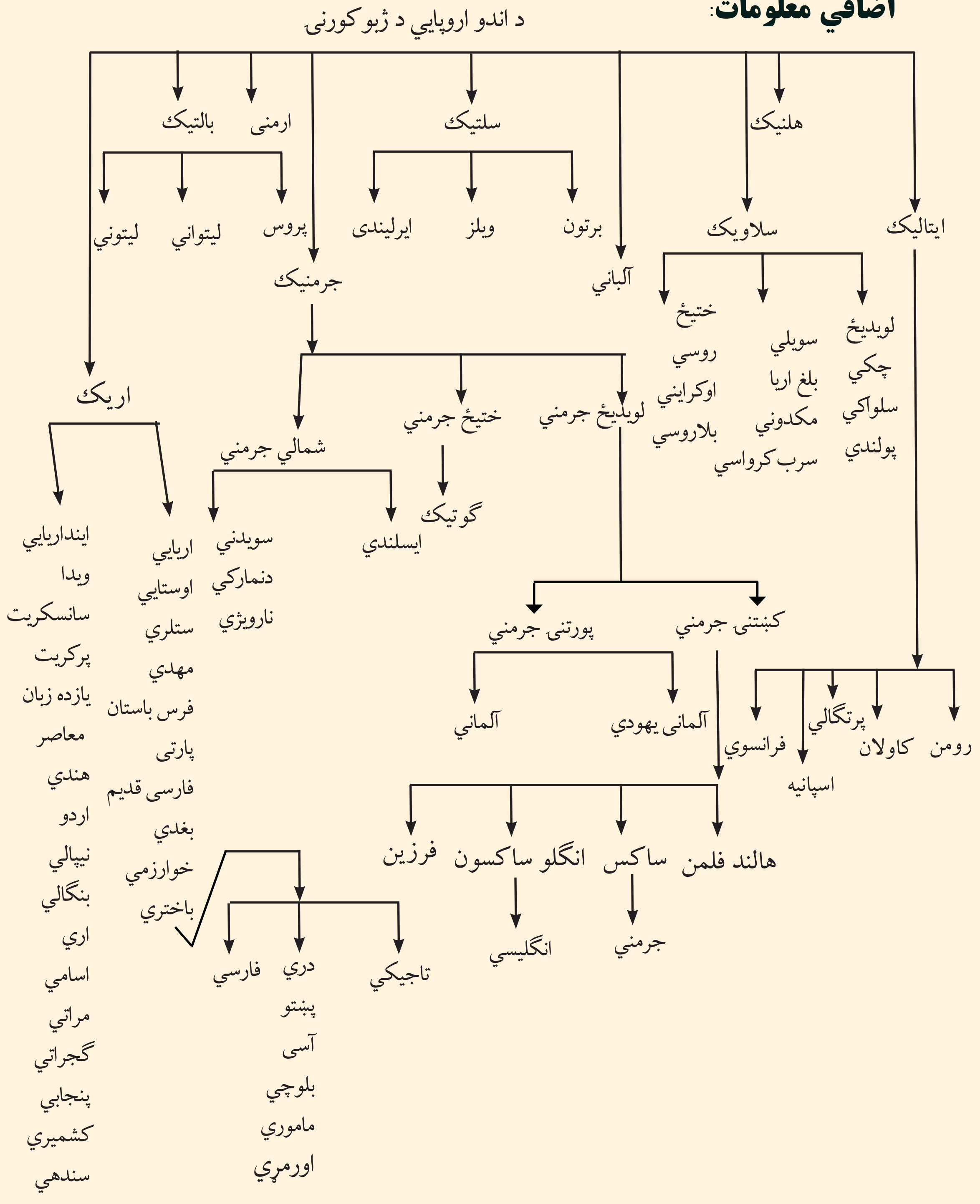

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-عربي ژبه

ستاسې په نظر عربي ژبه په کومو هیوادونو کی رسمي ژبه ده؟

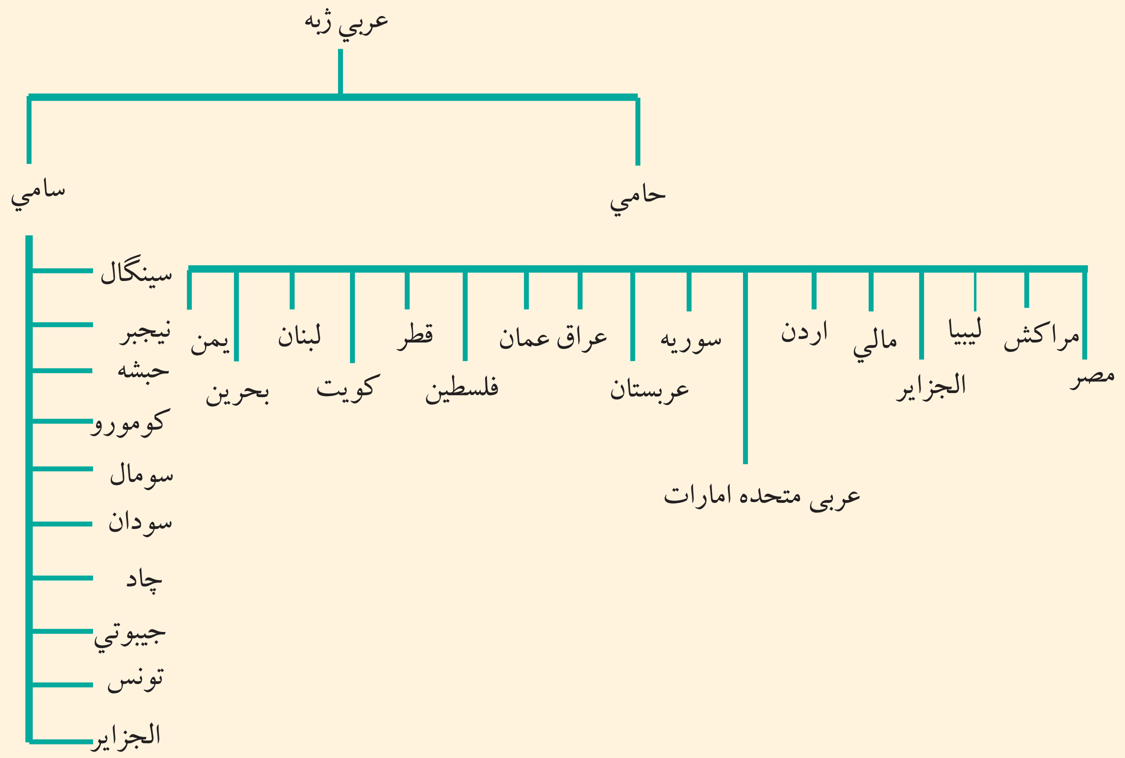

په (۱۳۷) مخ کې د نړۍ د ژبو نقشه ولولئ د حامي ژبې د نفوذ ساحه له سامي څخه بیله کړئ.

دا خبره څرګنده ده چې دهیوادونواو ملتونو تر منځ اړیکې د ژبې د پراختیا او د اړیکو نه شتون د ژبې بیلوالی او محدودیت منځته راوړي. لکه عربي ژبه چې د اسلام د مقدس دین د خپریدو او نفوذ له مخې په ټوله نړۍ کې خپره شوې ده.

عربي ژبه د نړۍ د مسلمانانو د مقدس کتاب ژبه ده. نو له همدې امله ځانګړی ارزښت لري.

سره له دې چې قرآنکریم په ډیرو ژبو ژباړل شوی دی، خو د نړۍ ټول مسلمانان هغه په اصلي ژبه یعنی

عربي تلاوت او زده کوي. نوله همدې امله ټولو مسلمانانوته په کارده چې د قرآنکريم او نبوي احاديثو د تلاوت او د الهي احکامو څخه دګټې اخېستنې له پاره د عربي ژبې قاعدې زده کړي.

هغه وخت دعربي ژبې زده کړې دقواعدو تدوين او وضع کولو ته اړتيا پېښه شوه، چې داسلام دين غير عرب هيوادونو او قومونو ته ورسيده او هغه هيوادونه او قومونه دعربي ژبې حوزې ته ورننوتل او په دوامدار ډول يوبل ته نژدې شول. لږ لږ يې د عربي په زده کړه پيل وکړ، خبرې او ليکل يې پرې کول. دد غو قواعدو ترتيب کولو دوه هدفونه درلودل.

۱- په قرآن، نبوي احاديثو او نورو شرعي حکمونو باندې د آسانه پوهېدلو له پاره .

۲- د نورو ژبو له تصرف څخه د عربي ژبې ساتنه.

په دې ډول عربي ژبې د اسلامي نړۍ په زياتو سيمو کې د محلي ژبو ځاى ونيوه آن دا چې په منځنيو ميلادي پيړيو کې علمي او ادبي کتابونه چې پوهانو ليکل او راټولول، زياتره په عربي ژبه وو. نوله همدې امله عربي ژبه د خپل عصر علمي او نړيواله ژبه ګڼل کېده. اوس هم د نړيوالو ژبو په ډله کې ده.

عربي ژبه د آسيا او افريقا په لويو وچو سربېره دمسلمانانو دنفوذ په پايله کې د اروپا په جنوب کې تر پرتګال هم ورسيده. تر اوسه د عربي اصطلاحات د ادبي، نظامي، تجارتي، بيړۍ چلونې، ستورو پېژندنې او علومو (په کيميا، رياضي، بيالوژي، طب او درمل جوړولو)کې کارول کيږي. دغه اصطلاحات زياتره په فرانسوي، ايتالوي او اسپانوي ژبو کې رواج شوي دي.

دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه چې رسمي ژبه يې عربي ده. لس هيوادونه په افريقا او ۱۲ هيوادنه يې په آسيا کې پراته دي.

اضافي معلومات:

د نړۍ هغه شمېر هیواونه چې رسمي ژبه یې عربي ده په لاندې ډول دي.

افریقایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ الجزایر
۲ـ تونس
۳ـ جیبوتي (عربي او فرانسوی)
۴ـ چاد عربي او فرانسوی
۵ـ سودان
۶ـ سومالي
۷ـ کومورو
۸ـ لیبیا
۹ـ مصر
۱۰ـ مراکش

آسیایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ اردن
۲ـ عربو متحده امارات
۳ـ سوریه
۴ـ عراق
۵ـ عربستان سعودي
۶ـ عمان
۷ـ فلسطین
۸ـ قطر
۹ـ کویت
۱۰ـ لبنان
۱۱ـ یمن
۱۲ـ بحرین

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځونو کې بحث وکړي. اوپایلې دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

- هغه هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده لست یې کړئ.
- ولې د اروپا په لویه وچه کې تر اوسه دعربي ژبې لغات او اصطلاحات په کیمیا، ریاضي، بیالوژي، طب او داسي نورو برخوکې استعمالیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- ولې عربي ژبه په زیاترو هېوادونوکې خپره شوې ده؟

۲- عربي ژبه د آسیا او افریقا په څو هیوادونو کې رسمي ژبه ده؟

۳- دعربي ژبې ریښه معرفي کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې د عربي ژبې زده کړه د نړۍ د ټولو مسلمانانو له پاره اړینه ده؟

تر دې سرلیک لاندې مضمون ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې خپلو ټولګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب– انګليسي ژبه

دهند او اروپايي ژبې جدول

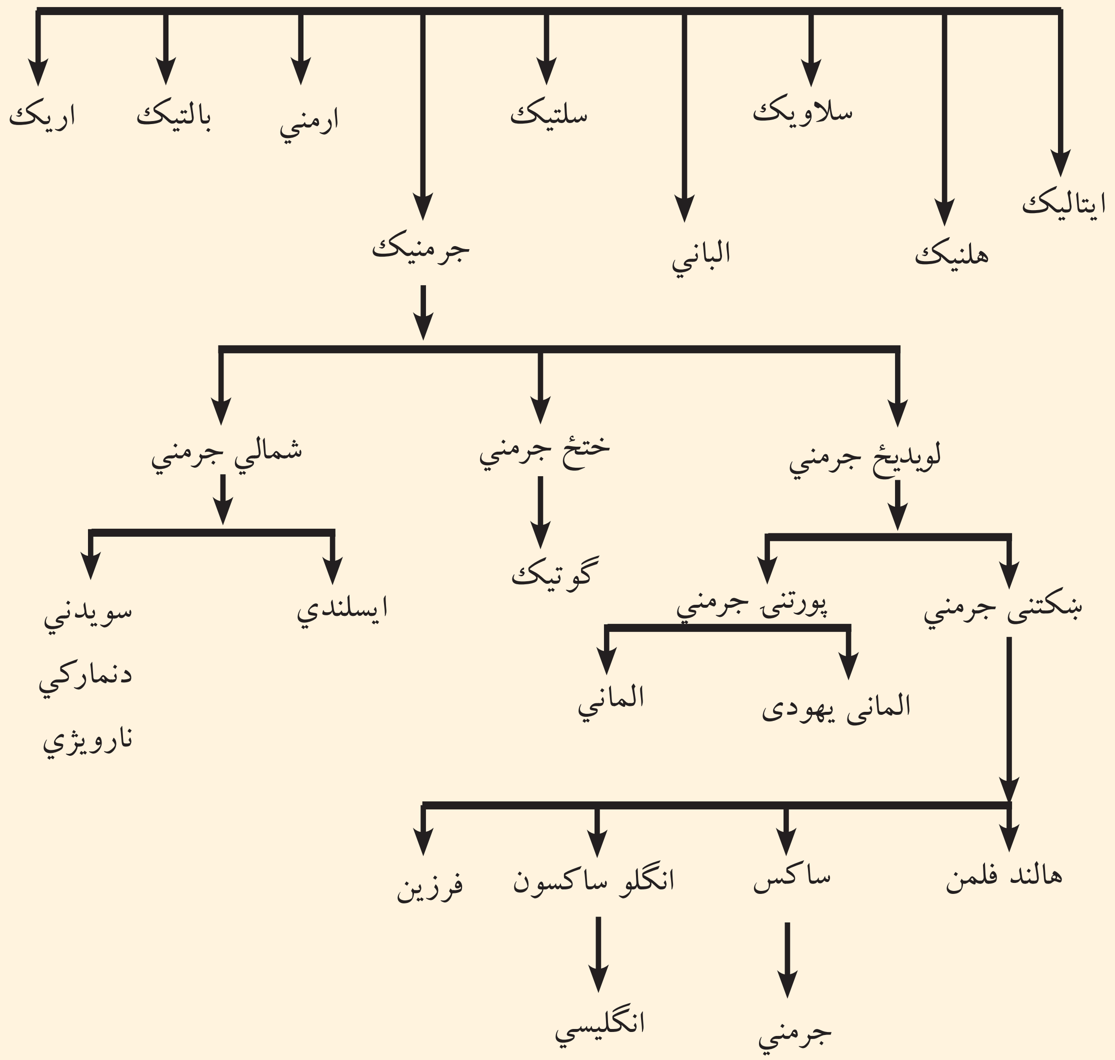

ولې دنړۍ زياتره خلك د انګليسي ژبې له يادونې سره مينه لري؟

پورتنی جدول په غور ولولئ او وواياست چې انګليسي ژبه د اندو اروپايي ژبو له كومې ډلې څخه ده؟

د انګلو ساكسون د استعمار له دورې څخه د فرانسې د نور ماندي خلكو ترفتحې پورې يعني له ۵۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه تر ۱۰۶۶ میلادي کال پورې په انګلینډ کې ډیره پخوانی مروجه ژبه انګلیسي وه. دغه سوچه تو تیاني ژبه ډیره مشکله او له ځولهجو ځخه مرکبه وه دنور ماندیانو پواسطه د انګلینډ له فتحې ځخه وروسته فرانسوي ژبه هم مروجه شوه او تر ۱۲۵۰ میلادي کا ل پورې انګلیسي او فرانسوی ژبه په انګلینډ کې استعمالیدي.

وروسته ددې دوو ژبو دیوځاي کېدو او ګډېدو پواسطه بالاخره یوه بله ژبه د سوچه انګلیسي ژبې په نوم منځته راغله. نوله همدې امله انګلیسي ژبه له توتانيTeutonie (پخوانی انګلیسي)، لاتیني او فرانسوي ژبي (نورماندي) ځخه مرکبه ده. بیاهم انګلیسي ژبه د عمومي خصوصیاتو او دصرف او نحوې دجوړښت له مخې په بشپړ ډول توتاني شمیرل کیږي.

وروستنی سترتغیر چې په انګلیسي ژبه کې را منځته شو یوله بل پسې دبهرنیو کلماتوله داخلیدلو ځخه عبارت دی، چې د معاصرو علومو د پرمختګ او د عمومي افکارو د پراختیاپورې اړه لري. یو زیات شمېر کلمې په دې ژبې ورزیاتې شوي، چې ډیرې یې یوناني، فرانسوي او ځینی عبراني او لاتیني دي.

انګلستان په ۱۹ پیړۍ کې یوه پراخه مستعمراتي امپراطوري جوړه کړه، چې لمریه کې نه پریوته. په هغو مستعمروکې د اقتصادي منابعو د ښکیلاک سربیره دخپل فرهنګ په خپریدوېې هم پیل وکړ. چې غوره برخه یې انګلیسي ژبه او مذهب دی. هغه خلک چې مورنۍ ژبه یې انګلیسي ده.په نړۍ کې یې شمېر ۳۳۰ میلیونو ته رسیږي. دنړۍ د ۱۵۷ میلیونو نور نفوسو لپاره دویمه ارتباطی ژبه ده.

همدا رنګه انګلیسي د بریتاني په پخوانیو ۴۹ مستعمره هیوادونوکې چې اوس یې خپلواکي هم اخیستې ده او دهیواد اصلي ژبې یې ډیر انکشاف نه دی کړی، انګلیسي ژبه دلومړنۍ رسمي ژبې او په ځینو هیوادونوکې د دویمي رسمي ژبې په توګه منل شوې ده.

د انګلیسي ژبې ز ده کړه دیوې نړیوالې ژبې په توګه د نړیوال تفاهم سربېره په جغرافیه او نورو علموکې د معلوماتي منابعو او معتبرومأخذونوپه توګه په انترنېټ، کتابونو او مجلوکې له انګلیسي ځخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلووېشل شي او د انګلیسي ژبې د پرمختیا په لاملونو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې استازي دې دخپل بحث نتیجه خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.
ښوونکی دی د ډلې بحث له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې توضیح کړي.

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

١- انګلیسي ژبه ولې دنړۍ په ٤٩ هیوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوېده؟
٢- انګلیسي ژبه له کومو پخوانیو ژبو څخه ترکیب شویده؟
٣- ولې زیاتره ځوانان غواړي انګلیسي یاده کړي؟
٤- دنړۍ ټولو لویو وچوته د انګلیسي ژبې د خپریدو لامل توضیح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د انګلیسي ژبې د زده کړې د اړتیاپه هکله څوکرښې ولیکئ او دجغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات

هغه هیوادونه چې په هغې کې انګلیسي درسمي ژبې په توګه منل شوې ده(له انګلستان پرته په ۴۹ هیوادونو کې رسمي ژبه ده)

د امریکا په لویه وچه کې	د افریقاپه لویه وچه کې	د اروپاپه لویه وچه	په اوقیانوسیه کې	د اسیا په لویه وچه کې
۱- انتیګوا اوباربودا	۱- اوګاندا	۱- انګلستان	۱- استرالیا	۱- سینګاپور
۲- دامریکا متحده ایالتونه	۲- بوتسوانا	۲- ایرلنډ	۲- تونګا	
۳- بهاما	۳- تانزانیا	۳- مالتا	۳- تو والو	
۴- باربادوس	۴- زیمبابوی		۴- ساموا	
۵- بلیز	۵- نامیبیا		دسلیمان ټاپوګان	
۶- ترینیداد او توباګو	۶- سوازیلنډ		۶- فیجي	
۷- جامیکا	۷- سرالیون		۶- کریپاتي	
۸- دومنیکا	۸- سیشل		۸- مارشال	
۹- سنت کیتس او نویس	۹- ګانا		۹- میکونزي	
۱۰- سنټ لوسیا	۱۰- کامرون		۱۰- نائورو	
۱۱- سنټ وینسنت او کرنادین	۱۱- کینیا		۱۱- وانو آتو	
۱۲- کانادا	۱۲- ګامبیا		۱۲- پا پواګیني	
۱۳- ګریناډا	لیستو		۱۳- پالائو	
۱۴- ګویان	۱۴- لایبریا			
	۱۵- مالاوي			
	۱۶- موریس			
	۱۷- نایجریا			
	۱۸- زامبیا			
	۱۹- جنوبي افریقا			

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج-لاتيني ژبه (فرانسوي، اسپانوي اوپرتګالي)

دهند او اروپايي ژبې کورنۍ

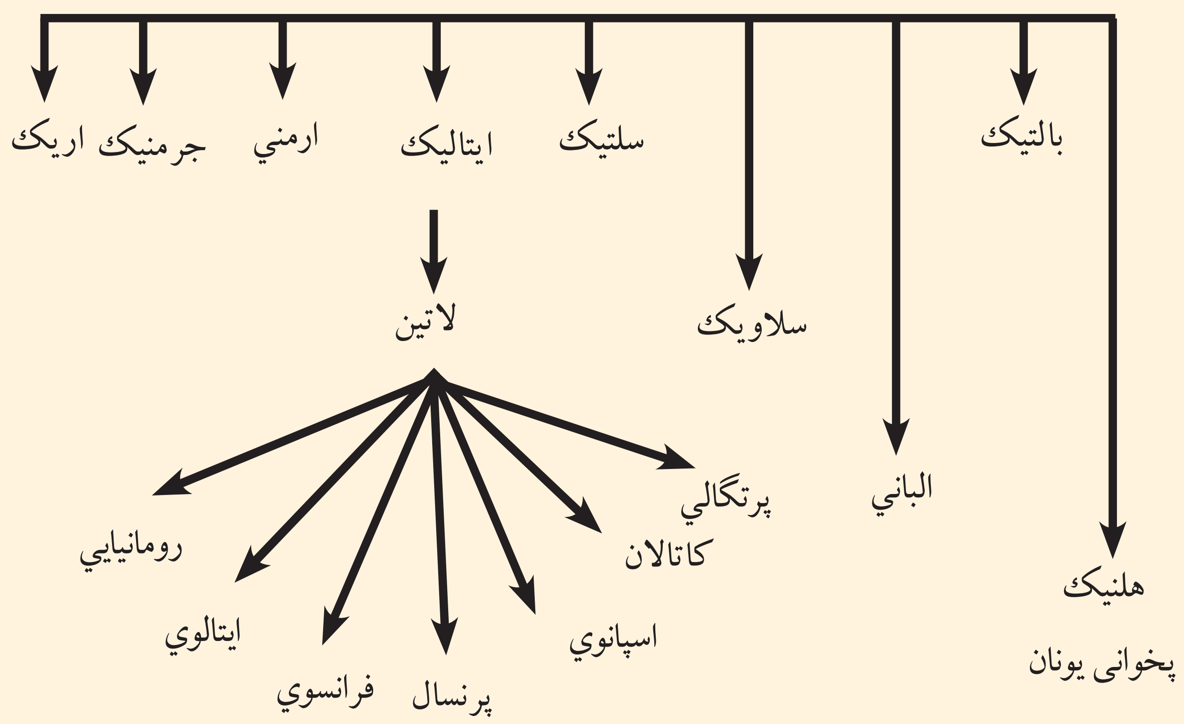

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول ولولئ او ووایاست چې د لاتيني ژبې څخه کومې ژبې منځته راغلې دي.

رومي ژبه (د ايتاليايانو پخوانی ژبه) د اندو اروپايي ژبو د کورنۍ له ډلې څخه ده چې د پخواني روم د امپراتورۍ لاندې سيموکې پرې خبرې کېدلې. په لويديځه اروپاکې يې ورو ورو تغير وکړ او په محلي لهجو تبديله شوه لکه د اسپانيې، پرتګالي او فرانسې او په ختيځ کې د رومانيې او البانيې دخلکو ژبې د بېلګې په توګه يادولای شو. د روميانو پخواني آثار له ميلاد څخه مخکې په شپږمې پېړۍ پورې اړه لري، خو دلاتين ادبيات په دريمې پېړۍ کې پيل شول. فرانسوي،اسپانوي او پرتګالي ژبې د ژونديو ژبو له ډلې څخه دي چې د استعمار او

نورو لاملونوله مخې دژبې د اصلي ويونكو له حوزې څخه د باندې يې رواج و مونده او پراخ گرامر لري. اسپانيه، پرتگا ل او فرانسه هغه هيوادونه دي چې د جغرافيايي اكتشافاتو ورسته يې وكولای شول چې د امريكا، افريقا، آسيا او اوقيانوسيه كې لويې مستعمرې لاس ته راوړي په هغو سيموكې يې خپل كلتور او فرهنگ هم مروج كړ، چې ددغه كلتوری نفوذ يوه مهمه برخه ژبه گڼل كيږي.

د اروپا د استعمارلاندې هيوادونو كې د ښكيلاكيانو دتسلط په پای كې د مستعمره هيوادونو محلي ژبو وده ونه كړه. سره له دې چې خپلواكه هيوادونه هم دي، خودپخوانيو استعماري ژبو د نفوذ له مخې يې خارجي استعماري ژبه دخپل هيواد د رسمي ژبې په توگه منلې ده. لكه فرانسوي ژبه د نړۍ په ۲٦ هيوادونوكې، اسپانوي ژبه د نړۍ په ۱۹ هيوادونوكې اوپرتگالي ژبه دنړۍ په ٦ هيوادونوكې رسمي او لومړنۍ ژبه او په ځينو هيوادونو كې دويمه رسمي ژبه ده.

د زياتو معلوماتو له پاره هغه جدول چې ضميمه دی ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتيني ژبې څانګې چې د ژبې د اصلي ټاټوبي څخه بهر په نورو هېوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوې دي

دلاتيني ژبو څانګې

پرتګالي: هېوادونه	پرتګالي: لويې وچې	اسپانوي: هېوادونه	اسپانوي: لويې وچې	فرانسوي: هېوادونه	فرانسوي: لويه وچې
انګولا	افريقا	اندورا	اروپا	موناکو	اروپا
	جنوبي	ګينه استوايي	افريقا	فلپين	آسيا
برازيل	امريکاى	ارجنتاين	جنوبي امريکا	منځنۍ افريقا	افريقا
ختيځ تيمور	آسيا	اکوادور	جنوبي امريکا	بنين	افريقا
ساوتومه و ترنسيپ	افريقا	االسلوادور	جنوبي امريکا	بروندى	افريقا
کپ ورود	افريقا	ا وروګواى	جنوبي امريکا	بورکينافاسو	افريقا
ګيني بيساو	افريقا	بوليوى	جنوبي امريکا	توګو	افريقا
		پيرو	جنوبي امريکا	چاد	افريقا
		پاناما	جنوبي امريکا	جيبوتى	افريقا
		پاراګوى	جنوبي امريکا	روندا	افريقا
		دومنکين	جنوبي امريکا	ساحل عاج	افريقا
		چيلي	جنوبي امريکا	سينګال	افريقا
		کلمبيا	جنوبي امريکا	سيشل	افريقا
		کستاريکا	جنوبي امريکا	کومورو	افريقا
		کيوبا	جنوبي امريکا	ګا بون	افريقا
		ګو ايتيمالا	جنوبي امريکا	ګينه	افريقا
		نيکاراګوا	جنوبي امريکا	لوکزمبورک	اروپا
		ونزويلا	جنوبي امريکا	مادغسکر	افريقا
		هندوراس	جنوبي امريکا	موناکو	اروپا
				نيجريا	افريقا
				نيجر	افريقا
				کاميرون	افريقا
				کانګو برازويل	افريقا
				کانګو کنشاسا	افريقا
				هايتي	منځنۍ امريکا
				کانادا (انګليسى و فرانسوى)	شمالي امريکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې دلاتیني ژبې د یوې څانګې (پرتګالي،اسپانوي، فرانسوي او نورو) په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. چې ولې دنړۍ په زیاتو هیوادونو کې نوموړې ژبې تر اوسه پورې رسمي ژبې دي؟ دبحث پایلې دی د ډلې استازی ټولګي ته بیان کړي او ښوونکی دی د ډلې د بحث پایلې له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- دلاتیني ژبې دکورنۍ څانګې معرفي کړئ.

۲- فرانسوي ژبه، له فرانسې پرته دنړۍ په څو هیوادونوکې رسمي ژبه ده؟

۱- فرانسوي ژبه دلاندې ژبو د کورنۍ یوه څانګه ده

الف: جرمنیک ب: لاتین ج: سلاوي د: سانسکرت

۲- اسپانوي او پرتګالي ژبې د لاندې ژبو څانګه ده.

الف: سلاوي ب: پخواني یونان ج: لاتین د: جرمنیک

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه جدول په مرسته چې دهیوادونو رسمي ژبه پکې فرانسوي، پرتګالي او اسپانوي ده د نړۍ په نقشه کې تثبیت کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- جرمني ژبه

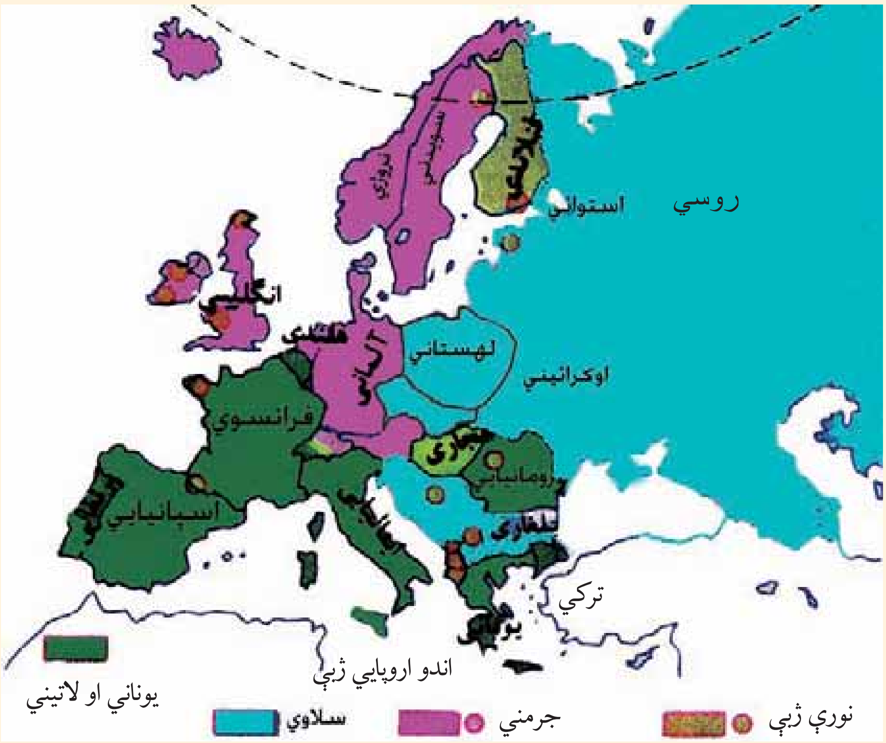

د جرمني ژبې د جغرافيايي ويش نقشه ولولئ او په نقشه کې د جرمني ژبې د نفوذ ساحه تثبيت کړئ. د زياتو معلوماتو لپاره اړونده جدول هم ولولئ.

يوې قبيلې له ميلاد څخه مخکې دلومړنی زرکلنې دورې په منځنی برخې کې د المان په شمال اود سکنديناوي دټاپووزمې په جنوب کې ژوند کاوه او له دويمې ميلادي پيړۍ څخه وروسته يې نورو سيموته مهاجرت وکړ، چې اوس، هلته استوګن دي.

دجرمني ژبه د اندو اروپايي ژبو له ډلې څخه ده چې انګلو ساکسون ژبې (الماني، هالنډي او انګليسي)، د ايسلينډ دخلکو ژبه او د سکنديناوي ژبې (دناروې، سويډن او ډنمارک د خلکو ژبې) اوګوتيک ژبه Gothic احتواکوي. د ګوتيک د ژبې اثار دميلادي څلورمې پيړۍ را پديخوا موجود دي.

جرمني ژبه په دوه محلي لهجو ويشل شوې ده:

۱- د لوړو سيمو جرمني ژبه، چې په جنوبي برخه کې پرې خلک خبرې کوي او د جرمني ژبې رسمي ادبيات جوړوي.

۲- د اوارو سيمو جرمني ژبه چې د هيواد په شمالي جلگو کې پرې خبرې کيږي. له دې ژبې څخه فلامندي او هالنډي ژبې مشتق شوي دي. الماني ژبه د المان دهېواد سربېره د اطريش، لختين شتين اوسويس (الماني، فرانسوي او ايتالوي رسمي ژبې دي). د لوکزمبورگ ۷۰ سلنه خلک او د هالنډ يوشمېر خلک په الماني ژبه خبرې کوي.

د يادنې وړده چې انگليسي ژبه هم د جرمني د اوارو سيمو دخلکو د ژبې يوه څانگه ده چې د انگلو ساکسون Anglo Saxon د قبيلې د خلکو پواسطه په شپږ مه ميلادي پېړۍ کې انگلستان ته يو وړل شوه او وروسته د فرانسوي تورو سره گډه شوه. د انگلستان خلک او د ايرلينډ ديوې برخې خلک په هغې گړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګی دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د جرمني ژبې سیمې په نښه کړي او د ډلې استازی دې هغه هېوادونه چې په هغې کې الماني ژبه ډېره مروجه ده خپلوټو لګیوا لو ته ور وپیژني.

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

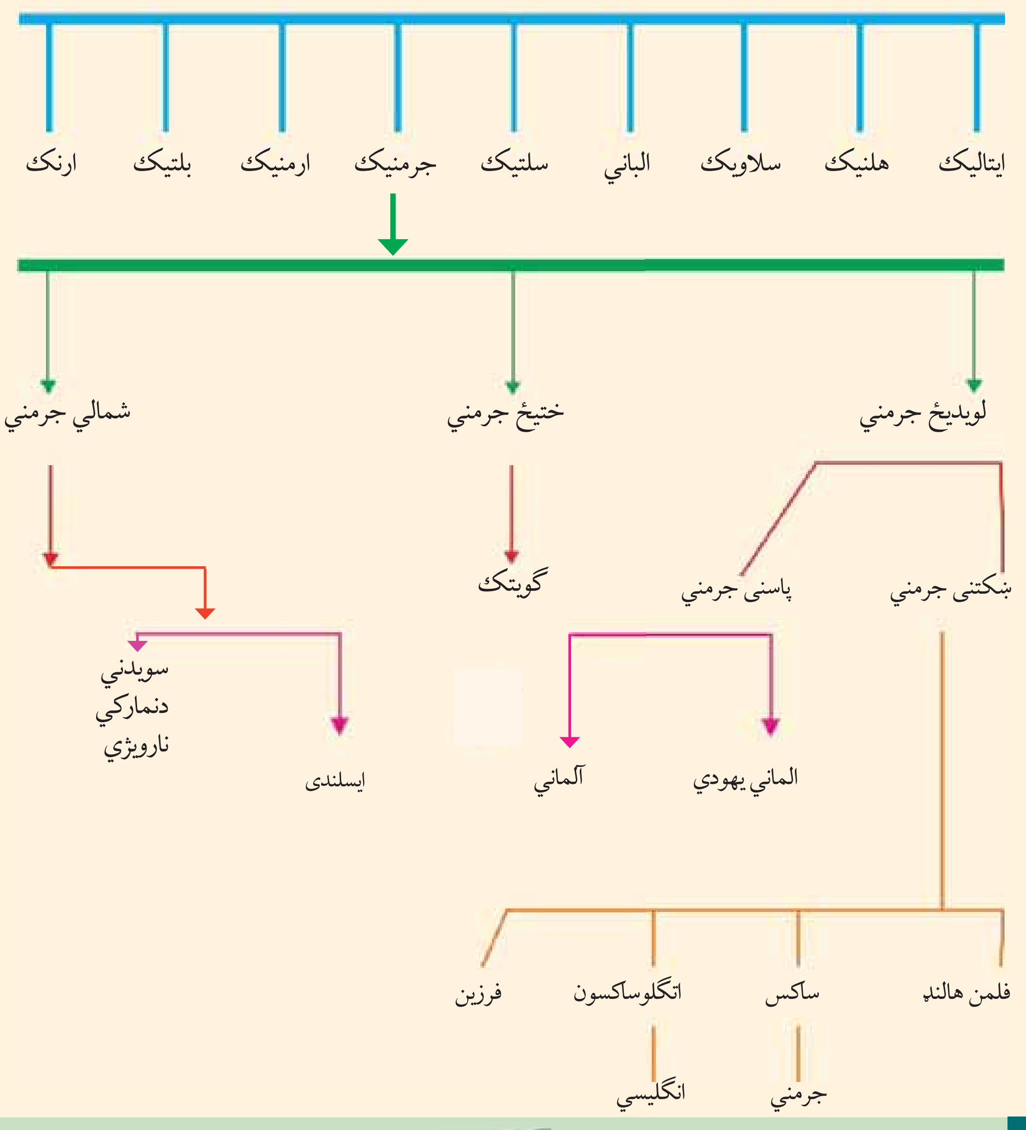

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- د اروپا کومې ژبې د جرمني ژبې یوه برخه ده؟

۲- د جرمني ژبې څخه کومې ژبې را بیلې شوي دي؟

۳- د سکندنوي ټاپو وزمې هغه ژبې چې جرمني ریښه لري نوم واخلئ؟

٤- الماني ژبه د کومو هېوادونو رسمي ژبه ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا د لویې و چې نقشه بې لیکنې رسمه کړئ. د ژبو د عمومي جدول په مرسته د جرمنیک (لویدیځ،ختیځ او شمالي جرمني) د هند او اروپایي ژبو د کورنۍ سیمې او څانګې په بیلابیلو رنګونو رنګ کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ- د چینایي، جاپاني او اندونزیایي ژبو په باره کې څه پوهېږئ؟

د اسیا دلویو وچو ژبې

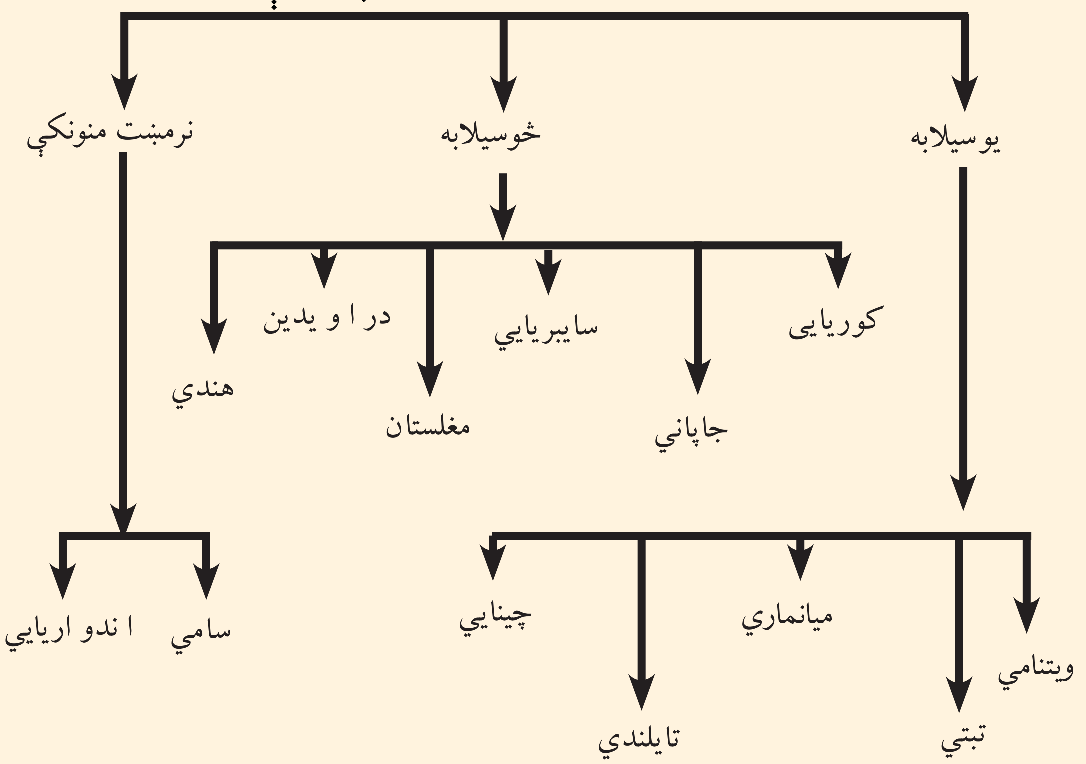

د (۱۳۷) مخ نقشه او چارت ولولئ او و وایاست چې چینایي ژبه له جاپاني څخه څه توپیرلري؟

چینایي ماندرین ژبه لکه د ویتنامي (انامي)، تبتي، تایلنډي او میانماري(برمایي) ژبو په څیر د ژبپوهنې د اصطلاح له مخې یوهیجا یي (یوسیلابه) ژبو دي. د دې ژبې کلمې جلا سپلابونه لري. دکلماتو صرف ډیر لږ دهغو دتغیر سبب ګرځي.

چینایي ژبه ډیره پخوانی او د پراخو ادبیاتو لرونکی ده. د دې ژبې الفبا څلور سوه توري لري او مصوره ده او څوسوه فرعي نښې هم لري. نو له همدې امله د هغې زده کړه ستونزمنه ده او هر څوک هغه نه شي ز ده کولای او د ولس د بیسوادی سبب ګرځیدلی وه. له همدې امله دهغې د اسانولو له پاره هڅې شوي دي. ددې ژبې ویونکي پخپلو منځوکې نژادي اړیکي لري او دشمېر له مخې د آسیا د لویې وچې نیم نفوس جوړوي او دنفوذ ساحه یې د آسیا په ختیځ کې ده.

- په څو سیلابه ژبنی ډله کې کوریایي، جاپاني، د سایبریا د خلکو زیاته برخه، منځنۍ آسیا، د راویدي او هندي ژبې شاملې دي. چې په دې ژبنی ډله کې د پسوند او پیشوند ډېرې پېچلې کلمې موجودې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• هغه ژبې چې نرمښت منونکې دي د جلا عنوانوتر سرليک لاندې مخکې معرفي شوي دي.

اندونزيايي ژبه: چې د مالايي ژبې (د ماليزيا د هېواد د جنوبي برخې) څخه بېله شوې ده د اندونزيا د هېواد رسمي ژبه ده. په ۱۹۲۸ ميلادي کال کې د ملي ژبې په توګه وټاکل شوه. د وخت په تېريدو د عربي، چيني، هالنډي، پرتګالي، سانسکريتي، تاميلي، فرانسوي او انګليسي ژبې کلمې په دې ژبې کې شاملې شوې دي. دبېلګې په توګه په دې ژبې کې تقريباً د هالنډي ژبې ۷۰۰۰ کلمې شته دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. د ژبو د کورنۍ نقشه دې په (۱۳۷) مخ کې په غور ولولي او بيا وروسته دې د زېرپو ستو خلکو ژبې د هغو د اړونده هېوادونو سره يو د بل په مرسته وټاکي ښوونکي دې د فعاليت پايله د خپلو معلوماتو سره را ټول کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د ماندرين چينايي ژبې ځانګړ تياوې و واياست.

۲- آسيايي يو سېلابه ژبې کومې دي؟

سم ځواب انتخاب کړئ

۱- چينايي ژبه په کومه کورنۍ پورې اړه لري:

الف: يوسيلابه ب: څوسيلابه ج: نرمښت منونکي د: ټول ځوابونه سم دي

سم ځوابونه غوره کړئ.

۱- اندونزيايي ژبه له مالايي ژبې څخه بېله شوې ده.

۲- ماندرين چينايي ژبه ۴۰۰ توري او څوسوه نښې لري؟

۳- د ويتنامي، تبتي، تايلنډي او برمايي ژبې څوسيلابه ژبې دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د آسيا د لويې وچې نقشه بې ليکنې رسم کړئ او يو سيلابه او څوسيلابه ژبې په جلا رنګونو رنګ کړئ او په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و- دبالتيک- ليتواني او سلاوي ژبې

دهندو اروپايي ژبو کورنۍ

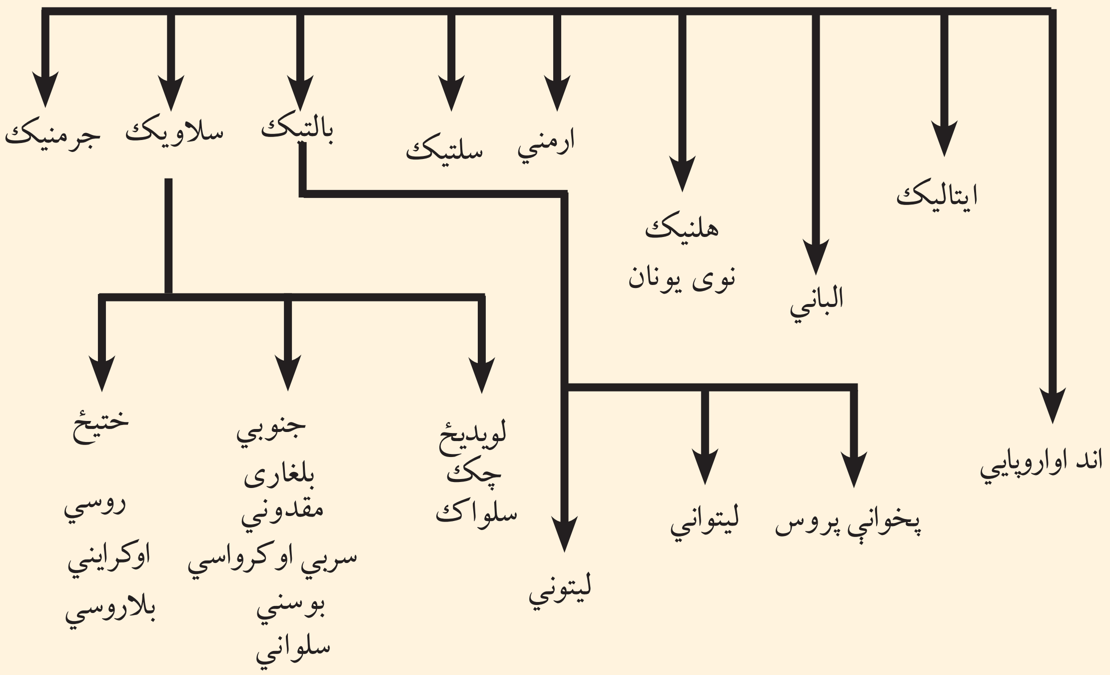

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی گراف په غور ولولئ او وواياست چې سلاوي ژبه په کومه ژبنی کورنی پورې ترلې او کومې څانگې لري؟

سلاوي ژبه د هندو اروپايي ژبو له څانگو څخه ده چې په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو سلاوي هېوادونوکې مروجه ده.

د مسيحيت د لومړۍ پيړۍ پيل کې بالتيکې او سلاوي قبيلو د ختيځې اروپا لويه برخه نيولې وه، چې په لويديځ کې يې د جرمني قبيلې او په جنوب کې يې اريايي قبيلو استوگنه درلوده د پنځمې پيړۍ څخه وروسته سلاويانو د خپل نفوذ سيمه په بېلابېلو خواوو کې پراخه کړه او اوس سلاوي ژبې د ختيځې اروپا په پراخه ساحه کې رواج لري.

سلاوي ژبه زياتې محلي لهجې لري چې ډېره مهمه يې روسي ژبه ده، چې دسايبريا په ټايگا، د ترانس سايبريا د اوسپنې کرښې په دواړه اړخونو، آذربايجان او اوکراين کې مروجه ده.

سلاوي ژبه په خو محلي لهجو هم ويشل کيږي، چې د هنگري او بالکان يوځه خلک او همدارنگه چکيان، سلواکيان. پولنډيان، سربيان. بوسنيان. کرواتيان، بلغاريايان او دمقدونيې خلک په هغې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبالتیک دسمندرگي د سواحلو د خلکو ژبه د سلاوي له ژبې سره ورته والی لري او لیتوانیایي ژبه هم د سلاوي ژبې د کورنۍ څانګه ګڼل کیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ چې د سلاوي ژبې د غوره څانګو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پایله دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دې دبحث موضوع را ټوله او له خپلو معلوماتوسره یو ځای دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- سلاوي ژبه د کومې ژبنۍ لویې کورنۍ څانګه ګڼل کیږي؟

۲- سلاوي ژبه د اروپا په کومه برخه کې زیات ویونکي لري؟

۳- دسلاوي ژبې مهمې څانګې معرفي کړئ.

٤- د بالتیک ژبه په کومو څانګو ویشل شوې ده؟

سم ځوابونو په نښه کړئ

۱- سلاوي ژبه د اندو اروپایي ژبو څانګه ده(   )

۲- سلاوي ژبه زیاتره په ختیځه اروپا او د بالکان په نورو هېوادونوکې مروجه ده؟

۳- د سلاوي ژبې مهمه څانګه روسي ژبه ده (   ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا نقشه بې لیکنې رسم کړئ او د سلاوي ژبې د نفوذ سیمه په یورنګ په نښه کړئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز-هندي او اردو ژبې

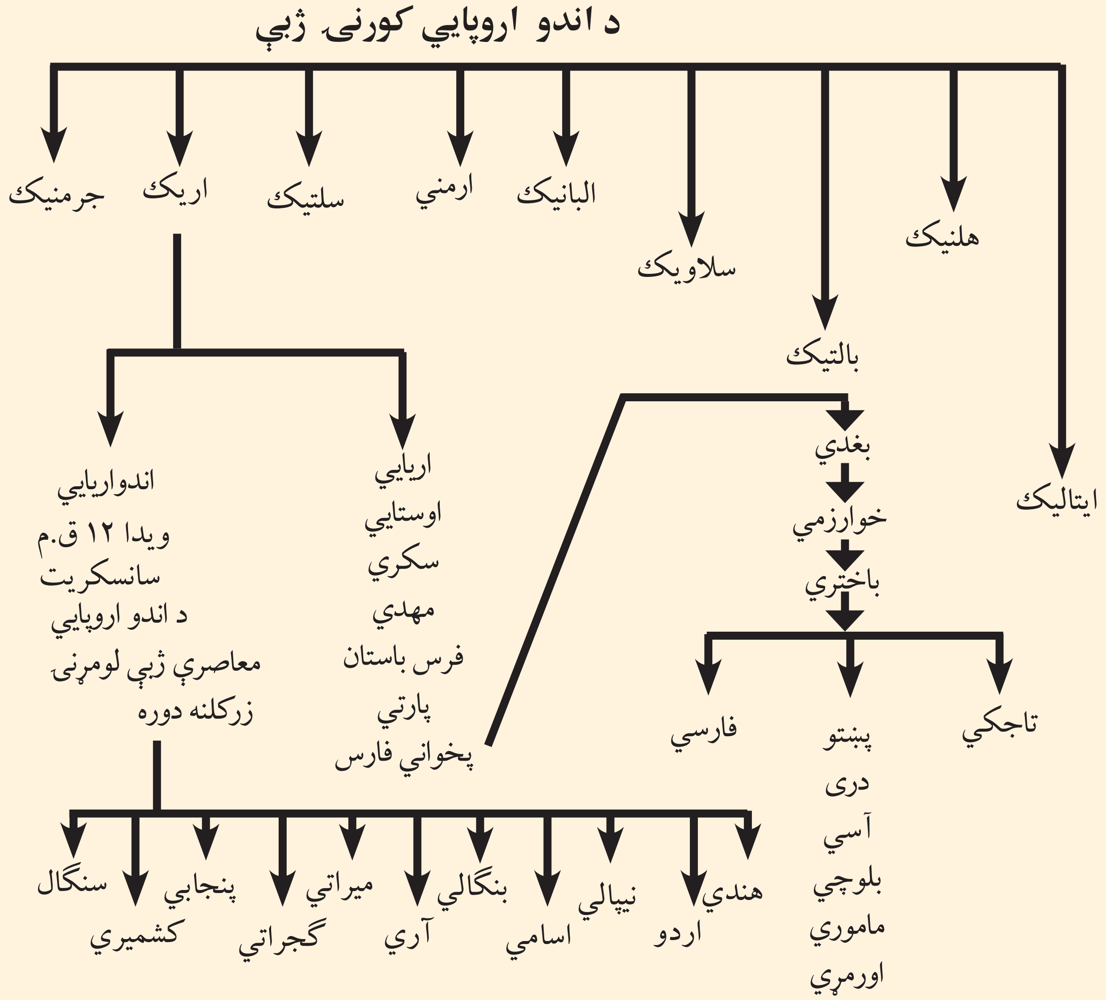

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول په غور ولولئ او ووایاست چې د اردو ژبه د کومې ژبنۍ ډلې پورې اړه لري.

هندي ژبه د هند اصلي او رسمي ژبه ده. اردو د پاکستان او بنګالي د بنګله ديش اصلي او رسمي ژبې دي.

اردو په تاريخي لحاظ د سانسکريت څخه مشتق شوې ده له فارسي سره ګډه شوې او له هغې څخه يوه نوې ژبه د اردو په نوم جوړه شوې ده. په پاى کې دېيلابېلو لاملونو له مخې د پاکستان، بنګله ديش او هند د يوې برخې ګډه ژبه ګڼل کيږي. دغه ژبه د شاه جهان د حکومت په دوره کې ۱۶۲۷- ۱۶۸۵ ميلادي کا ل پورې(په هند کې د تيموريانو دکورنۍ بنسټ ايښودونکي د ظهيرالدين بابر لمسی چې دهند د مغلانو په نوم هم ياديږي) د اردو ژبې په نوم ونومول شوه.

د اردو ژبه د پخوانی فارسي، ترکي او هندي ژبو څخه جوړه شوې ده. لومړني بنسټونه یې په هند کې د مسلمانو فاتحینو په راتلو سره ایښودل شوي دي. څرنګه چې دسلطان محمود غزنوي او د هغه د زوی د سلطان مسعود د حکومتونو په دوره کې هند یانو ته د غزنویانو په دربارکې لوړې څوکۍ ورکړل شوې وې. په هند کې د غزنویانو د دربار ژبه هم فارسي (دری) او دهند مسلمانو حاکمانو په همدې ژبې خبرې کولې. نو له همدې امله ددری ژبې اغیزې په اردو ژبه کې را منځته شوې. د اردو اصطلاح ترکي ده او معنایې عسکر او د عسکرو قرارګاه ده.

څرنګه چې ترک، فارس او هنود عسکر په یوه عسکري غونډ ځای کې یوځای وو، نو د اردو ژبه له دریو ژبو ترکي، دري او هندي څخه جوړه شوه او د اردو په ژبه یاده شوه، چې وروسته د انګلیسانو د څو پېړیو د واکمنی په واسطه انګلیسي اصطلاحات پرې هم ور زیات شول.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

په ټولګي کې دننه فعالیت:

زده کوونکي په دوه نفري ډلو وویشئ هره ډله دې د اردو ژبې په تاریخچه پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث موضوع دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. د مضمون ښوونکی دې د بحث موضوع را ټوله کړي او لاس ته راغلي معلومات دې له زده کوونکو سره شریک کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د اندو اریایي معاصرې ژبې کومې دي؟

۲- د اردو ژبه ولې په دې نوم یادیږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د اردو ژبه د........................ د حکومت په دوره کې د اردو په نوم یاده شوه.

۲- د اردو ژبه له ______، ______ څخه جوړه شوې ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د جنوب ختیځې آسیا نقشه بې لیکنې رسم کړي او اردو ژبې هېوادونه دې په جلا رنګ، رنګ کړي او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې په ټولګي کې زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۷ اړیکي او نړیواله کېدنه Globalization

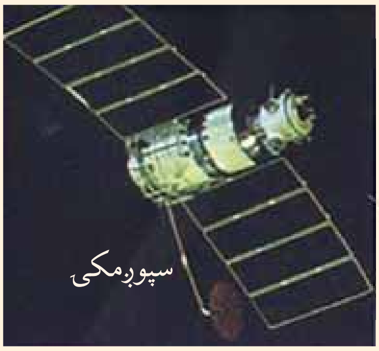

آیا د نړیوال کېدو له موضوع سره آشنایئ؟

هغه پرمختګونه چې د پوهنې په بیلابیلو برخو کې رامنځته شوي.

لکه مخابرات، په تیره بیا هغه معلومات چې د مصنوعي سپوږمکیو، رادار او انټرنېټ او داسې نورو څخه لاس ته راځي، نړۍ یې له پخوا څخه ډیره نږدې کړې ده دهېوادونو ترمنځ اړیکې یې ټینګې کړې دي. له لیرې څخه معلوماتو Remote sensing په سوداګرۍ، صنعت، ترانسپورت(ځمکني، هوایي اوسمندري)، فرهنګ او د هېوادونو او له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته د مالونواو کالیو په لېږ دولوکې آسانتیا را منځته کړې ده. نو همدې ټولو مسألو نړیوال کېدنه، په تیره بیا په جغرافیه کې الکترونیکي مخابراتو او د مصنوعي سپوږ مکیو اړیکو خپل حقیقي اړخ غوره کړی دی. دیادونې وړ اسانتیاوې یې د جغرافیې په بیلابیلو برخو کې برابر کړې دي او په دې اساس یې نړۍ په یوه لوړ مقیاس د انسانانو ګډکور جوړ کړ دساینس او تکنالوژۍ د پرمختګ، فضاته د انسان سفر، فضایي تم ځایونو شتون او مصنوعي سپوږمکیو لیږل دځمکې شاوخوا ته انسان وکولای شول چې د هغو په مرسته په بیلابیلو برخو کې اړیکې یوله بل سره نږدې کړي. دمثال په ډول د مصنوعي سپوږمیو په مرسته انسان کولای شي له کابل څخه نیویارک، کاناډا او دنړۍ نورو لېریو سیمو ته، له مکاني واټن سره سره په ډیرلږ وخت کې تماس ونیسي. په دې سربېره په سوداګرۍ، بانکي چارو، د اسعارو دتبادلې او راکړې ورکړې، فرهنګي او ترانسپورتي چارو او نظامي چاروکې دنړۍ ټولې سیمې د معلوماتو د پوښښ لاندې راولي. نو زماني او مکاني واټن د تماس لپاره نږدې شوي دی، چې د نړیوالتوب Globalization مفهوم افاده کوي

د اړیکو پر مختګونه یا Telecommunication لکه پرمختللی رادار، تیلفونونه، موبایل، انټرنېټ، فکس او د نړۍ د سپوږمکیو سیستمونه د نړۍ هېوادونه یوبل ته نژدې کړي او هغه واټن چې دنړۍ د هېوادونو ترمنځ موجود و، له منځه لاړ.

د ارتباطي او اطلاعاتي وسیلو چټکه وده لکه فکس، کمپیوټر، انټرنېټ، تیلېفون، تلویزیون او داسې نورو د هېوادونو د نژدې کولو لپاره زمینه برابره کړې ده د مثا ل په ډول که چېرې د وارداتي مالونو وارد وونکي وغواړي له جاپان څخه زیات سوداګریز مالونه او کالي نیویارک او دوبۍ ته وارد کړي. وارد وونکي د انټرنېټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرسته د اړوند وکمپنیو څخه د مالونو دلېږ دولو غوښتنه کوي. په لومړي پړاوکې فرمایش اخیستل کیږي او وروسته صادر وونکې کمپنۍ د مالونو بیه، کرایه او د مالونود بیمه کولو اطلاع ورکوي.
واردوونکی د الکترونیکي اویز په واسطه د مالونو بیه د انټرنېټ پواسطه مقابل لوري بانکی حساب ته استوي. او وخت پر وخت د انتقالاتي وسایلو خط السیر د مصنوعي سپوږ مکیو، انټرنېټ، موبایل پواسطه کنترولیږي، ترڅوچې مالونه اخیستونکي ته ورسیږي.
دغه انتقالاتي پروسه د نوري فایبر یا الکترونیکي اسانتیا وو په مرسته اسانه شوي ده او د زرګونو کیلو مترو واټن په یوه دقیقه کې تنظیموي. دغه په نړۍ کې د ارتباطي مسایلو دنړیوالتوب ګټه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ګران زده کوونکي په دریو ډلو له ویشلو څخه وروسته دنړۍ د دریوو مهمو وسیلو لکه رادیو، تلویزیون او تیلفون په باره کې بحث وکړي او دبحث پایله دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي او ښوونکی دی له خپل معلومات سره د فعالیت نتیجه را ټوله کړي.

پوښتنې:

له څلور ځوابونو څخه سم ځواب غوره کړئ

۱- ګلوبلایزیشن عبارت دي له:

الف: اړیکې ب: نړیوالتوب ج: سیاسی نظام د: د اړیکو نشتوالی

۲- تیلیفون دلاندې موضوعاتو لپاره کارول کیږي:

الف: دکالیوتبادله ب: دسوداګریزو کالیو تسلیمول ج: د موسسو او افرادو ترمنځ د اړیکو تامینول د: هیڅ یوسم نه دی

جمله بشپړ کړئ:

۳- انټرنېټ په نړۍ کې ښه وسیله ده.

لنډ ځواب ووایاست:

٤- د عصري پرمختللو ارتباطي وسایلو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ارتباطي وسایل کوم مفهوم افاده کوي او ارزښت یې په کومه برخه کې دی؟ مهرباني وکړئ هغه په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافې په راتلونکي ساعت کې یې شرح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړیکو دغوره وسیلو ډولونه:

د اړیکو څو ډوله وسیلې پېژنئ؟

د پیغام په انتقال کې د جغرافیایي حقایقو موندل، د نورو علومو په څیر، د اړیکو د وسیلو پورې اړه لري. نوله همدې امله د اړیکو د وسایلو غوره ډولونو زده کړه د جغرافیایي ځانګې د زده کوونکو لپاره حتمي او اړین کار دی. په تیره بیا د نن ورځې خبرنې د لمریز نظام، مصنوعي سپوږمکیو او د هغه تحولاتو او د حقایقو د موندلو په هکله لکه کانونه،کرنیز زیانونه ا وداسې نور او همدارنګه نوي پرمختګونه د کایناتو او دسیارو په هکله دحقایقو موندل او د هغو اړیکې له څمکې سره هغه اړینې مسألې دي چې د مخابراتي وسایلو پواسطه سرته رسیږي.

انسانانو د ژ وندانه له لومړیو وختونوڅخه په ځمکه کې له اشارو، نښو او ساده وسیلو څخه ګټه اخیستله. همدا رنګه ډول (دهل) او نغاره به یې وهله او بیا وروسته یې له اهلي حیواناتو څخه ګټه اخیستله او په پاي کې له موټر، سیم لرونکي تیلیفون مونولوګ او بې سیم تیلیفون، رادیو، تلویزیون، انترنیټ او رادار څخه یې ګټه اخیستله.

ډیجیتل تیلیفون او مونولوګ څخه ګټه اخیستنه په اوسني وخت کې مخابراتي ستونزې حل کړي او یوله بل سره یې اړیکې ټینګې کړې.

د تیلي کمونیکشن په برخه کې اختراعګانو دنړۍ څېره بدله کړه او د اړیکو په سیستم کې پرمختګونه په هوانوردۍ، سمندري ترانسپورټ او دحمل ونقل په ډیرو نورو برخه کې بنسټیز تغیرات رامنځته کړي. لوی بدلونونه په تیره بیاله دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته اختراعګانې چټکې شوې. ډېره بیزې اړیکې (میډیا) په اروپا او امریکا کې د اړیکو معاصرې دستګاوې جوړې شوې.

د ارتباطي وسیلې په توګه د راډیو را منځته کیدلو، وکولای شول چې انسانان یوله بل سره نژدې کړي او د رادیو منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لېرې واټنونه د غږ د خپر ولو پواسطه نژدې کړي. دسوداګریز و مالونو اخبار خپرول، د تولیدي، صناعتي او تخنیکي مالونو اعلانول، ورځپاڼې، تلویزیون، انترنیټ سپوږمکۍ د اړیکو ډېرې لویې وسیلې شمېرل شوې، چې په جغرافیایي څېړنوکې ورڅخه زیاته ګټه اخیستل کېږي. دګوګل Google د انترنیټ سایټ کې هغه پروګرام چې د (PC Glob) یا د نړۍ د اطلس په نوم یادیږي، ځای پرځای شوی دی چې اقتصادي او فزیکي، اوبو او هوا او داسې نورو په

باره کې معلومات انسان ته ورکوي. فضايي او کيهاني سفرونه او د مصنوعي سپوږمکيو او ځمکې تر منځ د اړيکو ټينګول په پرمختللي ډول بدل شوي دي او معاصرې کيهاني څېړنې وکولای شول چې د طبيعت د ځينو رازونو په پېژندلو او کشفولوکې له انسان سره په ډېره ښه طريقه مرسته وکړي. په مصنوعي سپوږميوکې د پرمختللو کمرو نصبول د ځمکې د کرې او سمندرو په باره کې د ځينوحقيقتونو د روښانه کولو سبب شوي دي او نوې موضوعګانې يې دځنګلونو، کانونو، سمندرونو او د ژوندانه د چاپېريال په هکله سپړلي دي.

د انسان د ژوندانه په ټوله موده کې د اړيکو عمده وسيلو پر مختګ کړی دی چې لاندې برخې لري:

۱- لومړنی وسيلې: لکه الوتونکي (هدهد او کوترې) او اهلي حيوانات لکه آس، اوښ، خر، قاطر.

۲- عصری وسيلې: لکه د ميډيا د اړيکو وسيلي (راديوچې منځنی، لنډې، اوږدې او FM څپې لري)، تلويزيون، موبايل، کمپيوټر، انټرنېټ، مصنوعي سپوږمۍ چې پاس ورځخه يادونه وشوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په بيلو ډلو وويشئ، چې د اړيکو د وسيلو نومونه واخلي او دسپوږمکيو نقش دفضآ او ځمکې په نوو کشفياتو کې بيان کړي.

پوښتنې:

سم ځواب وټاکئ:

۱- ميډيا عبارت دی له:

الف: اخبار ب: ډله ييزې اړيکې ج: راديو د: هيڅ يو

۲ – دسپوږمکيو څخه د جغرافيې په کومو مسألو کې ګټه اخېستل کيږي؟

۳- د اړيکو اصلي وسايل__،__،___، ___، او___،___، احتوکوي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکو د تيلې کمونيکيشن په باره کې لنډ معلومات ورکړئ او له موبايل څخه ګټه اخېستنه پخپلو کتابچو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې ټولګي ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: پُستpost په نړۍ کې.

ایا د پُست په باره کې معلومات لرئ؟

له ډېرې پخوا زماني را هیسې په نړۍ کې پُستي شتون در لوده، چې نوموړي فعالیتونه په چین، مصر، یونان اود پخواني روم په امپراتورۍ کې له حیواناتو او الوتونکو څخه په ګټه اخېستنه لیکونه او پیغامونه انتقالیدل. کله چې په اقتصادکې مختلف شغولونه منځته را غلل نو د پُستي خدمتونو په واسطه یې خپلې اړتیاوې یې د اړیکو په برخه کې پوره کولې. په هغه وخت کې پُستي تشکیلات نیم دولتي وو، چې دغه حالت د منځنیو پېړیو ترنیمایي پورې دوام وکړ. خودغه کار ورو ورو تغیر موند. کله چې غوښتنې زیاتې شوې، پُست غوره پرمختګ وکړ.

همدا رنګه د امویانو او عباسیانو د امپراطورۍ په دوره کې د پُستي سیستم څخه ګټه اخیستل کیده او هغه یې د ښارونو او هېوادونو د امنیت لپاره ډېره ښه وسیله ګڼله. د هارون الرشید په زمانه کې خالد برمکي د امپراطورۍ د پُستي متصدي په توګه مقررشوچه د البرید په نوم یادیده.

د چاپ د ماشین اختراع او په بیلابیلو هېوادونوکې د لیک لوست او لومړنیو زده کړو زیاتیدل، دنوو لویو وچو کشفېدل، د حمل ونقل د وسایلو زیاتوالی دتګ او راتګ لپاره اسانتیاوې او دهغو تر منځه یې اړیکې زیاتې کړې چې په پای کې په اړیکو کې وده زیاته شوه.

په شپاړسمې میلادي پېړۍ کې پُست د هېوادونو له سرحدونو څخه بهر شو او د فرانسوا تاکسي په همت لومړي ځل لپاره پُستي خدمتونه رامنځته شول او په اروپاکې څو هېوادونه د پُستي موادو چې یوازې لیکونه یې احتواکول، په تبادلې لاس پورې کړ.

په ۱۸ مې پېړۍ کې پُستي ساحه پراخه شوه او ویې کولای شول چې د اړیکو د یوې باوري وسیلې په توګه خلکو ته وسپارل شوه. هېوادونو خپل منځی د پُستي تبادلې لپاره دوه اړخیزې سراسري موافقتنامې لاسلیک کړې. دبخار د بېړیو اختراع او د اوسپنې کرښې د منځته راتللو سره پُستي فعالیتونه چټک شول. نړیواله پستي راکړه ورکړه د وخت دحمل و نقل له وسیلو څخه ګټه اخېستنه،د پُستي تشریفاتو د ساده کولو او د اجرتونو په باره کې د یوډول توب له را منځته کېدلو پرته ممکن نه وه . نوله همدې امله راولانډ هل انګلیسي Mr Rawland Hill په ۱۸٤۰ میلادي کا ل کې نرخنامه او د هیواد د سرحداتو په دننه کې یوېني پُستي ټکټونه رواج کړل.

لومړي ځل د نړۍ د پستي اتحادیه د ټولومتمدنو هېوادونو ترمنځ په ۱۸٦۸ میلادي کا ل کې د المان د هیواد د پُست د اداري دکارکوونکي هانري پواسطه طرحه شوه او خپل دولت ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیز وکړ چې په پورتنۍ طرحه په یو ه کنفرانس کې چې د دولتونو استازي په کې ګډون ولري بحث وشي. وروسته د ۱۸۷٤ میلادي کال د ستمبر په ۱۵نیټه د ۲۱ غړو هېوادونو ترمنځ د کنفرانس په پایله کې پریکړه چې د برن د معاهدې په نوم یادېږي لاسلیک شوه، نوموړې پریکړه په حقیقت کې دپُستې د اتحادیې بنسټ ګڼل کېږي. کله چه د پست دعمومي اتحادیې سره ډېر شمېر هیوادونه یو ځای شول د پست د جهاني اتحادیې په نوم ونومول شوه چه په ۱۹۹٦ م کال کې یې دغړو شمېر ۱۸۹ هیوادونوته ورسید.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې دُپست د اسانیتا وو په باره کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلي دې منظمې کړي او تنظیم شوې معلومات دې په ټولګي کې وړاندې کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. فرانسوا تاکسي څوک دی؟

۲-د بخار بیړیو او داوسپنې کرښې اختراع په نړیوالې پستې کې کوم تحولات را منځته کړل؟

لاندې جملې بشپړې کړئ

۳. دنړۍ پستي اتحادیه د لومړي ځل لپاره د ټولو هیوادونو تر منځ په___ کال کې د ___ له خوا په سویس کې جوړه شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د پستې رول د انسانانو په ژوند باندې تشریح کړئ، چې له یوه مخ څخه زیات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په نړۍ کې تيليفون او موبايل Telphone and Mobil:

د نړۍ په سطحه د الکاتل (Alcatel) د سمندر لاندې د کيبلونو نقشه.

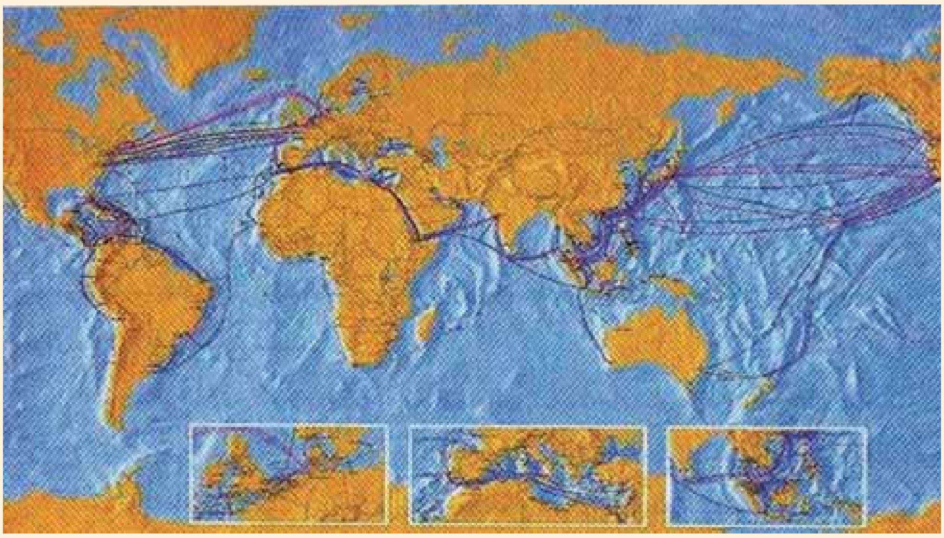

آيا کولاېږي شئ د تيليفون او موبايل پواسط مختلف پيغامونه خپل د نظر وړشخص ته وليږئ.

په عصري تکنالوژۍ کې تيليفون Telphone او موبايل Mobil په ډېره بيزو رسنيو کې د اړيکو ډېره مهمه برخه لري او له هغو څخه په جغرافيايي مسايلوکې د اړيکو دنيولوپه برخه کې ديوې وسيلې په توګه ګټه اخيستل کيږي لکه: (آب و هوا، زلزلې اورلګيدنې، د سوداګريزو او اقتصادي معلوماتو په برخه کې...)نو له همدې امله د تيليفون او موبايل څخه ګټه اخيستنه په جغرافيايي موضوعګانوکې د ټولو زده کوونکو لپاره مهم او اړين دي. لکه چې مخکې ورڅخه يادونه وشوه، د لومړي ځل لپاره ګرام هام بل Gramham Bill تيليفون اختراع کړ، چې د انسانان په ژوندکې لوی قدم وو. وروسته بې سيمه تيليفون اختراع شو، چې په ۱۸۹۷ ميلادي کال کې لومړنی پيغام د ګګليمو مارکوني Gugliemo Marcone پواسطه له اروپا څخه د اطلس د سمندر څخه هغه خواته مخابره شو. دغه ازمايښت وښودله چې د راديوې څپو پواسطه د اړيکونيول امکان لري، چې دغه عمل د شفاهي پيغام د ليږلو پيل دی، چې له يوه سرې څخه بل سرې ته د کوچنې ماشين پواسطه استول کيږي. نولسمه پيړۍ د اړيکواو رسنيو په برخه کې د ډېرو اختراعګانو شاهده ده، چې بې سيمه اړيکې د ملکي هوا نوردۍ او جوي څېړنو په برخه کې مهم تغيرات را منځته کړي دي.

د دويمې نړيوالې جګړې څخه وروسته ډېرې او چټکې اختراعګانې را منځته شوې او عصري تيليفونونو د زړو تيليفونونو ځای ونيوه. ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰ ميلادي کال کې بې پرې مخابراتي مرکز جوړ کړ د ملګرو ملتونو نماينده (مک برايډ) لومړنی پيغام دپاريس له يونسکو څخه د ټولې نړۍ هيوادونو ته خپور کړ. په ۱۹٤۷ ميلادي کا ل کې د تر انزيستور Transistor اختراع د نړۍ د مخابراتو په برخه کې زياتې اسانتيا وې رامنځته کړې. د Mobile Radio Communication د لنډې تاريخچې

څخه دا را څرګندیږي چې د مخابرې د انفرادي خدماتو پروګرام په ټولنیز ژوندانه کې د اړیکو د زیاتوپر مختګونو سبب شوی دی. د انفرادي مخابری له تخنیک څخه ګټه اخېستنه چې په ۱۹۶۰میلادي کال ۶۲ سلنه وه په ۱۹۷۰ میلادي کال کې ۷۲ سلنې ته زیاته شوه. اوس د شخصي مخابرې خدمات (Personal Communacation service) (P C S) په چټکۍ مخ په زیاتیدو دي.

بې سیمه تیلېفون چې لاتین نوم یې سیلولر Cellular دی، هغه ډول پرمختللي تیلیفون ته ویل کیږي چې د دوه تنو تر منځ اړیکې ټینګوي او هرځای ته د انتقا ل وړ وي. دسیلولر کلمه دCells یا حجرې له کلمې څخه اخیستل شوې ده، چې د موخو له مخې لویه یاکوچنی ساحه د موبایل دپوښښ لاندې راولي. چې دغه کار د موبایل د کمپنی په ظرفیت پورې اړه لري او ټاکلې ساحه د پوښښ لاندې راولي. موبایل مخابراتي محرمیت هم لري چې هره کمپنی په هر هېواد کې ځانګړی نمبر هم لري چې د کود نمبر د دایرولو پرته اړیکې نیول نا شوني دي.

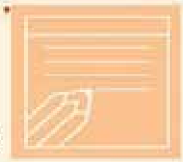

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

د لومړي ځل لپاره تیلېفون دکوم مخترع پواسطه رامنځته شو او په انسانانو کې دکومو تحولاتو لامل شو؟ مهرباني وکړئ په دې برخه کې خپل معلومات یوله بل سره شریک کړئ.

پوښتنې:

سم ځواب انتخاب کړئ.

۱- د تیلیفون مخترع له لاندنیو مخترعینو څخه کوم یودی؟

الف:ګراهامبل ب: انتوني ج: ماریا د: ګګلیموماركوني

۲- سیلولر عبارت دی له:

الف:یو ډول پرمختللی تیلېفون دی چې د دوو کسانو تر منځ اړیکې ټینګوي

ب: انترنېټي ساحه ده ج: د انالاګ تیلېفون ساحه ده د: هیڅ یو

سم ځواب په نښه کړئ

۳-ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰م کال کې له تراو پرته مخابراتي مرکز جوړ کړ.

٤- ترانزیستور په نړۍ کې زیاتې مخابراتي اسانتیاوې منځته راوړې.

لنډځواب ورکړئ

۵- P C S اصطلاح تشریح کړئ

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له مبایل څخه ګټه اخېستنه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د جغرافیې له ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- فکس Fax په نړۍ کې

د فکس ماشین په جغرافیایي موضوعګانو کې څه مهم نقش لري؟

د جغرافیې په ټولو څانګوکې یو له مهمو اړتیاوو څخه یوه له فکس څخه ګټه اخېستنه ده چې دهغې پواسطه پیغامونه لیرې اونږدې سیموته استول کیږي. له فکس څخه ګټې اخېستنې د اړتیاوړ حقیقتونو دمستند کولو لپاره په جغرافې او نورو برخوکې ډېرې آسانتیاوې رامنځته کړې دي، لکه صنعت، سوداګرۍ، تولیدي وسایل، صادرات، واردات او داسې نور.

فکس نوی تکنالوژي ده چې په ۱۹۲۴ میلادي کا ل کې چې د ریچارد رنجر *Rechard H Ringer* پواسطه اختراع شو او لومړنی پیغام یې له نیویارک څخه لندن ته واستوه.

په ۱۹۷۰ میلادي کال کې د ماشین په جوړښت او اجزاوکې دسمون لپاره بدلونونه رامنځته شول.

فکس د لیکلي پیغام د انتقال وسیله ده، چې د کاغذپرمخ لیکلي پیغامونه او ګذارشونه دې ماشین ته ننه باسي او په څو ثانیو کې ټاکلي ځای ته رسېږي.

فکس میخانیکې وسیله ده چې دهغې پواسطه اطلاعات او اسناد په لیکلي ډول د یوه سند په توګه انتقالیږي.

د فکس د ماشین له اختراع څخه وروسته تجارتي او صنعتي اسانتیاوې رامنځته شوې. د فکس دماشین په مرسته حقایق ثبتیږي، سوداگریز فرمایشو اخلي اسناد لیږدول کیږي، صادراتي او وارداتي اقلام او رسمي او شخصي اسناد استول کیږي فکس نه یوازې په سوداگریزو او صنعتي موضوعگانوکې په کار وړل کیږي. بلکې په مصنوعي سپوږ مکیوکې هم ورڅخه کار اخیستل کیږي. محرم اسناد اونوي کشفیات له ځمکې څخه فضاته او له فضأ څخه ځمکې ته لیږل کیږي.

نوله همدې امله فکس له ډله ییزو رسنیوڅخه دی چې د هغه پواسطه شخصي او رسمي پیغامونه، سوداگریز، حقوقي او صنعتي معاملات او داسې نور په لنډ وخت کې لیږي او نږدې سیمو ته سملاسي استول کیږي.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د فکس د کار په څرنگوالي، فعالیت او اهمیت باندې د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې کار وکړي. دهرې ډلې استازی دې د خپل بحث پایله په ټولگي کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- فکس څه شي دی؟

۲- له فکس څخه دگټې اخیستې ځایونه په نښه کړئ.

سم ځواب غوره کړئ:

٤- د فکس پواسطه لاندې مهم مفاهیم استول کیږي.

الف: جغرافیایي ب: صنعتي ج: صادراتي او وارداتي د: ټول سم دي.

له ټولگي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د فکس د اسانتیاوو په باب لنډه مقاله ولیکي او د امکان په صورت کې دې په ټولگي وړاندې کړي.

د-انټرنېټ او ایمیل: Internet and E-mail

له انټرنېټ او ایمیل څخه څرنګه ګټه اخېستل کېږي؟

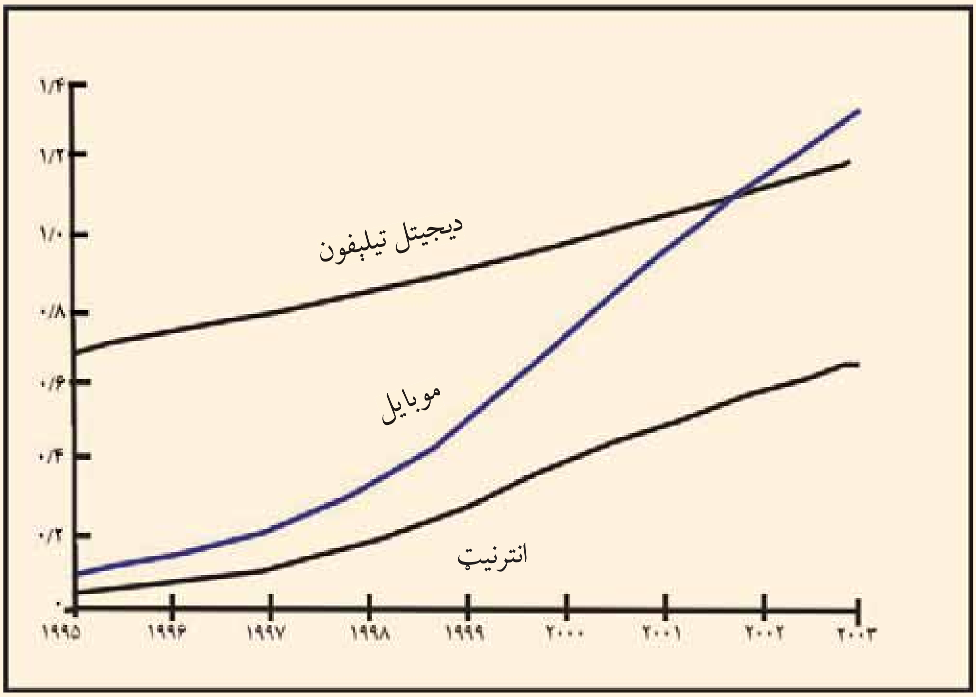

په نړۍ کې اړیکو او خبرتیاو ته د لاس رسي نسبت

د مخابراتو ډېره نوې وسیله انټرنېټ او ایمیل دی، چې په جغرافیې او نورو علومو او د ژوندانه په نورو برخوکې ځانګړې دندې سرته رسوي. جغرافیه پوهان د څېړنو په ټولو مرکزونو کې د پیغامونو د انتقال لپاره له دواړو وسیلو څخه ګټه اخلي له ټولو مهمه خبره داده چې د پیغامونو اخېستل او په ځانګړې او محرمانه ډول د هغې لیږل، په هره اندزه چې و غواړو، په لنډ وخت کې سرته رسیږي. له دواړو وسیلو څخه ګټه اخېستنه په ټولو دولتي سوداګریزو مؤسسو او شخصي ډول سرته رسیږي.

کمپیوټر د نولسمې پېړۍ په نیمایي کې په کار پیل وکړ. له ۱۹٤٤ - ۱۹۵۱ میلادي کلونو کې یې زیاته وده وکړه. کله چې ویلیم شاګلي ډیجیټل Digital ماشین کشف کړ، کمپیوټر نوره هم وده وکړه. انټرنېټ د کمپیوټر ځانګړی پروګرام دی، چې د یوې بېلې شبکې په واسطه د کمپیوټر سره نښلول کېږي او بیل بیل پروګرامونه لري. چې نه یوازې پیغامونه انتقالوي بلکې تصویرونه، علمي متنونه او نور ټولنیز، سوداګریز،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي ۰۰۰ اوداسې نور د کمپیوتر له لارې د انټرنټ پواسطه د پام وړ شخص ته رسوي. هر څوک او هره موسسه کولای شي په بیلو ادرسونو خپل ځانګړي سایتونه پرانیزي او د هغو څخه ګټه واخلي.

انټرنېټ یو تنظیم شوي سیستم دي چې د بشر په نننۍ تکنالوژۍ کې د پیغامونو او اطلاعاتو په انتقال کې د چټکې او ښې منبع په توګه کارول کېږي.

ټول اسناد چې د انټرنېټ له لارې په کمپیوتر کې شامل شي، له چاپ وروسته لاس ته راځي. انټرنېټ ارتباطي ډېره ښه وسیله ده، چې د نړۍ ټول هېوادونه په دې پروګرام کې شامل دي. له ۱۹۹۰ میلادي کال څخه مخکې د کمپیوټر پواسطه هیڅ ډول اسانتیاوې نه وې لومړنی ځانګه یا دیپارتمنت چې د کمپیوټرماشین پواسطه یې د مخابراتو اړیکې جوړې کړې د امریکا د متحده ایالتونو پوځې څړنیز مرکز وو (DOD) په ۱۹۶۷ م کال کې A C M د کمپیوټري ماشینرۍ مؤسسه د امریکا په متحده ایالتونوکې یاد A R P A دفتر و یو کوچنی ماشین یې جوړکړ چې له یو کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته معلومات انتقال کړي. له یوه کمپیوتر څخه بل کمپیوتر ته د پیغام انتقا ل په دې پورې اړه لري چې لومړی دغه پیغام د I M P (Interface Massage Process) پواسطه په کمپیوټر کې دا خل شي.

د کلیفورنیا اولاس انجلس پوهنتونو نو وکولای شول چې د انټرنېټ پواسطه د یوتا Utah له پوهنتون سره اړیکي جوړې کړي. د انټرنېټ پروګرام په ۱۹۹۰ میلادي کا ل کې دنړۍ په سطح په کار پیل وکړ. په کایناتو کې او سنې فضایي پروګرامونه خبرې او د رازونو دکشفولو لپاره د انترنت پواسطه په ډیره آسانۍ له یوه ځای څخه بل ځای ته لېږدول کېږي

په جغرافیه کې د انټرنېټ نقش د جغرافیایي حقایقو موندل دی. په دې ډول د قطبونو د کنګلونو، دځمکې دکرې د تودوخې، د اوزون د طبقې نازک کیدل او د انرژۍ دسرچینو د موندلو لکه نفت، ګاز اوداسې نورو، طبیعي سرحدونو، په سمندرکې د کبانو د استوګنې د ځای د معلومولو، د ځنګلونو د ساتنې، د آب و هوا وړاندوینه، د تودوخې او سړو د درجې ټاکنه، د خاورې پېژندنه او داسې نورو برخوکې ورڅخه کار اخیستل کېږي. چې خبرورکوونکو په ویب سایټ کې اچولي دي او وروسته د انټرنېټ، په مرسته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلي. له انټرنېټ څخه معلومات د دوه تنو، یا دوه دولتي یا شخصي مؤسسو ترمنځ تبادله کېږي په دې شرط چې دهغه بل لوري د ایمیل کود ورته معلوم وي. دمثا ل په ډول (htt://www.google.Com).

د انټرنېټ اړیکې دسپوږمکیو اود نوري فایبر سره دي زیاتره پیغامونه او کرنیز، اقتصادي معلومات اوداسی نور په دقیق ډول د ځمکې څخه اخلي او دوهم ځل یي خپل اړوند مرکز ته مخابره کوي .

ایمیل Electronic Mail هم نوې تکنالوژۍ شمېرل کېږي. چې د سوداګریزو، صنعتي، سیاسي، فرهنګي او انفرادي پیغامونو په لېږلوکې ډیرې سترې دندې سرته رسوي او د همدې ماشین په مرسته سملاسي دلېږې او نژدې واټن ترمنځ ډېر ژر ارتباطات تامینېږي. لنډیزیې ایمیل (e- mail) دی.

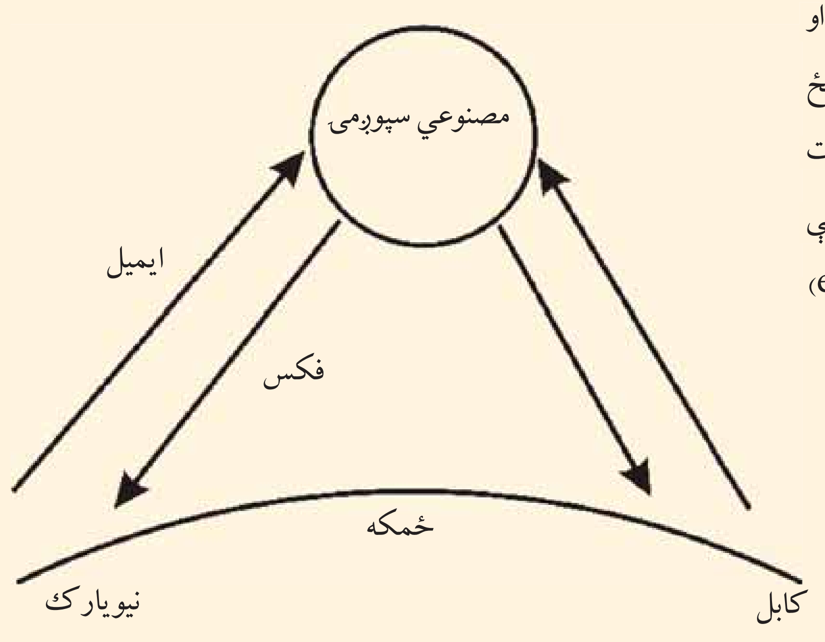

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمیل پیغامونه رادیویي ځپو په مرسته اخلي او لېږي چې د ایمیل دیوې دستګاه د مرکز څخه د بلې دستګاه په آدرس پیغام استول کېږي او په څو ثانیو کې اړونده آدرس ته رسیږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې د انترنت او د هغه د استعمال په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي د بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالو ته ووایي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د ډیجیتل د ماشین اختراع د کومو لویو تحولاتو سبب شوه؟

۲-د کمپیوټر پواسطه پیغامونه په څه ډول استول کېږي؟

۳- ایمیل څه ته وایي؟ تعریف یې کړئ

. جمله بشپړه کړئ:

٤- انټرنېټ په لومړي ځل په(   )په کارېپل وکړ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کمپیوټر څخه دګټې اخېستنې څرنګوالی ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځوسم لوست:

۷–۲ د سپوږمکیو شبکهSatellite Network

د نړیوالو سپوږمکیو د اړیکو سیستم

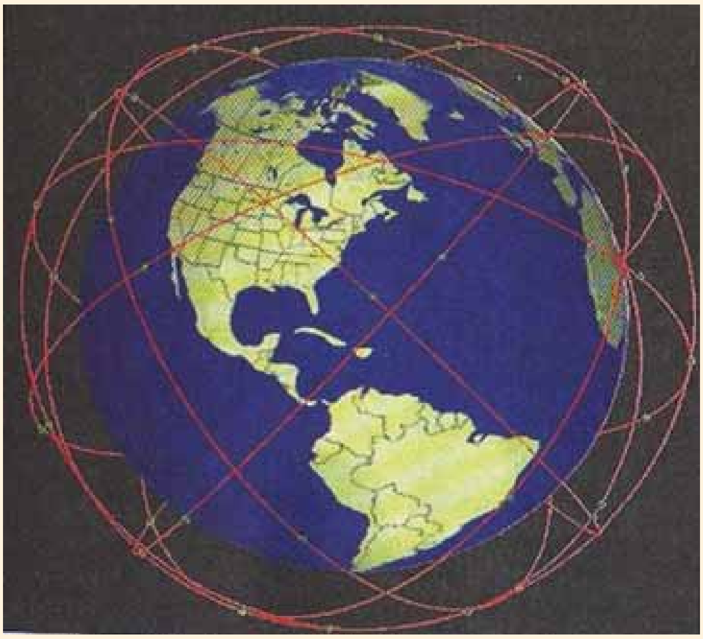

ایا د مصنوعي سپوږمۍ په باره کې معلومات لرئ؟

امصنوعي سپوږمۍ او ریموټ سنسنګ *Remote Sensing* د نوې تکنالوژۍ ډېره عصري وسیله ده، جغرافیه پوهان یې د دې وړکړې چې د جغرافیې اړونده ځمکې په کرې او فضاکې مسایل چې تر اوسه نه دي کشف شوي، کشف کړي او انسان وکولای شي هغه رازونه وپیژني چې تراوسه ندې کشف شوي. د مصنوعي سپوږمکیو څېړنو Satellite Network د ځمکې او فضا په هکله معلومات زیات کړي دي. د هغو رول په جغرافیه کې څرګند دی لکه دکرنې،کانونو، طبیعی زیرمو په هکله څېړنې،د آب وهوا وړاند وینه، د ځنګلونو شتون، د کبانو ښکارسیمې د بیړیو لار ښوونه د سوداګریزومالونو انتقال اوداسې نور. همدارنګه د کیهان وردانو لپاره یې د فضايي مسافرت شرایط برابرکړي دي، چې د سپوږ مکیو په مرسته فضا ته سفروکړي.

د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د کمپیوټر او تیلیفون په مرسته سرته رسیږي، چې د سیلو لر تیلیفون cellular phone یا cell په نوم یادیږي. د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د نوي تکنالوژۍ پیچلي سیستم دي چې له فضا څخه ځمکې ته اطلاعات لیږي چه د Down Link اوهغه پیام چه له ځمکې څخه فضا ته لیږی Link up په نوم یادیږی. سپوږمکۍ په فضا کې د استوا په کرښې، عمود، مایل یا موازي په ټاکلو مدارونو کې د ځمکې په شاوخواځای پر ځای شوي دي. ځینې مصنوعي سپوږمکۍ د ځمکې څخه په یونقطه کې ثابتې ساتلې کیږي چې دا حالت د جیو ستشنري Geo Stationary په اصطلاح یادیږي.

انسانان کولای شي چې د سپوږ مکیو په مرسته د لمریز نظام او دهغه اړونده سیارو او دهغو څخه د ځمکې په برخه کې زیات معلومات حاصل کړي لکه د ځمکې لوړې برخې، د ځمکې پر مخ رواني اوبه، د اور بښت اندازه او داسې نور. تازه څیړنو ښودلې ده چې سپوږ مکیو انسان ته د دې وس ورکړی دی چې د طبیعت ځینې رازونه پیدا کړي او دزیاتو معلوماتو لپاره دغه ډول څیړ نې په چټکۍ دوام لري هغه هیوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي سپوږمکی لري په لاندې ډول دي: د امریکا متحده ایالتونه، روسیه، چین، هند او داسي نور ځینې نورهیواد ونه هم غواړي چې دغه نوې تکنالوژي ولري.

ټول مخابراتي مسایل د سپوږمکیو له لارې تنظیمیږي لکه رادیو، تلویزیون او داسي نور. زیاتې سپوږمکی په فضاکې د پیغا مونود لیږلو او رادیویي څپو لپاره فعالیت کوي او ټولې نړۍ ته د رادیو ځانګړې څپې لیږدوي. په ځینو نورو مخابراتي برخو لکه نظامي، استخباراتي او داسی نوروکې هم فعالیت کوي.

یادونه:

سپوږمی په فضاکې د فعالیت پر وخت د دوه وزرو په واسطه چې دهغی دواړو خواو کې دي خپله د اړتیا وړ انرژي له لمرڅخه اخلي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وو یشئ او په جغرافیه کې دي د مصنوعي سپوږ مکیو د اهمیت دآب وهوا د وړاند وینې، د اقتصادي،کرنیزو او پوځي موضوعګاتو په هکله دې بحث وکړي او د بحث پایلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و رکړئ

۱- جیو ستشنري Geo Stationary کوم حالت ته ویل کېږي؟

۲- Satelit Network په جغرافیه کې کوم خدمتونه سرته رسوي؟

لاندې جمله بشپړه کړئ:

۳-هغه پیغامونه چې له مصنوعي سپوږمۍ څخه ځمکې ته رسیږي .... او هغه پیغامونه چې له ځمکې څخه مصنوعي سپوږمۍ ته استول کېږي.................په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د مصنوعي سپوږ مکیو د ډولو نو او دهغو لپاره د اړتیا وړ انرژۍ په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافې د مضمون په راتلوونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه پځوسم لوست

اتم څپرکی
د ژوندانه د چاپېریال نړیوالې ستونزې

۸-۱ د سون د مواد و لوګي او غازونه

په هغه ځای کې چې اوسیږئ، آیا دکومې دستګاه لوګی او غازتاسې ربړوي؟

د بدن سلامتي او روغتیا د انسان لپاره د ژوندانه اصلي اړتیاوې ګڼل کېږي. هر هغه لامل چې د انسان سلامتیا او روغتیا ته تا وان اړوي مضر دي. نو له همدې امله باید د انسان د ژوندانه ځای له هر ډول ککړتیا او مضره مواد و خخه پاك وي. له دې پرته به زموږ د ژوندانه چاپېریال متضرر وي، باید هغه ښه وپېژنو او د حل لاره ورته ولټوو. طبیعت په فطري ډول پاك دی او د ښتن تعالی له تحفو څخه دی نوله همدې امله د چاپېریال پېژندنه چې د جغرافیې لویه برخه ده باید په بشپړ ډول وپېژنو.

د ژوندانه چاپېریال د ژوندانه د ټولو پدیدو یوه ټولګه Complex ده چې انسان، حیوان او نبات لپاره یې د ژوندانه شرایط برابر کړي دي. مهمې برخې یې ځمکه، داستوګنې ځای، خاوره، اوبه، نباتي پوښښ، حیوانات او اتموسفیر تشکیلوي.

د وخت په تیریدو سره انسانان په دې پوهیدلي چې همدغه چاپیریال کولای شي چې زموږ ټولې اړتیاوې پوره کړي نو په چټکۍ له خپل چاپیریال سره اړیکې ټینګې کړې. په دې برخه کې یې زیاتې تجربې لاس ته را وړلې، د طبیعت له ښکلا او ستونزو سره اشنا شول او د هغه له تهدیدونو سره یې مقابله وکړه.

انسانانو پوهنه حاصل کړه چې هر چاپیریال کې باید له طبیعت سره اړیکې ټینګې کړو چې د هغه له امکاناتو څخه ګټه واخلو. تودې او وچې سیمې د کرنې او د خوړو د برابرولو لپاره مناسبې نه وې. هغه شنې سیمې چې د سیندونو او جهیلونو په غاړوکې پرتې وی ټول شرایط یې د ژوندانه لپاره برابر کړي وو. نو د همدې سنیدونو په غاړو کې لوی تمدنو نه رامنځته شول.

په هر ځای کې انسان هڅه کوي چې د طبیعي چاپیریال شرایط و پېژني او خپل ژوند له هغو سره برابر کړي او یا چاپیریال ته د خپلو اړتیا وو له مخې بدلون ورکړي.

هغه چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو ځانګړی نظم او قانون لري چې د خدای(ج) له خوا تنظیم شوي دی، د باران اوریدل، د باد لګیدل، دنبا تاتو وده، ټول دیوه قانون د بنسټ له مخې فعالیت کوي. موږ باید طبیعي قوانین وپېژنو او دهغورعایت وکړو او خپل چاپیریال پاک وساتو له هغې پرته زموږ طبیعي ژوند اغیزمن کوي او د ټولو موجوداتو لپاره ژوند ستونزمن کوي.

متاسفانه له صنعتي تاسیساتو، فابریکو، په ځمکې باندې صنعتي پاتې شونو اوګلخانه یې مضرو غازونو پورته کیدل د ځمکې اتموسفیر ککړوي او دانسان، حیوان اونبات ژوند له خطر سره مخامخوي. د هوا د ککړ تیا په باره کې باید دیوه ځای د آب و هوا په باره کې مستند او دقیق معلومات ولرو. اتموسفیر د انسانانو، حیواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوندانه یوه مهمه پدیده ده. نو له همدې امله دغې حیاتي سرچینې ته باید پوره پاملرنه وشي اوله دې سرچینې څخه باید په ښه توګه ګټه واخیستل شي. هغه لوګی او غازونه چې دسون له مواد و څخه پورته کیږي په ټوله نړۍ کې یې هوا ککړه کړیده ککړه فضاء د انسان اونورو حیواناتو پر تنفسي سیستم په مستقیم ډول ناوړه اغیزه کوي او د کاربن دای اکساید او کاربو مونواکساید، د متان غاز، کلور وفلوروکاربن او د نایتروجن اکساید تعاملات دوبني په دوران، او تنفسي جهاز او نورو باندې روغتیایې ناوړه اغیزه لري د ځمکې پر مخ د غازونو او دودونو سرچینه د ډېرو سکاره، نفت اورلګیدنې او صنعتي کارخانو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښاري فضاءد حمل ونقل د وسیلو او د نفوسو د زیاتوالي او د ښاري ککړ تیا پواسط غیر صحي او ککړه شویده چې زموږ د ښاریانو په روغتیایې نا وړه اغیزه کړې ده. هغه مواد چې په مجموعي ډول د هوا د ککړ تیا سبب گرځي په لاندې ډول دي:

۱. زهري مواد
۲. کیمیاوي مواد
۳. دغړونو خپریدل
۴. د اضافي غیرصحي مواد راتولېدل
۵. د مصنوعي او اتومي مواد وپاتې شوني
۶. د مضرو اجسامو له راټولېدل
۷. سوځیدنې
۸. د مناسب کانا لیزسیون نه شتون او داسې نور.

په ټولگي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډ لو وویشئ. دمضرو غازونو په باره کې دي چې زموږ په روغتیا ناوړه اغیزه کوي بحث وکړي او دهغو پایلې دي خپلوټو لگیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د ژوندانه چاپېریال تعریف کړئ

۲. کوم مواد د ژوندانه د چاپېریال د ککړتیا سبب کرځي.

سمه جمله په نښه کړئ

۳. آیا په فضاکې مضره غازونه د ونې په دوران او تنفسي سیستمونو باندې مستقیمه اغیزه لري(   )

٤. د مضرو لوګیو اوغازونو اصلي منبع د ځمکې پر مخ اور لګېدنې ګڼل کېږي(   ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ز ده کوونکي دې د کابل د ښار د هوا د ککړ تیا او د هغې د ضرر په باره کې معلومات راټول کړي او په ټولګي کې دې وړباندې خبرې و کړي.

الف- د وړلو- راوړلو (حمل ا ونقل وسیلې):

د ژوند پر چاپیریال باندې د نقلیه وسایلو غازونه او لوګی څه منفي اغیزې لري؟

نقلیه وسایل د انسان له اړتیاووڅخه ګڼل کېږي چې د کالیو او خلکو په انتقا ل کې ډېرې اسانتیاوې برابروي. خودلته نقلیه وسایل په ښارونوکې د هوا دککړتیا د لامل په توګه څېړل کیږي.

نقلیه وسایل په فضاء، ځمکه او اوبوکې د انتقال لپاره کارول کیږي. انتقالاتي شبکې په ټوله نړۍ کې د حمل ونقل ستونزې حلوي. خو د دې ترڅنګ د لوګي او غازونو خپرول د ژوندانه چاپیریال ککړوي او د انسان، حیوان او نبات لپاره تنفس ستونزمن کوي.

د نقلیه وسایلو مضر لوګي او غازونه هواککړوي او د ټولو ژوندیو موجوداتو د روغتیا لپاره ناوړه هوا منځته راوړي د اوسنیو څېړنو له مخې نقلیه وسایل هوا ککړوي. د هوا دککړتیا غازونه، لوګي، کاربن ډاي اکساید، نایتروجن اوکساید، سلفر، سرب او داسې نور دي.

. نوهرلامل چې د چاپیریال دککړتیا سبب ګرځي د Pollution په نوم یادیږي.

په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالی ډیرو ونقلیه وسیلو ته اړتیا لري. د دې وسایلو ککړو ونکي مواد د هوا د ککړتیا سبب ګرځي.

د وروسته پاتې هیواد ونو د ژوند چاپیریال په ښاري او صحي معیا رونو سمبال نه دي. پر مختللي هیواد ونه په دې توانیدلي دي چې تریوې اندازې د نقلیه و سیلو د مضرو موادو مخه ونیسي، ځکه چې پدې هیواد ونو نوې تکنالوژي او دنقلیې ښې وسیلې د دې سبب شوي دي چې د مضرو غازونو مخه ونیول شي هغه نقلیه وسیلې چې د لوګي او غازونو لامل ګرځي، اجازه نه ورکول کېږي چې تګ او راتګ وکړي.

په دې ورستيو کالوکې زموږ ګران هيواد افغانستان د زياتو نقليه وسيلو په لرلو په تيره بيا د کابل ښار چاپيريال دککړ تيا له مخې له ډېرو ستونزو سره مخامخ دی. د کابل دښار ښکلې فضا مضرو غازونو او د زرومو تړو لوګيو اودبې کيفيته تيلويه استعمال سره چې په هواکې د سلفرو او سرپو د زياتوالي سبب کيږي خرا به کړې ده. کولای شود نقليه وسيلو ککړ تيا په ځمکني، سمندري او هوايي برخو ډلبندي او مطالعه کړو. چې هرې برخې پخپل وارسره ځمکه، سمندر او فضا ککړه کړې ده طبيعتاً صافه او طبيعي هوا ککړه نه وي خو دا انسان دی چې د نوې تکنالوژۍ څخه په ګټه اخيستنې سره په ډېرو منطقوکې چاپيريال ککړ وي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ټولګي په څوډ لو وويشئ او هره ډ له دې د هوا دککړ تيا Pollutin د لاملونو په باب يو له بل سره بحث وکړې او د بحث پايله دې د ډلې استازې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړې.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. پر مختللو هيواد ونو څرنګه د هوا دککړتيا مخه نيولې ده؟

۲. د نقليه وسايلود افرازاتو ککړتيا په هواکې دکومو ستونزو لامل ګرځي؟

جملې بشپړې کړئ:

۳. نقليه وسيلې............. دککړتيا لامل ګرځي.

۴. د انسان روغتيا مستقيماً له ....سره اړيکې لري.

۵. هغه لاملونه چې دککړتيا سبب ګرځي ....په نوم ياديږي.

د سم ځواب انتخاب کړئ:

۶. کوم غازو نه د هوا دککړتيا سبب ګرځي:

الف: اوکسيجن ب: نايتروجن اکسايد ج: کاربن مونواکسايد د- ب او ج سم دي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د نقليه وسيلو په هکله فکر وکړئ چې ولې چاپيريال ککړوي په دې هکله مقاله وليکئ او د جغرافيې په راتلونکې ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېيم پنځوسم لوست:

ب: د ژوند په چاپيريال باندې د کارخانو اغيزې:

کله صنعتي فابريکې ته تللې ياست؟ کوم ډول مضر غازونه له فابريکې څخه خارجيږي او د ژوندانه چاپيريال ککړوي؟

د ژوندانه چاپيريال په مجموعي ډول د جغرافيه پوهانو پاملرنه ځانته جلب کړې ده.

اوسنۍ څېړنې ښيي چې د کارخانو په پراخه پيمانه جوړول د هوا،د ځمکې د روانو اود ځمکې لاندې اوبو د ککړولو لامل گرځي.

صنعتي انقلاب له اروپا څخه پيل شو. چې اصلي زانگوې د انگلستان هيواد دی او له هغه ځايه څخه نړۍ ته خپور شو او په شمالي امريکا په تيره بيا د امريکا په متحده ايالتو نوکې يې په پراخه پيمانه پرا ختيا ومونده او د موټرجوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او په نورو برخو کې په سلونو فابريکو په کار پيل وکړ.

د آسیا د لویې وچې هیوادونو لکه جاپان، چین، هند او داسې نوروهم د بیلا بیلو کار خانو په جوړولو پیل وکړ او نورو زیاتره هیوادو نو لکه د افریقا لویې وچې او استرالیا هم لویې فابریکې په ځانګړو برخوکې جوړې کړی. دغو ټولو تاسسیات په بیلا بیلو ځا نګوکې د ژوندانه د چاپیریال په ککړو لوکې زیاتې ستونزې رامنځته کړې، لکه د کاربن ډای اکسایدCo_2، د متان cH_4، کلوروفلوروکاربن غاز cfc، نایتروجن ډای اکساید زهرجن غازونه، د اوبو بړاسونه او د اتومي زرو آیونونه او داسې نور په هواکې دا خلېږي چې د هوا فزیکي او کیماوي خواص تغیروي.

په مجموعي ډول مضر غازونه له فابریکو څخه خارجېږي ځېنې ډېر پورته ځي او هوا ککړ وي.

د مثا ل په ډول د کلوروفلورکاربن (choloro fluoro carbon) (C.F.C) غاز له فابریکو او سړوونکو سرچینوڅخه خارجېږي چې د هوا په لوړو پوړیو کې د اوزون په قشر کې کیماوي ترکیبونو سره تعامل کوي. د اوزون طبقې ویجا ړوي او په پاي کې د ځمکې د تودیدو سبب ګرځي.

مضر غازونه په ټولیزه ډول د هوا د ککړتیا لامل ګرځي او ژوند له خطر سره مخامخوي چې په پاي کې د بیلا بیلو ناروغیو سبب کېږي لکه د زړه، ریوي(تنفسي)، جلدي او داسې نورو.

په همدې ډول اتومي کارخانی رادیو اکتیف Radio Active waster پاتې شونې دلاندنیوستونزو لامل ګرځي.

- اتومي وړانګې (تشعشعات) د یو کیلومتر مربع په ساحه کې تخریبات کوي.
- په کرنه، کښت او کار منفي اغیزلري.
- فضا ته دا خلیږي.
- حیوانات، انسانان او نباتات په مرګ تهدیدوي.
- د چرنوبل اتومي چاودنې چې پراخه ساحه له منځه یوړه. د دې مطلب ښه بیلګه ده.
- د کاربن ډای اکساید د غاز دتولید سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د پوستکي سرطان رامنځته کوي.

• د خوړو موادو تاسیسات اغیزمن کوي.

دکارخانو ناوړه اغېزې، نه یوازې په ځمکه بلکې په فضا او سمندر کې هم د احساس وړ دي. د فابریکو ناوړه اغیزې د ځمکې اتموسفیر هم ککړه وي.

هغه سیندونه چې د فابریکوترڅنګ بهیږي، د فابریکو د اضافي موادو پواسط اغیزمن کېږي. اتومي اضافي مواد هم د سمندر اوبه ککړې کړې دي. د نفتو له بېړیو څخه په سمندر کې د نفتو تویېدلو هم د سمندر اوبه او سمندري ژوند یې متأثر کړی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په مساوي ډ لو وویشئ او هره ډله دې د فابریکو د ضررېه باره کې فکر وکړي او د اتومي دستګاوو ناوړه اغېزې دې توضیح کړي او د ډلې استازی دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سم ځوابونه انتخاب کړئ:

۱. له لاند نیو هیوادو نو څخه یو هیواد د صنعتي انقلاب زانګو وه.

الف: جرمني ب: انګلستان ج: فرانسه د: ایتالیا

۲. چرنوبل د برېښنا د تولید اتومي دستګاه په کوم یولاندني هیواد پورې اړه لري:

الف: اکراین ب: قزاقستان ج: ترکمنستان د: ارمنستان

۳. مضر غازونه کومې منفي اغېزې لري؟

الف: د اوزون طبقه ویجاړوي ب: د ژوندانه لپاره ګټوردي

ج: د تنفس لپاره ګټوردي　　د: یوازې دنبا تاتو لپاره ګټور دي.

لنډځواب ورکړئ:

۱. کوم غازونه د ژوندانه چاپیریال ککړوي؟

۲. د فابریکو مضر غازونه د کومو ناروغیو لامل ګرځي؟

۳. د اتومي فابریکو تاسیسات کومې ستونزې رامنځته کوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هغه مضر غازونو او مواد ولست ولیکئ چې په پخلنځي کې شته او دانسان په ژوندانه باندې د هغې نا وړه اغېزې واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸-۲ د صنعتي مواد و پاتې شوني:

د ژوندانه دځاي د ککړتيا په هکله مو فکر کړی دی او د صنعتی پاتې شونو په ضرر پوهيږئ؟

د ژوندانه چاپيريال هغه ځای دی چې انسان په کې ژوند کوي او ټول صنايع او فابريکې د انسان د اړتيا وو د پوره کولو لپاره دي. خو د هغو تر څنګ روغتيا او پاکي اساسي اړتيا ده. چې د ژوندانه ځای په مجموع کې پاك وساتو نوله همدې امله هغه صنعتي پاتې شوني چې کار خانې او صنايع توليدوي د هغو د ضرر مخنيوی وشي چې چاپيريا ل ککړنشی.پاتې شوني په لاندې برخو ويشل شوي دي.

۱ . فزيکي پاتې شوني:Physical state لاندې برخې لري: دکورونو پاتې شوني، ناولې اوبه او داسې نور.

۲ . حياتي عضوي پاتې شوني.

۳ . خدماتي سکتورونه: چې ځمکني، هوايي او سمندري نقليه وسيلې دي.

۴ . د خوړو پاتې شوني: د ډ وډی او پخلنځي پاتی شوني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. ښاري پاتې شوني: چې معمولاً د وروستو مواد و پاتې شوني د متان غاز توليدوي.

۶. اتومي توليدي منابع: د هوا د اتومي ايونونو دترکيب ککړتيا.

۷-صنعتي توليدات: چې له هغو څخه د کلوروفلورو کاربن C.F.C غاز ورڅخه توليد يږي.

پاتې شونې معمولاً دکيمياوي او فزيکي تعاملاتو پواسط د چاپيريا ل اصلي خواصو ته تغيرورکوي او دغه تغيرات په وچه، اوبو او هوا ناوړه اغېزې لري. چې په فضاکې د اوزون طبقه ويجاړ وي او له بنفش څخه اخواته وړانګې مستقيماً په ځمکه لګېږي چې د انسانانو اونورو ژونديو موجوداتو په روغتيا اوپه همدې ډول د ځمکې دکرې د آب و هوا پرتغير منفي اغيزه کوي. د پاتې شونو شتون د انسان لپاره ستره ستونزه جوړه کړې ده چې د ټولو ژونديو ژوند تهديدوي. اوس وخت د انسان د ژوندانه چاپيريا ل غير صحي شوي دی او د زياتو ستونزو د رامنځته کولو لامل ګرځيدلی دي. له بله پلوه صنعتي پاتې شونو سمندرونه ککړ کړي دي اوهغه حيوانات چې په سمندرونو او سيندونو کې ژوند کوي متضررکړې دي. لکه په اروپاکي تايمز او راين سيندونه. صنعتي او کيمياوي فابريکې چې ددې سيندونو په غاړوکې جوړې شوي دي، د دې فابريکو اضافي مواد سيندونو ته ځي او د

د الاسکا په سواحلوکې د نفتي ککړتياوو پاکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیواناتو د ژوندانه چاپیریال ککړ وي.

د راین سیند له سر چینې څخه ترمصب پورې ۱۳۰۰ کیلو متره اوږ دوالي لري. دغه سیند د سویس له هیواد څخه سرچینه اخلي او د فرانسې، المان او هالنډ څخه تیریږي. سمندرونه د اتومي او نفتي موادو پواسطه هم ککړیږي، چې د سمندري حیواناتو د له منځه تللو سبب ګرځي.انسانان د نفتي موادو پواسطه د سمندرونو د زیاتو ککړتیاوو شاهد دي، چې یوازې د امریکا په متحده ایالتونو کې ۷۰۰۰ واقعې ثبت شوي دي.

د راین دسند حوزه او د هغې د شاو خوا صنعتي مرکزنو

همدا رنګه په ډیرو نور و سیمو کې هم د نفتو باروړنکې بېړی د تخنیکي ستونزوپه سبب په سمندرکې د نفتو د انتقال پر وخت سمند رونه ککړوي.

نو له همدې امله د ځمکې په کره باندې صنعتي پر مختګونه که له یوې خوا د انسان د اړتیا وو د پوره کولو په برخه کې ګټور وو. په هغه اندازه یې ځمکه، سمندر او هوا ککره کړې هم ده، چې مهمې نمونې مو مخکې وړاندې کړې، یعنی د انساني فعالیت پاتې شونو په ټوله نړۍ کې ستونزې رامنځته کړي دي، چې تر اوسه پورې موږ له دې ستونزو سره لاس او ګریوان یو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ او د فابریکو د تاسیساتو او دهغو د ضررونو په هکله دې د ژوندانه په چاپیریال باندې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازې خپلو ټولګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. صنعتي پاتې شوني په نړۍ‌کې د انسا نانولپاره ډیر لوی .... دی.

سم ځواب انتخاب کړئ:

۲. د اروپاکوم سیندونه ډیر ککړدي:

الف: راین   ب: ټایمز   ج: دنیوب   د: الف او ب سم دی

لنډ ځواب ورکړئ

۱. ولې په ښار کې د ننه د فابریکو شتون ضرر لري؟

۲. پاتې شوني څه ته وایي؟

۳. په کوم هیواد کې صنعتي پاتې شوني زیاتې دي؟

۴. د سمندر د حیواناتو د ژوندانه چاپیریال کوم پاتې شوني تهدیدوي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ژوندانه د چاپیریال په باره کې معلومات ورکړئ او د مضرو پاتې شونو لاملونه ولیکئ اوپه ټولګي کې یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۳. د اوزون د طبقې د نرۍ کېدلوخطرونه:

ایا پخوا د اوزون د طبقې له کلمې سره اشنا وئ؟

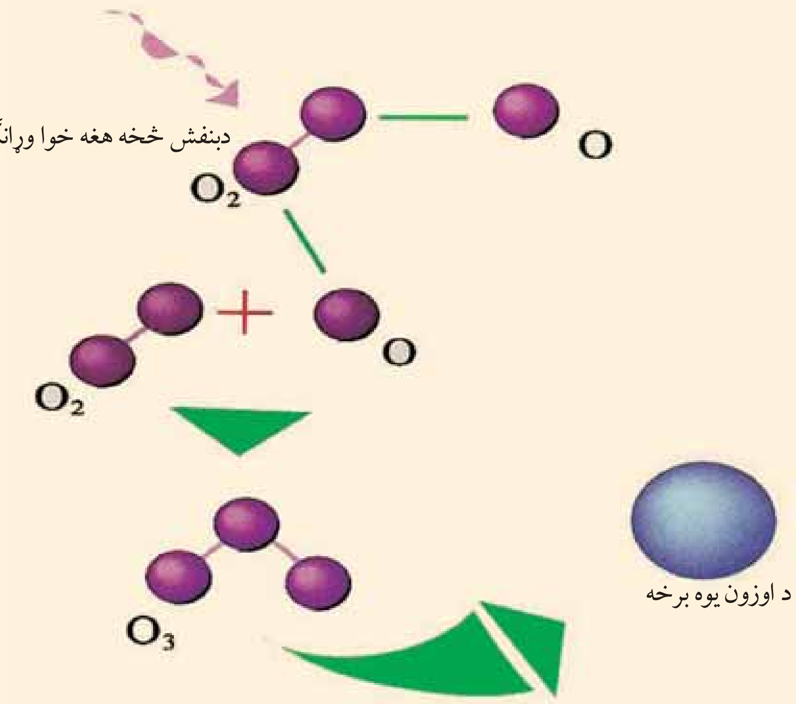

د اوزون O_3 طبقه د تروپو سفیر د طبقې له پاسه د سمندر له سطحې څخه د ۱۵ کیلو مترو په لوړ والي د بنفش څخه اخواته د وړانګو یا ULپه وړاندې د یو خنډ په توګه عمل کوي. دغه وړانګې ښايي دپوستکي د سرطان د سترګود عد سيې د نا بيناي او همدارنګه کرنيزو محصولاتو او دسمندر دکبانو د له منځه تللو او د نوري ترکيب د فوتوسنتز د عمليې دکمښت سبب ګر ځي د ژوند لپاره ډيره ضروري ده. له بنفش څخه اخواته وړانګې په درې ډوله دي:

۱. له بنفش څخه اخواته هغه وړانګې (uv-c) چې د څپو اوږ دوالي يې له ۲۰۰ – ۲۸۰ نانو متر په توان وي. (يومايکرون متر له زرو نانومترو سره او يو ميليون نانومتره د يو ملې مترو سره مساوي دی.)

د دې وړانګې اغیزې په ځمکه او دهغې په او سیدونکو باندې ډ برې ښې دي، چې ځمکه له بنفش څخه له اخواته وړانګو څخه ساتي. په تیره بیا هغه ژوندي موجودات چې انسان ورته اړتیا لري او انسان ته د خوړو په تولید کې ګټور دي. که چېرې د اوزون طبقه په بشپړ ډول تخریش شي دغه وړانګی(uv - c) بیا هم خپله دنده په ښه ډول سرته رسوي یعنې د اوزون د طبقې تخریبuv په اشعه او دندو اغیزه نلري.

۲. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv-A) چې د څپو اوږ دوالي یې ۲۸۰- ۳۲۰ نانو متره وي. هغې ته فعالې وړانګې هم وایي چې د تل لپاره د وخت په تیریدو سره ژوند تخریبوي یعنې د ځمکې د اوسید ونکو لپاره خطرناکې وي. اغیزې سملاسي نه وي، خو د وخت په تیریدو د هغې منفي اغیزې په ژوند باندې خطرناکې وي.

۳. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv- B) چې د څپو اوږ دوالي یې له ۳۲۰- ۴۰۰ نانو متره وي.

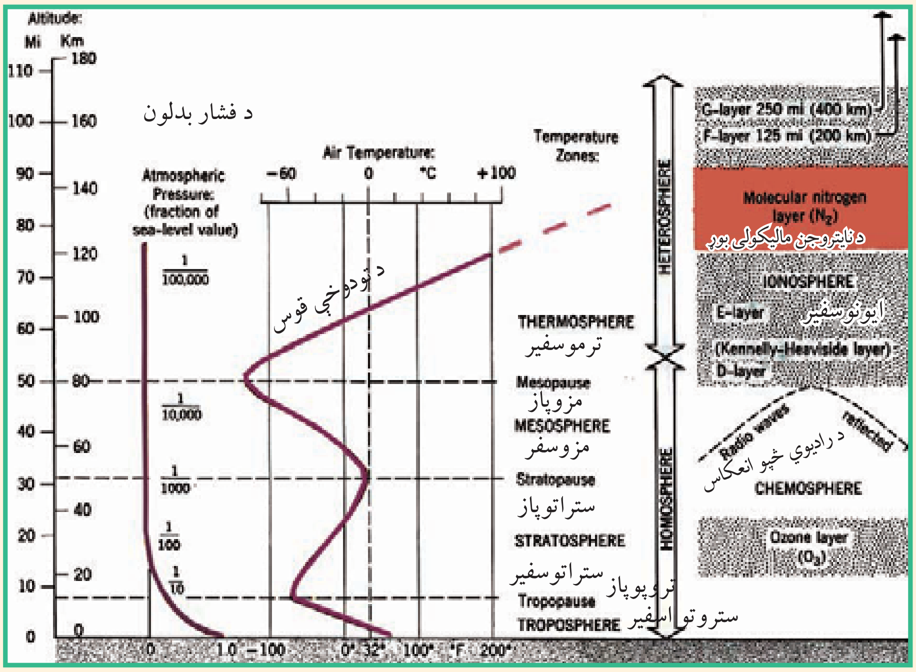

د اوزون پوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وړانګې د ځمکې د ټولو اوسیدونکو لپاره مضرې دي. د انسان او د ځمکې د نورو حیواناتو ژوند په مرګ تهدیدوي. لکه چې مخکې مو یادونه وکړه د سترګو د ړندیدو او د پوستکي د سرطان سبب ګرځي.

ځمکه د استوګنې د ګډې سیمې په توګه د ټولو ژوندیو موجوداتو د استوګنې ځای دی. باید له ټولو ککړتیا و وځخه وساتل شي. د تروپوسفیر په طبقه کې د اوزون ګټور غازچې ۱۱ کیلو متره پیروالی لري ځمکه چاپیره کړې ده.

د نایتروجن اواکسیجن غازونه په ژوند باندې مستقیمې اغېزې لري. په دې سر بېره د هغو ترکیب په ټولیز ډول د تروپوسفیر طبقه د بنفش څخه اخواته وړانګو څخه ساتي.

د اوزون طبقه O_3 د لمر د نور د وړانګو او دځمکې دتروپوسفیر Troposphere د هوایي طبقې ترمنځ یوه حایل طبقه ده چې د انسانانو،حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره د هر ډول فعالیت زمینه برابروي او د ځمکې حیاتي کره یا بایوسفیر Biosphere تمثیلیوي.

نو له همدې امله د اوزون د طبقې نرې کیدل او یا تخریب اوله منځه تلل، دځمکې پر مخ ژوند له تهدید سره مخامخ کوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او په لاندې موضوګانو دې پخپل منځ کې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي:

۱. د اوزون طبقه څه حیاتي ارزښت لري؟

۲. له بنفش څخه اخواته C- uv وړانګې څه ارزښت لري؟

۳. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې څه ځانګړتیاوې لري؟

۴. له بنفش څخه اخواته uv-A وړانګو ضرر توضیح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. له بنفش څخه اخواته کومې وړانګې دپوستکي د سرطان او د سترګو د ړندیدو لامل ګرځي؟

۲. بایو سفیر څه معنا لري؟

له څلورو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

۱. له بنفش څخه اخواته د uv-c د وړانګو ځانګړتیا وی څه دي.

الف: د ژوندیو ژوند تامینوي ب: د ځمکې پرمخ په ژوند باندې ناوړه اغېزه لري.

ج: هیڅ ډول اغېزنلري. د: د پوستکي د سرطان لامل ګرځي.

۲. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې:

الف:د ځمکې د مخ ګټورې وړانګې دي ب: هیڅ اغېزه نلري

ج: منفي اغېزې نلري د: د ځمکې پرمخ د ژوند لپاره ضرر لري.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له کتابتون او انټرنېټ څخه په ګټه اخیستنه د اوزون د طبقې د اهمیت تر سرلیک لاندې معلومات راټول کړئ اود جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړئ.

شپږ پنځوسم لوست:

د اوزون د طبقي زيانمن کيدل.

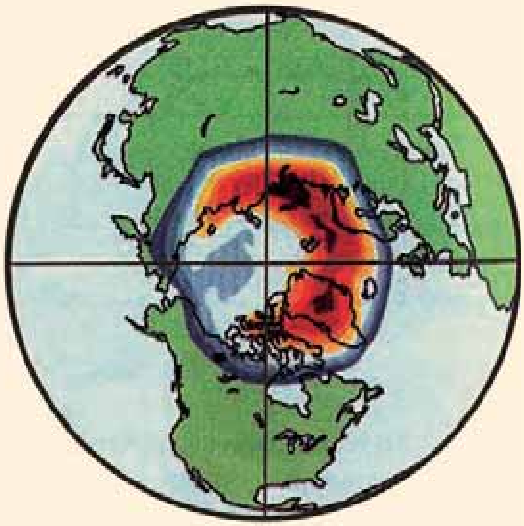

شمالي قطب

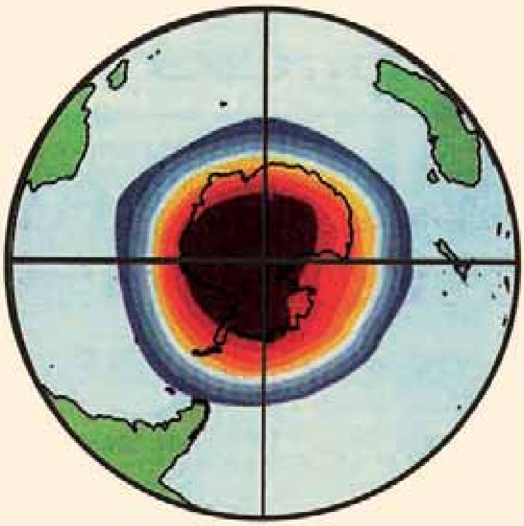

سويلي قطب

د اوزون طبقه د ځمکې په کره کې د ژوند د دوام لپاره څه ارزښت لري؟

فضا او د هوا طبقاتو په باره کې نوي مطالعات د ريموټ سنسنګ Remote sensing پواسط سرته رسيدلي دي. جغرافيه پوهانو ومونده چې د ځمکې د مخ د ساتنې قشر د ګلخا نه اي او C.F.C غازونو د زياتوالي پواسط په جنوب قطب کې زيانمنه شوی ده. د اوزون طبقه انسان له هغو وړانګو څخه چې له بنفش څخه اخواته دي ساتي او د هغو شتون لازم او اړين دی.

لکه چې په تېرلوست کې ورباندې بحث وشو، د اوزون طبقه د اتموسفير Atmosphere د طبقی ساتونکی قشردی چې ژوندي موجودات د لمرد وړانګو څخه چې له بنفش څخه د اخواته وړانګو په نوم ياديږي، ساتي. په ۱۹۴۷ ميلادي کال کې ځينو پوهانو و مونده چې ګلخانه يي غازونه لکه(کاربن ډای اکسايد، متان غازونه او د نايتروجن اکسايد) او د کلورو فلورو کاربن غاز چې د اوزون د غاز د طبقې د زيانمن کيدلوسبب ګرځي، چې له سړوونکو دستګاوو Air condition لکه يخچالونه، ايرکنډ يشن ، سړوونکي ماشينونو او داسې نور و څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخې چې په پوره اندازه د فلوروکلورو کاربن غازو نه خارجوي او هوا ته پورته کیږی. دغه غاز داتموسفیرپه ټيټه طبقه کې د درند غازونو سره تعامل نکوي. کله چې د اوزون طبقي ته ورسیږي کیمیایي تعامل کوي اود اوزون د طبقې د تخریب سبب گرځي. همدا رنگه پوهانو په ۱۹۸۷ میلادي کال کې وموندله چې د جنوبي قطب ۵۰ سلنه د اوزون طبقه زیانمنه یا Depleteشوی ده یاله منځه تللې ده او پیړوالی یې لږشوی دی. چې پوهانو هیڅکله په دې اندازه د اوزون د طبقې د زیانمن کیدلو فکر نه کاوه. نوله همدې امله پوهانو په ۱۹۹۵ میلادي کال کې د کاناډا مونتریال ښا رکې راټول شول چې د اوزون د طبقې د نور زیات زیان مخه ونیسي او همدغه موضوع د نړیوالو غوړ ته ورسوي. نوله همدې امله په دې لویه علمي غونډه کې پر یکړه وشوه چې د جنوب قطب د اوزون طبقي د نور لا زیات زیانمن کیدلو مخنوی وکړي او هغه ترمیم کړي او د کلوروفلورو کاربن د غاز د نورزیات تولید مخه ونیسي. خو متاسفانه ټول گډون کوونکي هیواد ونه د مونتریال پریکړې ته ژمن پاتې نشول.

په پای کې د نړې د ۱۲۴ هیواد ونو استازي د لندن په ښارکې راټول شول او دکلوروفلورو کاربن د زیات خطر او د تولید په باره کې یې بحث وکړ او په قاطع ډول یې پریکړه وکړه چې د مونتریال د غونډې په پیروي، په لندن کې دگلخا نه یي غازونو او دکلوو فلورو کاربن غاز د تولید څخه په جدی توگه مخه ونیسي. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې وښوول شوه چې په جنوبي قطب کې لوي سوری منځته راغلی دی چې پراخوالی یې ۲۶ میلیونه کیلومتر مربع دی چې دغه پراخوالی د شمالي امریکا له پراخوالي سره مساوی دی. Van Alan چینایي پوه د نوموړی په کشفولو بریالی شو. له ۱۹۹۹ څخه تر ۲۰۰۱ میلادي کا ل پورې د امریکا د متحده ایالتونو پوهانو د NoAA او NASA ټولنو د فضایي څېړنویه مرکز کې وموندله چې دوان الن کشفیات په واقعي ډول صحیح دي. په ۲۰۰۳ میلادي کال کې د اوزون د طبقي دزیانمن کېدلو اندازه ۲۸ میلیون کیلو متره مربعوپراخوالي ته ورسیده.

پوهان په دې لټه کې شول چې په بېړني ډول د O_3 د تخریب څخه وساتي. په پای کې په دی بریالي شول چې په جنوبي قطب کې د اوزون د طبقې د زیانمن کېدلو مخه ونیسي. څکه چې د اوزون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبقي تخريب په ځمکه کې د لاندنيو زيانونو سبب ګرځي:

- په ځمکه کې د يخچالونو ويلې کيدل.
- د سمندرونو د اوبو د سطحې لوړيدل.
- دوچکالۍ رامنځته کيدل او په ځمکه کې د کرنيزو محصولاتو کمښت .
- له مخکينيو کلونوڅخه د تودوخې د درجې زياتيدل.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وويشئ او د ځمکې پر مخ د ژونديو اجسامو لپاره د اوزون د قشر د ارزښت اوکله چې د اوزون طبقه تخريب شي د هغې عواقب دي د ځمکې په کره کې تر بحث لاندې ونيسي او د بحث پايلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړي. ښوونکي دې د بحث پايله د خپلو معلوماتو سره يو ځای کړي او زده کوونکي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ . د اوزون د طبقې په باره کې لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲ . د کلورو فلورو کاربن CFC غاز په کومو صنا يعو کې کارول کيږي او د اوزون د طبقې لپاره څه ضرر لري؟

۳ . ولې د اوزون طبقه تخريبيږي؟

۴ . ګلخا نه يې غازونه کومو غاز ونو ته ويل کيږي او ولې په دې نوم ياديږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- د لندن د ۱۹۹۵ میلادي کا ل په غونډه کې پریکړه وشوه چې د ــــــ او ــــــ غازونو مخنیوي دې وشي.

۲. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې یو چینایي پوه چې............نومیږي وموندله چې د اوزون د طبقې زیانمن کېدل.........کیلو مترو مربعو ته رسیدلی ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ښوونځي له کتابتون، مجلو او نورو منابعو څخه د ګلخانه یي غاز ونو اوهغه لاملونو په هیکله چې له هغو څخه یې سرچنه نیولي ده، څوکرښې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۴ د ځنګلونو پریکول:

ایا پوهېږئ چې د ځنګلونو پریکول د ژوندیو موجوداتو لپاره څه ارزښت لري؟

ځنګلونه اود هغو طبیعي وده د خدای (ج) د نعمتونو څخه ګڼل کېږي چې انسانانوته یې ور بخښلی دي ځنګلونو دځمکې کرې ته ښکلا ، صحي او اقلیمي رونق ورکړی دي. څکه چې د ځنګلونو شته والی د هوا په چاپېلو کې چې موږ یې تنفس کوو ځانګړی نقش لوبوي مضر غازونه لکه کاربن ډای اکساید جزبېږي او اکسیجن از اد وي. اکسیجن حیاتي ماده ده چې موږ یې تنفس کوو.

ځنګلونه د طبیعت د نظم په برابرولو، د ژوندانه د ښو شرایطو په ساتلو او د ځمکې دکرې د تودوخې د زیاتوالي د مخنیوي لپاره، ډېر اهمیت لري. په همدې ډول ځنګلونه د فوتوسنتېز photosynthesis په عملیې نباتات د ریښو په واسط له ځمکې څخه اوبه او مالګې جذبوي او پاڼو ته یې انتقالوي، پاڼې کاربندای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکساید له هوا جذبوي اود لمر دروښنايي په شتون کې کاربو هايدريد توليدوي او د ورځې اوکسيجن ازاد وي. چې د ژونديو موجوداتو د تنفس لپاره حياتي ارزښت لري او برعکس د شپې له خواکاربندای اکساید خارجوي او اوکسيجن اخلي يعنې د کاربن او اوکسيجن د غازونو توازن تنظيموي.

د ځنګلونو موجوديت د انسان لپاره لاندې ګټې لري:

- د ميوې او نباتاتو ريښې د ځينو انسانانو خوار ه جوړ وي.
- د ونو لرګي په ودانيو، د کور د سامانونو او کاغذ په جوړولو کې استعماليږي.
- د ونو سيورى انسان له ډېرې تود وخي څخه ساتي.
- ځنګلونه د سيلابونو مخه نيسي، ځکه چې باران دونو په پاڼو او څانګو لګېږي او چټکتيايي وروکوي. د ځنګلو نو خاوره په وښو، ښاخونواو پاڼو پوښلې وي چې اوبه جذبوي اوله اوبو څخه ډکې ويالي جوړوي.
- د ځنګلونو له حاصلاتوڅخه د درملو لپاره ګټه اخلي.
- ځنګلونه د تفريح او ساعت تيری لپاره مناسب ځاي ګڼل کيږي.
- ونې د موټرو، فابريکو او الوتکو غږ ونه کموي.
- د وحشي ژوو د ژوند چاپېريال جوړوي.

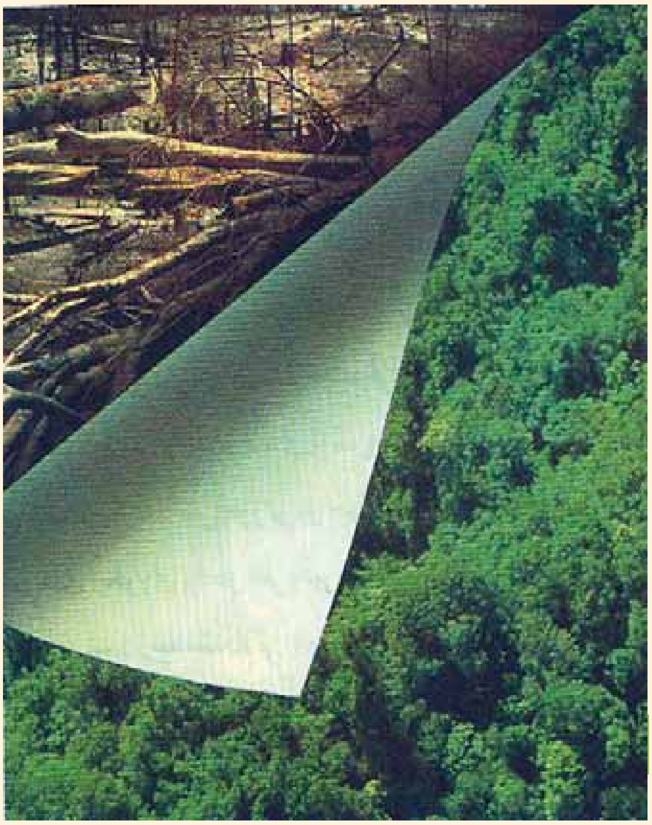

دځنګلونو له منځه ورل دژوند له منځه ورل دي

د نړۍ په زياترو سيموکي د خوړو، دکورونو د سامانو نو او سونګ توکو او نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ځنګلو نه پرې کوي د ۱۹۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال په لسیزه کې د نړۍ په زیاتو سیموکې د ځنګلونو ډېریکو لو شاهدیو. د احصایې له مخې یوازې د ځمکې په تودو استوایي سیموکې، هر کال د ۱۰۵ ملیونو هکتارو په اندازه ځمکه له ځنګلونو څخه پاکېږي. د ځنګلونو پرې کول د ځمکې په کره کې د ګټې پر ځای ډېر تاوان لري او اقلیم ګډوډ وي. ځکه چې د نفوسو زیاتوالې او د صنعت زیات پرمختګ او فابریکو په اروپا، امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې ځنګلو نه محدود کړي. په دې وروستیو کلونو کې د ملګروملتونو شین سازمان جوړ شو.ددې خوځښت پلویان ددې ځنګلونو د پریکولو مخه نیسي، خو تر اوسه بریالي شوی نه دي.

د ځنګلونو پرې کول په شمالي اوسویلی دواړو کرو کې یو شانته دي. د ځنګلونوپرې کول دنړۍ په زیاتروهېوادونو کی لیدل کیږي چې د اورلګیدنې اوصنایعو لپاره قطع کیږي او د طبیعي زیرمویوه برخه له لاسه ورکوي په پایله کې صحرایي سیمې په چټکۍ پراخیږي.

لاندې لاملونه د ځنګلونو له منځه وړلوکې زیاته برخه لري:

۱ . دکورونو جوړول اوپه نړۍ کې صنعتي پر مختیا.

۲ . د ځنګلونه تبدیلول په کرنېزه ځمکه .

۳- اور لګیدنې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکې په مناسبو ډ لو وویشئ. یوه ډله دې د ځنګلونو د موجودیت په ګټو او بله ډله دې د ځنګلونو د پر یکولو په ضرر یوله یل سره بحث وکړي او نتیجه دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د فوتوسنتیزعملیه د هوا په پاکوالي کې څه اغېزې لري؟

۲. له ځنګلونو څخه کومه اقتصادي ګټه اخېستل کېږي؟

۳-د ځنګلونو له منځه تلل د ژوندانه په چاپیریال څه اغېزلري؟

سم ځوابونه د (س) په توري او ناسم ځوابونه د (غ) په توري په نښه کړئ:

۱. ځنګلونه د اتموسفیر دوړې او خاورې له منځه وړي.

۲. د اوکسیجن او کاربن توازن په هوا کې تنظیموي.

۳. د ځنګلونو پریکول زموږ د ژوندانه لپاره دومره ګټورنه دي.

۴. د ځنګلونوتخریب په شمالي او جنوبي نیمه کره کې یو ډول دی

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ډېرځیرسره د ځنګلونو د پرې کولو اغیزې دانسانانو د ژوند په آړه وڅیړئ و پایله یې په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکی ساعت کې په ټولګي کې ولولئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاحات

۱- اتموسفیر Atmosphere: هغه هوا چې ځمکه یې چاپیره کړې ده. اتموسفیر بیلا بیلې طبقې غازونه او مواد لري. د اتموسفیر عناصر O_2، N، Co_2، هیلوم He، میتان Ch_4 اوکرپتون kr دي.

تروپوسفیر Troposphere له ۰-۱۲ کیلو متروپورې دی.

ستراتوسفیر Stratosphere ۱۲-٤٨ کیلو متروپورې دی.

میزوسفیر Mezosphere ۴۸- ۹۸ کیلو متروپورې دی.

ترموسفیر Thermosphere ۹۸- ۶۸۹ کیلو متروپورې دی.

آگزوسفیرد Exosphere ۶۸۹ کیلو مترو څخه زیات

۲- اجباري مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په خپله خوښه او رضا نه کېږي لکه د جګړو او طبیعي افتونو په سبب مهاجرت کول.

۳- استرو نومي Astronomy: د لمر، ستورو، سیارو او نورو اسماني اجرامو تحقیقي علم دي.

٤- اسناد Document: تحقیقي رسمي اوداسي نور اسناد.

۵- انټرنېټ Internet: تنظیم شوی سیستم دی چې د تجارتي، صنعتي، رسمي او تحقیقي اطلاعاتو او پیغامونو په چټکو لېږ دولو کې ورڅخه کار اخېستل کېږي او د اطلاعاتو د انتقال نوی سیستم ګڼل کېږي.

٦- اقلیم Climate: په یوه اوږد موده کې (له ۳۰ څخه تر۴۰ کلنو کې) د ځمکې د آب و هوا منځنی حالت ته ویل کېږي.

۷- اقتصادي فعاله نفوس: د یوه هېواد هغه نفوس ته ویل کېږي چې په تو لیدي او غیر تولیدي اقتصادي ساحو کې بوخت دي. (د ۱۵ څخه تر ۶۰ کلنۍ پورې)

۸- اکسیجن (O_2): کیمیایي غاز دی چې د ژوندیو موجوداتو لپاره ګټور دی.

۹- ایکولوژي Ecology: چې د انسانانو نباتاتو او حیواناتو اړیکې د طبیعي چاپیریال سره مطالعه کوي.

۱۰- ایمیل E.mail یابرښنالیک: یوتنظیم شوی سیستم دی چې په اوسنۍ تکنالوژۍ کې دیوې بنې

منبع په توګه په چټکۍ د اطلاعاتو او پیغامونو په انتقال کې کارول کېږي.

۱۱- بهرني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونو ته ویل کېږي. چې خلک د یو هېواد څخه بل هېواد ته مهاجرت کوي. تر څو دهغه هېواد د شرایطو یا دنظر وړ هېواد د ټولنیزو مختلفو برخو د فعالیتونو څخه ګټه واخلي.

۱۲- ترانزیت: د Traitus کلمې څخه اخیستل شوي ده چې معنایې تیریدل دي یعنې د هېوادونو ترمنځ د یوه ستیشن څخه بل ستیشن ته د مالونو او مسافرینو انتقالیدل دي.

۱۳- ترانزیستور Transistor د نوې تکنالوژۍ لویه وسیله ده چې د مخابراتي وسیلو د نوو پر مختګونو سبب شوی دی.

۱٤-پست Post: د لیکونو او پارسلونو د لېږلو وسیله ده.

۱۵- پاتې شونې waster: دفابریکو اوصنایعو پاتې شوي توکي.

۱٦- جبې: هغه ټیټه سیمه چې زیات لنده بل ولري او معمولاً اوبېز بوټي او واښه په کې شنه شوي وي او د ډ نډونو بر خلاف په اوبو نه وي پوښل شوي.

۱۷- ځوړې slope: هغه سطحه چې مایله ده او ځوړې ولري.

۱۸- زیږونونه Birth Rate: په یوه ټولنه(ښار، سیمه او هیواد کې) په یوه کا ل کې د زیږونونو شمېر په هرو زرو تنوکې ټاکل کېږي.

$$\text{زیږو نونه په کال کې} = \frac{\text{زیږدنونه شمېر}}{\text{په هرو زرو تنوکې}}$$

۱۹- غازونه: د مادې یو حالت دي چې په طبیعت کې لیدل کیږي لکه اوبه د جامد په حالت کې د کنګل په څیر، د مایع په حالت د اوبو په شکل اوبړاس حالت د غاز په څېرلیدل کیږي.

۲۰- د اوزون قشر(O_3): د ځمکې محافظوي قشر دي چې ترووپوسفیر د طبقې د پاسه موقعیت لري او ځمکه له بنفش څخه هغه خوا وړانګو څخه ساتي.

۲۱- دا و بو دوران Hydro cycle: د سمندر اوبه د تبخیر پواسط په بخار بدلېږي او هوا ته پورته کېږي او د سوړ والي پواسط بیا د باران په شکل ځمکې ته راځي او د سیندونو پواسط سمندرته ځي.

۲۲- د نقليې وسیلې Transportation: هغه وسیلې چې د تجارتي کالیو او خلکو د انتقا ل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارول کېږي.

۲۳- د نفوسو ګڼوالی: په یوه ټاکلي ساحه کې د هغو اوسېدونکوته ویل کیږي

$$\text{د یوې سیمې د نفوسو منځنۍ ګڼوالی} = \frac{\text{د یوې سیمې ټول نفوس}}{\text{د سیمې پر ټول پراخوالي}}$$

۲٤- د نفوسو طبیعي وده: د زیږېدنو اومړینو دواړو لاملونو پورې اړه لري په یو هېواد یا یو ه سیمه کې د نفوسو دطبیعي ودې دشمېرنې لپاره باید د پام وړکال کې د زیږېدونو دودې او د مړینو اندازه و شمېرل شي او پایله یې په سلنو اعلان شي.

$$\text{نفوسو طبیعي وده} = \frac{\text{د زیږیدونو شمېر} - \text{د مړینو شمېر}}{\text{په ټول نفوس}}$$

په هغه صورت کې چې د زیږیدنو شمېر د مړینو څخه زیات وي د نفوسو طبیعي وده شتون لري.

۲۵- د نفوسو میخانیکي حرکت: هغه حرکتونه چې سیاسي، اقتصادي او مذهبي او نورو لاملونو په سبب دهېواد څخه بهر ته کېږي د نفوسو د مخانیکي حرکت څخه عبارت دي. د ننګو مهاجرتونو دنفوسو د دوهم ځلي ځاي پر ځاي کېدنې سبب کېږي د نفوسو په شمېر اغیزه نه لري. خو بهرنې مهاجرتونه د نفوسو په شمیر مهمه اغیزه لري. که مهاجرتونه هېواد ته دبهر څخه نسبت هغو مهاجرتونو ته چې د هېواد څخه بهر ته کېږي ډېر وي د نفوسو میخانیکي وده منځته راغلې ده.

۲٦- د نفوسو چاودېدنه: دنفوسو دشمېر چټک زیاتوالي په وروسته پاتې هېوادونو کې د مړینې د سطحې را ټیټیدل او دزیږونونو شمېر په لوړه سطحه ساتلو ته د لویدیځ پوهان د نفوسو چاودېدنه وایي.

۲۷- دایمي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین یې خپل لومړني ټاټوبي ته د بېرته راتللو نیت ونه لري.

۲۸- د ننني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په دایمي یا موقتي (موسمي) توګه دهېواد په دننه کې عملي کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹- ديموګرافي: د يوناني کلمې دموس Demos (خلك) اوګراف Graph (ترسيم) څخه ترکيب شوي. چې د نفوسو د طبيعي زياتوالي، هجرت، جنس،عمر،کسب اوکار او نورو ځانګړتيا وو د مطالعې څخه عبارت دي

۳۰- ډله ييزې اړيکي يا Telecommunication لکه راديو، تيليفون، موبايل، انټرنيټ، دسپوږمکيو سيستم او داسې نور.

۳۱- کلورو فلورو کاربن مخفف C. F. C دی.

۳۲- . ککړتيا Pollution: هغه پروسه ده چې په مستقيم يا غير مستقيم ډول د هغې پواسط د چاپيريال يوه برخه د ژوند لپاره نا مساعده کېږي يا خطرناکه ګرځي. ککړتيا په چاپيريا ل کې د يوه يا څو عناصرو، لکه لوګي او غازونه په هواکې او يا په سمندرکې د نفتي مواد و زياتوالی د نفت وړونکو ټانکرونو دسوري کولو پواسط ککړيږي. تيزابي با رانونه او داسې نور.

۳۳- کنګلونه: د يخ ټوټې چې د غرونو په لوړو برخو او قطبينو کې شتون لري.

۳٤- لويې لارې High way: د ځمکني ترانسپورت عمومي سړکونه.

۳۵- ناساNASA: د امريکا د متحده ايالتونو د فضايي تحقيقاتو مؤسسه

مړينه: په زرو تنو کې د مړينې اندازې ته ويل کيږي .

$$\text{په يوه کال کې مړينه} = \frac{\text{د مړو شمېر}}{\text{په هرو زروتنو کې}}$$

۳٦- مهاجرت immigration د استوګنې د ځاي بدلون ديوې سيمې څخه بلې سيمې ته مهاجرت ويل کيږي که دا مهاجرت دهېواد په دننه کې وي د Internal Displacement په نو م ا و که د يوه هېواد څخه بل هېواد ته وي د immigration په نوم يادېږي.

۳۷- ميدياMedia ياډله ييزه اړيکې چې تلويزيون، راديو او چاپ شوي مطبوعات او داسې نور احتواکوي.

۳۸- مصنوعي سپوږمکی Satellite: د نوي تکنالوژۍ ډېره عصري وسيله ده چې د ځمکې او سيارو

مطالعه کوي.

۳۹- مګنتوسفیرMagnetosphere: د ځمکې به شاوخواکې د مقنا طیسي کري ځخه عبارت دي

۴۰- نړیوال توب Globalization

۴۱- موقتي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین خپل لومړني ټاټوبي ته بېرته د راتګ نیت لري. لکه د دکوچیانو موسمي مهاجرتونه

۴۲- سلولر Celleular: مخابرې نوې وسیله ده چې کوچنی او لویې سیمې د مخابرې تر پوښښ لاندې راولي.

۴۳- فکس Fax: میخانیکي جوړښت دی چې دهغه پواسطه اطلاعات او اسناد لکه اقتصادي، تجارتي، دفتري او تحقیقي لیرې او نژدې واټن ته په لږ وخت کې له یوه ځایه بل ځای ته انتقالوي.

۴۴- هایدروسفیر Hydrosphere: او بلنې کرې ته ویل کېږي. ځمکه د سمندرونو او نورو او بلنو عناصرو پواسطه احاط شوې ده.

۴۵- Remote Sensing: د اوسني وخت عصري تکنالوژي ده چې له لیرې واټن ځخه معلومات ورکوي.

۴۶-I M P(Interface Message Processor): له یوکمپیوټر ځخه بل کمپیوټر ته د پیغامونو انتقالول دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library